

**АКАДЕМИЯИ МИЛЛИИ ИЛМҲОИ ТОҶИКИСТОН
ИНСТИТУТИ ТАЪРИХ, БОСТОНШИНОСӢ ВА
МАРДУМШИНОСИИ БА НОМИ А. ДОНИШ**

УДК 329 (575.3)

Бо ҳуқуқи дастнавис

ҚУРБОНОВА ШИРИН ИСМОИЛОВНА

**НАҚШИ ҲИЗБИ ХАЛҚИИ ДЕМОКРАТИИ ТОҶИКИСТОН ДАР
ҲАЁТИ ИҚТИМОӢ-ИҚТИСОДӢ ВА СИЁСИЮ ФАРҲАНГИИ
ҶУМҲУРӢ ДАР СОЛҲОИ 1994-2019**

ДИССЕРТАТСИЯ

**барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои таърих аз рӯи ихтисоси
07. 00. 02. - Таърихи ватанӣ (таърихи халқи тоҷик)**

**Мушовири илмӣ:
доктори илмҳои таърих
Абдурашитов Ф.М.**

ДУШАНБЕ- 2022

МУНДАРИЧА

НОМГЌИ ИХТИСОРАҲО.....	4
МУҚАДДИМА.....	5
ТАВСИФИ УМУМИИ РИСОЛА.....	16
БОБИ I: ЗАМИНАҲОИ ТАЪРИХӢ ВА СИЁСИИ ТАЪСИСӢИИ ҲИЗБИ ХАЛҚИИ ДЕМОКРАТИИ ТОҶИКИСТОН.....	22
1.1. Бухрони сиёсии солҳои 80-90—уми асри XX ва барҳам хӯрдани якҷаҳизбӣ дар ИҶШС.....	22
1.2. Бисёрҷиҳзбӣ ва рақобатҳои ҷиҳзҳои сиёсӣ дар Тоҷикистон дар охири асри XX.....	36
БОБИ II: МАРҲИЛАҲОИ АСОСӢ ВА ХУСУСИЯТҲОИ ТАШАККУЛӢИ ҲИЗБИ ХАЛҚИИ ДЕМОКРАТИИ ТОҶИКИСТОН	54
2.1. Заминаҳои иҷтимоӣ-сиёсии таъсисӢи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон.....	54
2.2. Тамоюлҳои асосии ташаккулӢи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон (солҳои 1994-1998).....	74
2.3. Нақши раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон-Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон дар барқарор гардидани сулҳи тоҷикон..	99
БОБИ III: НАҚШИ ҲИЗБИ ХАЛҚИИ ДЕМОКРАТИИ ТОҶИКИСТОН ДАР ҲАӢТИ ИҶТИМОӢ-ИҚТИСОДӢ ВА СИЁСӢ- ФАРҲАНГИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ДАР СОЛҲОИ 2000- 2010.....	115
3.1. Фаъолияти ҲХДТ дар пешбурди идеологияи давлатӣ ва баланд бардоштани шуури ҷамъиятӣ	115
3.2. Самтҳои асосии фаъолияти ҲХДТ ва нақши он дар ҳаёти иқтисодӣ ва иҷтимоӣ-сиёсии Тоҷикистон солҳои 2006-2010.....	122
3.3. Робитаҳои байналмилалӣ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон.....	145

БОБИ IV: ФАЪОЛИЯТИ ИНСТИТУТСИОНАЛИИ СОХТОРҲОИ	
ҲИЗБИ ХАЛҚИИ ДЕМОКРАТИИ ТОҶИКИСТОН ДАР СОЛҲОИ	
2010-2019.....	156
4.1. Рушди минбаъдаи фаъолияти ҲХДТ дар солҳои 2010-2019.....	156
4.2. Фраксияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар парлумони кишвар.....	193
4.3. Фаъолияти кумита ва ташкилотҳои ибтидоии ҲХДТ (дар мисоли Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе).....	229
4.4. Нақши ҷавонон дар фаъолияти ҲХДТ.....	242
 ХУЛОСА.....	 251
ФЕХРИСТИ АДАБИЁТ.....	259

НОМГЌЙИ ИХТИСОРАҲО

АМИТ – Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон

ИА – Иттиҳоди Аврупо

ИДМ – Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил

ИМА – Иёлоти Муттаҳидаи Амрико

ИЧШС – Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шӯравӣ Сотсиалистӣ

КМ – Кумитаи Марказӣ

МФГС – Фонди байнидавлатии гуманитарии кишварҳои ИДМ

СААД – Созмони Аҳдномаи Амнияти Дастаҷамъӣ

СААШ - Созмони Аҳдномаи Атлантикаи Шимолӣ

САҲА - Созмони Амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо

СММ - Созмони Миллали Муттаҳид

СҲИ – Созмони Ҳамкориҳои Исломӣ

СҲШ – Созмони Ҳамкориҳои Шанхай

ТҶ – Ташкилоти ҷамъиятӣ

ҲК – Ҳизби Коммунистӣ

ҲКИШ - Ҳизби Коммунисти Иттиҳоди Шӯравӣ

ҲХДТ - Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон

ҲНИТ – Ҳизби наҳзати исломии Тоҷикистон

ҶИЭ – Ҷумҳурии Исломии Эрон

ҶТ – Ҷумҳурии Тоҷикистон

ЮНЕСКО – ташкилоти СММ оид ба масъалаҳои маориф, илм ва фарҳанг

ЮНИСЕФ – Фонди кӯдаконаи СММ

МУҚАДДИМА

Мубрам будани мавзӯи таҳқиқот. Дар охири асри XX дар таърихи ҷаҳон воқеаҳои оламшумул содир шуд, ки системаи сотсиалистии дунё рӯ ба таназзул овард. Аз арсаи сиёсати ҷаҳонӣ яке аз давлатҳои абаркудрат ИҶШС берун шуда, ба ҳаракати коммунистӣ зарбаи марговар расонид. Ҳизби коммунистии Иттифоқи Шуравӣ, ки дар тули зиёда аз 70 сол мавқеи роҳбарикунандаро дар тамоми мамлакат ва ҷумҳуриҳо ба уҳда дошт, аз байн рафт.

Пас аз пошхурии ИҶШС дар ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ-иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон дигаргуниҳои кулӣ ба амал омад, ки Тоҷикистон Истиқлоли давлатӣ ба даст оварда, ба сохторҳои нави ҳокимият пардохт. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷомеаи бисёрҳизбӣ ба вучуд омад. Вале, бисёре аз созмонҳо ва иттиҳодияҳои падидамада, характери маҳалгароӣ ва мазҳабӣ дошт ва маҳз ҳамин боиси оғоз гардидани рақобатҳои сиёсӣ ва маҳалгароӣ шуд, ки зиёда аз яксаду панҷоҳ ҳазор нафар қурбони ҷанги шаҳрвандии солҳои 1992-1997 гардид. Дар аввали солҳои 90-уми қарни XX дар ҷумҳурӣ даҳҳо ҳизбҳои сиёсӣ ва созмонҳои ҷамъиятӣ пайдо шуда, ба фаъолият пардохтанд.

Дар шароити кунунии Тоҷикистон хусусиятҳои хоси таъсисёбӣ ва фаъолияти ҳизбу созмонҳои бешумор аз мақсаду мароми онҳо вобаста буд. Аммо, нақш ва мавқеи ҳар як ҳизби сиёсӣ дар ҳаёти ҷамъият, характер ва махсусияти рақобати байниҳизбӣ ва муборизаи онҳо барои ба даст даровардани ҳокимият, нигаронида шуда буд.

Дар шароити ниҳоят душвори ҳарбӣ-сиёсӣ ва муборизаи оштинопазири аввали солҳои 90-уми асри XX, баъд аз Иҷлосияи XVI Шӯрои Олӣ Раиси Шӯрои Олӣ Эмомалӣ Раҳмон масъалаи барпо намудани давлати демократӣ, дар ҷумҳурӣ ба вучуд овардани ҳизбҳоро, ки маҳаки асосии фаъолиятшон роҳҳои пеш бурдани соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ бошад, гузошта буд. Ин буд, ки нимаи

аввали соли 1993 аз ҷониби Президенти кишвар мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон идеяи ташкил кардани Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон пешниҳод шуд ва 12 июни соли 1993 кумитаи тадорукоти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ташкил гардид. Ва ниҳоят 10 декабри соли 1994 Анҷумани муассисони ҳизб дар бораи ташкилёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон қарор қабул намуда, Оиннома ва Барномаи онро тасдиқ кард.

Таҳқиқоти мазкур таърихи ташаккул ва рушди 25-солаи ҲХДТ ро фаро мегирад. Дар ин давра ҳизб бисёр воқеаҳои таърихиро аз сар гузаронид ва бевосита дар бисёре аз дастовардҳои Тоҷикистон дар сафи пеши сиёсӣ ва идеологӣ буд. Ташаккулёбии ҳизб дар давраи мушкilot ва муборизаҳои сиёсӣ, паст рафтани иқтисодиёт, фарҳанг ва сатҳи иҷтимоии ҷомеа, яъне солҳои мудҳиши ҷанги шаҳрвандӣ (1992-1997) - ва истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ (27 июни соли 1997) рост омада, аз ӯ он дар фаъолияти Комиссияи оштии миллӣ (1997 – 2001) фаъол буданд.

Фаъолияти минбаъдаи ҲХДТ дар давраи «барқарорсозии баъд аз низоъ» ва рушди Тоҷикистон солҳои 2001 – 2016 боз ҳам пурсамар мегардад. Ин давраест, ки ҲХДТ дар фазои сулҳу ороштаи кишвар тамоми неруҳои зеҳнӣ ва захираҳои инсонии худро барои татбиқ ва амалӣ намудани сиёсати давлатӣ ва барномаҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла барномаи рушд, ки асосан ба 4 самт: таъмини амнияти озуқаворӣ, раҳӣ аз бунбасти коммуникатсионӣ, таъмини истиқлоли энергетикӣ ва саноатикунонии босуръат нигаронида шудааст, сафарбар намуда буд. Барои ҲХДТ ин давраи дарёфти дастовардҳои назаррас дар ҳаёти ҷомеа, давраи рушди демократия ва бунёди ҷомеаи шаҳрвандӣ, давраи амалисозии лоиҳаҳои калон дар соҳаи иҷтимоӣ, иқтисодӣ, фарҳангӣ, тандурустӣ ва маориф ободонии кишвар ба ҳисоб меравад.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар давраи сарнавиштсоз ба фаъолият шуруъ намуда, аз рӯзҳои аввали таъсисёбӣ, барои устуворию пайдории сулҳ ва ободии Ватан кӯшиш ба ҳарч дода, ҳадафи асосиаш ваҳдату ягонагӣ, таъмини ояндаи неки кишвар ба шумор мерафт. Имрӯз аъзои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро ғояи умумӣ ва вазифаҳои бузурге, ки ҳалли онҳо танҳо ба манфиати ҷомеа аст, созгор менамояд².

Тавре, ки натиҷаҳои татқиқот нишон медиҳанд, самти асосии фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз ҳамоҳанг намудани неруи пешқадам ва тавоноии ҷумҳурии буда, ба хоҳири барпо намудани давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ, ҷомеаи аз ҷиҳати иқтисодӣ ва иҷтимоӣ тавсеаёфттаро таъмин намудан иборат буд. Ғояҳои ин ҳизби мардумӣ бо ҳадаф ва сиёсати Ҳукумати кишвар созгор буда, тайи бештар аз ду даҳсолаи фаъолият шиори «Барои ваҳдати миллий, сулҳу оромӣ, суботи сиёсӣ, созандагиву ободонӣ, рушди устувори иқтисодӣ ва зиндагии шоистаи мардум!»-ро дар амал татбиқ намудааст³.

Дар амал татбиқ гардидани ҳадафҳои созанда эътимоди мардуми кишварро нисбат ба Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон зиёд намуд ва ин буд, ки шумораи аъзои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон сол то сол рӯ ба афзоиш ниҳод ва дар ҳар як гӯшаву канори мамлакат обурӯву нуфузи баландро соҳиб гардид. Дар ин давра шумораи аъзои ҳизб аз 500 ҳазор нафар зиёд гардидааст.

Дар тули таърихи навини кишвар Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон исбот намудааст, ки ҳизби пешбарандаву созанда, бунёдкор ва воқеан ҳам мардумӣ ҳаст. Имрӯз мардум ба ин ҳизб ва Роҳбари он-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон эътиқоду эҳтиром ва муҳаббати зиёд доранд.

Ҳамин тавр, гуфтори боло далели мубрамияти таҳқиқи мавзӯи мазкур аст, ки аҳаммияти бузурги назариявӣ ва илмӣ-амалӣ дорад.

² Мароми пойтахт. № 3 (544), 23. 01. 2019. -С.-2.

Сатхи омӯзиши илмӣ рисола. Рочеъ ба мавзӯи таҳқиқшаванда асарҳои бунёдии «История таджикского народа»¹, «Очеркҳои таърихи Тоҷикистони соҳибистиклол»² ва «Бунёди давлатдорӣ навин»³ таҳия гардидааст. Аз ҷониби олимону донишмандони соҳа асарҳои зиёде рӯйи чоп омадааст, ки онро аз рӯйи мавзӯи таърихнигорӣ ба панҷ гурӯҳ чудо намудан мумкин аст.

Ба гурӯҳи якум асарҳо ва суҳанронҳои Раиси ҲХДТ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷаноби Олӣ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон⁵ дар Паёмҳои ҳарсолаи худ, ҷаласаҳои ҳукумати,

¹ История таджикского народа. Т.6. – Душанбе, 2011. – С.438-488.

² Очеркҳои таърихи Тоҷикистони соҳибистиклол / зерӣ таҳрири З.Акрамӣ. – Душанбе: Дониш, 2016. – 463 с.

³ Бунёди давлатдорӣ навин. – М., 2002.

⁷ Эмомалӣ Раҳмон. Маърӯза дар сессияи ҳабаҳуми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 26 июни соли 1993. – Душанбе: Ирфон, 1993. – 68 с. – Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ, ўзбекӣ; Эмомалӣ Раҳмон. Роҳи раҳӣ аз бӯҳрони азими ҳамагонӣ. – Душанбе: Тоҷикистон, 1993. – 55 с. – Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ, ўзбекӣ; Эмомалӣ Раҳмон. Чашни Истиклолият ва Анҷумани дуҷуми умумиҷаҳонии тоҷикон. – Душанбе: Ирфон, 1993. – 40 с. – Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ; Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикистон: ҳафс соли истиклолият ва ҳудшиносӣ. – Душанбе: Ирфон, 1995. – 208 с. – Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ; Эмомалӣ Раҳмон. Маърӯза дар нахустин Иҷлосияи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: Ирфон, 1995. – 48 с. Эмомалӣ Раҳмон. Суҳанронҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бахшида ба 20-умин солгарди Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: Шарқи озод, 2012. – 79 с. Эмомалӣ Раҳмон. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе, 26 апрели соли 2013/ муҳаррир: А. Асадов. – Душанбе: Шарқи озод, 2013. – 63 с.; Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. Аз таърихи таъсиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. (Ба истикболи 20-солагии таъсиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон). Душанбе: -Эр-граф, 2014.- 312с; Эмомалӣ Раҳмон. Наврӯз – шиносномаи миллат: суҳанронҳои дар ҷашнҳои наврӯзӣ – Душанбе: Адиб, 2015. – 168 с.; Эмомалӣ Раҳмон. Суҳанҳои ҳикматомӯзи Президент Эмомалӣ Раҳмон дар бораи забон. – Душанбе: Бунёди забон, 2015. – 116 с.; Эмомалӣ Раҳмон. Забони миллат – ҳастии миллат: китоби 1. Ба сӯйи пояндагӣ. – Душанбе: ЭР-граф, 2016. – 516 с.; Эмомалӣ Раҳмон. Паёми Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, 20 январӣ соли 2016. – Душанбе, 2016. – 39 с.; Эмомалӣ Раҳмон. Чехраҳои мондагор: китоби мазкур дар асоси осори илмиву таърихӣ ва маърӯзаҳои Асосгузори сулҳу ваҳдат – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мураттаб гардидааст – Душанбе: ЭР-граф, 2016. – 364 с.; Эмомалӣ Раҳмон. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои сиёсати дохилӣ ва хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон», шаҳри Душанбе, 22 декабри соли 2017/ муҳаррирон: О.Э. Раҳмон, А. Асадов. – Душанбе, 2017. – 47 с.; Эмомалӣ Раҳмон. Роҳнамо: иқтибосҳо аз суҳанронҳои Асосгузори сулҳу ваҳдат – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон доир ба танзими анъана ва ҷашну маросимҳо. – Душанбе: Балоғат, 2017. – 131 с.; Эмомалӣ Раҳмон. Суҳанҳои ҳикматомӯзи Президенти

мачлисҳои навбатӣ ва ғайринавбатӣ, вохуриҳо бо зиёиён, занон, ҷавонон, соҳибкорон, сокинони шаҳру вилоятҳо, ноҳияҳо шомил мешаванд. Дар маърузаҳо ва баромадҳои худ Сарвари давлат фаъолияти ҲХДТ-ро дар рушди равандҳои иҷтимоӣ, сиёсӣ ва иқтисодии ҷумҳурӣ таҳлил кардааст. Президенти Тоҷикистон дар асар ва мақолаҳои худ воқеаҳои таърихӣ фаъолияти ҳизбро дар тули солҳои истиқлол ба таври объективӣ нишон додааст, ки он асарҳо барои омода кардани таърихи навини Тоҷикистон манбаи хеле муфид шуда метавонад.

Бояд қайд намуд, ки дар рафти таҳқиқот асарҳои Пешвои миллат сарчашмаи дасти аввал ба ҳисоб мерафт ва меҳвари асосии таҳқиқоти моро маҳз андешаҳо ва пажӯҳишҳои анҷомдодаи Раиси муаззами ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон ташкил медоданд. Ба фаъолияти ҳизбҳои сиёсӣ баҳо дода, Э. Раҳмон қайд менамояд, ки дар як муддати кутоҳ дар ҷумҳурӣ ҳизбу созмонҳои ҷумҳуриявӣ ва минтақавӣ аз қабилӣ клуби сиёсии “Рӯ ба рӯ” дар Душанбе, “Созмони ошкоро” дар Кӯлоб, “Лаъли Бадахшон” дар Хоруғ ва Ҷамъияти “Носири Хисрав” дар Душанбе ва монанди инҳо ба майдони сиёсат ворид шудаанд. Бар асари фаъолияти ҳизбу созмонҳои мухталиф фазои сиёсӣ дар кишвар рӯз то рӯз мураккаб мегашт³.

Ба гурӯҳи дуюм асарҳои донишмандони дигар, аз қабилӣ Абдумачид Салимович Достиев, Амиршо Миралиев, Сафаров Сафар Ғаюрович, Сафаров Сайфулло Саъдуллоевич, Давлаталӣ Давлатов, Абдуфаттоҳ Шарифзода, Заробиддин Қосимӣ⁸, Рақиб Абулҳаев⁹, Д. Аҳмедов¹⁰, С.Ашуров¹¹, М.Бобобекова¹², В.Вюнитский¹³, М.Гулҷонов¹⁴, У.Ғаффоров¹⁵, З.Дадабаева¹⁶, Б.Додхудоева¹⁷, Ф.Зикриёев, Р.Набиева, М.Зикриёева¹⁸, Р.Зоир¹⁹, Ғ.Икромов²⁰, А.Имомов²¹, Қ.Искандаров²²,

Тоҷикистон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон. – Душанбе: Контраст, 2017. – 464 с (ниг.Рӯйхати адабиёт.Феҳристи таърихнигорӣ оид ба фаъолияти Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон);

³ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. – Душанбе, 2014. -С. 53.

¹⁹ Зоир Р. О некоторых принципах становления многопартийности в Таджикистане// Партии и движения Таджикистана. Душанбе, 2000. - № 3.- с.4- 9;

М.Маҳмудов²³, З.Мирзоев²⁴, А.Муҳаббатов²⁵, В.Набиев²⁶, Б.Ризоев²⁷,
З.Сайидзода²⁸, В.Сухомлинов ва Г.Шалаев²⁹, Х.Темирова³⁰, А.Тоиров³¹,
И.Усмонов³², Н.Ходжасайдов³³, Ш.Ҳакимов³⁴, Х.Ҳамидов³⁵, А.Шамолов

²⁰ Икромов Ғ.Сиёсати давлатии ҷавонон ва пешомадҳои он//Саҳми ҷавонон дар инкишофи илм. -Душанбе,1999. - с. 67-70;

²¹ Имомов А. Вазъи ҳукукии фраксияҳои гурӯҳҳои вакилони парлумони Ҷумҳурии Тоҷикистон// Партии и движения Таджикистана. -Душанбе, 2001. - № 9.- с.10-11.

²² Искандаров Қ. Муҳолифин ва ҳокимият: роҷеъ ба масъалаи муносибати мутақобилаи хизбу ҳаракатҳои муҳолиф бо сохторҳои давлат// Партии и движения Таджикистана. - Душанбе, 2000. - № 6.- с.10-13;

²³ Маҳмудов М. Конститутсияи миллии ва таъмини адолати конститусионӣ// Ҷумҳурият. Душанбе, 2009. - 4 ноябр;

²⁴ Мирзоев З. Ҳукуку озодӣ дар мадди назари азҳоби ҳаракатҳои сиёсӣ// Партии и движения Таджикистана. Душанбе-2000. - №4.- с.18-20.

²⁵ Муҳаббатов А. Ҳизбҳои сиёсӣ: воқеият ва дурнамо (таҳлили сиёсӣю иҷтимоӣ). Душанбе: Истеъдод-2011, 2014. 144с.; Муҳаббатов А. Давлат ва ҳизбҳои сиёсӣ// Сотсиализм. -Душанбе, 2001. - №1-2. с.24-27.

²⁶ Набиев В. Истиқлолияти давлатӣ ва ташаккули системаи бисёрҳизбӣ дар Тоҷикистон// Ахбороти ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе2001. - № 1. - с.23- 32; Набиев В. Бисёрҳизбӣ-тақозои замон//Ҳизбҳои сиёсии Тоҷикистон. Маълумотнома. Душанбе-2002. - с.14-26; Набиев В. Ҷавонон мунодиёни сулҳу ваҳдат// Достони ваҳдати миллат. -Хучанд: Ношир-2009; Набиев В. Фарҳанг ва ҷавонон. Хучанд: Хуросон-2009; Набиев В., Икромов Ғ. Сиёсати давлатии ҷавонон дар Тоҷикистон. -Душанбе,1999; Набиев В., Абдуллоев Р. Иҷлосияи тақдирсоз ва самтҳои асосии ҳаракати ҷавонони Тоҷикистон. -Душанбе,2003; Набиев В., Мухторов М. Қадамҳои устувори ризоият// Ризоияти ҷомеа-мароми мост. Душанбе, 2002. - № 2. - с. 12- 14; Набиев В. Ҳизбҳои сиёсӣ ва ҳаракатҳои ҷамъиятии Тоҷикистон дар марҳилаи баъди низоии ҷомеа// Партии и движения Таджикистана. - Душанбе, 2002. - № 2.- с. 12- 14;

²⁷ Ризоев Б., Набиев В. Политические партии Таджикистана в современных условиях. Худжанд, 2001;

²⁸ Сайидзода З. Основные тенденции внешней политики Республики Таджикистан на рубеже столетий (1992-2004 гг.). -Душанбе: Авесто, 2009; Сайидзода З. Фаъолияти байналмилалӣ Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон: бозгашти давлати миллии тоҷикон ба арсаи сиёсати ҷаҳонӣ. -Душанбе, 2016. -205с;

²⁹ Сухомлинов В., Шалаев Г. Дорога к согласию. Эмомали Рахмонов-человек и политик. - Москва, 2002. 159с;

³⁰ Темирова Х. Сиёсати давлатӣ оид ба баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа// Нақши Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар тарбияи насли наврас. -Душанбе, 2005. -с. 43-45;

³¹ Тоиров А., Бернер Роу, Мухторов М. Политические партии Республики Таджикистан. Душанбе, 2006;

³² Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. Хучанд, 2003; Усмонов И. Миростроительство в Таджикистане. Душанбе: Деваштич, 2006; Усмонов И. Сулҳнома. - Душанбе-2001// Партии и движения Таджикистана. -Душанбе, 2000;

³³ Ходжасайдова Н.Х. Участие женщин ГБАО в общественно-политической, культурной и экономической жизни Республики Таджикистан (1991-2008гг.). -Душанбе, 2008.

³⁴ Ҳакимов Ш. Доир ба баъзе масъалаҳои мақоми ҳукукии ақалиятҳои миллии дар Тоҷикистон// Шоҳроҳи Ваҳдат. -Душанбе, 2001. -№ 11. -с.21-32; Ҳакимов Ш. К вопросу о

ва А.Ашӯров³⁶, А.Шарипов ва С.Фаттоев³⁷, Ҳ.Шарипов³⁸, Б.Шокиров³⁹ ва дигарон ба ҳисоб мераванд.

Дар асарҳои Р. Набиева, Ф. Зикриёев, М. Зикриёева фаъолияти ҳизби коммунист дар солҳои 70-ум ва нимаи аввали солҳои 80-ум инъикос ёфтааст. Қайд кардан ба маврид аст, ки дар мамлакат пешравиҳои назаррас ба амал омада бошанд ҳам, дар ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ камбудии назаррас мушоҳида мешуданд.¹ Бештари зухуроти манфӣ на аз сохтори сиёсии мамлакат, балки аз тарзи идоракунии фаъолияти ҳизб бармеомад. Мувофиқи Конститутсияи амалкунандаи мамлакат, Ҳизби Коммунистӣ ядроии сиёсӣ ва пешбарандаи ҷамъият ба ҳисоб мерафт, ки он ба бӯҳрон қашида шуд. Падидаи пайдоиши бисёрҳизбӣ дар Тоҷикистон дар асари И. Усмонов хеле дақиқ оварда шудааст⁴. Тавре муаллиф қайд менамояд, нахустин гурӯҳи сиёсӣ дар шаҳри Душанбе соли 1989 бо ташаббуси ҷавонон бо номи «Рӯ ба рӯ» ба ҳисоб мерафт, ки дар як муддати кӯтоҳ ин ташкилот ташаббускори баргузори бахсҳои сиёсӣ миёни фаъолони ҷамъият ва намояндагони ҳизбӣ ва давлатӣ гардид¹.

парламентской деятельности общественно-политических объединений Таджикистана// Партии и движения Таджикистана. Душанбе-2001. № 9.- с.4-8;

³⁵ Ҳамидов Х. Становление многопартийной системы в Республики Таджикистан// Государство и право. -Душанбе,1997. - №2-3.- с.28-32;

³⁶ Шамолов А., Ашуров С. Вопросы молодежной политики в Таджикистане. Душанбе: Дониш,1999;

³⁷ Шарипов А., Фаттоев С. Эмомалӣ Раҳмон-поягузори сулҳ ва ваҳдати миллӣ. -Душанбе: Деваштич, 2006;

³⁸ Шарипов Ҳ. Тоҷикони бурунмарзӣ (Таърихи пошхӯрӣ ва аҳволи ҳозира). -Хучанд, 1996;

³⁹ Шокиров Б., Маҳмадкаримов А. Пайдоиши ҳизбу созмонҳои нав дар Тоҷикистон ва фаъолияти онҳо (солҳои 1989-1992). -Душанбе,1994;

¹ Актуальные проблемы истории таджикского народа. Сборник научных трудов.- Душанбе, 1988; На пороге кризиса: нарастание кризисных явлений в партии и обществе. -М.: Политиздат, 1990; Набиева Р., Зикриёев Ф. Таърихи халқи тоҷик. - Душанбе: Сарпараст, 2001. - с. 207- 212; Набиева Р., Зикриёев Ф., Зикриёева М. Таърихи халқи тоҷик. - Душанбе: Собириён, 2010. - С. 182.

⁴ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. - с.16-17.

¹ Ғафуров А.М. Тоҷикистон дар роҳи ҳифзи истиклолият. // Очеркҳои таърихи Тоҷикистони соҳибистиклол. -Душанбе: Дониш, 2016. - с.8.

Дар байни асарҳо оид ба фаъолияти ҲХДТ дар китоби Ҷ. Сангинов⁵ фаъолияти аъзоён дар фраксияи ҲХДТ дар Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳлил гардидааст. Дар он нақши намояндагони ҳизб оид ба татбиқи барномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар самти қонунгузории мамлакат, таҳияи барномаҳои стратегӣ суҳан меравад. А. Муҳаббатов ба ташаккули ҲХДТ баҳо дода, изҳор менамояд, ки ҷамъият ба созмон додани чунин ташкилоти усулан нави сиёсӣ ниёз пайдо кард. Ин созмонро лозим буд, ки на танҳо ҷойи холии фазову арсаи сиёсатро пурра кунад, балки муҳимтар аз ҳама тавонад ҷамъияти аз ҳам ҷудошудаи моро муттаҳид намуда, ба хоҳири бунёдкорӣ ва азнавсозии ҷомеа ба он руҳу илҳами ҷадид бахшад¹.

Нахустин қадамҳо дар таъсисёбии ҲХДТ дар асари Давлаталӣ Давлатзода⁶ дарҷ гардидааст, ки муаллиф дар он ҳамаи душворихое, ки таҳти роҳбарии А. Достиев дар марҳилаи аввал, дар таҳияи Оиннома, қайди Ҳизб аъзои он аз сар гузаронидааст, хеле мукамал нишон додааст. Дар асари ҳуди А. Достиев бештар маълумотро дар бораи нақши Ҳизб дар натиҷаи музокиротҳои тулонӣ, ки аз 5-уми апрели соли 1994 то 27-уми июни соли 1997 дар кишварҳои гуногуни ҷаҳон - Афғонистон, Покистон, Эрон, Қазоқистон, Қирғизистон, Русия, Туркменистон идома ёфтанд, овардааст. Ӯ қайд менамояд, ки барои амалӣ кардани ҳадафҳои сулҳпарварона 9 давраи музокирот, 6 вохурии сарони давлатҳо ва 21 маротиба музокироти гуногун анҷом дода, ки дар натиҷа 40 ҳуҷҷати тақдирсози миллат ба имзо расонида шуд.¹ Ф. Зикриёев дар китоби худ фаъолияти ҲХДТ-ро дар интиҳоботи вакилони Маҷлиси намояндагон ва Маҷлисҳои маҳаллӣ хеле моҳирона нишон додааст. Аз ҷумла ӯ қайд менамояд, ки интиҳоботи парламенти касбӣ

⁵ Сангинов Ҷ. Фаъолияти фраксияи ҲХДТ дар Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба татбиқи барномаи пешазинтиҳоботии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон.// Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон.-Душанбе, 2005.-С.- 32.

¹ Муҳаббатов А. Ҳизбҳои сиёсӣ: воқеият ва дурнамо. -Душанбе, 2011 -С. 164

⁶ Давлаталӣ Давлатзода. Барои саодати зиндагӣ.-Душанбе, 2008. -С.- 5- 6

¹ Зокиров Г. Н. Мочарошиносӣ. -Душанбе. 2005.-С. 84

дар ҳаёти тоҷикистониён саҳифаи навро боз намуд. Интиҳоби вакилони халқ ва ташкили парламенти касбӣ фарҷоми ҷараёни истиқрори сулҳ ва ризоияти ҷонибҳо дар Тоҷикистон гардид. Комиссияи оштии миллӣ низ вазифаи таърихӣ худро ба охир расонд². Шарифзода Абдуфаттоҳ, Қосимӣ Заробиддин дар китобҳои ба ҳизб бахшидашудаашон нақши ҲХДТ - дар корҳои созандагӣ ва бунёдкорӣ моҳирона нишон додаанд. Онҳо чунин ишора менамоянд, ки дар бунёду барқарорсозии Неругоҳи барқи обии «Роғун», «Сангтуд-2» Маркази дуҷумла барқу гармидиҳии шаҳри Душанбе, неругоҳҳои хурду миёна дар дарёҳои Вахш ва Зарафшон, хати интиқоли барқи Тоҷикистон-Афғонистон, таҷдиди силсиланеругоҳҳои дарёҳои Варзоб ва Вахш, аз ҷумла Неругоҳи барқии обии “Норак”, сохтмон ва азнавсозии роҳҳои мошингарди Душанбе-Чанак, Душанбе-Кӯлоб-Қалъаи Хумб-Хоруғ-Кулма, Душанбе-Саритош, Қӯрғонтеппа-Дӯстӣ, нақбҳои мошингузари “Истиқлол”, “Озодӣ“, Шахристон, «Чормағзак», роҳи оҳани Душанбе-Қӯрғонтеппа дар сафи кормандону аъзои ҳизб пешсаф буданд².

Гуруҳи сеюм аз рисолаҳои докторӣ ва номзадӣ иборат аст. Дар ин рисолаҳо аслан таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол инъикос шудаанд. Аммо дар онҳо ҷанбаҳои алоҳидаи фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ва нақши он дар бунёди давлати соҳибистиклол таҳқиқ шудааст. Дар рисолаи номзидии М.Ганчакова⁷ дар баробари масъалаҳои вазъи сиёсии Тоҷикистон дар солҳои 90-уми асри XX, муборизаҳои сиёсӣ, ҳаракатҳои ҷамъиятӣ-сиёсӣ, таъсиси созмони маҳфилҳо ва ҳизбҳои ҷамъиятӣ, ҷанги шаҳрвандӣ ва истиқрори сулҳу ваҳдати миллӣ, нақши ҲХДТ низ дар ин раванди таърихӣ низ инъикос ёфтааст. Муаллиф махсусан аҳамияти ба сулҳу ваҳдат расидани тоҷикон

² Зикриёев Ф. Таърихи ҳизбҳои сиёсӣ ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.- Душанбе, 2010.-С.13; Зикриёев Ф. Таърихи сиёсии халқи тоҷик ва ҷаҳон. Дастури таълимӣ-методӣ барои донишҷӯён.- Душанбе: Маориф, 1995.- С.85.

² Шарифзода Абдуфаттоҳ, Қосимӣ Заробиддин .7 соли Эмомалӣ Раҳмон.-Душанбе, 2013.-С.12.

⁷ Ганджакова М.Г. Политическая история Таджикистана 90-х годов XX века: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02 / М.Г. Ганджакова. – Душанбе, 2015. – 213 с.

ва таҷрибаи ҲХДТ ро дар ин чараён қайд карда, зарурияти истифодабарии ин таҷрибаро дар муноқишаҳои сиёсии дигар давлатҳо таъкид мекунад.

Муҳаққиқ Д. Урунова⁸ дар рисолаи номзодии худ вазъи сиёсии Тоҷикистонро дар давраи соҳибистиклолӣ таҳқиқ намуда, дар он масъалаҳои фаъолияти ҳизбҳои сиёсӣ ва нақши ҲХДТ-ро дар барқароршавии низоми сиёсии Тоҷикистон баъд аз ба даст омадани истиқлол баррасӣ намудааст. Дар таҳқиқоти хеш О. Х. Шарафиева⁹ бевосита раванди ҷанги шаҳрвандиро омӯхта, дар он сабабҳои сар задани ҷанги шаҳрвандӣ (1992-1997) дар Тоҷикистон ва марҳилаҳои асосии гуфтушунидҳои ҷонибҳои даргир ва саҳми аъзоёни ҲХДТ-ро мавриди таҳқиқу таҳлил қарор додааст. Вале бо сабаби маҳдуд будани вазифаи таҳқиқот ба муҳаққиқ, ӯ натавонистааст, ки нақши ҲХДТ-ро дар хотима бахшидан ба ҷанги шаҳрвандӣ ва ба даст овардани сулҳ ошкоро нишон диҳад.

Ба гурӯҳи чорум бошад матбуоти даврӣ, рӯзномаву маҷаллаҳои марказӣ, вилоятӣ ва ноҳиявӣ дохил мешаванд. Дар ин самт олимон, муҳаққиқон ва рӯзноманигорон таҳқиқоти зиёде дар шакли мақолаҳои илмӣ ва илмӣ-оммавӣ ба ҷоп расонидаанд. Аммо таҳқиқотҳои муфасссал, ҳисоботҳои солона ва умуман тамоми дастовардҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бештар дар нашриҳои марказии ҳизб «Минбари халқ»⁴⁰, «Мароми пойтахт»⁴¹, «Ҷумҳурият»⁴², «Садои мардум»⁴³, ва инчунин дар панҷ рӯзномаи вилоятию шаҳрӣ «Сухани халқ» (вилояти Суғд), «Ҳамрози халқ» (вилояти Хатлон), «Ҳидоят» (шаҳри Турсунзода),

⁸ Урунова Д.А. Становление новой политической структуры в Республике Таджикистан, 1991-1997гг.: автореферат диссертации кандидата исторических наук: 07.00.02 / Д.А. Урунова. – Душанбе, 1998. – 26с.

⁹ Шарафиева О.Х. Гражданская война в Таджикистане (1990-1997гг.): дис. ... канд. ист. наук: 07.00.03 / О. Х. Шарафиева. – Томск, 2010. – 242с.

⁴⁰ Минбари халқ, 1997-2019;

⁴¹ Мароми пойтахт, 2000-2019;

⁴² Ҷумҳурият, 1991-2019;

⁴³ Садои мардум-1994-1997;

«Овози халқ» (Шуробод) ва ғайраҳо ба чоп расидаанд. Қобили зикр аст, ки нашрияҳои мазкур самти асосии фаъолиятҳои тарғиби барномаи ҳизб, инъикоси сиёсати Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ва дастовардҳои Истиқлоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Ҳамзамон инъикоси воқеии фаъолияти ҳизб, мавқеи он дар ҷомеа ва густариши ҳамкориҳои байналмилалӣи ХХДТ чун нуруи пешбарандаи ҷомеа дар маркази диққати кормандони нашрия қарор дорад. Бо мақсади беҳтар гардидани сифати рисола дар мисоли тарғибу ташвиқи ҳадафҳои барномавии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ва сиёсати пешгирифтаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчунин, аз сомонҳои интернетӣ ва матбуоти даврӣ ва дигар сарчашмаҳо ба таври васеъ истифода бурда шудааст.

Ба гурӯҳи панҷум маводи фаровон аз сомонҳои интернетӣ, пеш аз ҳама сомонҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон⁴⁴ ва ғайра дохил мешавад. Қобили зикр аст, ки мавод дар бораи суҳанронӣ, баромаду Паёмҳои Пешвои Миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сомонҳои интернет ҷойгир шудаанд. Дар онҳо маълумотро аз нахустин баромади Раиси Шӯрои Олӣ Э. Раҳмон дар Иҷлосияи XVII Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон сар карда, изҳоротҳо бо муносибати таҷлили иди Наврӯзи соли 1993 дар Иҷлосияи XVII Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъйини роҳи музокирот тарҳрезӣ ва мавриди гуфтугӯи намоёндагони мардум қарор гирифта, то замони кунунӣ дарёфт кардан мумкин аст².

Бо назардошти он, ки таҳқиқоти мазкур яке аз зинаҳои ҳалли масъалаи баррасишаванда мебошад, таҳлил ва баҳогузориву комёбиҳои ХХДТ аз ҷониби муҳаққиқон, олимон, сиёсатмадорон, донишмандон ва рӯзманигорон мавриди таҳқиқу баррасӣ қарор гирифтааст.

⁴⁴ Сомонҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. <http://kmt.tj/president...>

² Сомонҳои интернетӣ. <http://univer.tj/insho/xx-solagii-ichlosijai-takdirsoz/>.

ТАВСИФИ УМУМИИ РИСОЛА

Робитаи кор бо барномаҳо (лоихаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ. Маводҳо ва натиҷаи таҳқиқоти диссертациониро барои татбиқи нақшаи перспективии кори илмӣ-таҳқиқотии шуъбаи таърихи навтарини Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши АМИТ, таҳти унвони «Таърихи халқи тоҷик, қонуниятҳои умумӣ ва хусусиятҳои хоси раванди таърихӣ (*даврани муосир*)» барои солҳои 2016-2020 истифода кардан мумкин аст.

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот. Ҳадафи асосии тадқиқоти диссертационӣ таҳлили маҷмӯии таърихи фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар толи солҳои 1994-2019 ба ҳисоб меравад.

Барои расидан ба ин ҳадаф иҷрои вазифаҳои зерин зарур аст:

- ҷамъбасти намудани таҳқиқот ва таълифоти осори муҳаққиқон ва донишмандони соҳа, ки оид ба мавзӯи мазкур анҷом дода шудааст;
- таҳлили таърихнигории асарҳои илмӣ ба таърихи таъсисёбӣ ва фаъолияти ҲХДТ бахшида шуда;
- аз ҷиҳати назариявӣ ошкор намудани аҳамияти мавзӯи таҳқиқот;
- таҳлил ва баррасии сабабҳои барҳам хурдани якҷаҳизбӣ ва ба вуҷуд омадани бисёрҷаҳизбӣ;
- пажӯҳиш оид ба пайдоиши ҳизбу созмонҳо ва рақобатҳои онҳо барои ҳокимияти сиёсӣ;
- аз ҷиҳати илмӣ таҳлил намудани аҳамияти Иҷлосияи XVI дар роҳи расидан ба сулҳ ва барпо гардидани ҳукумати конституционӣ;
- инъикоси оқибатҳои фаъолияти ҳизбу созмонҳое, ки характери маҳалгароӣ ва мазҳабӣ доштанд;
- баррасӣ ва таҳлили илмӣ барнома ва қарорҳои қабулнамудани ҲХДТ ҷиҳати баланд бардоштани вазъи иҷтимоӣ, таъмини амнияти дохилӣ ва расидан ба се ҳадафи стратегӣ-баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ, истиқлолияти энергетикӣ ва истиқлолияти озуқаворӣ;

-инъикос намудани фаъолияти ҲХДТ дар ҳаёти иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва фарҳангиву сиёсии Тоҷикистон.

Объекти таҳқиқоти диссертатсионӣ фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои 1994-2019-ро фаро мегирад. Дар рафти таҳқиқот таърихи таъсисёбӣ, раванди ташаккулёбӣ ва давраи баланд гардидани мавқеи кумитаву ташкилотҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар ҷомеа пас аз солҳои 2000-ум, инчунин нақши ҳизби ҲХДТ ва Раиси он, Пешвои миллат, Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон дар рушди соҳаҳои ҳоҷагии мамлакат, пеш аз ҳама амалӣ гардидани ҳадафҳои стратегии ҳукумати кишвар объекти асосии таҳқиқоти диссертатсия ба шумор меравад.

Предмети таҳқиқот муайян намудани дараҷаи таҳқиқи таърихи омӯзиши фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад.

Доираи хронологии диссертатсия солҳои 1994-2019-ро фаро гирифта, оғози сарҳади поёнии таҳқиқот аз соли таъсисёбӣ ва ниҳои то 2019, яъне таърихи 25 солаи ҲХДТ у ро дар бар мегирад. Барои муқоиса таҳлили фаъолияти ҳизбҳо аз охири солҳои 80-уми асри XX оғоз гардида, дар рафти таҳқиқот муҳимтарин мавзӯҳое, ки дар рафти таҳқиқот ба фаъолияти ҲХДТ алоқамандии бевосита дорад, аз ҷумла ба вучуд омадани бухрони сиёсӣ дар Иттиҳоди Шуравӣ, “Бозсозӣ”-и Горбачёвӣ ва оқибатҳои он, пошхурии ИҶШС, таъсисёбии Тоҷикистони соҳибистиклол, ҷанги шаҳрвандӣ, Иҷлосияи XVI, ба имзо расидани Созишномаи истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ, фаъолияти Комиссияи оштии миллӣ, нақши Раиси ҲХДТ дар амалӣ гардидани се ҳадафи стратегии мамлакат, сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҲХДТ ва амсоли онро дар бар мегирад. Таҳқиқоти мазкур бо нишондодҳои фаъолияти ҷорикасраи ҲХДТ ба анҷом мерасад.

Асоси назариявӣю методологии таҳқиқот. Дар диссертатсия муаллиф усулҳои илмӣ омӯзиширо доир ба таърихи таъсисёбӣ ва фаъолияти

ҲХДТ дар солҳои 1994-2019 ба роҳ мондааст. Бахусус ба истифодаи усули объективияти илмӣ-ҳамчун яке аз дастурҳои асосии илмҳои муосири таърихӣ ва таърихнигорӣ диққати назаррас додааст.

Ба сифати асоси методологии таҳқиқот маҷмӯи усулҳои истифода шудаанд, ки дар байни онҳо усулҳои таърихӣ, аз қабili муқоисавӣ-таърихӣ, масъалагузорӣ – солномавӣ, инчунин усулҳои таҳлили иҷтимоӣ – таърихӣ мавқеи асосиро ишғол менамоянд.

Дар усули муқоисавӣ-таърихӣ фаъолияти ҲХДТ дар қиёс бо дигар аҳзоби сиёсии кишвар, хусусиятҳо ва методҳои хоси ҲХДТ дар идоракунии давлат, низомнома, оиннома ва барномаҳои ҲХДТ нисбат ба дигар аҳзоби сиёсӣ ва ғайраҳо истифода шудааст. Тавассути усули масъалагузорӣ-солномавӣ ҳудудҳои таҳқиқи масъалаи мазкур муайян гардида, раванди солномавии ба марҳилаҳои аз паси ҳам оянда, ки фаъолияти ҲХДТ-ро инъикос кардаанд, ҷой дода шудааст.

Яке аз омилҳои асосӣ назари интиқодӣ-объективӣ ба таълифоти муҳаққиқони давраи соҳибистиклолӣ мебошад.

Пойгоҳи сарчашмашиносии таҳқиқот маводи бойгонӣ, аз ҷумла Бойғонии марказии давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон⁴⁵, Бойғонии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар шаҳри Душанбе⁴⁶, Бойғонии ҷорӣи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон⁴⁷, Бойғонии Маркази тадқиқоти стратегӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ⁴⁸ ба ҳисоб меравад. Махсусан, дар рафти таҳқиқот маводи дасти аввал, аз ҷумла ҳисоботи солҳои КИМ ҲХДТ, анҷуманҳо ва ҷаласаҳои ҳизбиро аз бойғонии ҷорӣи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон пайдо намудем. Ҳамчунин, санадҳои меъёрӣ ва ҳуқуқӣ, Конститутсия⁴⁹, қонун

⁴⁵ Бойғонии Марказии давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ф.12. –Оп.1. –П.4. –с.-82, Ф.385. – Оп.1. –П.55. –с.157-527.

⁴⁶ Бойғонии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар шаҳри Душанбе. Ҳисоботи солҳои 1994-2019.

⁴⁷ Бойғонии ҷорӣи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Ҳисоботи солҳои 1994-2019.

⁴⁸ Бойғонии Маркази тадқиқоти стратегӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳисоботи солҳои 1994-2019.

⁴⁹ Конститутсия (Сарқонун)-и Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе, 2003;

ва қарорҳо⁵⁰, қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи хизбҳои сиёсӣ⁵¹, Низомнома⁵², Оиннома⁵³, барномаҳои пешазинтихоботии⁵⁴ хизбҳои сиёсии амалкунанда, пеш аз ҳама Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон низ пойгоҳи сарчашмаиносии тадқиқотро ташкил медиҳад.

Инчунин ба пойгоҳи сарчашмаиносии таҳқиқоти мазкур маводи оморӣ, аз он ҷумла Маҷмӯаи омили Кумитаи давлатии омили назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон низ фаро мегирад⁵⁵.

Навгони илмӣ таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки:

- бори нахуст дар шакли рисолаи илмӣ таҳқиқоте пешниҳод мегардад, ки фаъолияти ҲХДТ-ро фаро мегирад;

- дар асоси манбаҳои фаровон, шумораи зиёди асарҳои нашргардида оид ба фаъолияти ҲХДТ бори нахуст дар илми таърихи ватанӣ таҳлили ҳамаҷонибаи таҳқиқоти мазкур амалӣ гардид;

- адабиёти илмӣ, ки вазъи сиёсии даҳсолаи охири асри XX, махсусан таърихи таъсисёбӣ ва фаъолияти ҲХДТ-ро ба таври гуногун инъикос намудаанд, бори нахуст мавриди таҳлилу баррасӣ қарор гирифта, аз нуқтаи назари илмӣ муқоиса карда мешавад;

⁵⁰ Қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи хизбҳои сиёсӣ. Душанбе, 2004.-80 с.;

⁵¹ Дар бораи хизбҳои сиёсӣ: Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон, 13 ноябри соли 1998// Ҳизбҳои сиёсии Тоҷикистон. Маълумотнома. Душанбе, 2002.- с.3-12; Дар бораи аз байн бурдани ҳама гуна шаклҳои поймоли ҳуқуқи зан. Конвенсияи Асамблеяи Генералии Созмони Милалӣ Муттаҳид, 18 декабри соли 1979// Маҷмӯаи асноди байналмилалӣ оид ба масъалаҳои ҳуқуқи духтарон дар маориф. Душанбе, 2002.- с.6-8; Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон, 23 майи соли 1998// Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе-1998.- № 10.- с.93-101.

⁵²Низомномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Душанбе, 2010.20с.; Низомномаи Шӯрои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон//Бюллетени Шӯрои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе, 2002.-№2.-С.7-11;Низомномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Душанбе, 2010. 20с.;Низомномаи Шӯрои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон//Бюллетени Шӯрои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе, 2002.- №2. - С.7-11.

⁵³ Оинномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Душанбе, 2016. 19с.; Оинномаи Ҳизби Демократии Тоҷикистон//Ҳизби Демократии Тоҷикистон (Санадҳо: дирӯз, имрӯз ва фардо). Душанбе, 2000; Оиннома ва барномаи Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон. Душанбе, 1997; Оинномаи Ҳизби Сотсиалистии Тоҷикистон//Иттиҳод.- Душанбе, 1998.- № 8;

⁵⁵ Маҷмӯаи оморӣ, - Душанбе: Кумитаи давлатии омор. Солҳои 2002-2019.

-ба корҳои илмӣ то имрӯз анҷомдодаи муҳаққиқон ба фаъолияти ҲХДТ баҳои илмӣ дода шудааст;

- хусусиятҳои хоси фаъолияти Раиси ҲХДТ, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ва хориқии ӯ аз нуқтаи назари илмӣ мавриди таҳлил қарор гирифтааст;

- дар натиҷаи омӯхтани фаъолият ва паҳлӯҳои ҳамаҷонибаи ҲХДТ роҳҳои минбаъдаи такмилёбӣ ва ташаккули он дар оянда муайян гардидаанд;

Ба ҳимоя муқаррароти зерин пешниҳод мегардад:

-таҳлили адабиёти илмӣ ба мавзӯи мазкур бахшидашуда ба хулосае меорад, ки ба таърихи фаъолияти ҲХДТ шумораи зиёди таҳқиқоти муаррихон, муҳаққиқон ва сиёсатшиносон мансуб аст. Муҳаққиқ бештар ба манбаъҳои бойғониҳо, низомномаву оиннома, қарору санадҳои қабулнамудаи ҳизб ва дигар маохизи дасти аввал рӯ овардааст;

-корҳои таҳқиқотӣ тасдиқ менамоянд, ки фаъолияти ҲХДТ дар рӯзҳои мудҳиштарин барои миллати тоҷик дар ҷойи ҳолӣ ташкил гардида, дар давраи соҳибистиклолӣ ҳаматарафа ташаккул ёфта, дар ҷумҳурӣ имрӯз ба яке аз ҳизбҳои пешгоми ҷомеа табдил ёфтааст;

-муҳаққиқони ватанӣ ва хориҷӣ муътақиданд, ки дар рушди ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҲХДТ нақши басо бузург гузоштааст.

-дар рафти таҳқиқот муайян карда шуд, ки дар инкишофи ҲХДТ маҳз мактаби махсуси идоракунии Раиси он, Пешвои муаззами миллат Эмомалӣ Раҳмон боис гардидааст;

-диссертант ба хулосае омадааст, ки маҳз бо тӯфайли фаъолияти амалӣ ва дастгирии ҳамаҷонибаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ҳуқуқ ва озодиҳои инсон ҳифз ва нигоҳ дошта шуда, бисёрҳизбӣ дар ҷомеа, ки асоси ҷомеаи демократиро ташкил медиҳад ба вуҷуд омада, тамоми аҳзоби сиёсӣ, матбуоти давлатӣ ва хусусӣ озодона фаъолият

доранд ва муҳимтар аз ҳама Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун кишвари демократӣ, дунявӣ, ҳуқуқбунёд ва соҳибхитӣ тамоми сангарҳои дар наздаш бударо паси сар намуда, имрӯз ба пешравиҳои бузург мушарраф шудааст.

Саҳми шахсии доктараби дарёфти дараҷаи илмӣ дар он ифода меёбад, ки:

- муаллиф маводҳои зиёди бойгонӣ ва дигар сарчашмаҳоро оид ба ташаккул ва рушди ХХДТ ба муомилоти илмӣ ворид намудааст;
- иштироки шахсии муаллиф дар озмоиши натиҷаҳои таҳқиқот дар конференсияҳои гуногун, омода кардани монография оид ба мавзӯ;
- натиҷаҳои илмии таҳқиқоти мазкур, аз ҷумла хулосаҳои назариявӣ, нукоти ба ҳимоя пешниҳодшаванда, ҳамчунин тавсияҳои ҳислати амалидошта бевосита аз ҷониби ҳуди муаллиф мустақилона таҳия, баррасӣ ва исбот шудаанд;
- саҳми бевоситаи муаллиф дар наwgонии таҳқиқоти диссертатсионӣ, ҳалли масъалаҳои мубарам ва баррасии комили ҷанбаҳои мушаххаси фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон возеҳан мушоҳада мешавад.

Аҳамияти илмию назариявӣ ва амалии таҳқиқот. Диссертатсия дорои аҳамияти илмӣ–назариявӣ ва амалӣ буда, натиҷаҳои бадастомада метавонанд дар қорҳои илмӣ–тадқиқотии муҳаққиқон ва муаррихон ҷиҳати муайян намудани роҳҳои инкишофи минбаъдаи ҳизбҳои сиёсӣ, пеш аз ҳама ХХДТ кумаки воқеӣ расонанд. Мазмунӣ асосӣ, хулосаҳо ва маводи санадии диссертатсияро зимни таълифи асарҳои маҷмӯӣ, роҷеъ ба фаъолияти ХХДТ дар солҳои 1994-2019 ҳангоми хондани қурсҳои лексионӣ ва махсус аз қанҳои “Таърихи халқи тоҷик”, “Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиқлол”, “Таърихнигории таърихи халқи тоҷик дар давраи истиқлолият” метавон истифода намуд. Аҳамияти амалии диссертатсия инчунин аз истифодаи эҳтимолии

натичаҳои бадастомадаи таҳқиқот дар ниҳодҳои илмӣ-таҳқиқотӣ, кафедраҳои гуманитарии мактабҳои олии иборат аст.

Хулосаҳои умуминазариявии таҳқиқоти диссертатсионӣ ба маърифати амиқи зарурияти нигоҳдошти муттасил ҳангоми банақшагирии барномаҳои минбаъдаи ҲХДТ имкон медиҳанд.

Маводи дар диссертатсия овардашуда барои маърифати воқеии масъалаҳои мубрами ҳаёти сиёсии мамлакат, махсусан фаъолияти минбаъдаи ҲХДТ имконият медиҳанд, ки хулосаву тавсияҳои диссертатсия барои ҳалли бисёр масъалаҳои ҳалталаби Тоҷикистони муосир хело ҳам муфид хоҳад буд.

Тасдиқи рисола. (Апробатсияи диссертатсия.) Гояҳо, муқаррарот, натиҷаҳои назариявӣ асосӣ ва пешниҳоду тавсияҳои амалӣ доир ба диссертатсия дар як қатор дастовардҳои илмӣ муаллиф, аз ҷумла: 2 монография, 21 мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, китобу брошюраҳо ва мақолаҳои илмӣ ва илмӣ-оммавӣ дар дигар нашрияҳо ба таъби расида, таҷассум ёфтаанд.

Диссертатсия дар маҷлиси васеъи шуъбаи таърихи навтарини Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи Аҳмади Дониши Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (суратчаласаи № 6 аз 02 июни соли 2022) мавриди муҳокима қарор гирифта, ба ҳимоя пешниҳод шудааст.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия дар ҳаҷми 288 саҳифаи матни компютерӣ таълиф гардида аз муқаддима, чор боб, дувоздаҳ зербоб, хулоса ва феҳристи манбаъҳо ва адабиёти истифодашуда (295 номгӯй) иборат мебошад.

БОБИ I: ЗАМИНАҲОИ ТАЪРИХӢ ВА СИЁСИИ ТАЪСИСЁБИИ ҲИЗБИ ХАЛҚИИ ДЕМОКРАТИИ ТОҶИКИСТОН

1.1. Бухрони сиёсии солҳои 80-90—уми асри XX ва барҳам хӯрдани якҷаҳизбӣ дар ИҶШС

Аз нимаи дуюми асри XX рақобатҳои сиёсӣ миёни мамолики сайёра, ки ба ду қутб-сотсиалистӣ (бо сарвари Иттиҳоди Шӯравӣ) ва капиталистӣ (бо сарвари Иёлотҳои Муттаҳидаи Амрико) ҷудо шуда буданд, ривочу раванг мегард. Соли 1955 бо баста шудани Шартномаи Варшава, дар муқобили Иттифоқи Атлантикаи Шимолӣ, рақобатҳои сиёсӣ боз ҳам тезу тунд мегардад. Дар Иттиҳоди Шӯравӣ Ҳизби Коммунистӣ аз нахустин рӯзҳои таъсисёбиаш аз рӯйи таълимоти материалистӣ, ба хусус назарияпардозонаш Карл Маркс, Фридрих Энгелс ва Владимир Ленин ягона ҳизби ҳукумрон ғайолият мекард ва ҳамчун қисми пешқадамтарини пролетариат мардумони ҷумҳурии Шӯравии сотсиалистиро дар роҳи идеологияи коммунистӣ ҷалб намуда, барои дар амал татбиқ намудани барномаҳои асосӣ ва муҳими ҳизбӣ, кушиш ба харҷ меод.

Қобили зикр аст, ки Ҳизби Коммунистӣ ба ҳайси муҳаррик ҷомеаи Шӯравиро ба сӯйи қуллаҳои баланди ҷомеаи коммунистӣ мекашонд ва аз рӯйи барномаҳои тарҳрезинамудаи сарварону асосгузори он бояд мардумро ба баландтарин қуллаҳои он, коммунизми воқеӣ мерасонд. Ба суолҳое, ки чаро ин муҳаррик аз ҳаракат боз истод, чаро ин ҳизби якҷаҳукумрон ба бухрон мувоҷеҳ гардид ва ё ин ки чаро чунин як империяи абарқудрат гирифтори бухронҳои сиёсӣ иқтисодӣ ва фарҳангӣ иҷтимоӣ шуда, дар муқобил бо ҷаҳони капиталистӣ ба шикаст рӯ ба рӯ шуд, олимону донишмандон ва бахусус муҳаққиқони соҳа ба таври гуногун ҷавоб гуфтаанд. Барои равшан намудани

масъалаи мазкур лозим медонем то чанде аз масъаларо матраҳ намуда, вижагиҳои онро бод иди муосир мавриди баррасӣ қарор диҳем. Агар чи миёни олимони мо нисбат ба суолҳои ироанамудаи мо ихтилофи назар аст, вале то ба имрӯз аксари муҳаққиқон омилҳои асосии аз байн рафтани ин ҳизб ва умуман пошхурии Иттиҳоди Шуравиро аз дохил вайрон шудани ҳуди ҳизби ҳукмрон-коммунистӣ, медонанд.

Дар солҳои 70-ум ва нимаи аввали солҳои 80-ум дар мамлакат пешравиҳои назаррас ба амал омада бошанд ҳам, дар ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ камбудиҳои ҷиддӣ мушоҳида мешуд. Ин камбудиҳо дар таърихи Давлати Шӯравӣ бо номи қарахтӣ ё айёми руқуд маълуманд¹. Бештари зухуроти манфӣ на аз сохтори сиёсии мамлакат, балки аз тарзи идоракунии бармеомад. Мувофиқи Конститутсияи амалкунандаи мамлакат, Ҳизби Коммунистӣ ядроии сиёсӣ ва пешбарандаи ҷамъият ба ҳисоб мерафт, ки он ба бӯҳрони азиме гирифтӣ шуд.

Сохтори идоракунии ҳизбро бюрократизм фаро гирифт ва дар услуби идоракунии он камбудиҳои ҷиддӣ ба амал омаданд. Масалан аз идораҳои болоӣ ба ташкилотҳои ибтидоӣ фармон меомад, ки чанд нафар мард ва ё зан ба сафи Ҳизби Коммунист қабул карда шаванд. Азбаски ба вазифаҳои ҳизбӣ, давлатӣ ва хоҷагӣ, асосан, аъзоёни ҳизб пешбарӣ мешуданд, шахсони белаёқати мансабпараст ҳам бо ҳар роҳу восита ба ҳизб шомил шуда, соҳиби мансаб мешуданд².

Баъзе аз муҳаққиқон ба ин назаранд, ки ҳатто суръати пешрафти иқтисодиёт ва хусусан ҳосилнокии меҳнат дар солҳои 70-ум нисбат ба соли 1965 рӯ ба таназзул овард. Мутаассифона, нақшаҳои панҷсолаҳои 1X-X-ум оид ба нишондодҳои асосӣ иҷро нагардиданд. Ин нуқсон камбудиҳои ҷиддӣ бояд дар солҳои панҷсолаи ёздаҳум ислоҳ карда

¹ Актуальные проблемы истории таджикского народа. Сборник научных трудов.- Душанбе, 1988; На пороге кризиса: нарастание кризисных явлений в партии и обществе. -М.: Политиздат, 1990; Набиева Р., Зикриёев Ф. Таърихи халқи тоҷик. - Душанбе: Сарпараст, 2001. - с. 207- 212; Набиева Р., Зикриёев Ф., Зикриёева М. Таърихи халқи тоҷик. - Душанбе: Собирӣ, 2010. - С. 182.

² Набиева Р., Зикриёев Ф., Зикриёева М. Таърихи халқи тоҷик. - Душанбе: Собирӣ, 2010. - с. 182.

мешуданд, вале ин нақша низ чомаи амал напушид. Дар ҳама самтҳои ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ ва фарҳангӣ бухрони шадиде ба амал омад.

Дар соҳаи иқтисодиёт аз як тараф идоракунии ва назорат аз болои корхонаҳои истеҳсолкунанда заиф шуда, аз тарафи дигар, дар натиҷаи сари вақт қорӣ нагардидани техникаи нав ва технологияи пешқадам, паस्त шудани ҳосилнокии меҳнат, ҳавасмандии моддӣ, риоя накардан ба интизоми истеҳсолӣ ва ғайраҳо қой дошт.

Гарчанде дар ҶШС Тоҷикистон барои сохтмони биноҳову иншоотҳо маблағи зиёд ҷудо мешуд, вале аз тарафи масъулини соҳа маблағҳои ҷудашуда пурра аз худ карда намешуд. Муносибати хунукназарона нисбат ба моликияти ҷамъиятӣ, бахусус давлатӣ зиёд гардида, ғоратгарӣ дар мамлакат рӯз то рӯз меафзуд, ки он ба сатҳи зиндагии омма таъсири манфӣ расонда, норозигии гуруҳҳои иҷтимоиро ба амал меовард.

Ғайр аз ин дар ҷумҳурии ҷинойткорӣ, ришвахури, қаллобӣ, маҳалгароӣ, бадмастӣ, нашъамандӣ, дуздӣ, торочи молумулки давлату хоҷагиҳои кооперативӣ, колхозу совхозҳо рӯз то рӯз меафзуд.

Иттиҳоди Шуравӣ дар арсаи байналмилалӣ мавқеи бисёр бузургеро соҳиб гардида, аз лиҳози истеҳсоли маҳсулот, илму техника қойи намоёнро ишғол мекард. Аммо бо сар задани бухрони иқтисодиву иҷтимоӣ ва ба вуҷуд омадани давраи қарахтӣ маҷбур шуд, то қойгоҳи худро дар ҷаҳон иваз намояд. Албатта, Иттиҳоди Шуравӣ техника, базаи бузурги ашёи хом, кадрҳои баландихтисос ва умуман табиати ғуногунранг дошт. Танҳо дар асоси барномаи мушаххас метавонист тамоми камбудии айёми рукудро дар қутохтарин муддат ислоҳ намояд. Қиҳати бартараф намудани камбудии соҳаҳои мухталифи ҷомеа Ҳизби Коммунистӣ ҳануз аз нимаи дуими солҳои 80-ум чанд иқдомиро роҳандозӣ намуд, ки ин кушишҳо натиҷаи дилхоҳ надоданд.

Ҳаёти сиёсии мамлакатро низ вазъи бухронӣ фаро гирифта, вале

роҳҳои ҳалли муҳимтарин масъалаҳои давлатӣ, ҳизбию ҷамъиятӣ, аз ҷумла, ҳалли ихтилофҳо дар муносибатҳои миллӣ ба назар мерасид.

Дар сиёсати хориҷӣ низ нуқсону камбудии ҷиддӣ ба вуҷуд омада буд, ки ба обру ва нуфузу эътибори Иттиҳоди Шуравӣ таъсири манфӣ мерасонд. Барои мисол, ба хоки Афғонистон ворид шудани Қувваҳои Мусаллаҳи Иттиҳоди Шуравӣ. Бояд гуфт, ки ҷанг бо Республикаи Демократии Афғонистон ба иқтисодиёти мамлакат таъсири ҷиддӣ расонида, норозигии шаҳрвандонро бар зидди КИМ Ҳизби Коммунистӣ меафзояд ва пеш аз ҳама шаъну шараф ва обрӯву эътибори Иттиҳоди Шуравиро дар арсаи байналмилалӣ коста мегардонд.

Дар як муддати начандон кутоҳ паси ҳам ғавтидани роҳбарони куҳансолу барҷомондагони ҳизбӣ, аз қабили Л.И. Брежнев, Ю.В. Андропов ва К.У. Черненко ба обру ва эътибори Ҳукумати Марказӣ таъсири манфӣ мерасонд ва аз ҳама муҳимаш нуфузи Иттиҳоди Шуравиро ҷӣ дар дохил ва ҷӣ дар хориҷ коста мегардонид ва сабабгори ба вуҷуд омадани як қатор мушкилот дар корҳои идоракунӣ, мисоли ҷо ба ҷо гузоштани кадрҳо ва махсусан иқтисодиёти мамлакат мегардид. Умеди аксари мардум аз роҳбари ҷавони ҳизбии Иттифок низ барабас меравад ва он орзуҳои хом гуё, ки М.С.Горбачёв мардумро аз ҳолати мотамзадагӣ мамлакатро аз вартаи ғалаҷшавӣ мераҳонад, бе натиҷа анҷомид.

Моҳи март соли 1985 М.С.Горбачёв, ки 54 сол дошт, пас аз Котиби Генералии ҲКИШ интиҳоб гардидаш, ба гузаронидани як қатор ислоҳоти ҷиддӣ дар соҳаҳои муҳталифи давлат ва давлатдорӣ, аз ҷумла ислоҳотҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ, ки ҳануз аз замони Ю.В. Андропов дар дил мепарварид, даст мезанад. Аз моҳи апрели соли 1987 дар асоси қарорҳои Пленуми Кумитаи Марказии ҲКИШ (КПСС) сиёсатеро бо номи бозсозӣ пеш мегирад, ки онро баъзан «инқилоб аз боло» низ меномиданд.

М.С. Горбачёв бо мақсади баромадан аз ҳолати карахтии замони брежневӣ, ки дар давраи роҳбарии яксолаи К.У. Черненко боз ҳам фасодтар гардида буд, ин сиёсатро пеш гирифт. Ӯ чихати ноил гардидан ба ин ҳадаф ба таври кулӣ дигаргун сохтани тамоми соҳаҳои ҳаёти кишварро зарур меҳисобид. Дар раванди бозсозӣ яке аз ҳадафҳои дигари М.С.Горбачёв ин ба стандартҳои ҷаҳонӣ мутобиқ намудани ҳаёти ҷамъиятии Иттиҳоди Шуравӣ ва инчунин паст намудани шиддатнокии вазъи ҷаҳон, махсусан зиддияти байни Иттиҳоди Шуравӣ ва давлатҳои капиталистӣ ба шумор мерафт. Ба таври дигар бигӯем, Котиби Генералии ҲКИШ М.С. Горбачёв меҳост бо ҳамин роҳ ба ҷамъияти сотсиалистӣ руҳи иқдоми тоза бахшад, обро ва эътибори онро дар арсаи байналмилалӣ баланд бардорад. Дар раванди иқтисодӣ, бо мақсади ҳалос шудан аз корхона ва хоҷагҳои зараровар, зиёд намудани ҳавасмандӣ дар истеҳсолот, рақобатпазир гардидани маҳсулоти истеҳсолшуда, вазифа гузошта шуд, ки тамоми корхонаҳоро ба ҳолати худтаъминкунӣ ва худмаблағгузорӣ гузаронанд.

Ҳадафи дигари бозсозӣ, ин хотима бахшидан ба вазъи бӯҳронӣ, баланд бардоштани ҳосилнокии меҳнат дар истеҳсолот ва қонё гардонидани талаботи рузафзуни мардум, барҳам додани боқимондаҳои сохтори роҳбарии фармонфармоии маъмурӣ ва минбаъд инкишоф додани раванди демократикунонии ҳаёти ҷамъиятӣ буд. Бозсозӣ мебоист ҷамъияти сотсиалистиро такмил дода, камбудӣ ва мушкилиҳоро, ки дар садди роҳи он меистоданд, барҳам диҳад. Аммо, аз рӯи барномаҳои тарҳрезигардида, равандҳои асосии гузаронидани ислохот муайян ва мушаххас буд ва ин ислохоти кулӣ мебоист сохторҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангиро билкул аз камбудихо пок намояд.

Мақсади бозсозӣ гуё аз байн бурдани тамоми камбудихои иҷтимоӣ-сиёсӣ буд, ки ба мушоҳида мерасиданд. Аммо раванде, ки дар асари он ба мушоҳида расид, яъне шикасти асосии иқтисодию сиёсии Шуравӣ, интиқоди қатъии яккароҳбарии Ҳизби Коммунист, беобру кардани

идораҳои амнияти миллӣ ва сохторҳои низомӣ, сохти шуроҳо, ҳар он чи, ки дар зарфи 65-70 сол ба амал омада буд, рад мешуд. Ҳамчунин авҷгирии сепаратизм ва миллатгароӣ исбот мекунад, ки мақсад на таъмири сохти шуроҳо, балки аз байн бурдани он будааст¹.

Барои ҳамин ҳам яке аз маъмултарин ва асоситарин тезисҳои он давр дуруғ нишон додани дустии халқҳои ИҶШС ва ба ин васила ба вучуд овардани нобоварии байниҳамдигарии онҳо буд.

Раванди сиёсӣ, ки дар мамлакат ба амал меомад, аз як тараф ихтилофоти зиёди миллӣ, иҷтимоӣ, ки дар кишвар пайдо шуда буд, ифода намояд, аз ҷониби дигар баёнгари даҳлати фаъоли қувваҳои беруна ба ҳаёти иҷтимоӣ маҳсуб мешуд. Аз ин сабаб, дар ҷараёни иҷтимоӣ сиёсии он вақт ду ҳолати зер ба амал омад:

1. Дар муҳити пойтахти ИҶШС-шаҳри Москва, дар мақоми олии ҳизбӣ ва давлатӣ, дохили ҳуди Россия ҳаракатҳое ба вучуд омаданд, ки фарсуда шудани идораҳои сиёсии мамлакатро ифода мекарданд ва дар он талошҳои худнамоии гурӯҳҳои сиёсии дар ҳокимият буда, роҳбарияти Ҳизби Коммунист бештар мушоҳида мешуд. Ин раванд мукамал набудани системаи идории давлатро ифода мекард.

2. Бо истифода аз озодии суҳан дар саросари кишвар ҷунбишҳои кавии сиёсӣ ба муқобили ҳокимияти марказӣ, барои худмухтории воқеии ҷумҳуриҳо ва кушиши аз ҳайати Шуравӣ баромадани онҳо ба амал омад, ки дар ин раванд мамлакатҳои назди Балтика бештар табориз карданд².

Ин талошҳо, аз як тараф, нафрати мардумро нисбат ба идоракунандагони давлат ва роҳбарони ҳизб ифода кунад, аз тарафи дигар, ҳар чӣ бештар сабаби аз марказ дур шудани онҳо мегардиданд. Зеро дар чунин талошҳо шовинизми русӣ баръало ба назар мерасид ва он сабабгори авҷ гирифтани миллатгароии халқҳои дигар мешуд. Шояд

¹ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. -Хучанд: Нури маърифат, 2003. - С.4.

² Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. -Хучанд: Нури маърифат, 2003. - С.4-5.

дар мамлакат ба мардум бо дарки ҳамин таъсири шовинизми русӣ таъсир расонда буд. В.И. Ленин ҳам навишта буд: «Бо шовинизми великорусӣ ё ҳаёт, ё мамот гуён ҷанг эълон мекунам. Ҳамин ки аз дандони дардноки лаънатиям халос шудам, вайро бо ҳамаи дандонҳои солимам канда-канда мепартоям»¹.

Ин омилҳо боис шуданд, ки эътирозҳои маҳаллӣ, бештар хусусияти сиёсӣ касб карда, авзои иҷтимоӣ-сиёсии кишвар торафт тундтар шавад. Ба ин беқурб шудани пул, бар асари корпартоиҳо ва митингҳои саросарӣ, баланд шудани нарху наво, аз маҷрои низоми давлатдорӣ баромадани мамлакат илова мешавад.

ҶШС Тоҷикистон низ аз раванди бозсозӣ дар канор наместонд. Масъалаи амалӣ гардонидани барномаҳои бозсозӣ дар ҶШС Тоҷикистон дар Анҷумани XX-уми Ҳизби Коммунист, ки моҳи январи соли 1986 баргузор гардида буд, мавриди муҳокима қарор мегирад. Дар ин Анҷуман оид ба масъалаи мазкур котиби якуми Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон Қ.М. Маҳкамов маъруза намуда, вазифа ва роҳҳои татбиқи бозсозиро дар шароити Тоҷикистон пешниҳод намуд. Аз ҷумла, анҷуман нақшаи панҷсолаи дувоздахум ва самтҳои асосии тараққиёти ҷумҳуриро то соли 2000-ум муайян кард ва барои баланд шудани самаранокии истеҳсолот қарорҳои зарурӣ қабул намуд. Дар шароити Тоҷикистон, ки асосан ба соҳаи аграрӣ диққати бештар дода мешуд, дар нақшаи панҷсолаи дувоздахум роҳҳои тараққӣ додани соҳаи мазкур, аз ҷумла аз ҳисоби ба қор андохтани заминҳои бекорхобида ва дар асоси кашфиётҳои илмӣ, хусусан пеш бурдани пахтакорӣ, боғу тоқпарварӣ, сабзавоткорӣ, чорводорӣ, парандапарварӣ ва ғайраҳо дар назар дошта шуда буд².

Дар ин давра ба масъалаи баланд бардоштани некуахлоқии шаҳрвандон низ диққати махсус равона шуда, дар ин росто дар ҷумҳурӣ

¹ Ленин В.И. Асарҳо. Ҷ. 33.- с.388.

² Гражданские политические движения в Таджикистане (1989-март 1990г.) -Душанбе,1990. с.-21-22.

барномаҳои «Бо озукавории баландсифат таъмин кардани аҳоли», «Истифодаи самараноки захираҳои меҳнатӣ», «Манзил-93» ва ғайраҳо қабул гардиданд.

Дар ибтидо шахрвандони ҶШС Тоҷикистон чун дигар сокинони Иттиҳоди Шуравӣ сиёсати бозсозиро ҷонибдорӣ намуданд. Аммо нақшаҳои азими тартибдодашуда аллакай дар солҳои аввали панҷсола иҷро нагардиданд. Дар соҳаи саноат низ ҳосилнокии меҳнат баланд нашуд, сифати маҳсулот беҳтар нагардид. Маблағҳое, ки ба соҳаи саноат ҷудо мегардиданд, аз худ карда намешуд. Қатъ гардидани сохтмони Нерӯгоҳи барқи обии «Роғун» ва монанди он мисоли равшанест барои исботи гуфтаҳои боло.

Дар нимаи дууми солҳои 80-ум масъалаи миллий яке аз проблемаҳои асосии Иттиҳоди Шуравӣ ба ҳисоб мерафт ва бояд қайд намуд, ки ин масъала ҳанӯз аз ибтидои таъсисёбии ИҶШС ҳалли худро наёфта буд ва акнун бо сар задани бӯҳрони сиёсӣ дар сарғаҳи мушкилоти сиёсии давлат меистод. Бозсозӣ, ки ошкорбаёнӣ ва озодандеширо, ки бояд дар ҷорчубаи қонун амал мекард, барои мардум эълон мекунад, нахуст дар ИҶШС, ки аз миллатҳои мухталиф иборат буд, мардум масъалаи миллиро ба миён мегузоранд, ки он сабабгори асосии ба вучуд омадани ҷудоихоҳӣҳо дар байни мардумони ҷумҳуриҳои иттифоқӣ мегардад. Идомаи ҳаракатҳои ҷудоихоҳонаи мардуми Шуравӣ, нахуст дар Олмон, кишварҳои Аврупои Шарқӣ, давлатҳои назди Балтика ва баъдан мамолики Кавказу Осиёи Миёна ва ҳатто Русия гурӯҳҳову иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ниҳоят ҳизбҳои сиёсӣ, ки ҳар кадоме дар зерин ҳаракатҳои миллий бо барномаҳои ҷудоихоҳӣ, ё ин ки ҳал намудани кадом як масъалаи миллий баромад менамуданд, ба вучуд меорад, ки он ба раванди амалишавии барномаҳои бозсозӣ монеа эҷод мекард ва вазъи сиёсиро дар мамлакат боз ҳам муташанниҷ мегардонад¹.

¹ Вьюницкий В. Многопартийность// Диалог. Душанбе-1990. № 10. С.- 4.

Эътирозҳои миллӣ аз исёни донишҷӯёни Ёкутистон дар аввали соли 1986 шуруъ шуд. Баъдтар дар моҳи декабри соли 1986 дар Алмаато, ба сабаби ба вазифаи роҳбарии ҷумҳурий омадани шахси ғайриқазоқ исёни донишҷӯёни Қазоқистон ба амал омад, ки дар асари ин ҳодиса чанд нафар кушта шуданд, чанд нафари дигар маҷруҳ гардида, бисёре аз онҳо ҳукми қатл гирифтанд. Авзои умумии ҷиноии мамлакатро рӯзномаи «Комсомолская правда» чунин шумурдааст: соли 1986 дар Любертсу «гурӯҳи ҷанговар»-и наврасони пойтахт ва атрофи он таъсис ёфт, солҳои 1987-1991 дар Закавказия, Қарабоғи Кӯҳӣ ҷанг ва дар Сумгаит қатли ом ба вучуд омад, 22 июли соли 1988 дар вилояти Тамбов ҷанги калони кучагӣ оғоз шуд, 15-17-уми апрели соли 1989 дар шаҳри Олмалиқи Ўзбекистон ҷанги оммавии байни ҷавонони узбек ва русу кореягӣ ба қайд гирифта шуд, моҳи апрел-июли соли 1989 дар Сухуми ҷанги бардавоми ҷавонон сурат гирифт, ки бар асари он 18 кас кушта ва 389 кас маҷруҳ гардиданд, 1-2 майи соли 1989 исёни ҷавонони Ашқобод, январи 1990 қатли оми арманҳо дар Боку, ки 54 кас кушта шуд, моҳи июни соли 1990 ҷанги байни узбекҳо ва қирғизҳо дар Уш, ки дар асари он 300 нафар кушта шуд, 411 хонаро оташ заданд, 54 мағоза ғорат гардид, моҳи июли соли 1990 талоши миллӣ дар Тува, ки бар асари он 140 нафар ҳалок гардид, 1616 кас маҷруҳ шуданд, бештар аз 1500 кас тарки ватан кард, 22-24-уми август дар Челябинск исёни ҳарбӣ ба амал омад, 2-юми декабри соли 1990 мардуми Намангон ба муқобили аскарони Шуравӣ ҷанг оғоз карданд¹.

Ошкорбаёнӣ имкон дод, ки шаҳрвандон бо ҳуҷҷатҳо ва филмҳое, ки дар бойгонихо ба таври махфӣ маҳфуз буданд, шинос шаванд. Ошкор гардидани баъзе аз сирҳои давлатӣ, чехраҳои асосии баъзе аз шахсиятҳои воломақоми давлат, бадкунии шахсони мансабдор, баён гардидани камбудихои собиқ роҳбарони Ҳизби Коммунистӣ обрӯву эътибори ИҶШС-ро чӣ дар дохил ва чӣ дар хориҷ коста мегардонанд ва

¹ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. -Хучанд: Нури маърифат, 2003. - С.5-6.

норозигии мардумро нисбат ба давлат, пеш аз ҳама ҳизб афзун намуда, ба ҳаракатҳои ҷудоихоҳона суръати тоза мебахшад.

Дар ҳолати дуруст амалӣ намудани ислохотҳои пешбинишуда, эҳтимоли беҳтар гардидани ҳаёти ҷамъиятӣ ва аз байн рафтани бухронҳои сиёсӣ ва иқтисодӣ, ки мамлакатро ба ҳолати ногувор мувоҷеҳ намуда буд, дар назар чунин менамуд, вале дар амал ин тавр нашуд. На танҳо ба шитобкориҳои беасос роҳ доданд, балки дар зери ниқоби бозсозӣ баъзе чорабиниҳоро гузарониданд, ки оқибаташ барои мардум хеле вазнин буд. Феврари соли 1986 Анҷумани Ҳизби Коммунистии Иттиҳоди Шуравӣ (ҲКИШ) охирин нақшаи панҷсоларо барои солҳои 1986-1990 ва роҳҳои асосии инкишофи иқтисодиёт ва иҷтимоиёти мамлакатро барои то соли 2000-ум муайян кард. Мувофиқи он мамлакат асосан бо низоми пештара-нақшавӣ, ҷӣ дар соҳаи саноату сохтмон ва ҷӣ дар соҳаи кишоварзӣ рӯз то рӯз пеш мерафт. Аммо тобистони соли 1987 дар Иттиҳоди Шӯравӣ қонун дар бораи корхонаҳои давлатӣ қабул гардид, ки мувофиқи он бояд шитобкорона тамоми корхонаҳо ба ҳолати худтаъминкунӣ ва худмаблағгузорӣ гузаронида мешуданд. Ҳангоми амалии ин қонун ба эътибор нагирифтаанд, ки тамоми корхонаҳои мамлакат пойбанди якдигар мебошанд. Онҳоро ҳамон вақт танҳо ба низоми нақшавӣ пеш бурдан мумкин буд. Аммо қонуни қабулгардида мухолифи низоми нақшавӣ ба ҳисоб мерафт. Дар натиҷа дар мамлакат низоми нақшавӣ зуд моҳияти худро гум кард. Минбаъд ҳар як корхона танҳо барои даромаднокии худ мекушид. Зуд доду гирифт ва умуман, алоқаи байни корхонаҳо аз байн рафт, оқибат корхонаҳо, бо сабаби нарасидани ашё, паси ҳам аз кор бозмонданд, коргарон ва мутахассисон бекор гардиданд, ки дар мамлакат сафи бекорон рӯз аз рӯз меафзуд¹.

Фароҳам омадани ошкорбаёнӣ ва озодандешӣ имкон дод, ки мардуми Шуравӣ бори нахуст фикру андешаҳои худро озодона, бе ягон

¹ Усмонов И. Сулҳнома. -Душанбе- 2001// Партии и движения Таджикистана. Душанбе-2000. - с. 298; Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. -Хуҷанд: Нури маърифат, 2003. - с.8.

тарсу харос, хатто оид ба сиёсати дохилию хориҷии мамлакат, вазъи иқтисодиву иҷтимоӣ баён намуда, шахсони масъулро ба зери танқид гиранд. Дар ниҳоят чунин танқидҳои саҳт, баъзан бо таҳқири якдигар меанҷомид. Барои мисол ин гуна ҳолатҳо, махсусан дар байни роҳбарони олимақоми Ҳизби Коммунистӣ, аз ҷумла М.С. Горбачёв ва Б.Н. Елтсин сурат мегирифт. Мувоҳидаҳо ва муноқишаҳои роҳбарони олимақоми Ҳизби Коммунистӣ, ки ба воситаи телевизион ба тамоми мардуми ҷаҳон, ҳоса Иттиҳоди Шуравӣ пахш мегардид, боиси коста шудани обрӯ ва эътибори ҳизб ва пеш аз ҳама давлат мегардид. Озодандешӣ тамоми камбудии роҳбарони ҳизбро рӯи об баровард ва боиси аз ҳизб дур шудани мардум гардид. Мардум аз тариқи телевизиону радио ва умуман, васоити ахбори омма оид ба ноадолатии иҷтимоӣ, аз қабилӣ ҷудо будани боғчаву мактаб ва мағозаҳои аъзои Ҳизби Коммунистӣ, ришвахурии мансабдорон, таассубҳои милливу маҳаллӣ ва мазҳабӣ баромадҳо намуда, ҳукуматро ба зери танқид мегирифтанд¹.

Матбуоти озода, ки дар он замон ба вучуд омад, бо дастгирии сармоядорон қудрат ёфт, садои матбуоти марказии ҳизбӣ ва дигар нашрияҳои расмиро пахш кард ва барои густариши сиёсати нави давлатдорӣ дар заминаи плюрализми сиёсӣ замина ба вучуд овард. Пайдоиши матбуоти нав дар Россия аслан аз пайдоиши ақидаҳои ба истилоҳ миллӣ дар Россия, таблиғи ифтихори миллӣ ва амсоли он оғоз ёфт. Масалан, ба муқобили Маяковский ва Куприн, сарусадони шовинистона барои ба Ватан бозгардонидани боқимондаи ҷасади Шаляпин, гунаҳкор кардани роҳбарони ғайрирусии Шуравӣ дар марги Киров, даъвои шовинистонаи Солженитсин ба ҳудуди Қазоқистон ва «без» номида шудани мардуми ғайрирус. Мақолаи Солженитсин «Как нам обустроит Россию» 18 сентябри соли 1990 дар «Комсомолская правда» нашр шуд. Он бисёриҳоро норозӣ кард, дар Тоҷикистон ҳам

¹ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. Хучанд: Нури маърифат, 2003. - с.8; Набиева Р., Зикриёев Ф., Зикриёева М. Таърихи халқи тоҷик дар асри XX ва ибтидои XXI. Душанбе: Деваштич-2009. - с.223.

алайҳи он мақолаҳо сару садоҳое баланд шудан гирифт. Масалан Р. Ҳодизода дар рӯзномаи «Тоҷикистони советӣ» 2-юми октябри соли 1990 бо номи «Дидаи ҳақбин мебояд», И. Усмонов дар рӯзномаи «Паёми Душанбе» 30-юми ноябри соли 1990 бо номи «Ободии хонадони тоҷик ба кӣ вобаста?» мақолаҳо чоп карданд. Аз ҷумла, Р.Ҳодизода аз навиштаҳои зерини Солженитсин ба қаҳр меояд: «Мо аз бори гарони таъзиқовари «Ишкамбаи зиёдатии» Осиёи Миёнагӣ боз ҳам зиёдтар қоматамонро рост карда мегирем»¹.

Баъди ин равияи ба ҳам бад кардани халқҳо ба истилоҳ дар бораи «дустӣ» -и бардуруғ, ки онро Ҳизби Коммунист зуран ба сари аҳоли бор кардааст, баъди он ғайриқонунӣ будани пайвасти ҷумҳуриҳои назди Балтика ба ҳайати Иттиҳоди Шуравӣ авҷ мегирад. Акси садои ин чунбиш дар ҳамаи ҷумҳуриҳои собиқ Иттиҳоди Шуравӣ, аз ҷумла дар Тоҷикистон возеҳ мушоҳида мешуд. Ҳаракати сиёсӣ дар Тоҷикистон, асосан, бо иштироки зиёиён-олимони соҳаи гуманитарӣ, адибону журналистон, муаллимони мактабҳои олии, донишҷӯён, инчунин, кормандони ҳизбию давлатии аз мавқеи худ норозӣ будан оғоз мешуд. Моҳияти шиорҳо низ аз ҳамин вобаста буданд².

Озодандешӣ пеш аз ҳама иллатҳои масоили миллиро ба миён овард. Нахуст шуда мардуми Ҷумҳурии Федеративии Олмон, сипас ҷумҳуриҳои назди Балтика рӯйи рост даст ба ҷудоихоҳӣ заданд. Ётирозҳои милли дар дигар ҷумҳуриҳо низ равшан ба назар мерасид. Аз ҷумла, дар Ҷумҳурии Узбекистон ҷанги байни узбекҳо ва туркҳои масҳадӣ, дар Қирғизистон ҷанги байни қирғизҳо ва узбекҳо, дар Молдава ҷанги байни молдованҳо ва русҳо, дар Озарбойҷон ҷанги байни озариҳо ва арманиҳо, дар Гурҷистон ҷанги байни гурҷиҳо, абхазҳо ва аҷарҳо ба амал омад. Ётирозҳои зиддирусӣ дар Украина, дар Тотористон низ равшан ба назар мерасиданд. Аз ҷумла, дар Тотористон даъвогари мухторияти комил аз Россия гардид. Дар байни иддае аз ҷумҳуриҳои Шуравӣ, аз

¹ История таджикского народа. Чилди 6.- с.438.

² История таджикского народа. Чилди 6. -с.438.

ҷумла Озарбойҷону Арманистон ва Тоҷикистону Қирғизистон вазъияти ҷангӣ ба амал омад. Моҳи феввали соли 1988 дар Озарбойҷон низову хушунат ва эътироз оғоз ёфт. Аҳолии вилояти Мухтори Қарабоғи Кӯҳӣ, ки аксарияташонро арманиҳо ташкил медоданд, ба парламенти Озарбойҷон барои аз ҳайати ин ҷумхури ҷудо шудан ва ба парламенти Арманистон барои ба ҳайати он дохил шудан, ариза доданд. Табиист, ки инро озариҳо қабул накарданд, аммо арманиҳо дастгирӣ карданд. Ҷанге, ки он вақт оғоз гардид, то ҳол ба сулҳ табдил наёфтааст. Соли 1989 аввалин бор дар Тоҷикистон- дар ноҳияи Исфара вазъияти ғавқулодда эълон карда, комендантӣ ҳарбӣ таъйин шуд. Ҳамаи ин ба он далелат меод, ки сохти сиёсии давлати Шуравӣ имконияти ҳудро ҳифз карда натавонист. Аммо ҳам омили дохилӣ ва ҳам омили хориҷӣ барои вайроншавии он заминаро омода кардааст¹.

Албатта барои онҳое, ки аз ин ҳол нигарон буданд, ба амал баровардани мақсади ниҳонӣ худ, созмон додани ҳизбҳои сиёсӣ ва иттиҳодияҳои сиёсӣ аз омилҳои муҳим ба ҳисоб мерафтанд. Аз ҳамин сабаб ҳам мубориза барои тағйир додани Конститутсияи ИҶШС, махсусан, дар баҳши моддаи 6-и он нақши роҳбарии Ҳизби Коммунистиро барҳам додан, қатъӣ давом дошт ва дар заминаи ин сиёсати бисёрҳизбӣ таблиғ карда мешуд². Ва ҳамин тавр дар зери фишори талаби мардум, моҳи март соли 1990 Анҷумани 3-юми намоёндагони халқҳои ИҶШС, моддаи 6-уми Конститутсияи (Қонуни асосии) ИҶШС-ро, ки дар он Ҳизби Коммунистии Иттиҳоди Шуравӣ ҳамчун ҳизби ҳукмрон (роҳбарикунанда) акс меёфт, бекор карда мешавад. Ин имкон медиҳад, ки дар як муддати кӯтоҳ-то соли 1991 дар Иттиҳоди Шуравӣ бештар аз 50 ҳизб ва ҳаракатҳои сиёсӣ таъсис ёбанд.

Дар охири соли 1990 авзои иҷтимоию сиёсии ИҶШС ниҳоят бад мешавад. Натиҷаи сиёсати беандешонаи М.С. Горбачёв пурра эҳсос мегардид. Дар арсаи байналхалқӣ, ки М.С.Горбачёв меҳост бо роҳи

¹ История таджикского народа. Ҷилди 6 -С.440.

² Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. - с.7.

гузашткуниҳо ба паст кардани шиддатнокии вазъият ноил гардад ва давлати Шӯравиро ба стандартҳои ҷаҳонӣ мутобиқ намояд, дар амал ин ба барҳам хӯрдани Иттифоқи давлатҳои сотсиалистӣ ба давлати ягона муттаҳид гардидани Олмон, ниҳоят аз Иттиҳоди Шуравӣ рӯ гардонидани ҳамаи давлатҳои собиқ сотсиалистии Ғарб ва ғайраҳо оварда расонид. Заминаи парокандашавии Иттиҳоди Шуравӣ, барҳам додани ИҶШС фароҳам омад. Зеро системаи ҷаҳонии сотсиализм дар Аврупо аз байн рафта, шартномаи Варшава пароканда ва сохторҳои кудратии Иттиҳоди Шуравӣ беобрӯ шуданд, боварии халқҳои Шуравӣ ба ҳам коста гардид. Дар натиҷа Иттиҳоди Шуравӣ, ки дар арсаи байналхалқӣ яке аз лидерҳо ба ҳисоб мерафт, чунин мавқеъро аз даст дод. Ва минбаъд ИМА лидери ягона гардид. Аз ҳама душвортарин ва фоҷианоктарин он аст, ки бозсозии горбачёвӣ ниҳоят яке аз сабабҳои асосии аз байн рафтани худӣ Иттиҳоди Шуравӣ гардид.

Ҳамин тавр, дар як вақт сар задани бухрони сиёсӣ ва иқтисодӣ вазъиятро мураккаб намуда, пояҳои давлатдориро фалаҷ мегардонад ва обрӯро эътибори Иттиҳоди Шуравиро дар арсаи байналмилалӣ заиф сохт. Сиёсати «бозсозии М.С.Горбачёв», ки ба хотири ба стандартҳои ҷаҳонӣ ҷавобгӯ намудани идоракунии мамлакат ва соҳаҳои ҳаёти кишвар равона гардида буд, натиҷаи дилхоҳ навода, вазъиятро дар мамлакат боз ҳам мушкилтар менамуд. Ошкорбаёнӣ ва танқиди рӯйиристии ҳукумат ва ҳизби ҳукумрон нуфузи Ҳизби Коммунистиро коста намуда, барои таъсисёбии ҷомеаи бисёрҳизбӣ боис гардид. Чуноне, ки дар боло ишора намудем, қабули Қонун дар бораи бисёрҳизбӣ сабабгори ташкил шудани ҳизбҳои сиёсӣ дар ҳар гушаву канори Иттиҳод гардид. Рӯзномаи асосии фаъолияти ҳизбу иттиҳодияҳои ҷамъиятии тозатаъсис, ки масъалаҳои миллӣ ва марзӣ ба ҳисоб мерафт, зиддият ва ҷудоии халқҳои бародарро ба вучуд овард, ки боиси ҷангу хунрезии даҳшатноки байни баъзе ҷумҳуриҳо гардид, ки минбаъд, пас аз барҳам хӯрдани Иттиҳоди Шуравӣ таъсири манфии худро дар ҳаёти ҷумҳуриҳои навтаъсиси мустақил гузошт. Ҷумҳурии мо низ аз ин ҳама

воқеаҳо дар канор намонд. Бисёрҳизбӣ ҷомеаи моро ҳам фаро гирифт. Аммо дар ҷумҳурии мо, ки таассуби мазҳабӣ ва маҳалгароӣ меҳвари асосии фаъолияти аксари ҳизбу иттиҳодияҳои таъсисёфтаре ташкил мекард, зиддияту рақобатҳои ҳизбҳои сиёсиро ба вучуд меовард. Натиҷаи рақобатҳо ҷанги бародаркушро ба бор овард, ки дар оянда барои Тоҷикистони тозаистиқлоли мо ва мардуми он ниҳоят гарон афтода, даҳсолаҳо таъсири манфии худро гузошт.

1.2. Бисёрҳизбӣ ва рақобатҳои ҳизбҳои сиёсӣ дар Тоҷикистон дар охири асри XX

Бо ҷорӣ гардидани сиёсати бозсозӣ, озодандешӣ ва ошкорбаёнӣ М.С. Горбачёв акнун мардуми Шуравӣ бори нахуст имкон пайдо намуданд, ки бе ягон тарсу ҳарос оид ба камбудҳои ҷомеа, ҳаргуна ноадолатӣҳо ва ҳатто нисбат ба сиёсати ҳукумати марказӣ эътирозҳо ва норозигиҳои худро аз тариқи шабакаҳои иҷтимоӣ ва рӯзномаву маҷаллаҳо баён созанд. Ба тӯфайли озодандешию ошкорбаёнӣ сару садоҳо ва норозигии мардум нисбат ба ноадолатии иҷтимоӣ дар як муддати кӯтоҳ тамоми Иттиҳоди Шуравиро фаро гирифт. Маҳз дар зери фишори талаби мардум, моҳи март соли 1990, дар Анҷумани III намояндагони халқҳои ИҶШС, моддаи 6-уми Конститутсияи (Қонуни асосии) ИҶШС-ро, ки дар он Ҳизби Коммунистии Иттиҳоди Шуравӣ ҳамчун ҳизби ҳукмрон (роҳбарикунанда) акс меёфт, бекор карда шуд. Ин воқеа боиси ба вучуд омадани ҳизбҳои гуногун гардид. Таъсис ёфтани ҳаргуна ҳизбҳо, ҷамъиятҳо ва иттиҳодияҳо ба ҳаракатҳои ҷудоихоҳона суръати тоза мебахшид ва вазъи сиёсиро дар мамлакат мураккаб сохт. Дар сар то сари ИҶШС, нахуст аз қисмати ғарбии Иттиҳод, мисоли Олмон, мамолики назди Балтика дар зери роҳбарии ҳизбҳои сиёсӣ, ки ба фаъолият шуруъ карда буданд, ошкоро ҳадафҳои ҷудоихоҳона, махсусан кушишҳои аз Иттиҳоди Шуравӣ баромада, соҳиби ҷумҳуриҳои мустақили миллии гардиданд, баръало мушоҳида мешуд. Даре нагузашта

ин гуна ҳаракатҳо дигар давлатҳои Иттиҳоди Шуравӣ, ҳатто маркази он Русияро ҳам фаро гирифта буд¹.

Ҳаракатҳои ҷунбишҳои халқҳои миллатҳои аз нигоҳи наҷодиву забонӣ ва ҳатто динӣ гуногуни Иттиҳоди Шуравӣ оид ба масъалаҳои миллий, қавмӣ, марзӣ, мазҳабӣ ва амсоли инҳо рӯз то рӯз меафзуд ва он боиси ба вучуд омадани баҳсҳои сиёсӣ миёни сокинони ҷумҳуриҳои иттифоқӣ ва ҳатто, дар баъзе аз кишварҳо ба сар задани ҷанг ва хунрезӣҳо гардид. Қазияи Қарабоғи кӯҳӣ миёни ҷумҳуриҳои Озарбойҷону Арманистон, Ўзбекистону Қирғизистон ва монанди онҳоро метавон ҳамчун мисол ном бурд.

Дар ҶШС Тоҷикистон низ ҳануз аз солҳои 80-ум як зумра ҳизбу иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ба таъсис ёфтагӣ шурӯъ карда буданд. Зеро тамоми он дигаргунӣ ва тағйироти сиёсӣ, ки дар маркази ИҶШС ба вуқӯ мепаиваст, таъсири худро ба ҶШС Тоҷикистон низ мерасонд.

Ҷунонӣ дар асари шашҷилдаи академии «История таджикского народа (Таърихи халқи тоҷик)» қайд гардидааст, «8-уми декабри соли 1991 роҳбарони Россия, Украина ва Белоруссия пинҳонӣ аз роҳбари ИҶШС дар Беловешенская Пуша ном мавзеи Белоруссия ҷамъ шуда, Созишномаи таъсири ИҶШС-ро бекор карданд. Изҳороти сиёсии роҳбари ИҶШС, ки рӯзи дигар дар бораи ин хиёнат эълон шуд, ба гуши касе нарасид¹.

Ғайр аз ин, 12-уми декабр дар шаҳри Ашқобод ва 21-уми декабр дар шаҳри Алмаато роҳбарони давлатҳо ҷамъ шуда, ин созишномаро, ба он ҳамроҳ шудан ё нашуданро мавриди гуфтугу қарор доданд. Дар ин баҳсҳо М.С. Горбачёв низ иштирок мекард. Ў низ мисли Н. Назарбоев тарафдори номи Иттиҳоди мамлакатҳои Евразия буд. Аммо ҳамон ному қабул шуд, ки дар Белоруссия пешниҳод гардида буд «Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил». Ба ин иттиҳод дар ибтидо давлатҳои мустақили Россия, Украина, Белоруссия, Қазоқистон, Ўзбекистон, Қирғизистон,

¹ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. - с.27.

¹ История таджикского народа. Ҷ. 6. - с.440.

Туркменистон, Тоҷикистон дохил шуданд. Ин аслан фанои Иттиҳоди Шуравиро ифода мекард. Бинобар ин, Изҳороти М.С. Горбачёв дар бораи пароканда шудани ИҶШС, ки 25-уми декабри соли 1991 соати 19 ба вақти Москва аз телевизион эълон кард, маънои хабар додан аз воқеаи баамаломадаро дошт².

Тағйирёбии авзои сиёсии Тоҷикистон, роҳ ёфтани гуногунандешӣ ҳам дар сиёсат ва ҳам дар иҷтимоъ, асосан соли 1987 шуруъ шуд. Монанди дигар ҷумҳуриҳо дар Тоҷикистон низ кушишу талошҳо аввал дар масъалаи фарҳангӣ, пеш аз ҳама масъалаи забони тоҷикӣ сурат гирифта, неруҳои сиёсӣ, ки ба амал меомаданд, аз мавқеи миллӣ ва ғоҳе аз назари маданӣ баромад мекарданд. Дар ин замон чун дар ҷумҳуриҳои назди Балтика ва Молдова дар Тоҷикистон ҳам кушиш ба ҷониби кишварҳои ҳамзабон, ҳамчунон талош дар бораи мақоми давлатии забони тоҷикӣ сурат мегирифт¹.

Ҳамин тавр, дар Тоҷикистон низ нахустин гирдиҳамоиҳо оид ба масъалаҳои миллӣ ба вуқӯъ пайвастанд, ки дар онҳо асосан зиёиён, донишҷӯён, адибону рӯзноманигорон ва кормандони ҳизбию давлатӣ, ки аз мавқеи худ норозӣ буданд иштирок мекарданд.

Моҳи феввали соли 1989 мавҷи эътирозҳо ва митингҳои зиёиён баланд шуд. Талабҳои асосии онҳо, асосан, қабул кардани Қонун дар бораи мақоми давлатии забони тоҷикӣ, қатъ кардани сохтмони банди Неругоҳи барқии обии «Роғун», заводи аккумуляторбарории Кӯлоб ва амсоли он буд. Тибқи ҳаракатҳо ва талошҳои миллӣ соли 1989 дар Тоҷикистон ба забони тоҷикӣ мақоми давлатӣ доданд ва 22-юми июл рӯзи қабули Қонуни забон-«Рӯзи забон» эълон карда шуд. Забон ва фарҳанги миллӣ баҳонае барои инкишофи умумии афкори сиёсӣ дар ҷумҳури буд. Зеро дар охири солҳои 80-ум дар Тоҷикистон ҷараёнҳои сиёсии хусусиятҳои дар зоҳир фарҳангидошта ҳам ба вуҷуд омад².

² Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. - с.16-17.

¹ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. - с.17.

² Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. - с.17-18.

Дар натиҷаи ҷамъомаду гирдиҳамоиҳое, ки дар шаҳри Душанбе ташкил мегардид, боиси таъсиси ҳар гуна созмонҳо ва ҳизбҳо мешуд, ки нахустин гурӯҳи сиёсӣ дар шаҳри Душанбе соли 1989 бо ташаббуси ҷавонон бо номи «Рӯ ба рӯ» ба фаъолият оғоз намуд. Моҳи феввали ҳамон сол намояндагони Кумитаи Марказии Комсомоли Тоҷикистон ташаббус нишон доданд, ки мувофиқи он бояд маҳфили сиёсӣ ташкил карда шавад, ки дар он аҳли ҷамъият ҳисоботи мақомҳои ҳизбию давлатиро шунаванд. Бо ҳамин мақсад маҳфили сиёсии «Рӯ ба рӯ» ташкил ёфт, ки маҳфили аввалинаш 4-уми майи соли 1989 дар бинои қасри ҳозираи «Ваҳдат» баргузор гардид. Аслан «Рӯ ба рӯ»-иттиҳоди ихтиёрии шаҳрвандони фаъоли сиёсӣ буда, тарзи асосии фаъолияташ мувоҳидаи сиёсӣ ба ҳисоб мерафт. Дар як муддати кӯтоҳ толори ин бино ба макони баргузори баҳсҳои сиёсӣ миёни фаъолони ҷамъият ва намояндагони ҳизбӣ ва давлатӣ гардид¹.

Дар ин маҳфил, ки ба мисли «микрофони озод», дар имрӯза қасри «Ваҳдат» гузошта шуда буд ва шаҳрвандони ҷумҳурӣ, ҳатто аз ноҳияҳои дурдаст ҳам омада, андешаҳои худро озодона баён намуда, ин ё он амалдори ҳизбӣ ё давлатиро ба зерӣ танқид мегирифтанд. Баъзан, бо ташаббуси ҳамин маҳфил барои саволу ҷавоб амалдорони давлатӣ, адибон, олимон, аз ҷумла вазирон даъват карда мешуданд ва дар охири мувоҳида ба унвони ин ё он шахси масъул тавсияҳо низ пешниҳод мегардиданд. «Рӯ ба рӯ» ҷаҳонбинӣ, малакаи сиёсӣ ва баёни сиёсии иштирокчиёнашро тавсия меод. Аз ин сабаб, КМ Комсомоли Тоҷикистон ба зудӣ дар қанор монда, нақши роҳбариро дар ин иттиҳод онҳое ба даст гирифтанд, ки баъдтар бунёдгузори Созмони мардумии «Растохез» шуданд. Иртиботи «Рӯ ба рӯ»-ро бо «Растохез» аз он ҳам фаҳмидан мумкин аст, ки бо таъсиси охири кам-кам эътибори «Рӯ ба рӯ»

¹ Ғафуров А.М. Тоҷикистон дар роҳи ҳифзи истиқлолият. // Очеркҳои таърихи Тоҷикистони соҳибистиклол. -Душанбе: Дониш, 2016. - с.8.

поён рафта, дар моҳи январӣ соли 1990 пурра ғаёлияташ қатъ карда шуд².

Дар зер таъсири гурӯҳи мазкур солҳои 1989-1990 дар вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳои Тоҷикистон иттиҳодияҳои ҷамъиятии «Ошкоро», «Эҳёи Хучанд», «Дирафши Ковиён», ҳаракат ва ҷамъиятҳои «Бохтар», «Самарқанд», «Куруши Кабир», «Сугдиён», «Ваҳдат», «Пайванд» ва ғайра ба вучуд омаданд.¹

15-уми апрели 1989 дар шаҳри Кӯлоб маҳфили ҷамъиятиро сиёсӣ бо номи «Ошкоро» таъсис меёбад, ки ба ҳайати он асосан муаллимони макотиби олии миёнаи махсус, кормандони соҳаи фарҳанг, адибон, рӯзноманигорон, кормандони соҳаи савдо ва хизматрасонӣ дохил мешуданд. Аз миёни ҷамъияту созмонҳои ба вучуд омада, маҳз «Ошкоро» зиёдтар характери сиёсӣ дошт. Он замон бар алайҳи Ҳизби Коммунист бисёрҳизбиро ҷонибдорӣ менамуд. Чуноне ки дар «Оиннома»-и «Ошкоро» қайд шудааст, «созмони иҷтимоӣ-сиёсӣ дар ҳудуди Кӯлоб мебошад, ки мақсади ғаёл намудани ҳаёти маънавӣ ва ғаёлияти сиёсии одамон барои ба амал баровардани ормонҳои бозсозӣ таъсис ёфтааст».² Вазифаҳои аввалиндараҷаи «Ошкоро» амалӣ намудани барномаҳои бозсозӣ дар ҳаёти ҷамъият, инкишоф додани иқтисодиёти мамлакат, эҳёи забон ва илм дар Кӯлоб, умуман ҳалли масоили иҷтимоӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ - экологӣ ва амсоли он иборат буд³.

Ҳаракати дигаре таҳти унвони «Эҳёи Хучанд» моҳи июли соли 1989 ба ғаёлият шуруъ мекунад, ки қишри зиё, олимон, омӯзгорони донишқадаву донишгоҳҳо ва макотиби миёнаи махсуси шаҳри Хучанд асоси ҳайати онро ташкил менамуданд. «Эҳёи Хучанд» тарафдори ҳокимияти Шуравӣ буда, бештар ба ду масъала таваҷҷуҳ мекард: якум барқарор кардани номҳои таърихӣ шаҳр ва шаҳри Хучанд ва дуум

² Гафуров А.М. Тоҷикистон дар роҳи ҳифзи истиқлолият. // Очеркҳои таърихи Тоҷикистони соҳибистиклол. -Душанбе: Дониш, 2016. - с.8-9.

¹ Гафуров А.М. Тоҷикистон дар роҳи ҳифзи истиқлолият. // Очеркҳои таърихи Тоҷикистони соҳибистиклол. -Душанбе: Дониш, 2016. - с.8.

² Гражданское движение в Таджикистане. М., 1990.- с.163.

³ Гражданское движение в Таджикистане. М., 1990.- с.164.

барои ҳалли камбудиҳои мавҷуда ташкил намудани шуроҳо. Чӣ тавре ки дар «Эъломияи умумии ҳуқуқи башар» дарҷ гардидааст: чунбиши мардумии «Эҳёи Хуҷанд» то охири соли 1990 фаъолият намудааст.

Моҳи сентябри соли 1989 дар шаҳри Уротеппа (Истаравшан) аввалин fronti халқӣ бо номи «Ваҳдат» таъсис меёбад, ки он пурра хислати сиёсӣ дошт. Новобаста аз камнуфус буданаш дар атрофи «Ваҳдат», асосан, зиёиёни ботаҷриба, ки тарафдори сохти нав мебошанд чамъ омада буданд. Нуктаи назари аъзои «Ваҳдат» ба дигаргуниҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ нисбат ба ду созмони зикршуда ҷиддитар ва илмитар буд.¹Чуноне ки дар барномаи fronti халқии «Ваҳдат» омадааст: «Мақсади асосии fronti халқӣ иборат аст аз боло бурдани сатҳи тафаккури сиёсӣ ва фаъолнокии граждании халқ, ба ин васила меъмори ҷомеае мебошад, ки ба ҳокимияти ҳақиқии халқ, иқтисоди танзимшуда така мекунад ва аз шаҳрвандоне иборат мешавад, ки аз ҳамаи ҳуқуқҳои инсон бархурдоранд. Яке аз мақсадҳои асосии Frontи халқӣ аз он иборат аст, ки потенциали интеллектуалӣ ва ахлоқии халқи тоҷик ва босаводтарин қисмати он-интеллигенсияи тоҷик ҳарчи пурратар истифода бурда шавад»².

Инчунин, солҳои 1989-1990 дар гушаю канори мамлакат як қатор чунбишҳо ва созмонҳо назири «Бохтар» (дар Ховалинг), «Самарқанд», «Пайванд» (дар Душанбе), «Куруши Кабир», «Суғдиён» (ш. Москва) таъсис ёфта буданд. Ҳамин давра аз ҷумла боиси таъсис ёфтани ҷамъиятҳо ва марказҳои фарҳангии ақалиятҳои миллие низ гардид, ки дар Тоҷикистон зиндагӣ мекарданд³.

Аввалин Маркази фарҳангии ақалияти милли-Ҷамъияти дустони фарҳанги яҳудӣ-«Ховерим» буд, ки дар назди Ҳазинаи маданияти Тоҷикистон баҳори соли 1989 ба қайд гирифта шуд. Декабри соли 1989 бошад, конфронси муассисони арманиҳои Тоҷикистон ҷомеаи

¹ Гражданское движение в Таджикистане. М., 1990.- с.163.

² Гражданское движение в Таджикистане. М., 1990.- с.163.

³ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. - с.23.

арманихоро ташкил дод. Ҳамчунон, Ассотсиатсияи кореягиҳои Тоҷикистон моҳи октябри соли 1989 таъсис ёфта, моҳи январи соли 1990 дар анҷуманашон ба номи Ассотсиатсияи кореягиҳои советӣ қонунӣ шуд.¹

Муттаҳид намудани қавмҳои ҳамном ва дар вақтҳои зарурӣ дастгирӣ кардани онҳо қадамҳои устуворе дар роҳи меъмори ҷомеаи шахрвандӣ ба шумор мерафт.

Дар воқеаҳои сиёсии солҳои 1989-1990 як зумра ҷамъият ва созмонҳо ҷойгоҳи амиқ доштанд. Аз ҷумла, созмони «Растохез» нақши умдатарин дошт. Ҷи тавре ки дар «Оиннома» -и он омадааст: «Растохез» Созмони оммавии ҷамъияти сиёсии Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Тоҷикистон мебошад, ки дар ҷавоб ба эҳтиёҷоти шадид, дар роҳи бозсозии амиқ дар ҳамаи соҳаҳои ҷумҳурӣ ба вуҷуд омадааст, сиёсати бозсозии ҷомеаи моро дастгирӣ менамояд ва дар амалӣ шудани он фаъолона саҳмгузорӣ мекунад. Созмони «Растохез» -ташкилоти мустақили ҳудидораи оммавӣ мебошад. Созмони «Растохез» барои риоя ва татбиқи «Эълонияи умумии ҳуқуқи башар», аҳдномаи тасвибкардаи СММ ва дар Хелсинки ва Созишномаи Вена фаъолият менамуд. Асли гуманизм адолат ва озодӣ, баробарӣ ва бародарии халқҳо, демократия ва ошкорбаёнӣ асоси фаъолияти Созмони «Растохез» -ро ташкил медиҳад. Созмони «Растохез» ҳар навъ зухуроти зӯрӣ ва истибдод, беадолатиҳои иҷтимоӣ ва миллӣ, нобаробариро маҳкум менамояд».²

Нахустин маҷлиси «Растохез» 13-уми сентябри соли 1989 баргузор гардида буд, вале он расман 21-уми июни соли 1990 ба қайд гирифта шуд. «Растохез» созмони иҷтимоӣ буд, ки ба он шахсони алоҳида ва ҳам шахсони ҳуқуқӣ аъзо шуда метавонистанд. Зеро ҳадафи асосии «Растохез» на муборизаи сиёсӣ, балки таҳаввулоти фарҳангӣ ба ҳисоб мерафт. Аз ҳамин сабаб буд, ки аксари аъзои «Растохез» -ро шахсиятҳои маъруфи илмию фарҳангии Тоҷикистон ташкил менамуданд. Аъзоёни «Растохез» меҳостанд дар ҳаёти фарҳангии мамлакат, хоса ба манфиати

¹ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. - с.23.

² Набиева Р., Зикриёев Ф., Зикриёева М. Таърихи халқи тоҷик. - Душанбе: Собириён, 2010. - с. 167.

забони тоҷикӣ таҳаввулоте ба вучуд оранд. Аммо «Растохез» аз зумраи созмонҳое буд, ки матбуоти расмӣ худро дошт ва ҳамчунон аз нашрияҳои расмӣ монанди «Тоҷикистони Шуравӣ», «Қавонони Тоҷикистон», «Газетаи муаллимон», «Сухан» ва монанди онҳо истифода мебуд. Таъсис ва фаъолияти «Растохез» аз як тараф, далели он буд, ки талабот ба чунин созмонҳо дар Тоҷикистон равнақ ёбад ва аз тарафи дигар, ба он далолат меод, ки гуногунандешии сиёсӣ дар сартобари Иттиҳоди Шуравӣ реша медавод.¹ Бархе аз муҳаққиқон солҳои 1989-1990-ро давраи авҷи бедориҳои миллию сиёсӣ, ба ифодаи дигар, худшиносии миллии тоҷикон ба қалам додаанд. Махсусан, пас аз воқеаи феврал ва эълон шудани вазъияти ғайриқонунии созмонҳои маҳаллӣ ташкил мешуданд. Рӯз то рӯз мураккаб гардидани вазъияти сиёсӣ намояндаҳои маҳаллӣ мачбур мекард, ки барои ҳимояи худ ва манфиатҳои худ чунин созмонҳо таъсис диҳанд. «Лаъли Бадахшон» нахустин созмони маҳаллӣ буд, ки соли 1990 таъсис меёбад. Пас аз он, дар мамлакат созмонҳои дигар, аз қабili «Ҳисори Шодмон», «Меҳри Хатлон», «Зарафшон», «Истаравшан», «Ватан», «Самарқанд», «Хучандиён», «Ҳамдilon», «Носири Хисрав» ва дигар созмону ташкилотҳо ба майдо омаданд. 15 сентябри он сол дар шаҳри Душанбе маҷлиси муассисони созмони сиёсии «Растохез» барпо гардид, ки дар он бештар намояндагони аҳли зиё, махсусан қавонон, ҳатто коммунистон иштирок намуданд. Дар фаъолияти ин ҷамъият талабҳои истиқлолияти сиёсӣ (дар доираи Иттиҳоди нави тасдиқфта), иқтисодӣ, ҳимояи манфиати фарҳангии халқи тоҷик, беш аз ҳама баланд бардоштани мақоми забони тоҷикӣ ва ғайраҳо дида мешуд. Сарвари ин ҷамъият иқтисодшинос, (номзади илмҳои иқтисодӣ) Тоҳири Абдуҷаббор интиҳоб гардид. Барномаи ҷамъият ҳоси ҳамон давр буд ва ба ҷамъияти сотсиалистӣ ҳавфи ҷиддӣ надошт. Аммо сарварони ҳамонвақтаи ҳизби коммунистӣ

¹ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. - с.25.

фаъолияти ин ҷамъиятро таъкиб намуданд. Дар натиҷа ин ҷамъият зуд ба мавқеи зиддикоммунистӣ ва зиддисотсиалистӣ гузашт.

10-уми августи соли 1990 дар шаҳри Душанбе аввалин ҳизби ғайрикоммунистӣ-Ҳизби Демократии Тоҷикистон таъсис ёфт. Сарвари он, номзади илмҳои фалсафа Шодмони Юсуф интиҳоб гардид. Ҳизби наҳзати исломи Тоҷикистон, ҳарчанд, пештар бунёд гардида буд, вале танҳо аз 6 –уми октябри соли 1990 фаъолияти он ба расмӣ дароварда шуд.

Бисёре аз созмонҳо ва ҳизбҳои ба вуҷуд омада нашрияву рӯзномаҳои худро доштанд ва ба воситаи онҳо андешаҳои худро дар байни мардум паҳн мекарданд. 12-уми декабри соли 1990 Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон «Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ» қарор қабул кард, ки мувофиқи он дар ҳудуди ҷумҳурӣ ҳар гуна ҳизбу созмонҳо ошкоро фаъолият карда метавонист.¹

Ҳамин тавр, ба тасвиб расидани қарори мазкур ба бисёрҳизбӣ ҳукми қонунӣ бахшид ва ташаккули ҷомеаи бисёрҳизбиро тезонид. Дар муддати кӯтоҳ як қатор ҳизбу иттиҳодияҳо ба расмӣ шинохта мешуданд. Ба вуҷуд омадани гурӯҳҳои иҷтимоӣ, ки ҳар яке зоҳиран широкӣ демократӣ, вале амалан мочарочуёнаро доштанд, вазъиятро дар мамлакат мураккаб месохтанд, зеро чунин созмонҳо андешаҳои сиёсӣ ва иҷтимоиро як тараф гузошта, манфиатҳои маҳаллиро дар ҷойи аввал мегузоштанд. Ин иқдомҳо аз он далолат мекард, ки дар ҷумҳурӣ ҳам сепаратизми маҳалгароӣ ба вуҷуд омада, манфиатҳои маҳалгароӣ аз манфиатҳои умумимиллӣ болотар қарор дошт. Чуноне ки муҳаққиқи муосири тоҷик И.Усмонов қайд намудааст: «Бояд зикр кард, ки ҳамин асл дар солҳои минбаъдаи ҳаёти сиёсии Тоҷикистон нақши ҳалқунанда бозид ва дар муқовимати сиёсӣ ва ҷанги граждани омили муайянқунанда шуд. Зеро сарфи назар аз муносибатҳои гуногун ба воқеаҳои сиёсии

¹ Ҳотамов Н., Довудӣ Д., Муллоҷонов С., Исоматов М. Таърихи халқи тоҷик. -Душанбе: «Эр-граф», 2011.- С. 494- 495.

солҳои 1992-1997 ҳақиқат дар он аст, ки андешаи маҳалгарой аз андешаи сиёсӣ болотар меистод»².

Чуноне ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷаноби Олӣ, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳанӯз соли 1992 дар ин бора хеле возеҳ гуфта буд: «Нерӯҳои иғвогар зери шиорҳои зоҳиран демократӣ, вале амалан мочарочӯёна қореканд, ки Ватани хурдакӣ моро ба вартаи нобудӣ расонанд. Хавфи пора-пора шудан, решакан гардонидани халқи мо аз имкон берун набуд. На танҳо вилоятҳои тоҷикӣ, балки ноҳияву рустоҳо ҳам аз якдигар роҳи ҷудоиро меҷустанд. Созмонҳои гуногуни маҳаллӣ бо номи «Лаъли Бадахшон», «Ҷамдило», «Меҳри Хатлон», «Ҷисори Шодмон», «Истаравшан», «Зарафшон» ва ғайра арзи вуҷуд қарданд, ки сарфи назар аз ниятҳои неки худ ба якпорчагии Ватани азизамон мусоидат намекард»¹.

Баъзе аз созмонҳо дар рафти фаъолияти худ даст ба қорҳои иғвогарона зада, бо паҳн кардани ҳар гуна овозаҳои бардуруғ норозигии мардумро афзун ва зиддияти гурӯҳҳои иҷтимоиро тезутунд менамуданд. Аз ҷумла, дар байни мардум паҳн намудани овозаи бардуруғ, ки гуё дар шаҳри Душанбе ба гурезаҳои армание, ки аз ҷанги байни Арманистону Озарбойҷон фирорӣ шудаанд ба онҳо хона медиҳанд. Ин хабарӣ беасос махсусан қасонеро, ки таърифи 10-15 сол дар навбати хона буданд ба кӯчаҳои Душанбе баровард. Аз 12 то 14-уми феввали соли 1990 дар майдони назди Қасри Президент издиҳом, намоиш, эътироз ва дигар нави тазоҳуротҳои сиёсӣ ба вуҷӯ пайваст. Ҷарчанд талаби асосии гирдиҳамомадагон роҳ надодани гурезаҳои арманӣ буд, вале дар он талабҳои муқобили Ҷукумат ва Ҷизби Комунистӣ низ садо доданд. Ба муқобили гирдиҳамомадагон қувва истифода бурда шуд, дар натиҷа 26

² Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиқлол. - С.26-27.

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдорӣ. Ҷ.1. - Душанбе, 2001. - С.18-19.

нафар кушта шуданд. Ин воқеа минбаъд вазъи сиёсии ҷумҳуиро боз ҳам мураккабтар намуд².

Дар ин давра вазъи сиёсӣ дар мамлакат нооромтар гардид. Барои мисол агар дар митинги 11-уми феврал тақрибан 1,5 ҳазор нафар иштирок карда бошад, пас дар митинги рӯзҳои 12-14-уми феврал наздикии 10-15 ҳазор нафар ба майдон баромаданд. Ҳизби Коммунист дар муқобили ин митингҳо очиз мемонд ва ҷиҳати бартараф намудани он коре карда наметавонист. Ҳатто аз маҷбурӣ 14-уми феврал се роҳбар-Котиби Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон, Раиси Президиуми Шӯрои Олии Тоҷикистон ва Раиси Шӯрои Вазирони Тоҷикистон ба истеъфо рафтанд. Бенизомӣ ва бесарусомонӣ мамлакатро фаро гирифта буд. Рӯз то рӯз митингу намоишҳои сиёсӣ дар шаҳри Душанбе зиёд мешуд, ки он бештар ба муқобили ҳукумати онвақта ва махсусан фаъолияти Ҳизби Коммунистӣ равона шуда буд. Дар натиҷа, чунин ҳолат зиддияти ҳизби ҳукмрон ва ҳизбу созмонҳои муҳолифро ба вучуд меовард. Ташкил шудани ҳизбу созмонҳои гуногун, ки барномаҳои кории аксарияташон аз хоҷаҳои берунашон об мехурд, вазъиятро то ба ҷанг оварда расонд. Дар байни ҳизбу ҳаракатҳое, ки як сол муқаддам танҳо оид ба масъалаҳои фарҳангӣ, монанди забон ва амсоли он ва ҳатто баъзан якҷоя баромад мекарданд, ҷудойӣ ва аниқтараш рақобатҳои сиёсиро ба вучуд овард. Чуноне ки дар боло қайд намудем, ин созмонҳо масъалаи миллиро як тараф гузошта, бештар ба масъалаи маҳалгароӣ диққат медод. Дар баъзе минтақаҳои ҷумҳурӣ қумандонҳои сахроӣ аз вазъияти мавҷудаи беҳокимиятӣ истифода бурда, ҳамчун лидер арзи ҳастӣ мекарданд. Анҷуманҳои навбатӣ ва ғайринавбатии Ҳизби Коммунистӣ барои амалисозии талабҳои митингчиён, ки бо мақсади гирифтани пеши роҳи нооромӣҳо баргузор мегардиданд, натиҷаи дилхоҳ намедод. Дар Душанбе ҳамоно вазъият ноором боқӣ мемонд ва зарурати баргузор

² Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. - С.27- 28; Ҳотамов Н., Довудӣ Д., Муллоҷонов С., Исоматов М. Таърихи халқи тоҷик. Душанбе: «Эр-граф», 2011. - С. 494- 496.

кардани ҷаласаҳои ҳукумати дар берун аз пойтахт, ки амнияташ таъмин бошад, пеш меомад.

Солҳои 1991-1992 дар давраи душвори таърихӣ, Шурои Олӣ (даъвати 12) фаъолият намуд. Бинобар вазъияти сиёсии ба амаломеда, он чун парламенти касбӣ ҳамаҷуза фаъолият мекард. Раисони Шурои Олии даъвати мазкур тез-тез иваз мешуданд. Қадриддин Аслонов, Сафаралӣ Кенчаев, Акбаршоҳ Искандаров, Эмомалӣ Раҳмон аз ҷумлаи касоне буданд, ки ба он раисӣ кардаанд¹.

Бо барҳам хурдани Иттиҳоди Шуравӣ Тоҷикистон низ чун дигар ҷумҳуриҳои иттифоқӣ истиқлолият ба даст овард. Аммо як зумра сабабҳо боиси ноором шудани кишвари мо мегардид. Аз ҷумла, ба ҷумҳурии навтаъсиси Тоҷикистон баъзе давлатҳо ва гурӯҳҳои манфиатҳои таваҷҷуҳ зоҳир намуда, ҳар кадоме дар симои он дар оянда давлат ва ё ин ки низоми таъсиси давлатдорӣ меҳостагиашонро орзу мекарданд.

Ҳизбу созмонҳое, ки аз хоҷагони хориҷии худ кумакҳо мегирифтанд ба рақобатҳои рӯйиристи сиёсӣ мегузаштанд. Маҳз ана ҳамин зиддияту рақобатҳо авзои сиёсиро дар кишвар тезутунд менамуд. Моҳи ноябри соли 1990 аввалин Президенти Тоҷикистон-Қаҳҳор Маҳкамов интиҳоб карда шуд. Пас аз ин рӯйдод, моҷароҳои сиёсӣ майдоннишиниҳо, гуруснанишиниҳо ва митингҳои пай дар пай ба таври расмӣ ташаккулёбии ҳизбҳои сиёсиро метезонид. 29-уми августи соли 1991 Иҷлосияи ғайринавбатии Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба кори худ оғоз намуд, ки ин иҷлосия дар таърихи давлатдорӣ кишвар мавқеи намоёнро ишғол намуда буд. Аз ҷумла, 31 августи соли 1991 Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор мекунад, ки «Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Тоҷикистон минбаъд Ҷумҳурии Тоҷикистон номида мешавад» ва 9-уми сентябр Эълومияи истиқлолиятро қабул кард.

¹ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. - С.27- 28.

Аммо ашхоси манфиатдор, бо ҳадафҳои ҳукуматхоҳонашон кишварро ба ҷанги шаҳрвандӣ кашиданд ва сабабгори марги садҳо ҳазор фарзандони бегуноҳи тоҷик гардиданд. Ин буд, ки мардуми тоҷик ба чунин як давраи ниҳоят ҳассос ва мудҳиш рӯ ба рӯ гардиданд. Дар ин лаҳзаҳо шакке барои пора-пора шудани давлати тозаистиклоли мо набуд. Ҷанги шаҳрвандӣ гуруснагӣ, қашшоқӣ, парокандагӣ ва бадтар аз ҳама ҳукуматҳои худсарона ташкил додаи кумондонҳои саҳроиро дар ҳар минтақаи кишвар ба вучуд меовард. Фирорӣ шудани мардум аз Ватани худ ба мамолики бегона мусибате буд ки ногуфтанист. Рафти ҷанги шаҳрвандӣ дар осори муҳаққиқони соҳа муфассал мавриди татқиқ қарор гирифтааст. Ин давраест, ки барои ҳамешагӣ дар хотираи таърихи миллати мо нақш бастааст ва ҳар фарди ватан, ки шоҳиди он воқеаҳо буд, то ба ҳол он рӯзҳоро аз ёд бурда наметавонад.

Мавриди зикр аст, ки танҳо дар соли аввали ҷанги шаҳрвандӣ дар кишвар аз 20 то 60 ҳазор нафар ба ҳалокат расиданд. Бештари қурбоншудагон-тақрибан 50 ҳазор нафар ба моҳи май-декабри соли 1992 рост меояд. Тибқи маълумоти Комиссариати Олии СММ оид ба қори гурезагон-600 ҳазор нафар, яъне даҳяки аҳоли маҷбур шуданд, ки ҷойҳои истиқомати худро тарк кунанд.¹

Дар ҳамин гуна вазъияти дар кишвар ба вучуд омада, Иҷлосияи XVI Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шаҳри бостонии Хучанд, 16-уми ноябри соли 1992 дар Қасри Арбоб ба қори худ шуруъ намуд. Дар натиҷаи овоздиҳии пинҳонӣ доир ба интихоби Раиси Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 197 нафар депутат 186 нафарашон номзадии Эмомалӣ Шарифович Раҳмоновро дастгирӣ намуданд. Раиси Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити муваққатан маҷкуф гузоштани идоракунии президентӣ, ҳамчун роҳбари давлат ба ҳисоб мерафт. Дар ҳамин гуна шароити тақдирсоз интихоби вакили халқӣ Э.Ш. Раҳмонов ҳамчун Роҳбари давлат аҳамияти бузурги сиёсӣ дошт.¹

¹ Ғафуров А.М. Очеркҳои таърихи Тоҷикистони соҳибистиклол. - С.19- 20.

¹ Ҳамон ҷо.

Дар Иҷлосияи XVI Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон сарвари давлат ба зиммаи ҷавони 40-сола мухтарам Эмомалӣ Раҳмонов вогузор гардид. Роҳбари ҷавону дурандеш бо Паёми нахустинаш ба дили маҳзуну навмедгаштаи сокинони кишвари ҷангзада шуълаи умед бахшид: «То охирин фирорӣ ба Ватан барнагардад, ман худро орому осуда ҳис намекунам!»¹.

Бисёриҳо аз роҳбарии Эмомалӣ Раҳмонов умед надоштанд ва гумон ҳам мекарданд, ки номбурда ба зудӣ тарки вазифа хоҳад кард. Вале Эмомалӣ Раҳмон ҷон бар каф гузошта, душманонро ба оғӯш кашид, ҷинойткоронро авф кард, зиёда аз як миллион нафар гурезаю муҳоҷирони иҷбориро ба Ватани аҷдодӣ баргардонид, ба миллати мотамзада сулҳу ваҳдат ва суботу амният овард. Ў пояи давлатдориро дубора аз сифр бунёд намуда, ҳуқуқро бо ғояҳои анъанавию милли тарҳрезӣ кард, низоми молияро аз хазинаи холии торочшуда, лашкарро бо фармондеҳони кироя бунёд намуд, неъматҳои озодиву соҳибдавлатиро барои ташнагони беш аз ҳазорсола эҳдо кард, садои модарии тоҷикро ҳамчун модарии миллати соҳибдавлат то ба созмонҳои байналмилалӣ расонид, мардуми парешонро атрофи дастархони сиёсии миллат муттаҳид кард².

Иҷлосияи XVI Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон вазифаи таърихӣ худро дар назди халқу давлат сарбаландона иҷро карда, самтҳои асосии рушди ҷамъияти демократии халқи тоҷикро барои оянда муайян кард.

Ў ба ҷунин суҳанони таскинбахш фирориёнро барои ба Ватан баргаштан дилпур мекард: «Ҳамдиёрони азиз! Ба Ватан баргардед! Ба шумо кӯҳи тило ваъда намедихам, аммо як пора ноне, ки дорем бо ҳам мехурем»³.

¹ Зухуров Ш. Сарсухан. // Эмомалӣ Раҳмон Пешвои миллат. - Душанбе: Маориф, 2016. - С. 9-10.

² Ҳамон ҷо.

³ Ҳамон ҷо.

Баъд аз анҷоми Иҷдосияи таърихии XVI Шурои Олӣ, Раиси тозаинтиҳоби Шурои Олӣ Эмомалӣ Раҳмон тамоми қувва ва иродаю матонати хешро барои таъмини сулҳ, баргардонидани муҳоҷирин ба Ватани аҷдодӣ ва шуруи музокирот ба муҳолифин равона намуд. Иқдоми Эмомалӣ Раҳмон аз ҷиҳати методологӣ дорои аҳамияти ниҳоят бузурги таърихӣ дошт. Зеро ӯ миллатро ба ғолибу мағлуб ҷудо накард ва савганд хӯрд, ки вазифааш аз он иборат аст, ки охириин шаҳрванди фирории Тоҷикистонро ба Ватан баргардонад, миллатро сарчамъ намуда, ҳама дар якҷоягӣ дар заминаи Ваҳдати миллӣ Тоҷикистони соҳибистиклолро ободу зебо гардонанд. Бо ин изҳороти худ Сарвари давлат аз ибтидои фаъолияташ дарҳоро барои муҳолифин бо мақсади доир намудани мулоқоту музокирот кушод, ки ин заминаи бисёр муҳим барои дар оянда шурӯъ шудани музокироти байни тоҷикон гардид.

Дар давраҳои музокироти байни тоҷикон Раиси Шурои Олӣ Эмомалӣ Раҳмон ҳамеша аз худ хиради волои роҳбарӣ нишон дода, дар ҳамаи ин лаҳзаҳои ҳассос ва ниҳоят мураккаб дурандешона рафтор менамуд. Мақсади ӯ танҳо барпо кардани сулҳ дар кишвар, ба ҳам омадани тарафи муҳолиф, сарчамъ намудани миллати парокандашуда, таъмини амнияти дохилӣ, ба роҳ мондани ҳамкориҳо бо кишварҳои хориҷи дуру наздик, аз ҳама муҳимаш фароҳам овардани зиндагии шоиста баҳри шаҳрвандон ба ҳисоб мерафт. Маҳз ҳамин ҳадафҳои неқ ва созандаву бунёдкорона ӯро ҳамеша дар қорҳои муваффақ мегардонд ва паси ҳам аз уҳдаи вазифаҳои навбатии дар наздаш гузашташуда ба ҳубӣ мебаромад¹.

Эмомалӣ Раҳмон дар аввалин қадамҳо бо фарҳанги баланди худ тавонист, ки дар дили садҳо ҳазор ҳамватанони муҳоҷир шуълаи умед бахшад. Дар таҳкими сулҳу ваҳдати миллии тоҷик на молу амвол, на тиру туфанг ва на таҳдиду фишор, балки фарҳанг нақши бориз дошт. Ин абармарди арсаи сиёсат аз байни халқи одии заҳматкаш баромада

¹ Орумбекзода Ш. Нақши таърихии Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон дар рушди фарҳанги миллӣ. // Эмомалӣ Раҳмон- Пешвои миллат. - С.26-27.

тамоми пахлуҳои давлатсозиву таҳкимбахшии миллатро дарк кард ва гуфт: «Фарҳанг ҳастии миллат аст». Ҳамин буд, ки бо ин фарҳанг давлат бунёд кард, сулҳ офарид, ваҳдати миллатро таъмин кард ва баъд аз ҳазор сол давлатдории тоҷикон аз нав бо ин фарҳанг халқи тоҷикро неруву тавони дубора бахшид.¹

Маҳз баргузории Иҷлосияи XVI Шурои Олӣ пояҳои ҳокимияти конститутсиониро дар Тоҷикистон мустаҳкам намуд ва заминаҳои ба вучуд омадани ҷомеаи сирф демократиро таъмин намуд. Пас аз баргузории иҷлосияи мазкур мардум гумон дошт, ки раиси тозаинтиҳоби он аз ноилҷӯӣ шояд моҳҳо дар Хучанд бимонад. Зеро дар пойтахт вазъият бениҳоят муташанниҷ гардида, нуфузи қувваҳои муҳолифин рӯз то рӯз меафзуд. Бесарусомониҳои пойтахт ва баъзе минтақаҳои кишвар аз қабилӣ Қўрғонтеппа ва Бохтарро дида, кас бовар намекард, ки ҳукумати қонунӣ ба ин наздикӣ давлатро соҳиб мешавад. Зеро воқеоти қаблӣ, ба қатл расидани роҳбарону мансабдорони воломақоми ҳизбию давлатӣ, бесарусомонӣ, задухӯрдҳои бераҳмона ва кушта шудани ҳазорон нафар шаҳрванд умеди мардумро аз сулҳ ва ваҳдат канда буд.

Аммо Эмомалӣ Раҳмон пас аз анҷоми кори Иҷлосияи XVI бе ягон тарсу ҳарос бо мардони боору номусе, ки барои ҳифзи Ватан ва решакан кардани ҷанги бародаркуш дар атрофаш ҷамъ омада буданд, ба пойтахти мамлакат, шаҳри Душанбе раҳсипор мешавад. Расидан баробар идоракунии кишварро оғоз мебахшад. Барои расидан ба сулҳ чон бар каф гирифта, ба манотиқи мухталифи ҷумҳурӣ, ки ҳеҷ гуна амният вучуд надошт, сафар менамуд. Дар назди ӯ танҳо ҳамин ҳадафҳо, хотима бахшидан ба ҷанги шаҳрвандӣ, таъмин намудани сулҳ, ба Ватан баргардонидани фирориён ва муҳимтар аз ҳама таъсиси давлати демократие, ки дар он ҳуқуқ ва озодии инсон меҳвари асосӣ бошад, меистод.

¹ Орумбекзода Ш. Нақши таърихии Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон дар рушди фарҳанги миллий. // Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. - С.26- 27.

Чунонки дар боло зикр намудем, пас аз пошхурии ИҶШС дар Тоҷикистон ҷомеаи бисёрхизбӣ ба вучуд меояд. Вале созмонҳо ва иттиҳодияҳои бавучудода, характери маҳалгароӣ ва мазҳабӣ доштанд ва маҳз ҳамин боиси ба вучуд омадани рақобатҳои мазҳабӣ ва маҳалгароӣ гардид, ки оқибат зиёда аз яксаду панҷоҳ ҳазор нафар қурбони ин таассубҳо ва ҷангҳо гардиданд.

Ҳамин тавр, Раиси Шӯрои Олӣ Эмомалӣ Раҳмон ин ҳамаро дарк намуда, нахуст тамоми нерӯву тавони хешро баҳри аз байн бурдани созмонҳое, ки тухми адоват ва таассубҳои маҳалгароӣ ва мазҳабиро дар кишвар мекоштанд, ба харҷ медиҳад. Бо нияти барпо намудани давлати демократӣ кушиш мекард, то дар ҷумҳурӣ хизбҳое ба вучуд оянд, ки маҳаки асосии фаъолиятшон роҳҳои пеш бурдани соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ бошад ва меҳвари барномаҳои кориашонро расидан ба ҷомеаи сирф демократӣ ташкил диҳад.

БОБИ II: МАРҲИЛАҲОИ АСОСӢ ВА ХУСУСИЯТҲОИ ТАШАККУЛӢИ ҲИЗБИ ХАЛҚИИ ДЕМОКРАТИИ ТОҶИКИСТОН

2.1. Заминаҳои иҷтимоӣ-сиёсии таъсисёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон

Илми сиёсатшиносии муосир ҳизби сиёсиро ба қатори унсурҳои низоми созмонҳои ғайридавлатӣ дохил мекунад, ки он дар доираи чунин низом мақоми марказиро ишғол менамояд. Ҳизби сиёсӣ ташкилоти ба таври ихтиёрӣ созмондодаи шахрвандон ба шумор меравад, ки вай барои ҳимояи манфиатҳои синфи муайян, ё қишри муайяни ҷомеа ва ё гурӯҳи калони иҷтимоии дигар созмон дода мешавад. Бар асоси ҳимояи манфиатҳои гурӯҳи иҷтимоие, ки ҳизби сиёсӣ баҳри тадбиқи он арзи вучуд мекунад, мақсади асосии ҳизб муайян карда мешавад. Мақсади мазкур аз ба даст овардани ҳокимияти сиёсӣ иборат аст, ки тавассути он ҳизб метавонад вазифаҳои барномавии худро амалӣ намояд. Барои расидан ба ҳадафҳои худ ҳизби сиёсӣ мафкураи сиёсии хешро низ ташаккул медиҳад, ки он тарғибгари усул ва роҳҳои пиёда кардани мақсаду мароми ҳизб ба шумор меравад.

Таърихи ташаккули ҳизбҳои сиёсӣ ва раванди бисёрҳизбӣ дар муқоиса ва арзёбӣ бо роҳи тай кардаи таърихи тамаддуни имрӯза собиқаи на он қадар калон дорад. Ин таърих ҳамагӣ муҳлати бештар аз 200 сола дорад.

Пайдоиши ҳаракати ҳизбҳо ба хусусиятҳои вазъи сиёсии ин ё он кишвар ва равандҳои инкишофи ҷомеаи ҷаҳонӣ вобастагӣ дошта, таҳлили ташкилшавӣ ва инкишофи ҳизбҳои сиёсӣ нишон медиҳад, ки қисме аз онҳо дар вобастагӣ ба гузаронидани маърақаҳои интиҳоботӣ, дигар дар натиҷаи муборизаҳои пинҳонӣ бо низоми сиёсӣ, сеюмӣ аз

ҳаракатҳои иттифоқҳои касаба ва ниҳоят бахши дигаре ихотаи шахсиятҳои намоёни сиёсии ин ё он кишвар пайдо шудаанд¹.

Ҷомеаи тоҷик марҳилаи ибтидоии ташаккули раванди бисёрҳизбиро аз сар гузаронид. Тоҷикистон дар доираи сиёсати давлатии худ гуногунандешии сиёсиро эътироф карда, барои рушди он фазои ҳуқуқӣ ва воқеиро бунёд кардааст. Аз як тараф гуногунандешии сиёсӣ на барои костагии давлат, балки барои устувории он ва фаъолияти судманди шохаҳои ҳокимияти давлатӣ бояд мусоидат кунад. Аз тарафи дигар мувофиқи ҳулоса ва арзёбии институтҳои сиёсии байналмилалӣ дар кишвари мо раванди мусбии рушди системаи сиёсӣ назаррас аст. Вале, мутаассифона, бахше аз ҳизбҳои сиёсӣ зиёдтар ба намоишкориҳои сиёсӣ бо истифодаи шиорҳои ғангомадор ва танқиди равандҳои мураккабу воқеии иқтисодии кишвар машғул шуда, аз масъулияти пешбарии ҷомеа худро канор мегиранд. Маълум аст, ки ҳадафи ниҳии ҳар як ҳизби сиёсӣ ин талоши ҳокимият аст, вале дар роҳрави дастбӣ ба ҳокимияти сиёсӣ истифодаи ҳамаи усулҳо, аз ҷумла инкор кардани манфиатҳои миллию давлатӣ амали нобахшидани таърихӣ ба шумор меравад. Сарфи назар аз мавқеи сиёсиамон, ҳадафи ниҳии ҳама қувваҳои сиёсии ҷомеа бояд шукуфоии Ватан бошад.

Тавре, ки Раиси ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон қайд менамояд «давлатдорӣ кардан рақобат кардан аст. Рақобати солим, рақобати созанда, рақобат баҳри пешрафт, баҳри касби нуфуз дар ҷомеа. Танҳо он неру дар ин сабақат пирӯз мешавад, ки агар орзуву омоли мардум, хостаҳои ўро беҳтару густурдатар ифода карда тавонад, дигаргуниву таҳаввулотро дар рӯҳия ва гароишҳои ҷомеа сари вақт эҳсос намояд ва зуд-зуд вокуниш нишон бидиҳанд, ваъдаҳои хешро ба замин нагузорад, он ҳадафу ормонҳоеро, ки ифодагари майлу хостаҳои ҷомеа мебошанду онҳоро барои хеш барномаи амал қарор додааст, вақте замони қудрат,

¹ Сангинов Ҷ. Фаъолияти фраксияи ҲХДТ дар Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба татбиқи барномаи пешазинтихоботии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. // Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. -Душанбе, 2005. -С.- 32.

зимомии ҳокимият насибаш мешавад, пайгирона ба иҷро бирасонад. Манфиату хоҳишҳои гурӯҳҳои дигарро ба инобат бигирад. Дар акси ҳол, баробарию адолат ва сулҳу салоҳро дар ҷомеа таъмин кардан душвор аст. Ин сиёсати софдилона, одилона ва мувофиқ ба принципҳои ҷомеаи демократӣ иртибот дошта, танҳо тавассути рақобати солими неруҳои сиёсӣ рушди ҷомеа, пешрафти давлат таъмин карда мешавад»¹.

Дар ибтидои солҳои 90-уми асри XX дигаргуншавии сиёсӣ ҷомеаи ҷаҳониро фаро гирифт, ки барҳамхурии Иттиҳоди Шуравӣ, ҷойи ҳизби ҳукмрон-Ҳизби Коммунистиро иваз кардани аҳзоби сиёсии дигар ва амсоли он мисол шуда метавонад. Тоҷикистон, ки аз ҷумҳуриҳои иттифоқӣ ба ҳисоб мерафт дар ин бухронҳо дар канор намонд. Ба мучарради пошхурии Иттиҳоди Шуравӣ мавҷи ҳаракатҳои сиёсӣ қариб тамоми ҷумҳуриҳои навташқилро фаро мегирад. Чунончи “Саюдис” дар Прибалтика, “Бирлик” дар Ўзбекистон ва “Растохез” дар Тоҷикистон².

Бояд тазаққур дод, ки бухрони сиёсӣ нуфузу обрӯи Ҳизби Коммунистиро коста ва заминаҳои ба вучуд омадани бисёрҳизбиро дар мамлакат фароҳам меорад. Дар як муддати кутоҳ дар ҷумҳури ҳизбу созмонҳои ҷумҳуриявӣ ва минтақавӣ аз қабилӣ клуби сиёсии “Рӯ ба рӯ” дар Душанбе, “Созмони ошкоро” дар Кӯлоб, “Лаъли Бадахшон” дар Хоруғ ва Ҷамъияти “Носири Хисрав” дар Душанбе ва монанди онҳо ба майдони сиёсат ворид мешаванд. Бар асари фаъолияти ҳизбу созмонҳои мухталиф фазои сиёсӣ дар кишвар рӯз то рӯз мураккаб мегашт³.

Албатта, таърих роҳу василаҳои золимона ва маккоронаи ғасби ҳокимиятро низ медонад. Аммо ин гуна давлатдориҳо ҳеҷ гоҳе пайдор набуданд. Он шеваҳои одилона, озоду демократии давлатдорист, ки халқу миллатҳо ва кишварҳои ҷаҳонро ба саодату хушбахтӣ расонидааст, амну осоиш ваҳдату якпорчагиро дар ҷомеа таъмин намудааст.

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Сарнавишти миллати соҳибтамаддун. – Душанбе: Ирфон, 2006. -С.- 14 .

² Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. – Душанбе, 2014. -С. 53.

³ Ҳамон ҷо.-С. 54.

Дар чунин шароит мардум имконият пайдо менамоянд, ки барномаи беҳтаринро интихоб кунад. Аз ҳамин заминаи воқеӣ бояд хулоса кард, ки имрӯз танҳо ҳизби неруманд, ҳизбе, ки дар миёни аҳоли обрӯву эътибор пайдо мекунад, ҳокимияти сиёсиро ба даст меоварад.

Рушду ташаккули Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳайси як давлати соҳибхитӣ ба замоне рост меомад, ки як қатор омилҳои ба таври тавҷам амалкунандаи таърихӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ, фарҳангию суннатӣ ва иҷтимоӣ боиси он гардид, ки ҷомеаро бӯҳрони азиме фаро гирад. Марҳилаи аввали ин бӯҳрони азим, ки тамоми соҳаҳои ҷомеаро фаро гирифта буд, боиси ҷанги ҳамватанӣ гардида, халқи тоҷикро ба вартаи ҷанги таҳмилӣ кашонд. Тоҷикистон дар натиҷаи ҷанги шаҳрвандӣ ба бӯҳрони азиме мӯвоҷеҳ гардида буд. Хушбахтона бо талошҳои бевоситаи Ҳукумати кишвар, махсусан Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти муҳтарами кишвар Эмомалӣ Раҳмон пеши роҳи ҷанг гирифта шуд. Дар натиҷаи чунин бесарусомониҳо ва ҷангҳои хунин сахнаи сиёсии ҷамъият амалан ҳолӣ монда, созмонҳо ва ташкилотҳои оммавии пешазҷангӣ беобрӯ шуданд ва созмонҳои нав, ки битавонанд ба хоҳири пешрафти ҷомеа ба ҷаҳду талоши воқеии халқ роҳбару раҳнамо шаванд, ҳануз ба вучуд наомада буданд.

Аз ин лиҳоз, ҷамъият ба созмон додани чунин ташкилоти усулан нави сиёсӣ ниёз пайдо кард. Ин созмонро лозим буд, ки на танҳо ҷойи холии ғазову арсаи сиёсатро пурра кунад, балки муҳимтар аз ҳама тавонад ҷамъияти аз ҳама ҷудошудаи моро муттаҳид намуда, ба хоҳири бунёдкорӣ ва азнавсозии ҷомеа ба он руҳу илҳом бахшад. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон 10-уми декабри соли 1994 дар Анҷумани муассисони Ҳизби Халқии Тоҷикистон ташкил ёфта, дар вазорати адлияи ҷумҳурӣ 15-уми декабри соли 1994 таҳти рақами 199 сабти ном шудааст. Ҳизб дар пеши худ мақсад гузошта буд, ки маҳз ҳамин ҳел қувваи бунёдкор ва азнавсози ҷамъият шавад.¹⁰ Бо мақсади татбиқи

¹⁰ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. – Душанбе, 2014. С 17-18.

меъёрҳои демократӣ Сарвари давлат ташаббус нишон дода, пешниҳод намуд, ки ҳукумат бояд дар симои ҳизби нави сиёсӣ таъҷило боэътимоди ҳудро дошта бошад. Зеро, ки ҳам ҳукумат ва ҳам мардум дар ҳамин шароити сиёсӣ иҷтимоӣ меҷӯянд, ки ташкилоти сиёсии ҳудро дошта бошанд. Бо дастгирии мардуми саросари ҷумҳурӣ ҳукумати конституционӣ барқарор шуд ва ин ҳукумат ба дастгирии идеологӣ эҳтиёҷ дошт. Дар заминаи талаботи сохтори демократии ҷумҳурӣ, аз ҷумла зухуроти бисёрҳизбӣ дар кишвар ба ташкили ҳизби нави сиёсӣ иқдом карда шуд. Аввалҳои соли 1993 Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон дастур доданд, ки санадҳои таъсиси ҳизби моҳияти демокративу дунявӣ дошта таҳия карда шавад. Вобаста ба ин комиссияи ташкилӣ ҳизбҳои навтаъсиси демократии Русия, Ҳизби Сотсиал-Демократии Олмон, Ҳизби Демократии Иёлоти Муттаҳидаи Амрико ро омухта, ба хулосае омаданд, ки ҳизби нав бояд моҳияти ҳалқиву демократӣ дошта бошад. Ҳамзамон Президенти кишвар мудом таъкид мекарданд, ки ҳадафу мақсадҳои ҳизби нав бояд аз моҳияти иҷтимоӣ доштаи давлати мо сарчашма бигирад. Яъне, ҳизби нави мо бояд пеш аз ҳама ниёзҳои иҷтимоии мардуми саросари кишварро бароварда созад.¹

Лозим ба ёдоварист, ки дар ин замина Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар ҷойи ҳолӣ бунёд гардида, таҷрибаи мусбӣи аҳзоби сиёсии дигарро ба кор бурда, аз амалияи сиёсии ҷаҳонӣ истифода бурдааст. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз рӯзҳои аввали ташкилӣ тарафдори роҳи равиши пешрафт буд. Ин аст, ки дар байни ҳалқи шарифи кишвар имрӯз баланди сиёсӣ пайдо карда, тарафдоронаш зиёд гардид.

Дар яке аз китоби Давлаталӣ Давлатзода қайд шудааст: «Ҳамин тариқ, вақте ки суҳан аз таъсиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон меравад, пеш аз ҳама бояд Иҷлосияи XVI Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистонро пеши назар бигирем, ки он роҳи баъдинаи давлати моро

¹ Сафаров С. Ҳизби зодаи истиқлолият. - Душанбе, 2011 с.

муайян ва мушаххас намуд. Ҳамчунин, он самти стратегии ояндаи Тоҷикистонро таъйин кард ва заминае гузошт барои меъмори ҷомеаи ҳуқуқӣ, демократӣ, дунявӣ ва ягонаи мо. Қарорҳои ин иҷлосия воқеан ҳам барои ватану миллати мо тақдирсоз буданд, зеро ки он ҳукумати конституциониро барқарор кард»¹².

Дар ҳамин давраи тақдирсоз, ки мардум барои бунёди ҷомеаи нав камар баста буд, бо ташаббуси Сарвари Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бояд ҳизбе созмон дода мешуд, ки ҷомеаи моро сарварӣ намояд ва онро ба ояндаи ободу осуда ҳидоят намояд. Бо ҳамин мақсад, вақте ки ин роҳ мушаххас гардид ва барои ташкили чунин ҳизб шароит фароҳам омада буд, аз ҷониби Сарвари давлат ба роҳбари дастгоҳи ҳамонвақта Султон Мирзошоев ва ман, ки ҳамон вақт мушовири Сарвари давлат будам, супориш шуд, ки оиннома ва барномаи ҳизбро таҳия намоем»¹.

Дар ин раванд барои ташаккул ва инкишофи ҳизбҳои сиёсӣ қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ», Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон», Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи интихобот» ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ» заминаи воқеӣ гузоштанд.

Бояд қайд кард, ки дар ҳаёти сиёсии Тоҷикистон иттиҳодияҳои гуногуни сиёсӣ ҷамъиятӣ дар доираи Конститутсия ва қонунҳо таъсис меёбанд ва давлат барои фаъолияти онҳо имкониятҳои баробар фароҳам меорад.

Доир ба муттаҳид шудани шаҳрвандон ва ташкили ҳизбҳои сиёсии гуногун дар Конститутияти Ҷумҳурии Тоҷикистон моддаи махсусе вучуд дорад, ки дар он аз ҷумла омадааст: «Шаҳрвандон ҳуқуқи муттаҳид шудан доранд. Шаҳрванд ҳақ дорад дар ташкили ҳизбҳои сиёсӣ, аз ҷумла ҳизбҳои характери демократӣ дошта, иттифокҳои касаба ва дигар

²Давлаталӣ Давлатзода. Барои саодати зиндагӣ. -Душанбе: Шарқи озод, 2008. -С.5.

иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ иштирок намояд, ихтиёран ба онҳо дохил ва аз онҳо хориҷ гардад»¹.

Дар ибтидо Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон то соли 1998 бо номи Ҳизби Халқии Тоҷикистон таъсис ёфта буд. Кумитаи ташкилии ибтидоии Ҳизби Халқии Тоҷикистон (он вақт Ҳизби Халқии Тоҷикистон) 6 –уми декабри соли 1993 ба кори худ шуруъ кард ва 10-уми декабри соли 1994 Анҷумани нахустини Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон баргузор гардид. Дар ин анҷуман вакилон заминаҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣ ташаккули ҳизбро мавриди баррасӣ қарор доданд. Ҳамчунин, дар анҷуман оиннома, барнома ва мақсадҳои тактикӣ ва стратегияи ҳизбро муайян намуданд².

Ҳадафи ягона аз ташкили Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон муттаҳид намудани неруҳои пешбарандаву босалоҳият, ваҳдатсозу сулҳовар ва дорои масъулияти баланди давлатсозиву давлатдорӣ ва бо ҳамин роҳ гузоштани саҳми арзанда дар бунёди давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ буд. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз ҷониби Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон 15-уми декабри соли 1994 ба қайд гирифта шуд³.

Асосҳои оинномавӣ ва барномавии ҳизб, ҳадафҳо ва вазифаҳои он ханӯз дар ибтидои соли 1993 муайян гардида буд. Як гурӯҳ шахсони ҳамакида, ашхоси касбу кори гуногун бо мақсади ба вучуд овардани пояҳои идеологии ҳизби нав ва барои тарғибу ташвиқи ғояҳои он дар байни мардум фаъолият мебарданд. Ба арсаи сиёсат баромадани Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба вазъияти замон вобастагии зич дошт, зеро ягон қувваи ҳақиқатан солими сиёсӣ вучуд надошт, ки вазъиятро ором нигоҳ дорад.

Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон рӯз то рӯз мавқеи сиёсиашро аз даст медод. Аз ин рӯ, баъд аз барқарор гардидани ҳокимияти қонунӣ дар

¹ Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе, 2000. -С.13.

² Ҳизби зодаи масъулият. Ба ифтихори 15-солагии таъсиси ХХДТ. –Душанбе, 2009.-С. 70.

³ А. Достиев. Ҳизби зодаи масъулият. –Душанбе, 2000. -С. 12.

ҷумхури ҷомеа ба созмон додани чунин як ташкилоти усулан нави сиёсӣ эҳтиёҷ пайдо намуд, ки тавонад ҷомеаи аз ҳам ҷудошудаи моро муттаҳид намуда, ба роҳи пешрафту тараққиёт ҳидоят созад. Буданд шахсоне, ки андешаву назари бегаразу созанда доштанд. Ҳамин гуна шахсони ватандӯсту ҳамақида таҳти роҳнамоии Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмон ба таъсис додани созмони нави сиёсӣ иқдом карданд, ки имрӯз ҳамчун ҳизби ҳукмрон дар фазои сиёсии кишвар фаъолияти пурсамар дорад. Эмомалӣ Раҳмон ҳануз соли 1993 андешаи таъсис додани як ҳизберо, ки ифодакунандаи манфиатҳои кулли аъзоёни ҷомеа бошад, иброз намуда буд. Ҳамин андеша соли 1994 дар амал татбиқ гардид. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон пеши худ мақсад гузошт, ки маҳз ҳамин ҳел кувваи бунёдкор ва ислоҳотии ҷамъият гардад. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ки худ шарикӣ фаъоли дигаргунсозӣҳои сохтори длатӣ ва шакли идории ҷомеаи муосири Тоҷикистон буд, тавонист дар давраи кашмакашиҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷомеа қабл аз ҳама барои оромии кишвар ва ваҳдати ягонагии халқи он мусоидат намояд. Ин ҳизб тавонист дар аввалин муборизаҳо ва фаъолияти сиёсии худ барномаи густурдаи раҳӣ аз бухронро пешниҳод намояд. Дар байни ҳарифони сиёсии ҳеш бо ҷалби ҳар чӣ бештари аъзоёнаш дар таъсиси шохаҳои ҳокимият саҳми арзанда гирад.¹

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон раванди мутобиқгардониро пешаи худ намуда, тавонист ҳамчун ташкилоти сиёсӣ барои мақоми муайян пайдо намудан дар ҳокимияти длатӣ ва амали намудани ғояҳои мубориза барад. Зеро бунёди давлати соҳибистиклоли демократӣ бе қабули қонунҳои ҳимоякунандаи манфиати умум ва иҷрои саривақтиву бечунучарои онҳо вучуд дошта наметавонад. Созмондихандагони Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон медонистанд, ки барои миллати тоҷик, ки борҳо бар асари ихтилофоти гуногун пароканда шуда, давлатдории ҳешро аз даст дода буд, ин ғоя аз

¹ Ҳизби зодаи масъулият. Ба ифтихори 15-солагии таъсиси ҲХДТ. – Душанбе, 2009. С. 70

хама муҳимтар мебошад. Аз ин лиҳоз, он дар Конститутсияи ҷумҳурӣ инъикос ёфтааст. Яъне мақсади ҳизб ва мардуми шарифи тоҷик бунёди давлати соҳибистиқлол, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона мебошад. Аз он сарбаландем, ки бо кушишҳои Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон олитарин ҳадафи ҲХДТ-дарёфти сулҳу салоҳ ва оромию осоиштагии кишвар, пойдор намудани иқтисодиёти устувор, расидан ба ваҳдати умумимиллӣ ва қадамҳои устувор гузоштан дар самти бунёдкуриву созандагӣ дар асри нав эътимоди халқро ба ояндаи ҲХДТ афзунтар гардонид¹.

Ин муваффақият бо шарофати Пешвои муаззами миллат, Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон, ки идеяи таъсиси ҳизби нави сиёсии қодир ба гузаронидани тағйироти куллӣ, чӣ дар сиёсат ва чӣ дар иқтисодиёти кишвар ба ӯ тааллуқ дорад, ба даст омад. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар замоне фаъолияти сиёсиашро шурӯъ кард, ки аввалин ҳиштҳои бинои давлати аз ҷанги шаҳрвандӣ беруншуда гузошта мешуд. Ҳануз дар ибтидои бунёди чунин ҷомеа Эмомалӣ Раҳмон – иброз намуда буд, ки «Биёед, саросема нашавем ва ба пойдевори кохи зебои фардои кишварамон бо таҳаммул ҳиште ба рӯи ҳишти дигаре чида, ҳамакаса ҷомеаи ҳудро бино созем. Биёед, дар навбати аввал коре кунем, ки ашкҳои шашқатори бевазанҳо, یتимону модарон хушк шаванд, дар харобазори ҳануз ҳам сузони ҷанги бародаркушӣ аввал боғе сабзонем, манзиле пушонему баъд домани орзуҳои ширинро бигирем». Маҳз таҳаммулпазирии Сарвари давлат, Раиси ҳизб моро ба бунёди ҷомеаи нав ҳидоят кард. Аз ин рӯ, таъсиси ташкилоти сиёсӣ дар ҷамъият талабу тақозои замон буд ва дар арсаи сиёсат арзи вуҷуд кардани ҳизб, муттаҳид кардани мардуми парешонгашта, таъмини ваҳдат ва яқпорчагии халқи Тоҷикистон аз

¹ Ҳизби зодаи масъулият. Душанбе, 2009. С. 133-134.

мавқеъ ва нуфузи роҳбари ҳамонвақтаи Тоҷикистон вобастагии амиқ дошт.

Таъсиси ҳизбе, ки ифодакунандаи манфиатҳои аксари аҳолии кишвар бошад, ҷустуҷуи роҳҳои раҳӣ аз бухрони сиёсӣ ва иқтисодӣ ва иҷтимоӣ фарҳангиро бар души худ гирифта тавонаду рисолати таърихӣ худро дар ҷамъият анҷом диҳад, мувофиқи мақсад буд. Таъсисёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба даврае рост омад, ки мардум ҳоло ба фардо чандон боварӣ надоштанд. Ҳолати руҳафтадагӣ, кучбандӣ, куштор ва падидаҳои номатлуб дар ҷомеа бошиддат идома дошт. Дар ҳамин вазъи ҳарбӣ-сиёсӣ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ташаккул ёфт ва дар тақдири халқи тоҷик нақши калидӣ гузошт. Бештари мардум бар он андеша буданд, ки таъсисёбии як ҳизб ба монанди ҳизбҳои дигар як падидаи нав дар ҷомеа мебошад ва наметавонад манфиатҳои онҳоро ҳимоя кунад. Аз ҷониби дигар ҳоло ба моҳияти ин ҳизб сарфаҳм намерафтанд ва онро ҳамчун як бозингари сиёсӣ дар майдони сиёсат қабул мекарданд¹.

Қайд кардан ба маврид аст, ки Конститутсияи соли 1994 қабулгардидаи Тоҷикистон барои бунёди системаи комили ҳуқуқӣ ва сиёсии ба бисёрҳизбӣ асосёфта имконият фароҳам овард ва заминаи мустаҳкам барои рушди давлат гардид. Яке аз муҳимтарин дастоварди истиқлол низ ба таври раёспурсии умумихалқӣ қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва тағйири иловаҳо ба он мебошад. Дар воқеъ, Конститутсияи Тоҷикистон дар давраи ҳасоси истиқлолиятгароӣ заминаи бозғатимоди сиёсӣ ҳуқуқӣ дар раванди инкишофи таърихӣ гардидааст. Он асоси ислоҳоти системаи сиёсии ҷомеа гардид. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аввалин ҳизбе аст, ки баъди қабули Конститутсияи кишвар ба қайд гирифта шуд².

Аз рӯзҳои нахустини таъсисёбӣ намояндагони Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар раванди музокироти сулҳи тоҷикон

¹ Зухуров Ш. Сарсухан. //Эмомалӣ Раҳмон Пешвои миллат. -Душанбе: Маориф, 2016. - С. 11.

² Ҳизби зодаи масъулият. Ба ифтихори 15-солагии таъсиси ХХДТ. -Душанбе, 2009. -С. 60.

фаълоне иштирок карданд. Ҳар як созиш ва мувофиқаи ҷонибҳои муросокунандаро созмонҳои ҳизбӣ дар байни мардум таблиғу ташвиқ мекарданд, зарурияти ҳаёти ва тақдирсозии онро мефаҳмонданд. Ҳифзи сулҳу субот дар як ҷомеаи мутамаддин масъалаи ҳаёти ва ҷовидонист. Бояд тазаққур дод, ки дар марҳилаи ибтидоӣ аъзоёни ҳизб танҳо дар асоси ташаббуси шахсӣ кор мекарданд. Ҳизб ҳеҷ гуна маблағ ё амволи худро надошт. Заминаи молиявии ҳизб ба он имкон намерод, ки барои гузаронидани иҷлосия, анҷуман ва дигар чорабиниҳои ҳизб толорхоро ба иҷора гирад. Иҷлосия ва дигар чорабиниҳои ҳизбӣ дар толорхое гузаронида мешуданд, ки танҳо ба шарофати ҳурмату эҳтиром ва робитаҳои шахсии роҳбарони ташкилотҳои ҳизбӣ ҷудо карда мешуданд. Мақоми марказии ҳизб дар ду ҳуҷраи хурд, дар ошёнаи якуми собиқ Госплан ҷойгир буд, ки дар он ҷо чорабиниҳои ҳизб гузаронида мешуданд. Бисёриҳо Ҳизби Халқии Демократиро ҳамчун қувваи сиёсии қодир ба муттаҳидсозии халқ ҷиддӣ қабул намекарданд. Вале дар он давра бо вуҷуди чунин мушкилиҳо ҳизб тавонист наشريи худ «Минбари халқ»-ро, ки вазифаи он таблиғи ғояҳои ҳизб ва интишори иттилоот буд, таъсис диҳад. Рӯзнома на танҳо дар байни ҳизбиён, балки ҳамчунин дар байни дигар иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва гурӯҳҳои иҷтимоӣ эътибори васеъ пайдо кард. Рӯзнома ба таҳкими ҳизб мусоидат намуд. Аъзоёни ҳизб тавонида бевосита ба хонандагон муроҷиат намуда, мақсад ва вазифаҳои ҳизбро шарҳу тавзеҳ намоянд.¹

Дар як муддати кӯтоҳ дар саросари кишвар ба шарофати корҳои фаҳмондадиҳии муассисон ячейкаҳои аввалияи ҳизбӣ созмон ёфтанд. Кумитаҳои иҷроияи шаҳрию ноҳиявӣ бо мақсади амалӣ намудани ҳадафҳои ҳизб ба фаъолият оғоз карданд. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз ибтидои фаъолияти худ бо кори амалии босуботу шаффоф собит намуд, ки ҳизби мардумӣ аст ва танҳо аз манфиатҳои халқ дифоъ мекунад. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон неруи

¹ Ҳизби зодаи масъулият. Ба ифтихори 15-солагии таъсиси ХХДТ. -Душанбе, 2009. -С. 60

худро аз умқи халқ дарёфт. Дар шаҳри Душанбе чор ташкилоти ҳизбии ноҳиявии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон таъсис дода шуд. Дар он давра аҳоли асосан ба ягон ҳизби сиёсӣ бовар намекард, бинобар ин ҳизб корро бевосита аз муҳокима намудани проблемаҳо ва эҳтиёҷоти мардум оғоз намуда буд.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон чун ҳизбе ба майдони сиёсат омад, ки ба ҷомеаи феълии Тоҷикистон таъя дошт ва эълон кард, ки ҷонибдори давлати соҳибхитӣ, демократӣ, дунявӣ, ҳуқуқбунёд ва адолатпарвари иҷтимоист¹.

Таъкид кардан ҷоиз аст, ки раванди ташаккулёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ба сафҳои ҳизб ҷалб намудани аъзоёни нав, хусусан ҷавонон, ба мушкилиҳо рӯ ба рӯ мешуд. Бинобар ин, дар Анҷумани сеюми ҳизб қарор дар бораи ба бахши ҷавонон вобаста кардани аъзоёни соҳибтаҷриба ва обрӯманди ҳизб қабул карда шуд. Дар ин самт корҳои зиёдеро дар шаҳри Душанбе аъзоёни ҳизб, ба монанди Ш. Коберидзе – раиси Кумитаи ҳизбии ноҳияи Октябр (ҳоло ноҳияи Шохмансур), М. Попова–профессори Донишқадаи техникӣ, Д. Каримов, С. Сафаров, У. Сабзов, Н. Ҳамидов – профессори Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ва дигарон анҷом додаанд.²

Барои мисол, ташкилоти ҳизбии ноҳияи Сино (дар он вақт Фрунзе) дар лаҳзаи таъсисёбӣ аз 30 нафар аъзо иборат буд ва дар муддати ду сол шумораи аъзоёни он ба 300 нафар расид. Албатта, ин рақамҳо чандон зиёд нестанд, вале барои ҳамон давра, ки барои қабули ҳар як узви ҳизб мубориза мебуданд, ин неруи воқеӣ буд. Дар баробари паҳн намудани ғояҳои ҳизб, аъзоёни ҳизб ба проблемаҳои сохтори дохилиҳизбӣ низ таваҷҷуҳи зиёд зоҳир менамуданд³.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар он солҳои ноорому муҳолифатомез худро чун ҷонибдори равандҳои демократикунонии

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Ҳизби зодаи масъулият. -Душанбе, 2009. -С.- 3.

² Достиев А. Ҳизби зодаи масъулият. -Душанбе, 2000. -С. 23

³ Зухуров Ш. Сарсухан. //Эмомалӣ Раҳмон Пешвои миллат. -Душанбе: Маориф, 2016. - С. 9.

чома, сохтори бисёрҳизбӣ, озодии суҳан, бунёди давлати демократӣ, дунявӣ ва ҳуқуқбунёд муаррифӣ намуд. Вай ҳамчун неруи тозаву бунёдгару созанда ва навоар дар умқи чома реша давонда, нафарони хирадманд, сиёсатмадорон ва халқи меҳнаткашу ватандӯстро ба ҳам оварда сарчамъ намуд. Ҳар як аъзои ҳизб аз оғози фаъолияти худ аз сиёсати пешгирифтаи Ҳукумати кишвар содиқона пайравӣ менамуд. Барои ҳарчи зудтар хотима бахшидан ба оташи ҷанги шаҳрвандӣ ва барқарор кардани рӯзгори озоишта, аз байн бурдани парокандагӣ ва ба даст овардани ваҳдати якпорчагии миллий кӯшиш менамуданд. Ҳизби Халқи Демократии Тоҷикистон аз рӯзҳои аввали бунёд шуданаш амалҳои террористии нангинро маҳкум карда, роҳи пешгирифтаи Сарвари давлатро, ки ба таъмини сулҳу ваҳдат ва оромии сиёсӣ дар чома равона шудааст, дастгирӣ менамуд. Ҳизб мавқеи бетарафиро низ дар ягон ҳолат ишғол накардааст, баръакс дар ҳаёти сиёсии кишвар фаъолона иштирок намуда, ба воқеаҳои сиёсии баамаломатаи кишвар саривақт баҳои сиёсӣ дода, дар амалӣ шудани дигаргунсозии сиёсӣ иқтисодӣ ва иҷтимоии кишвар дастгирии худро баён намудааст¹.

Идеологияи Ҳизби Халқи Демократии Тоҷикистон воқеан ба хотири мардуми азиаткашидаамон созмон дода шудааст. Дар сафҳои он аз рӯзҳои аввал мардуми шарифамон ҷамъ омада буданд. Ваҳдати миллий, ки яке аз рухҳои идеологии ин ҳизб аст, вобаста ба ин дар атрофи ин ҳизб ҳам коммунистон, ҳам демократҳо, ҳам аъзои Созмони “Растохез”-у ҳам диндорон, ҳам фронтҳои халқиву ҳам намоёндагони аҳзоби муҳолиф гирд омада буданд. Зеро ғояи аслии ҳизб, ки дар давраи ҷангу ҷидол ҳамчун як қувваи сиёсии муътадил ба вуҷуд омада буд, ин пеш аз ҳама ваҳдати миллий буд. Ҳизб бо халқ буд ва халқ бо ҳизб аз ин хотир номаш ҳам халқӣ шуд².

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар асоси Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар он роҳи ояндаи Тоҷикистон чун давлати

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. -Душанбе, 2014. -С. 28.

² Достиев А. Ҳизби зодаи масъулият. -Душанбе, 2000. -С.-23.

демократӣ, ҳуқуқбунёд, ягона ва иҷтимоӣ мушаххас гардидааст созмон дода шудааст. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ифодакунандаи иродаи маҳз он мардуме аст, ки ба ин Конститутсия овоз дода буд ва роҳи ояндаи Тоҷикистонро дар сулҳу субот, оромӣ, ваҳдати миллӣ, гулгулшукуфӣ, некуаҳволии халқ, таҳкими истиқлоли давлатӣ ва ташаккули давлати миллӣ медид ва имрӯз ҳам дида истодааст. Сабаби дар атрофи ин ҳизб чамъ омадани мардум низ маҳз ҳамин ғояҳои худӣ халқ аст, ки он имрӯз ба сиёсати воқеӣ табдил ёфтааст.

Агар аз дидгоҳи имрӯз ба равандроҳи он замон нигарем, дарк хоҳем кард, ки дар он рӯзҳои вазнин тарғиб намудани ғояҳои ҳизби нави сиёсӣ кори сахл набуд. Мардум баъди ҳодисаҳои ғоҷиабори ибтидои солҳои 90-ум, вақте ки баъзе ҳизбҳои сиёсӣ ва ҳаракатҳои мардумӣ зерӣ ниқоби муборизаи сиёсӣ даст ба экстремизм заданд ва қариб буд, ки миллатро ба вартаи ҳалокат ва мамлакатро ба порашавӣ оварда расонанд, дигар ба ҳизбҳои тозабунёд бовар надоштанд. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар чунин шароити таърихӣ по ба арсаи ҳастӣ гузошт. Ин вазифа хеле душвор буд, зеро ҳамаи онҳое, ки ҳизб бунёд карданд, меҳостанд ба сиёсатбозӣ машғул шаванд¹.

Инчунин Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳамчун ҳомии манфиати мардум арзи ҳастӣ кард, на манфиати қишри алоҳидаи ҷомеа ва гурӯҳи ҷудогонаи одамон, балки тамоми халқро таҳти ҳимояи худ эълон намуд ва ин орзуи тамоми мардум буд. Номи ҳизб низ аз ҳамин усули фаъолият бармеояд.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба муқобили дини мубини ислом ҷанг накарда, эҳтироми имон ва озодии вичдонро эътироф намуд. Гузашта аз ин, ҳизби мазкур ба ҳизбҳои дигар, намояндагони муассисаҳои динӣ дар як қатор масъалаҳои муҳим, аз ҷумла, дар покии ахлоқи ҷомеа ва дар мубориза алайҳи мафкураи ба халқи шарифи тоҷик бегонаи ахлоқию этникӣ ҳамкорӣ намудааст. Маҳз ин ва дигар ғояҳои

¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. // –Душанбе, 2016. -С. 17

воқеан миллӣ дар барномаи амали ҳизби мазкур инъикос ёфт ва бо шарофати онҳо Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар умқи ҷомеа реша давонд.

Аз ин сабаб, бо мушкилиҳои зиёд бошад ҳам ба Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон муяссар гардид, ки мақсад ва ҳадафҳои худро ба мардум фаҳмонад ва бо мурури замон боварии халқро ба даст биёрад. Ба Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар як муддати нисбатан кӯтоҳ муяссар гардид, ки дар назди тақдири давлати соҳибхитӣ тоҷикон масъулияти комилро ба уҳда гирифта, дар ҳамин мақом аз тарафи аҳли ҷомеа шинохта шавад.

Аз рӯзҳои аввали таъсисёбӣ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон барои устувориву пайдории сулҳ ва ободии Ватан кӯшиш ба харҷ дода, ҳадафи асосии ҳизб низ ваҳдати ягонагӣ, таъмини ояндаи неки кишвар аст. Имрӯз аъзои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро ғояи умумӣ ва вазифаҳои бузурге, ки ҳалли онҳо танҳо ба манфиати ҷомеа аст, муттаҳид менамояд.

Чӣ тавре ки Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар китоби «Бист қадами созанда»-и худ иброз доштааст, мақсади стратегияи ҳизби мазкур сарфи назар аз мансубияти миллӣ, баромади иҷтимоӣ, дину мазҳаб, тамоюлҳо ва одоти фарҳангӣ ҷонибдорӣ ва муттаҳид намудани ҳамаи шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар атрофи ҳалли масъалаҳои мушаххас ва таърихан ҳалшавандаи умумимиллӣ, пайдор намудани тараққиёти аз ҷиҳати сиёсӣ соҳибхитӣ иқтисодӣ, ялпорчагии мамлакат ва давлати ҳуқуқбунёди аз ҷиҳати ахлоқӣ устувор мебошад, ки он ҷузъи таркибии сохтори ҳозиразамони хоҷагидории умумичаҳонӣ ва муносибатҳои байналхалқӣ буда, тавонад бо ҳамаи мамлакатҳои хориҷии ҳам Шарқу ҳам Ғарб дар фазои мусолиमत вуҷуд дошта бошад¹.

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. – Душанбе, 2014. -С. 18

Мутобиқи моддаи 8-и Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳаёти ҷамъиятӣ дар асоси равияҳои гуногуни сиёсӣ ва мафкуравӣ инкишоф меёбад. Мафкураи ҳеҷ як ҳизб, иттиҳодияи ҷамъиятӣ, динӣ, ҳаракат ва гурӯҳе наметавонад ба ҳайси мафкураи давлатӣ эътироф шавад¹. Иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ҳизбҳои сиёсӣ дар доираи Конституция ва қонунҳо таъсис меёбанд. Ташкилотҳои динӣ аз давлат ҷудо буда, ба қорҳои давлатӣ мудохила карда наметавонанд.

Масъалаи қабули Конституцияи мамлакат барои давлату миллати тоҷик аз ҷумлаи масъалаҳои ҳаётан муҳим ба шумор мерафт. Бинобар ин таъсиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба давраи қабули аввалин Конституцияи Тоҷикистони соҳибистиклол рост омад, беҳуда нест, ки меъёрҳои демократиро ҳамчун асолати конституционӣ нахустин шуда, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон пешниҳод намуд ва барои қабул гаштани онҳо талоши зиёде кард.

Даҳсолаи охири асри XX барои Тоҷикистони азизи мо давраи хеле печида ва муташанниҷ гардид. Ҳар кас меҳост манфиати худро амалӣ намояд. Фазаи сиёсӣ созанда набуд. Ҳар кас дар талоши ҷони худ буд ва ояндаи оромро намедид. Баъзеҳо ба тақдир тан дода, намедонистанд, ки кай ва бо дасти кӣ кушта мешаванд. Муайян кардан душвор буд, ки кӣ ба кадом қувва ҳамроҳ аст, зеро дар он вақт тасаввур кардани он чи ки имрӯз дорем, ба ҳақиқат рост намеомад².

Неруи асосии ҳар як ҳизби сиёсиро мақсад ва вазифаҳои он ташкил медиҳад, зеро ин ҳолат ба зиёд гардонидани таъсири ҳизб дар ҷомеа ва баҳри ба даст овардани ҳокимият хизмат мерасонд. Ҳадафи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз он манфиатҳои халқ, ки дар Конституцияи давлатии мо омадааст, тафовуте надорад. Зеро қариб тамоми роҳбарияти ҳизб дар қатори дигар элитаи сиёсии кишвар дар таҳия ва қабули ин Конституция ва ҳатто ба он ворид кардани тағйироту иловаҳо ғаёлона иштирок намудаанд. Режими сиёсии мо

¹ Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. –Душанбе, 2003. -С. 16.

² Паёми Пешвои миллат ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (22.01.2016), Душанбе, 2016. -С.-8.

бештар хислати халқӣ дорад, бинобар ин, ҳамон роҳу усули демократияро интихоб мекунад, ки он дар хизмати халқ бошад.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои аввали ташкилӣ бо сабаби таҷрибаи кофӣ надоштани сафи ҳизбӣ на низ кам буд ва ҳатто онҳо билети ҳизбӣ надоштанд, аъзоёро дар як дафтари умумӣ ба қайд мегирифтанд. Барои баъзеҳо шаҳодатномаи ҳизбӣ дар қоғази одӣ навишта дода мешуд. То соли 2002 ҳизби мазкур ҳатто ҳаққи аъзогӣ ҳам надошт, чунки оинномаи ҳизб инро манъ карда буд. Кормандони ҳизб бе маош кор мекарданд.

Дар он вақт дар Дастгоҳи марказии ҳизб муовини раиси ҳизб Сайфулло Сафар, мудирони шӯбаҳо Мӯсо Асозода ва Мухтарама Қаюмова кор мекарданд. Бахтиёр Муртазоев, Усмон Солеҳ ва Розия Хоркашова рӯзномаи “Минбари халқ”-ро нашр мекарданд, ки теъдоди нашраш панҷ баробар аз рӯзномаи “Ҷумҳурият”-и онвақта бештар буд. Дар сафи ҳизб ва ҷонибдорони он шахсоне буданд, ки ҳудашон пул надошта бошанд ҳам, ҳар моҳ ба ҳазинаи ҳизб дар ҳаҷми як сомонӣ кумаки рамзӣ мерасонданд.¹

Ташкилӣи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон омӯзанда ва мактаби бузурги сиёсати амалии Пешвои миллат-Эмомалӣ Раҳмон мебошад.

Дар ташаккулӣи ҳизби мазкур зери роҳбарии Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ашхоси зерин, аз қабили Н. Асадуллоев, Қ. Ашӯров, И. Давлатов, С. Сафаров, Х. Ҳомидов, А. Турсон, М. Шаҳобуддинов, Қ. Расулов, Д. Давлатов ва дигарон, ҳамчун Кумитаи ташкилии ҳизб, ки аз 22 нафар иборат буданд, саҳми назаррас гузоштаанд.

Амалӣ шудани ҳадафҳои ҳизбро дар фаъолияти ҳамаҷузӣи давлат ва Ҳукумати Тоҷикистон, дар мисоли сохтмони мактабҳо, шифохонаҳо ва дигар иншоотҳои инфрасохтор, роҳсозии бунёди неругоҳҳо,

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. -Душанбе, 2014. -С. 55

дастгирии ҳамарӯзаи табақаҳои камбизоати аҳоли–ятимон, пирону барҷомондагон ва ғайра мебинем. Ҳамчунин, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳадафи барномавии худро ба меъмори давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ қарор додааст. Ҳизби мазкур ҷонибдори озодандешӣ, озодии суҳану матбуот ва бисёрҳизбӣ буда, омода аст, ки барои соҳиб шудан ба қудрати давлатӣ ва иҷрои ҳадафҳои дар интиҳоботи шаффофу демократӣ бо дигар аҳзоб рақобат кунад.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон яке аз қувваҳои асосии пешбарандаи ҷомеаи имрӯзаи Тоҷикистон буда, татбиқи ҳадафҳои конститусиониро вазифаи ҷонии худ медонад.

Ин ормонро шиор эълон кардани Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон беасос нест, зеро онҳое, ки ин ҳизбро таъсис додаанд, маҳз он нерӯе мебошанд, ки давлати моро аз ҳалокату парокандагӣ наҷот дода, халқи тоҷикро аз тоталитаризм, сепаратизм, маҳалгароӣ, экстремизм ва мазҳабталлошӣ раҳонидаанд. Ба ин маъно Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон - ҳизби созанда, бунёдкор ва навоар аст¹.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон баробари таъсис ёфтани тарғифдорони зиёдеро ба худ ҷалб намуд, зеро барномаи ҳизб масъалаҳои фаро мегирифт, ки ифодакунандаи дарди ҷомеа буд, яъне барномаи ҳизб ба ҳаёти иҷтимоии ҷомеа мувофиқат мекард. Масъалаҳои мазкур дар Анҷумани ҳизбӣ низ баррасӣ гардида буд, вакилон дар бораи онҳо фикру мулоҳизаҳои худро баён намудаанд. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳамеша ислоҳоти иқтисодӣ, сиёсӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии давлатро баҳри фароҳам овардани шароити зиндагии арзанда пайгирона дастгирӣ намуда, дар амалӣ шудани он саҳмгузор мебошад. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон принципҳои демократӣ, иҷтимоӣ, ҳуқуқбунёдӣ ва дунявӣ доштани давлатро асоси амали худ қарор додааст.

¹ Сафаров С. Ҳизби зодаи истиклолият. -Душанбе,-С. 32.

Ҳанӯз зимни таҳияи Оинома ва Барномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон эълон гардида буд, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон манфиатҳои мардумро, сарфи назар аз вазъи иҷтимоӣ, муносибати миллий, мавқеи ҷамъиятӣ ва муносибати онҳо ба дину мазҳаб ҳимоя хоҳад кард. Ҳар гуна зухуроти номатлубро маҳкум намудан, густариши худшиносиву худогоҳии миллий ва ватандӯстиву ватанпарастӣ яке аз ҳадафҳои мебошанд, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон асоси фаъолияти худ қарор додааст¹.

Доир ба самтҳои фаъолияти ҳизб бояд қайд намуд, ки нуфузи имрӯзаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз рӯзи таъсисёбиаш мушоҳида мегардид, ки ин аз эътимоду боварии мардум сарчашма мегрифт. Аз ин лиҳоз, ҳизб кушиш менамуд, ки минбаъд низ сазовори эътимоди мардум бошад ва мақоми худро дар ҷомеа бештар гардонад. Ҳамраҳӣ ва ҳамбастагии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон на аз рӯйи теъдоди ишғоли курсиҳо дар мақомоти давлативу намояндагӣ муайян мегардад, балки андешаву афкори ҳизб бар меҳвари ҳадафҳои неки созандагӣ, тафаккури пешқадам, арзишҳои воло ва дар заминаи ғояи ватандӯстиву арҷгузорӣ ба дастовардҳои милливу умумибашарӣ равона гардидааст².

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо ғояҳои шеваҳои созандаву ваҳдатовар зербинои пешрафтро дар мамлакат фароҳам овардааст. Озодиҳои сиёсӣ иқтисодӣ, плюрализми сиёсӣ, бисёрҳизбӣ, озодии афкор, озодии суҳан ва матбуот, таъмин намудани интиҳоботи шаффофу демократӣ, озодии эътиқод, таъмини волоияти қонун дар баробари тамоми шохаҳои ҳокимият ва ҷомеа, таъмини рақобати озоди иқтисодӣ, рушди иқтисоди бозорӣ, соҳибкорӣ ва амсоли он аз ҷумла

¹ Минбари халқ. // Душанбе, 29 июли соли 2006. -С. 2.

² Бойгонии ҷории ҲХДТ. Парвандаи № 4. Анҷумани X Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. -Душанбе, 2010. С.- 6.

тадбирҳое мебошанд, ки барои рушди озодонаи Тоҷикистон шароит фароҳам оварданд³.

Муттаҳид намудани тамоми гурӯҳҳо ва кишрҳои ҷомеаи кишвар дар атрофи ғояи «Тоҷикистони озоду соҳибистиклол-Ватани маҳбуби ҳамаи мо» чун нуқтаи пайванд ва ҳалқаи баҳамоварандаи тамоми мардуми кишвар, сарфи назар аз миллату забон, дину мазҳаб ва ақидаву мавқеи сиёсӣ, чун василаи муассиртарини ҳифзи Тоҷикистони озоду соҳибистиклол вазифаи меҳварӣ ва асосии давлату Ҳукумати Тоҷикистон ва ҳамзамон, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон мебошад¹.

Вобаста ба ин, Фраксияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкил шуда, фаъолияти худро дар асоси қонунҳои конституцсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Дар бораи вазъи ҳукукии узви Маҷлиси миллий ва вакили Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон», Оиномаи ҳизб ва дастуру супоришҳои роҳбарияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон амалӣ намуда истодааст.

Ҳамин тавр, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар давраи ниҳоят мураккаб ва душвор таъсис ёфт ва дар лаҳзаҳои ҳассос ва ҳалқунанда барои миллату давлат, ҷиҳати мустаҳкам гардидани ҳокимияти конституционӣ рисолати басо бузургро амалӣ намуд, зеро ин ҳама аз сиёсати хирадмандона ва дурбинонаи раиси он, Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон бармеомад. Дар рӯзҳое, ки ашхоси манфиатҷӯ ва гурӯҳҳои махсус аз рӯйи таассубҳои маҳалгарой ва мазҳабӣ кишварро ба гирдоби ҷангу хунрезӣ кашида, Тоҷикистони соҳибистиклоли тозатаъсисро ба ҷанд қисм ҷудо шудан наздик оварда буданд, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон таъсис ёфта, бо барномаҳои созанда ва демократии худ, ки сирф ба манфиати миллату

³ Бойгонии ҷории ХХДТ. Парвандаи № 4. Анҷумани Х Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. -Душанбе, 2010. С.- 7- 8..

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. -Душанбе, 2014. С. 70.

давлат равона гардида буд, ба фаъолият шурӯъ намуд, дар андак муддат дар чомеа мақоми назаррасро соҳиб шуда, дар хомӯш кардани оташи ҷанг, барқарор гардидани сулҳи тоҷикон ва ниҳоят ба як Тоҷикистони ягона табдил ёфтани кишвари мо саҳми бағоят бузург гузоштааст.

2.2. Тамоюлҳои асосии ташаккулёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон (солҳои 1994-1998)

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар ҷойи ҳолӣ бунёд гардида, таҷрибаи мусбии аҳзоби сиёсии дигарро ба кор бурда, аз амалияи сиёсии ҷаҳонӣ истифода бурдааст. Он аз рӯзҳои аввали ташкилёбӣ тарафдори роҳи равиши пешрафт буд. Ин аст, ки дар байни халқи шарифи кишвар имиджи баланди сиёсӣ пайдо карда, тарафдораш ба ин андоза зиёд гардидааст.

Дар ин раванд, барои ташаккул ва инкишофи ҳизбҳои сиёсӣ қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон», Қонуни конститутионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи интихобот» ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ» заминаи воқеӣ гузоштанд.

Бояд қайд кард, ки дар ҳаёти сиёсии Тоҷикистон иттиҳодияҳои гуногуни сиёсӣ ҷамъиятӣ дар доираи Конститутсия ва қонунҳо таъсис меёбанд ва давлат барои фаъолияти онҳо имкониятҳои баробар фароҳам меорад.

Аз ин хотир ҷамъият ба созмон додани чунин ташкилоти усулан нави сиёсӣ ниёз пайдо кард. Ин созмонро лозим буд, ки на танҳо ҷойи ҳолии ҷазову арсаи сиёсатро пурра кунад, балки муҳимтар аз ҳама

тавонад ҷамъияти аз ҳам ҷудошудаи моро муттаҳид намуда, ба хотири бунёдкорӣ ва азнавсозии ҷомеа ба он рӯҳу илҳоми тоза бахшад¹.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон табиатан халқӣ ва демократӣ мебошад ва он маҳсули тафаккуру эҷоди халқи фарҳангофар ва созандаи мост. Мо пойбанди ҳеҷ як гуна идеологияи бегона набудем ва нестем, афзудаанд Раиси ҲХДТ, Пешвои муаззами миллат Эмомалӣ Раҳмон². Воқеан ҳам идеологияи ин ҳизбро аъзоёни ҲХДТ бо ташаббуси бевоситаи Раиси он ба вучуд овардаанд. ҲХДТ ба хотири мардуми азияткашидаи халқамон ташкил карда шудааст. Агар ба таърихи фаъолияти ҲХДТ назар афканем, дар сафҳои он аз рӯзҳои аввали таъсисёбиаш мардуми одӣ ҷамъ омада буданд.

Роҳбарияти ҳизб ба хотири ваҳдати миллий дар сафҳои ин ҳизб коммунистон, демократҳо, аъзои Растохезу диндорон, ҳам fronti халқиву ҳам намояндагони азҳоби мухталифро пазируфтааст. Зеро ғояи аслии ҳизб, ки дар давраи ҷангу ҷидол ҳамчун як қувваи сиёсии муътадил ба вучуд омада буд, ин пеш аз ҳама ваҳдати миллий буд. Ҳизб барои ғояҳои гурӯҳии худ аз ҳадафҳои миллий даст кашида наметавонистем. Тавре Раиси ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон қайд менамоянд. «Мо бо мардум будем, мардум бо мо. Халқ бо мо буд, бинобар ин ҳизби мо аз аввал халқӣ буд ва номаш ҳам халқӣ шуд. Мафҳуми демократиро ман баъдтар пешниҳод кардам. Аъзои ҳизб ин ғояро соли 1997 дар Анҷумани III ҳизб пазируфта, қонунӣ гардониданд»³.

Дар солҳои мудҳиштарин барои миллати тоҷик, аз ҷумла таъмини сулҳу суботи дохилӣ, хотима бахшидан ба ҷанги бародаркуш, мустаҳкам гардидани ҳокимияти конститусионӣ ва амсоли он ҲХДТ аз худ фаъолияти басо назаррас нишон додааст. Дар ин росто нақши асосиро Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон бозидааст, зеро ҳамаи ин муваффақиятҳо ва дастовардҳо дар ҷумҳурӣ маҳз бо кӯшишу талошҳо ва

¹ Муҳаббатова А. Ҳизбҳои сиёсӣ: воқеият ва дурнамо. - Душанбе, 2011 -С. 164

² Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. - Душанбе, 2014. - С. 31.

³ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. - Душанбе, 2014. -С. 11.

таҳти сарварию ӯ ба даст омадааст. Доир ба фаъолияти ӯ дар ҲХДТ ҳаминро гуфтанием, ки 10-уми март соли 1998 ба аъзогии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дохил мешавад. 18-уми апрели соли 1998 дар Анҷумани ҳизб Эмомалӣ Раҳмон ба вазифаи Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон интихоб мешаванд ва фаъолияти ҲХДТ яку якбора густариш меёбад.

Дар давраи ташаккулёбӣ таҳти роҳбарии Эмомалӣ Раҳмон нафарони зерин низ, аз ҷумла, М.У. Убайдуллоев, А.С. Достиев, А.Р. Ҷалилов, А.Н. Ниёзмамадов, М. Толибов, Д.Р. Давлатов, М. Асозода, А.М. Миралиев, С.С. Сафаров, Қ.Р. Қосимов ва дигарон дар густариш ёфтани фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ва умуман рушду инкишофи ҷомеаи демократӣ дар Тоҷикистони соҳибистиклол саҳм гузоштаанд.

Чӣхати мукамал ва мушаххас ба роҳ мондани фаъолияти худ, ҲХДТ низ чун дигар аҳзоби сиёсӣ оиннома ва низомномаи худро дорад. Лозим ба ёдоварист, ки фаъолияти ҲХДТ пеш аз ҳама бо Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон тавбаам мебошад. Махз яке аз сабабҳои дар атрофи ин ҳизб ҷамъ омадани қисми зиёди аҳоли низ дар ҳамин мебошад. Мо тамоми қувваро махз барои амалӣ гардидани муқаррароту ғояҳои асосии Конститутсия равона кардаем ва ба хусус қисми зиёди буҷети давлатӣ ба соҳаи иҷтимоӣ сарф карда мешавад, қайд намудаанд Раиси ҲХДТ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон.¹

Чӣ тавре ки Д.Давлатзода қайд мекунад: “ моҳи апрели соли 1993 Сарвари давлат ба Роҳбари Дастгоҳи ҳамонвақта С.Мирзошоев ва ман, ки ҳамонвакт мушовири Сарвари давлат будам супориш доданд, ки оиннома ва барномаи ҳизбро таҳия намоем. Пеш аз ҳама зарур донистем, ки бо ҳуҷҷатҳои аҳзоби навтаъсиси Русия ва дигар кишварҳо, аз ҷумла Ҳизби Сотсиал-Демократии Олмон, Ҳизби Демократии ИМА,

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. - С. 11.

Ҳизби Халқии Русия ва ғайра шинос шавем ва аз онҳо чиҳати сохтани оиннома ва фаъолияти ҳизбамон истифода барем.¹

Бо кушишҳои зиёд оиннома ва барномаи ин аҳзобро дастрас кардем ва ба онҳо шинос шудему бо назардошти хусусиятҳои мамлакати худамон, ҳуввияти миллӣ ва анъанаҳои халқӣ то миёнаҳои моҳи июни соли 1993 варианти нахустини санадҳои лозимиро тайёр карда, ба Сарвари давлат пешниҳод намудем. Чаноби Олӣ ба он шинос шуданд ва тавсия доданд, ки дар таҳияи ҳуҷҷатҳои мазкур пеш аз ҳама ба ҷанбаи иҷтимоӣ, моҳияти иҷтимоӣ доштаи давлати мо бояд таъна намоем. Барои он кушиш намоем, ки дар ҳамин давраи мушкилу мураккаб манфиатҳои иҷтимоии мардум дар мадди аввал бошад. Ва боз эродҳои зиёд гирифта буданд, ки мо онҳоро дуруст кардем. Баъд аз ин бо дастури Сарвари давлат дар Шӯрои Олии ҳамонвақта бо иштироки муовини аввали Раиси Шӯрои Олӣ Абдумачид Салимович Достиев ҷаласа орошта, ин оинномаро ҳамачониба муҳокима кардем ва ба як ҳулосаи дуруст омадем. Бояд гуфт, ки анҷоми ҳамаи ин корҳо ба осонӣ муяссар нашуд, зеро баъзе шахсонро, ки мо ҷалб кардан мехостем, дудила мешуданд, мавқеи устувор надоштанд, гоҳо маҷлисҳоро тарк мегуфтанд ва таъкид мекарданд, ки “Бас аст, ҳамин ҳизббозиро. Чунин аҳзоб буд, ки Тоҷикистонро ба варта оварданд. Ҳамаи ин кам буд магар, ки боз Шумо ҳизб месозед, сари мардумро гаранг мекунед”².

Инчунин, Давлаталӣ Давлатзода дар ҷойи дигар чунин меорад, ки аз ҷумла чунин ақидаҳоро шахсиятҳои маъруф, собиқадорони Ҳизби Коммунист, ки баъзеашон талаботҳои нави шароитҳои мусоидро тасаввур ва дарк карда наметавонишанд, баён медоштанд. Ин гуна мавқеъ бенатиҷа намонд, ба онҳо посухи муносиб дода шуд ва мо гурӯҳи ташкилӣ, чуноне ки мегуянд Кумитаи тадорукоти ҳизб корҳои ташкилиамонро анҷом дода, дар матбуот оид ба таъсиси ҳизб ахбор нашр кардем. Яъне мо эълон кардем, ки Кумитаи ташкилии Ҳизби

¹ Давлаталӣ Давлатзода. Барои саодати зиндагӣ. -Душанбе, 2008. -С.- 5- 6.

² Ҳамон ҷо. -С.6.

Халқии Демократии Тоҷикистон таъсис ёфтааст. Бо мардум, бо халқ робитаи наздик доштан ҳадафи аслии мо буд.¹

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо тақозои замон, дар давраи ниҳоят мураккаби таърихӣ бо мақсади ҳифзи манфиатҳои мардум, истиқлоли давлат ва таъмини якпорчагии мамлакат ташкил шуда, тавонист ба ташкилоти бонуфузи сиёсӣ ва дорои сохтори муназзами ташкилӣ табдил ёбад. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ки ғояҳои сиёсӣ иҷтимоии онро аксари мардум тарафдорӣ мекунад, тавассути сиёсати бунёдкорона ва татбиқи барномаи худ, бо дарки масъулияти қудрати зехнии аъзоёнаш ва дастгирии нерӯҳои дигари сиёсӣ ҷамъияти барои бартараф намудани ихтилофҳои дохилӣ, барқарор намудани сулҳу ваҳдати миллӣ, ислоҳоти сиёсӣ иқтисодӣ ширкати ғайбӣ намуда, дар ташкили сохторҳои нави давлатӣ саҳми арзанда мегузорад. Ба ин маъно Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон чун зодаи замони истиқлол буда, худро ҳизби масъулияти таърихӣ медонад¹.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳамчун қисми таркибии низомии сиёсии ҷумҳурӣ, аз нахустин рӯз ворида майдони сиёсӣ гаштанаш як омили тақдирӣ ва таҳкимбахши раванди созандагӣ бунёдкорӣ ҷомеаи Тоҷикистон гардид. Ҳизб ба сифати созмони сиёсӣ дар раванди таҳаввули зиёда аз 27-солаи кишвар иштироки ғайбӣ дошта, ҷиҳати барқарор намудани сулҳу субот дар мамлакат, таҳия ва қабули Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ворид сохтани тағйир иловаҳо ба он, таҳия ва қабули қонуну санадҳои дигари меъёрӣ дар парлумони кишвар, инкишофи ҳаёти иқтисодӣ ва фарҳангӣ, густариш ва таҳкими равоҷи байналхалқии Тоҷикистон, умуман дар кулли соҳаҳо ва самтҳои гуногуни инкишофи ҷомеа нақши бориз дорад.

Чор соли аввали ғайбияти он ҳарчанд барои мустақамкунии заминаҳои иҷтимоӣ ва ташкили низомии сохторӣ он гузашта бошад ҳам,

¹ Давлаталӣ Давлатзода. Барои саодати зиндагӣ. -Душанбе, 2008. -С-6-7.

¹ Барномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Душанбе: Сурушан, Душанбе. -С. 3.

тавсияву дастурҳои саривақтӣ ва аз лиҳози сиёсӣ дурусти поягузори ҳизби нав, Сардори давлат Эмомалӣ Раҳмон имконият фароҳам меоварад, ки намояндагони қишрҳои мухталифи ҷомеа шомили сафҳои он гардида, дар амри амалигардонии сиёсати пешгирифтаи Роҳбарияти давлат ва Ҳукумати Тоҷикистон ширкати созандаву ғаёлона дошта бошанд¹.

Ҳусусияти хоси пайдоиш ва инкишофи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз нигоҳи мо дар он аст, ки ҳизби мо дар давраи гузариш аз як сохти давлатдорӣ ба сохти дигар, бо ташаббуси афроди оқилу меҳанпараст ва дилсузи миллат ва тавсияву маслиҳатҳои бевоситаи Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таъсис ёфта, тавонист мардумро муттаҳид кунад, волоияти қонунро эътироф карда, масъулияти пешбарии ҷомеаро часурона ба уҳда гирад ва дар муддати кӯтоҳи таърихӣ ҳамчун неруи бузурги сиёсии кишвар ҷонибдори гуногунандешӣ, озодии воқеии вичдон, тарафдор ва ҳимоятгари ҳокимияти халқ гардад².

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон яке аз нерӯҳои сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон аст, ки дар заминаи ғояҳои созандаву ваҳдатوفарин ба майдони сиёсат ворид гардидааст. Ғояҳои, ки имрӯз зербинои пешрафтро дар мамолики мутамаддини ҷаҳон фароҳам овардааст. Озодиҳои сиёсӣ иқтисодӣ, аз қабилӣ плурализми сиёсӣ, бисёрҳизбият, озодии афкор, озодии суҳан ва матбуот, озодии эътиқод, таъминии волоияти қонун ва таъмин намудани ҳама гуна озодиҳои иқтисодӣ шеваҳои мебошанд, ки асоси ғаёлияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро ташкил мекунанд. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ҳамчунин, зимни Барномаи ҳеш эълон дошт, ки ҳадафи вай бунёди давлати демократию ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва иҷтимоӣ

¹ Давлаталӣ Давлатзода. 15 соли талошу муборизаҳо.// Ҳизби зодаи масъулият.-Душанбе, 2009.-С.13.

² Сангинов Ҷ. Ғаёлияти фраксияи ҲХДТ дар Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба татбиқи барномаи пешазинтихоботии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон.// Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Душанбе, 2005.-С.33.

мебошад. Барои дар кишвар ташаккул додану ба вучуд овардани ҷомеаи шаҳрвандӣ талош мекунад.¹

Анҷумани сеюми Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар арафаи воқеаи таърихию сарнавиштсози халқу давлати Тоҷикистон, яъне дар арафаи баимзорасии санади ниҳонии сулҳу ваҳдати миллӣ гузаронида шуд. Ин вазъият ба дӯши ҳар як узви ҳизб масъулияти дучандро гузошт. Ин ҳодисаи таърихӣ сарнавиштсоз нуқтае буд, ки оғози таърихи навин, оғози таърихи оштию оромӣ, ҳамдигарфаҳмиву ҳамдигарбахшӣ ва ваҳдати миллиро ифтитоҳ намуда, дар таърихи сиёсии мустақили тоҷикон саҳифаи наве боз кард. Дар давраи байни анҷумани дуюм то анҷумани сеюм дар ҳаёти сиёсии кишвар воқеаҳо ва дигаргуниҳои куллие ба амал омаданд. Вобаста ба ҳамин ҳар як узви ҳизб уҳдадор гардид, ки ба вазъи баамаломандаи кишвар баҳо дода, дар навбати худ мавқеи сиёсии ҳизбро муайян созанд, яъне Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон чунин воқеаҳои баамаломандаи сиёсии кишварро сарфи назар карда наметавонист. Яке аз масъалаҳои муҳими сиёсии кишвар ин анҷом ёфтани гуфтушуниди байни тоҷикон, бастанӣ сулҳи доимӣ ва ба даст овардани мувофиқа барои ба имзо расидани протоколи умумии сулҳ мебошад. Чунки дигар ҳамаи воқеаҳои ба амал омада аз ин масъалаҳо бармеоянд ва ё бевосита ба ин масъала алоқаманд мебошанд. Яъне, дар давраи имрӯза ин масъала дар ҳаёти сиёсии давлат ва халқи Тоҷикистон ҷои марказиро ишғол менамояд. Дар ҳалли ин масъала қувваҳои зиёди дохилӣ ва берунӣ пайдо шуданд, ки ин иқдоми некро пуштибонӣ намуданд, ба мисоли кишварҳои Русия, Узбекистон, Қазоқистон, Қирғизистон вакилони Анҷумани Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳамаи онҳоро арзи сипос намуданд. Дар навбати худ қувваҳои низ пайдо шуданд, ки пеши роҳи ин амалро гирифтани мешуданд ва дар ин самт кушишҳои зиёдеро ба амал бароварданд. Амалии зишти сӯйқасде, ки ба муқобили Президенти

¹ Сафаров С. Ҳизби зодаи истиклолият. – Душанбе, 2011. – С. 5

кишвар дар шаҳри Хучанд содир шуд, куштори олимони ва шахсони машҳури ҷумҳури М. С. Осимӣ, Ю. Б. Исҳоқӣ, М. Ғ. Ғуломов, М. Назаршоев, М. Назриев ва депутатҳои Маҷлиси Олӣ ин фикрро тасдиқ мекунанд.¹

Дар натиҷаи музокироти тулонӣ, ки аз 5-уми апрели соли 1994 то 27-уми июни соли 1997 дар кишварҳои гуногуни ҷаҳон; Афғонистон, Покистон, Эрон, Қазоқистон, Қирғизистон, Русия, Туркменистон идома ёфтанд, муяссар шуд, ки барои амалӣ кардани ҳадафҳои сулҳ нух давраи музокирот, шаш вохурии сарон ва 21 маротиба музокирот анҷом дода шавад, ки дар натиҷаи онҳо 40 ҳуҷҷати тақдирсозии миллат ба имзо расонида шуд. Дар ҷараёни гуфтушунидҳо тоҷикон ба хубӣ фаҳмиданд, ки ҷанги таҳмиلى бояд ғавран қатъ гардад, чунки ин даргирии бародаркуш миллати тоҷикро метавонист аз байн барад ва мавҷудияти давлатдории тоҷиконро ба хатар мувҷеҳ кунад. Бегонагонӣ, ки ин ҷангро ба сари миллат таҳмил карданд, маҳз таназзулу нобудии давлатдории тоҷиконро меҳостанд. Аммо шукри парвардигор, ки тирашон хок хурд.

Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллий, ки 27-уми июни соли 1997 дар шаҳри Москва ба имзо расид, ба ҷаҳониён нишон дод, ки миллати боғарҳанг, ватандӯст, сулҳхоҳ ва сулҳпарвари тоҷик дар он давраи хеле сахт ва мудҳиш таҳти роҳбарии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон яқпорча шуд, роҳи музокироти сулҳро пеш гирифт, аз ақлу фарҳанги азалии худ истифода кард, аз роҳи ба тариқи зӯрӣ ҳал кардани мушкилоти сиёсӣ ва иҷтимоӣ даст кашида, сиёсати пешгирифтаи Сарвари давлатро ба хоҳири таъмини сулҳи сартосарӣ самимона дастгирӣ намуд.

Имзо ва татбиқи Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллий, ҳудогоҳӣ, эҳтиром ба муқаддасоти миллий ба мисли парчам ва нишони миллий, демократикунӣ, таҳаммулпазирӣ ва гуногунандеширо

¹ Достиев А. Ҳизби зодаи масъулият. – Душанбе, 2000. - С.18.

тақвият бахшид ва сулҳи тоҷиконро пойдор кард. Дар натиҷа аз баракати сулҳу салоҳ дар кишварамон ҳизбу созмонҳои мухталиф арзи вучуд карда, раванди демократикунони ҷомеа шуруъ шуд.

Имзои Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллии дар Тоҷикистон ба давлатҳои гуногуни ҷаҳон нишон дод, ки минбаъд тамоми мардуми ҷумҳурии Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмонро ҳамчун Пешвои миллати тоҷикон эътироф ва эҳтиром намуда, сохти демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявиро интиҳоб ва қабул карданд. Ҷомеаи ҷаҳонӣ итминон пайдо кард, ки Тоҷикистон роҳи сулҳ, ободӣ ва бозсозии кишварро пеш гирифт ва аз ин хотир кишварҳои мухталиф омодагии худро барои сармоягузори дар ватанамон нишон доданд.

Аҳамияти сулҳ ва ризоияти миллии Тоҷикистон дар он инъикос мегардад, ки он тавонист ба ҷомеаи ҷаҳонӣ тарҳи нави ҳалли мочароро бидуни истифодаи зуроварӣ нишон диҳад¹. Ин диққати институтҳои таҳқиқотии ҷаҳон, САҲА ва Олмонро ба худ ҷалб намудааст. Тарҳи тоҷикии ризоият ва амалинамоии музокирот (ҳалли мочаро тавассути гузашт намудан) то ба имрӯз объекти таҳқиқот ба ҳисоб меравад.

Воқеан ҳам ҷиҳати ба даст овардани сулҳ ва ризоияти миллии нақши Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон низ назаррас аст. Яке аз ҳадафҳои асосии ҳизб дар он замон ба даст овардани сулҳу субот ва нигоҳ доштани амният дар ҷомеа буд. Муҳимтар аз ҳама, нерӯҳои гуногуни сиёсӣ дар Тоҷикистон пурра дарк намуданд, ки сулҳ ва истиқлолият бузургтарин дастовардҳои миллат ҳастанд ва дар баробари ин ду неъмат бебаҳо манфиатҳои маҳдуди ҳизбӣ, гурӯҳӣ, маҳаллӣ ва ғайра мақоми дуввумдараҷа доранд.

Созишномаи мазкур ҳуҷҷати муҳиму тақдирсозе гардид, ки сиёсати дохилӣ ва хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба кулӣ дигаргун намуд. Тодричан авзои сиёсиву иқтисодӣ ва фарҳангии кишварро ба ҳолати нав овард, он ба ҷанги шаҳрвандӣ ва ба ҷанги худкушию бародаркушӣ

¹ Маҳмадов А. Тоҷикистон дар масири истиқлолият.-Душанбе, 2000.-С.137.

хотима дод. Садҳо ҳазор одамонро, ки берун аз Ватан дар дигар давлатҳо маскан гирифта буданд, яъне аз ғурбат ба Ватан баргардонида шуданд. Ва ин ҳама заминаи рушду нумуи сиёсати дохилӣ ва хориҷии кишвар, тараққиёт дар соҳаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангию маънавӣ, ташаккули шуури сиёӣ, ва бовариву эътимоди мардум ба ҳизбҳои сиёсӣ гардид¹.

Ин ҳизб ягон вақт мавқеи бетарафиро ишғол накардааст, баръакс дар ҳаёти сиёсии ҷомеа ғайилона иштирок намуда, ба воқеаҳои сиёсии ба амал омадаи кишвар саривақт баҳои сиёсӣ дода, дар амалӣ шудани дигаргунсозии иҷтимоӣ иқтисодӣ ва сиёсии кишвар, ки дар ҷорҷубаи Конститутсия сурат мегирад, ҳамраҳии худро баён намудааст. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар коркард ва қабули Аҳдномаи ризоияти ҷомеа дар Тоҷикистон ғайилона иштирок намудааст. Дар ин кор ғайолияти аъзоёни ҳизб Д. Давлатов. С. С. Сафаров, Ш. Б. Коберидзе, Қ. Қ. Ашуров ва дигаронро махсусан қайд кардан лозим аст. Вакилони ин ҳизб яке аз аввалинҳо шуда ба ин ҳуҷҷати муҳими сиёсӣ имзо гузоштанд, то ин ки дар кишварамон сулҳу салоҳ, якдигарфаҳмӣ ҳукмфармо бошад. Вакилони Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ки ихтиёран як қисми масъулияти ҷомеаро бар души худ гирифтанд, дар ҳалли мушкилоти ҷомеа ва ҳизб бояд ба олимону адибон, зиёиёни пешқадам, ҷавонону занони ғайоли ҷумҳурий бештар таъя кунанд, зеро таърих гувоҳ аст, ки маҳз ин қабил одамон дар сарнавишти халқу миллатҳо мавқеи ҳалқунандаро бозидаанд. Ба ҳамаи мушкилиҳои замон нигоҳ накарда, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар тайёр намудан ва гузаронидани ҷашнҳои 5-солагии истиқлолияти кишвар ва 675-солагии Камоли Ҳуҷандӣ ғайилона иштирок дошт.

Бо назардошти он, ки Тоҷикистони соҳибистиклол дар бунёди давлат ва давлатдорӣ хиштҳои аввалини худро мегузошт ва дар

¹ Раҳмонов Э.Ш. Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллий ва бунёдкорӣ. – Душанбе, 2001. – Ҷ.1. – С.7.

марҳилаи мураккабу тақдирсоз буду якпорчагии мамлакатро бояд таъмин мекард, қудрати ҲХДТ барои амалӣ гаштани ин ниятҳои нек равона карда шуд. Ҳизб мақсадҳои стратегӣ ва принципҳои асосии фаъолияти худро ба мардум пешниҳод карда, изҳор намуд, ки мақсади асосии ҲХДТ бунёди давлати демократӣ, дунявӣ, ҳуқуқбунёд ва ягона буда, тақвияти ҳисси ватандӯстӣ ва худшиносии миллӣ, таъмини ризоияти ҷомеа бо роҳи ҷалби фаъолони мардум ба ҳалли масоили сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ мебошад.¹

Дар Анҷумани III-юми Ҳизби Халқии Тоҷикистон, ки 25 июни соли 1997 баргузор гардида буд, ба оинномаи ҳизб тағйироту иловаҳо дароварда, минбаъд номи расмӣ он Ҳизби Халқӣ ба Ҳизби Халқӣ-Демократии Тоҷикистон табдил дода шуд.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ташкилоти ҷамъиятӣ – сиёсӣ буда, барои бунёди давлати соҳибхитӣ, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ, иҷтимоӣ ва ягона, инчунин иқтисодиёти устувор, ки баҳри беҳбудии ҷомеа нигаронида шудааст, фаъолият менамояд. Ҳизб дар фаъолияти худ бо мақсади таъмини ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд ба фазилатҳои баланди сиёсӣ, сифатҳои наҷиби инсонӣ ва маърифати пурсамари маънавии аъзоёнаш така карда, ғайрату идроки онҳоро барои мустаҳкам намудани истиқлолияти сиёсӣ иқтисодӣ ва иҷтимоӣ фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон сафарбар менамояд.

Бо қаноатмандӣ бояд қайд кард, ки Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон фаъолияти ҷорисолаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро омукта ба ҳулосае омаданд, ки ҳизб бо тамоми арзишҳои демократии умумибашарӣ ҷавобгӯ аст ва аз ин рӯ, Президенти кишвар пешниҳод карданд, ки номи онро ба Ҳизби Халқии Демократӣ табдил диҳем, (то ба ин давра номи ҳизб Ҳизби Халқии Тоҷикистон унвон дошт) ин албатта ба салоҳияти вакилони ҳизб вобаста карда шуд. Роҳбарияти ҳизб, яъне аъзоёни КИМ ин пешниҳодро пазируфтанд. Ва вакилон пешниҳод

¹ Сафаров С. Ҳизби зодаи истиқлолият.-Душанбе, 2009.-С. 35

намуданд, ки мо дар кучое набошем ва кадом номеро надошта бошем, масъулияти худро назди миллат, халқ, мулк ва Ватан эҳсос мекунем. Барои эҳёи кишвар чидду ҷаҳд намуда, бетараф будану дар гушаи ҷудой ва ҳодисоти сиёсии кишвар буданро тасаввур карда наметавонем. Аз ин нигоҳ мо имрӯз ба тамоми мардуми Тоҷикистон муроҷиат мекунем, ки ба ҷуз аз роҳи сулҳу ваҳдат, роҳи дигаре вучуд надорад. Ҷанг ин тобутҳои навҷавонони миллат, ашки модарон, бесарусомониҳо, ғоратгариҳо ва дигар фиску фасод мебошад, дар ҳоле ки сулҳ ободию оромӣ, табассуми модарон, таъмини назму низом аст.¹

Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон борҳо изҳор намудаанд, ки ҳамеша тарафдори ҳифзи ҳуқуқҳои шаҳрвандон, ба даст овардани ризоияти шаҳрвандӣ, устувории сиёсӣ ва заминаҳои дар кишвар бунёд кардани ҷамъияте мебошанд, ки тавонад ҳадафҳои зеринро зина ба зина амалӣ гардонад: бунёди давлати соҳибхитӣ, демократӣ, дунявӣ, ҳуқуқӣ ва ягона; таҳкими ризоияти миллий, густариши демократия ва ҷомеаи иҷтимоӣ; ҳамкориҳои иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангӣ бо давлатҳои мутамаддини олам; ислоҳоти амиқи сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ; ғамхорӣ нисбати маънавияти миллий, маданияти ҳуқуқӣ ва сиёсӣ; волоияти қонун ва муборизаи беамон бар зидди ҷинояткорӣ, терроризм, экстремизм, гардиши ғайриқонунии маводи нашъадор; роҳ надодан ба ҳеҷ гуна мочарочуиҳои сиёсӣ, фарҳангӣ, марзӣ, миллий, этникӣ, маҳаллӣ, мазҳабӣ; таъмини истиклол, дахлнопазирии сарҳадот ва ягонагии кишвар; ҳимояи манфиатҳои миллий ва ҳаёти ороштаи мардум; фароҳам овардани шароити зиндагии арзанда ва қору фаъолияти озодона; мустаҳкам намудани ягонагии тамоми мардуми Тоҷикистон; ба роҳ мондани муносибатҳои дӯстона, баробарҳуқуқ ва барои тарафҳо манфиатнок бо ҳамаи кишварҳои олам; ҳамкорӣ бо ташкилотҳои байналхалқӣ ва ғайра.¹

¹ Достиев А. Ҳизби зодаи масъулият.-Душанбе, 2000.-С.27.

¹ Сафаров С. Ҳизби зодаи истиклолият. -Душанбе, 2009.-С. 37.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз давраҳои аввали ташаккулёбии худ проблемаҳои дар ҷомеа мавҷудбударо амиқу равшан таҳлил намуда, роҳу усулҳои ҳалли зина ба зинаи онҳоро ба ҳукумат ва ҷомеа пешниҳод намуд.

Хусусияти муҳими Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар он аст, ки ҳар гуна ҳизб барои ба даст овардани ҳокимият таъсис дода шавад, вале ин ҳизбро шахсоне таъсис доданд, ки аллакай соҳиби ҳокимият гашта буданд. Ин ҳукумат дар Иҷлосияи XVI Шурои Олӣ дар шаҳри Хучанд ба таври конституционӣ барқарор гардида буд. Бинобар ин ҳокимияти соли 1992-ро на ҳизбҳои сиёсӣ балки Шурои Олии ҷумҳурӣ, вакилони халқ интиҳоб ва ташкил доданд. Баъди барқарор намудани ҳокимияти конституционӣ давлати тоҷикон зери сарвари фарзанди фарзонаи миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон барои рушди ҳамаҷонибаи иқтисоду сиёсат иқдомҳои наҷибу муассиреро доранд. Барои муборизаҳои ошкоста баҳри фаъолияти бемонанди аҳзобу ҳаракатҳо шароитҳои мусоиде фароҳам оварда шуд.

“Мо ин ҳизбро барои ҳокимиятсозӣ таъсис надодаем, мо чунин ҳокимиятро дорем, балки ҳадаф аз ташкили он таҳкими давлатдорӣ, амалӣ гардонидани ҳадафу ормонҳои мардум, омузиш ва рағбат демократия, татбиқи ислоҳоти иқтисодӣ ва эътирофу қадр кардани ақидаҳои гуногуну мухталиф дар ҷомеа мебошад”, таъкид намуда буданд ҳама вақт Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон.¹

Дар амалӣ гардонидани ғояҳои ҳизб, хизмати Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки ҳудро ҳамчун ҳодими сиёсии дорой тафаккури амиқ ва сиёсатмадори сатҳи байналхалқӣ нишон дод, бузург аст.

¹ Сафаров С. Ҳизби зодаи истиқлолият.-Душанбе, 2009. -С. 43.

Барномаи ҳизб ба навсозии ҳамаҷонибаи ҷомеа асос ёфтааст. Мақсадҳои барномавии ҳизб ба сиёсати пешгирифти Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон ҳамоҳанг буданд.

Ҳамаи ин ҳадафу ормонҳои хайрхоҳонаи ҲХДТ, ки дар боло онҳоро номбар кардем, албатта, худ аз худ дар ҷойи хушку ҳолӣ ба миён наомадаанд. Ин ҳадафҳо натиҷаи омузиши дақиқи ҳамаҷонибаи таҷрибаи давлатдорӣ дар кишварҳои мухталифи Шарқу Ғарб аст, бо назардошти вазъи кунунии ҷомеаи Тоҷикистон рӯйи қор омадаанд. Сиёсати ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар заминаи таҷрибаи ҷаҳонии давлатдориву ҷомеасозӣ ва бо таъкид ба воқеияти феълии кишварамон ба вуҷуд омад, ташаккул ёфт ва имрӯз зинаҳои нав ба нави густаришу пешрафташро сипарӣ мекунад. Ҳизб воқеан ҳам ҳизби халқӣ ва ҳизби мардумӣ аст. Аз ин ҷост, ки дар сиёсати Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон намоёндагони ҳамаи қишрҳои ҷомеа ифодаи манфиатҳои худро мебинанд ва онро яқдилона ҷонибдорӣ мекунанд.

Аз лаҳзаҳои аввали фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон муайян гардидааст, ки ин ҳизб ҷонибдори демократия мебошад ва муқобили демократияи инқилобӣ ва синфӣ, демократияи аъёну ашроф ва гирдиҳамоиҳои харобиовар буда, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон тарафдори демократияи халқии намоёндагӣ, ҳамон демократияе мебошад, ки ба ҳуқуқ ва идеяҳои адлу адолат таъкид карда, манфиатҳои ҷомеаро ба инобат мегирад. Тарафдори демократияе мебошад, ки ба халқ на фақат ҳуқуқи интихоботи сиёсиро медиҳад, балки чунин шароити мусоидеро фароҳам меоварад, ки шаҳрвандон ба ҳаёти ҷамъиятӣ ва тақсимои истеҳсолоту тавлидоти ҷомеа ҷалб карда шаванд. Озодии суҳан ва матбуот яке аз рӯкҳои идеологии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад.

Дар Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон омадааст, ки «Таъсис ва фаъолияти ҳизбҳои сиёсӣ, ки мақсад ё амалашон ба зуран сарнагун кардани сохти конституционӣ ва ташкил намудани гурӯҳҳои мусаллаҳ

равона гардидааст ва ё низои нажодӣ, миллӣ, маҳаллӣ, иҷтимоӣ ва диниро тарғибу ташвиқ менамоянд, манъ карда мешавад».¹

Озодии сухан, мавҷудияти матбуоти оппозитсионӣ ва беамоният фаъолият намудани ҳизбҳои гуногуни сиёсӣ яке аз нишонаҳои муҳими ҷамъияти демократӣ мебошад, ки ҳамаи ин дар Тоҷикистони соҳибистиклол вучуд дошта, касе наметавонад, ки онро инкор намояд. Вобаста ба ин, бояд таъкид кард, ки дар шароити бисёрҳизбӣ ҳар як ҳизби сиёсӣ бояд мавқеи худро муайян сохта, ҳадафу манфиатҳои худро равшан созад. Яке аз принципҳои асосии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон эҳтироми ҳуқуқ ва манфиатҳои ҳамаи ҳизбҳо ва созмонҳои сиёсӣ мебошад, ки дар доираи Конститутсия амал мекунад. Ҳизбҳои сиёсӣ барои ташаккул ва ифодаи халқ фаъолият намуда, ҳар яке аз онҳо ҷиҳати ба даст овардани боварии мардум ба майдони сиёсат ворид мешаванд. Ин раванд бояд як падидаи одӣ ё маъмулӣ бошад, вале ҳатман дар доираи қонунҳои амалкунанда сурат гирад.

Асос ва ҷавҳари ин меъёри сиёсиро бояд риояву ҳифз намудани манфиатҳои олии миллӣ ва давлатӣ аз ҷониби ҳар як ҳизби сиёсӣ ва ҳар узви он ташкил диҳад, зеро Ватан, Миллат, Истиклол, Ваҳдати миллӣ ва оромиву осудагии ҷомеа муқаддастарин арзишҳое мебошанд, ки ягон ҳизб, гурӯҳ ё шахсе ҳаққи ҳалалдор кардани онҳоро надорад. Аз ин рӯ, ҳизбҳои сиёсӣ дар баробари озодона ва мустақилона амалӣ намудани мақсаду мароми худ дар фаъолияти ҳаррӯзаашон бояд ба ин арзишҳои муқаддас содиқ бошанд. Ҳизбҳои сиёсӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ҳар фарди алоҳида бояд кушиш намояд, ки Тоҷикистон кишвари ободу пешрафта, орому босубот ва мояи ифтихори мардуми ин сарзамини бостонӣ бошад. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳамеша кушиш менамояд ва талош дорад, ки татбиқи онҳоро таъмин намояд.

Аксарияти аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистонро, ки мусулмонон ташкил медиҳанд, суннатҳои дини мубини ислом дар Ҳизби Халқии

¹ Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе, 2003.-С.16.

Демократии Тоҷикистон азизу муқаддас доништа мешавад. Мутобиқи Конститутсия ва дигар қонунҳои мавҷуда озодии виҷдону эътиқод, озодиҳои инсонро эҳтиром менамояд ва инкишоф медиҳад. Ҳамзамон, ҳизб аз рӯзҳои аввали фаъолияташ ба он кушиш мекунад, ки маърифати исломӣ пеш аз ҳама барои тарбияи инони пешрафта ва узви сазовори ҷомеа, таҳкими ватандӯстӣ, ҳисси худшиносӣ ва ифтихори ватандорӣ равона карда шавад.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон баҳри расидан ба ин ҳадафҳои муҳим аз қувваи бузурги ақлонии халқ, аз ҷумла зиёиёни эҷодкор, адибон, симоҳои барҷастаи илмиву адабӣ, ки бо ин ҳизб ҳамкорӣ мекунанд, васеъ истифода бурдааст.

Пешрафти ҳар як ҷомеаро инсонҳои дорои ғановати маънавӣ, ахлоқӣ ва зеҳнӣ таъмин менамоянд. Иқтисодии зеҳнӣ, яъне интеллектуалӣ ва маънавию ахлоқӣ яке аз омилҳои мебошанд, ки ҷомеаро пайваستا пеш мебарад. Дар ин роҳ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон пеш аз ҳама ба ашхоси бофарҳанг, боистеъдод, ҷуянда ва дилсузу ғамхори миллату Ватан таъя намудааст. Зеро онҳо шахсиятҳои ҳастанд, ки мисли халқае миёни дирӯзу имрӯзи фардо хизмат карда, моро бо гузашта ва ояндаамон мепайванданд. Мардумро бо ҳам муттаҳид месозанд, роҳи моро бо нури фазлу дониш равшан менамоянд. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар ин давраи сарнавиштсоз чунин шуморид, ки таъмини созиш ва оштии миллӣ, асоси пешрафти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва сиёсӣ буда, аз ҷидду ҷаҳди ҳамаи тарафҳо вобаста аст.

Муносибати байни ҳизбҳои сиёсӣ низ яке аз масъалаи асосӣ ба шумор меравад. Дар ҷомеаи мо, ки маданияти сиёсӣ ва худшиносии миллӣ хануз ба қадри кофӣ инкишоф наёфтааст, аъзову тарафдорони баъзе ҳизбҳои сиёсии дигар бештар намояндагони як маҳал мебошанд. Аз ин рӯ, дар ҷомеаи мо мутаассифона, мансубият ба ҳизб аз ҷониби аъзои ҳизбҳои дигар ҳамчун муҳолифати оштинопазир арзёбӣ мегардад. Вобаста ба ин бояд қайд кард, ки муносибати байни ҳизбҳои сиёсӣ бояд комилан тағйир ёбад ва дар заминаи баробарӣ ва эҳтироми тарафайн

қарор дошта бошад, зеро ин яке аз шартҳои асосии инкишофи ҷомеаи демократӣ ба ҳисоб рафта, дар акси ҳол, дар раванди сулҳу субот ва ваҳдати миллӣ номуназзамӣ ба амал меояд. Ҳар кас ҳақ дорад, ки пайрави ин ё он дину мазҳаб ин ё он идеология бошад, аммо касе ҳақ надорад, ки дину оин ё ақидаҳои сиёсии худро ба души касони дигар бор кунад ё муҳолифини идеологияи худро таъкиб намояд. Чунин воқеиятро Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳаргиз наменпазирад.

Анҷумани чоруми Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон 18-уми апрели соли 1998 дар шаҳри Душанбе, дар толори Маркази тадқиқоти стратегияи назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон бо иштироки 300 нафар вакилон баргузор гардид, ки дар анҷуман вазъи кунунии ҷамъияти сиёсӣ ва вазифаҳои наvbатии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон баррасӣ гардид. Дар қори анҷуман зиёда аз 300 нафар вакилон, ки дар конференсияҳои ҳизбии вилоятӣ, шаҳрӣ, ноҳиявӣ интихоб шуда буданд, иштирок намуданд. Вакилон пас аз ташкил намудани мақомоти роҳбарикунандаи анҷуман рӯзномаи зеринро барои муҳокима ва баррасӣ тасдиқ карданд:

1. Масъалаи ташкилӣ.
2. Дар бораи вазъияти сиёсӣ ва вазифаҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон (маърузаи Раиси ХХДТ).
3. Доир ба тағйироту иловаҳо дар Оинномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон.
4. Интихоби Комитети иҷроияи марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон.
5. Интихоби комиссияи тафтишотии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон.

Дар Анҷумани чоруми Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон Раиси ХХДТ Абдумачид Салимович Достиев сухани муқаддимавӣ баён намуд.

А. Достиев дар ин анҷуман қайд намуд: «Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар даврае ба вуҷуд омад ва амал кард, ки

ҷумхури гирифтори як навъ муҳосираи сиёсӣ иқтисодӣ буд. Дар чунин шароит ҳизб по бар арсаи фаъолият ниҳод».¹

Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон дар вохӯриашон бо роҳбарияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон қайд намуданд: «Ҳамон вақт Ҳукумати ҷумҳурии моро ба яккаҳизбӣ айбдор кардани мешуданд, ки моро ба муҳосираи ошкоро иҳота намуда буданд. Мо як гурӯҳ ҳаммаслакон ба як фикру ақида омадем, ки дар ҷомеа як ҳизби наве созмон диҳем. Ин ҳизб бояд ҷонибдорӣ гуногунандешӣ бошад, тамоми халқҳои ҷумҳуриро муттаҳид намояд, тарафдори ҳокимияти халқ ба воситаи ҳуди халқ, Ҳимоягари ҳуқуқҳои кулли шаҳрвандон гардад. Бояд қайд кард, ки аз қадамҳои аввали ташкили ҳизб муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо аъзоёни ҳизб ҳаммаслак буданд ва вакилони ҳизбро ҳаматарафа дастгирӣ менамуданд. Роҳи пуршебу фарози чорсолаи ҳизбро аз назар гузаронда, қайд бояд кард, ки он аз тарафи намояндагони бисёр давлатҳои абарқудрат эътироф гардидааст. Шахсиятҳои маъруфи кишвар аъзои ин ҳизб гардиданд».¹

Сипас, А. Достиев масъалаи якуми рӯзномаи анҷуманро баррасӣ намуда, чунин ибрази назар кард: «Бо ҳисси масъулияти баланд аз номи ҳизб ва аз номи худ ба вазифаи Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон номзодии Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмонро пешниҳод менамоем. Раиси ҳизб интихоб гардидани Президенти ҷумхури нуфузи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро боз ҳам баландтар мебардорад».¹

Вакилони Анҷумани чоруми Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ин пешниҳоди А. Достиевро бо кафкубиҳои бардавом истиқбол намуданд ва Президенти ҷумхури Эмомалӣ Раҳмонро яқдилона Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон интихоб карданд.

¹ Минбари халқ, 7 сентябри соли 1996. № 5 (21)

¹ Минбари халқ, 7 сентябри соли 1996. № 5 (21)

¹ Ҳамон ҷо.

Бисёриҳо пурсон мешуданд, ки чӣ зарурате пеш омадааст, ки боз як ҳизби сиёсии нава таъсис дода мешавад ва мақоми сарвари онро Президенти кишвар ба зимма гирифтааст? Сабабҳои ташкили ҳизб, аъзо шудани Президенти кишвар ба он ва пазируфтани роҳбарӣ дар он буд, ки анҷумани ҲХДТ дар замони басо сарнавиштсоз даъват шуд ва самтҳои асосии фаъолияти ин ниҳоди нави ҷамъиятию сиёсиро муайян кардан лозим буд. Дар амалӣ гардонидани ин ҳадаф ҳизби сиёсӣ бояд нақши муҳиме дошта бошад. Шомил шудани Президенти кишвар ба ҲХДТ ва роҳбарӣ ба ҳизб аз ҷониби шахрвандони Тоҷикистон пазируфта шуд.

Президенти ҷумҳури Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон изҳор намуданд: “Ба ҳамаи вакилони анҷуман барои чунин боварӣ ташаккур мегуям. Махсусан, ба Абдумачид Достиев миннатдории самимии худро баён мекунам, ки дар лаҳзаҳои душвор бо ташкили Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар бобати бобақо будан ва мустаҳкам гардонидани давлатдории мо, таҳким бахшидани соҳибистиклолии кишвар саҳми худро гузоштааст”.¹

Анҷумани ҷоруми Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шароите баргузор гардид, ки кишвари мо баъди имзои Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ба марҳилаи нави тараққиёти иқтисодӣ, сиёсӣ ва иҷтимоӣ ворид гардид. Ин дастовард пеш аз ҳама дар натиҷаи талошҳои устуворона ба хотири барқарории сулҳу салоҳ, ба вучуд омадани муҳити ризоияту ҳамдигарбахшӣ, васеъ ба роҳ мондани раванди ислохот дар ҳама соҳаҳои ҷомеа ба даст омадааст. Бояд хотирнишон кард, ки тамоми мардум роҳи пешгирифтаи ҳизбро дастгирӣ ва пуштибонӣ намуданд. Дар ин анҷуман намояндагони шахру ноҳияҳои ҷумҳури, табақаҳои гуногуни ҷомеа, фарзандони халқу миллатҳои сокини кишвар ҳузур доштанд. Анҷумани ҷоруми Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар замони сарнавиштсоз даъват шуд.

¹ Минбари халқ. 7 сентябри соли 1996. № 5 (21).

Сараввал лозим аст, ки ба як масъалаи чиддӣ равшанӣ андохт, ки сабабҳои ба ташкилоти сиёсӣ ворид гардидани Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон кадом аст? Албатта, вақте ки Роҳбари давлат узви ҳизб мешавад ин як иқдоми сиёсӣ ва дигар хел ҳам набояд маънидод кард, зеро сухан дар бораи омода намудани заминаи сиёсӣ иҷтимоӣ барои татбиқи барномаи Роҳбари давлат ва самтҳои асосии пешрафти минбаъдаи ҷомеа меравад. Дар амалӣ гардонидани ин ҳадаф ҳизби сиёсӣ бояд нақши муҳиме дошта бошад. Зарурияти пайвастании Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон ба Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бе чуну чаро, ба таҳлили ҳамаҷонибаи нерӯҳои сиёсӣ дар ҷомеаи мо, сатҳи камолот ва мундариҷаи барномаҳои онҳо асос ёфтааст.

Ин раванд нишонаи солимгардонии руҳии сиёсии ҷомеа мебошад ва ривоҷи минбаъдаи он танҳо ба Президент не, балки ба тамоми қувваҳои сиёсӣ вобаста аст. Ин ҷо метавон ёдовар шуд, ки мувофиқи таҷрибаи андӯхтаи як қатор давлатҳои мутараққии ҷаҳон Роҳбари давлат дар айни замон метавонад сарвар ва ё узви ин ё он ҳизб бошад, фаъолияти давлатӣ ва сиёсиро баробар пеш барад. Хулоса, Эмомалӣ Раҳмон аввалин Президентест нестанд, ки роҳбарии ҳизбро ба уҳда гирифтааст. Ин амалро Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон низ ҷоиз медонад.¹

Бояд қайд намуд, ки маҳбубияти дар миёни халқ доштаи Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон барои ҳизб сармояи бузурги сиёсӣ овард, нуфузи ҳизбро дар ҷомеа тавсеа бахшид, онро аз ҷиҳати миқдорию сифатӣ афзун кард. Имрӯз созмонҳои ибтидоӣ ва ноҳиявӣ шаҳрии он дар саросари кишвар фаъолияти вусъатбор доранд, ҳизб ба як ҳизби комили парлумонӣ ва ҷавобгӯ ба меъёрҳои демократӣ табдил ёфтааст, сол то сол шахсони зиёде ба он аъзо мешаванд, тақдирашонро ба он мепайванданд ва дар интихоботҳо фаъолона иштирок мекунанд, ки

¹ Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. -Душанбе, 2003. -С.34.

хамаи ин пешравиҳо ба Раиси ҳизб, Пешвои муаззами миллат Эмомалӣ Раҳмон пайвастагии ногустастанӣ дорад.

Акнун ба сари масъалае, ки чаро аз миёни ҳизбҳои гуногуни сиёсӣ, ки дар мамлакати мо фаъолият доранд, Президенти кишвар Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро интихоб намуд? Бояд қайд кард, ки ҳарчанд Президенти кишвар расман узви ин ҳизб набуд, лекин ташаббускори созмон додан, тарҳрезиву таҳияи Барнома ва Оиномаи он Дастгоҳи роҳбари давлат буд ва табиист, ки ҳадафҳои мароми Ҳукумат ва Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон асосан мувофиқанд.

Таърих гувоҳ аст, ки сиёсатмадороне, ки дар кишвари худ даст ба ислоҳоти кулӣ заданд, қабл аз он ки ба татбиқи барномаи стратегии хеш шурӯъ намоянд, ҳаммақсад ва шарикони сиёсӣ пайдо намуданд. Шояд саволе ба миён ояд, ки шомил шудани Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба сафи ҳизб ва фаъолияти минбаъдаи ҳизб чи гуна таъсир расонд? Қайд кардан ба маврид аст, ки Президенти кишвар мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба тамоми қувва кушиш намуданд, ки таъсири сиёсии ҳизб дар ҷомеа ҳар чӣ бештар афзоиш ёбад. Обрую нуфузи ҳизб ба обрую эътибори ҳар як узви он вобаста мебошад.

Баъд аз баргузории Анҷумани IV ҲХДТ дар бобати амалӣ сохтани қарорҳои қабулнамудаи анҷуман суръати раванди ташаккули сохторҳои вилоятӣ, шаҳрӣ ва ноҳиявӣ ҳизб, инчунин ташкилотҳои ибтидоии он дар асоси усули истеҳсоливу ҳудудӣ ба маротиб афзуд. ҲХДТ ба субъекти бонуфуз ва институти пешбари низоми сиёсии ҷомеи Тоҷикистон табдил ёфт. Сафҳои ҳизб дар заминаи ҷалби нерӯҳои зеҳнии ҷомеа пайваста пурраву мустаҳкам шуданд. Дар сохторҳои идории ҳизб аз ташкилотҳои идорӣ сар карда, то Дастгоҳи КИМ ҲХДТ кадрҳои болаёқати дорои дониши амиқу ҷаҳонбинии васеъ ва ба ҳизбу давлат содиқ ба қор фаро гирифта шуданд. Интихоб ва таъининоти кадрӣ дар ҳизби мазкур масъалаи калидӣ ба ҳисоб меравад. Раисони комитроияҳо

дар ҳамаи сатҳҳо шахсоне интихоб мегардиданд, ки дорои собиқаи кори идорӣ буда, обрӯву нуфузи муайянеро дар ҷомеа доштанд.

Раиси ҲХДТ Ҷаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмон зимни суханрониашон дар Анҷумани IV ҲХДТ таъкид намуда буданд, ки «мо масъулияти бузургу пурифтихореро бар дӯш дорем. Дар маърақаҳои сиёсӣ аксарияти мардум овозашонро ба ҳизби мо дода, тақдирашонро бо мо пайваста, аз мо умедҳои калонро интизоранд. Барои ба дарди мардум расидан, амалӣ гардонидани орзуи омили онҳо мебояд шабу рӯз заҳмат кашид». Ҳамин дастури Раиси ҳизб муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон то имрӯз шиори фаъолияти масъулини ҲХДТ гардидааст.¹

Ҳамчунин, дар Анҷумани IV ҲХДТ Раиси ҳизби мазкур муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таъкид намуда буданд: “аъзои ҳизб бояд шахсоне бошанд, ки барояшон манфиатҳои халқу Ватан аз манфиатҳои шахсӣ авлотар аст, гуфторашон аз кирдорашон фарқ намекунад, дилу нияти пок доранд, ба ҳамсафони ҳизбиашон содиқ ҳастанд ва ба хиёнат роҳ намедиханд”.²

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз рӯзи аввали таъсисёбиаш то имрӯз ба муваффақиятҳои бузург ноил гашт ва ҳамин ҳизби тавоно дар байни дигар аҳзоби сиёсӣ нақши муҳим пайдо намуд ва тамоми қишрҳои ҷомеаро фаро гирифт ва идеологияи ватандӯстиву ваҳдати миллиро ҷонибдорӣ намуд. Мардуми Тоҷикистонро ба маҳалҳо тақсиму ҷудо накард. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар симои худ неруи фарогирро таҷассум карда тавонист.

Аз ин лиҳоз, ҳамин идеология асоси барномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро ташкил медиҳад. Ҳизби мазкур бештар ба ҷавонон таъя намуда, аз рӯзи таъсисёбиаш ҳамин равиюро пеша намуда, тақмил медиҳад.

Дастуру ҳидоятҳои Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ҷиҳати мустаҳкам намудани мақом ва нақши

¹ Сафаров С. Ҳизби зодаи истиқлолият. -Душанбе, 2009. -С. 32.

² Ҳамон ҷо.

ташкilotҳои ибтидоии ҳизбӣ инъикоси пурраи худро дар Анҷумани IV ҲХДТ ёфтанд, ки оид ба ин масъала таъкид карда буданд: «Мустаҳкам намудани мақом ва нақши ташкilotҳои ибтидоӣ бояд ҳамеша дар мадди назари роҳбарият ва ҳар кадом узви он бошад. Дар баробари афзун намудани сафи ҳизб ба масъалаи беҳтар кардани сифати ҳаёти он низ эътибори ҷиддӣ додан лозим аст».¹

Оинномаи ҲХДТ дар Анҷумани VIII Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар таҳрири нав қабул гардидааст.

Чунонки оварда шудааст: “Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ташкilotи ҷамъиятӣ-сиёсӣ буда, барои бунёди давлати соҳибхотӣ, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ, иҷтимоӣ ва ягона, инчунин иқтисодиёти устувор, ки баҳри беҳбудии ҷомеа нигаронида шудааст, фаъолият менамояд”. Қобили зикр аст, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз рӯйи оинномаи худ, дар фаъолияти хеш бо мақсади таъмини ҳуқуқ ва озодиҳои инсон ва шаҳрванд ба фазилатҳои баланди сиёсӣ, сифатҳои наҷибӣ ахлоқӣ ва маърифати пурсамари маънавии аъзоаш така намуда, ғайрату идроки онҳоро барои мустаҳкам намудани истиқлолияти сиёсӣ иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон сафарбар менамояд.²

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дастовардҳои афкори пешқадами ҷамъиятро эҷодкорона татбиқ намуда, манфиатҳои мардумро сарфи назар аз вазъи иҷтимоӣ, мансубияти миллӣ, мавқеи ҷамъиятӣ ва муносибат ба дину мазҳаб ҳимоя намуда, суннатҳои беҳтарини миллӣ, таърихӣ ва фарҳангиро дастгирӣ ва инкишоф дода, ҳар гуна зухуроти маҳалгароӣ, миллатчигӣ, таассуби динӣ, экстремизми сиёсӣ, терроризм ва ифротгарони сиёсиро қатъиян маҳкум намуда, худшиносӣ ва ватанпарастиро асоси фаъолияташ мешуморад.

¹ Сафаров С. Ҳизби зодаи истиқлолият. -Душанбе, 2009. -С. 77.

² Достиев А. Ҳизби зодаи масъулият. -Душанбе, 2000. -С.41.

Мақсад, вазифаҳо ва усули асосии фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар “Оинномаи ҲХДТ” ба таври муфасссал қайд шудааст ва чуноне, ки омадааст, “Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон барои иттиҳоди ҳамаи неруҳои солими ҷомеа, бо мақсади баланд бардоштани некуахлоқии халқ, рушди иқтисод, дар асоси инкишофи ҳама гуна шаклҳои моликият, таъмини ҳуқуқ ва озодиҳои инсон ва шаҳрванд мекушад”¹. Инчунин, дар ҷойи дигар дарч гардидааст, ки “Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо ҳамаи ҳизбҳои сиёсӣ ва дигар иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ки дар асоси Конститутсия ва қонунҳои амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият доранд, баҳри тараққиёт ва инкишофи минбаъдаи давлати соҳибистиклоли Тоҷикистон ҳамкорӣ менамояд”².

Дар давраи ташаккулёбии худ ҲХДТ “Низомномаи ҲХДТ”-ро таҳия намудааст, ки аз рӯйи он аъзои ҲХДТ дорои ҳуқуқ ва вазифаҳои муайян мебошад. Барои мисол яке аз нуқтаи муҳиме, ки дар он зикр шудааст, ин аст, ки “Ҳар як шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки синнаш ба 18-солагии расидааст, Барнома ва Оинномаи ҳизбро эътироф менамояд, узви Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон шуда метавонад. Қабул ба аъзогии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон мувофиқи аризаи шахсӣ, бо дастгирии аксарияти аъзоён дар маҷлиси ташкилоти ибтидоии ҳизбӣ сурат гирифта, баъди тасдиқи қарори ташкилоти ибтидоӣ аз тарафи кумитаҳои иҷроияи ҳизбии шаҳрӣ, ноҳиявӣ расмӣ мешавад”³.

Лозим ба ёдоварист, ки сохтори Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар асоси усули истеҳсоли худудӣ созон меёбад.

Ташкилотҳои ибтидоии ҳизбӣ асоси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон буда, тибқи қонунҳои амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон

¹ Оинномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон.-Душанбе,2016.-С.6.

² Оинномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон.-Душанбе,2016. С.8.

³ Низомномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Зери назари муовини якуми Раиси ҲХДТ С.Сафаров. Душанбе-2010.-С.7.

дар ҷойи кор ва макони истиқоматӣ аъзоён созмон ёфта, аз тарафи комичроияи шаҳрӣ, ноҳиявӣ ба расмӣ дароварда мешавад⁴.

Дар давраи ташаккулёбӣ яке аз ҳадафҳои асосии ҳизб таъмини рушди устувори иқтисодӣ ва мустаҳкам намудани пояҳои давлати миллӣ ба ҳисоб мерафт, ки дар он новобаста ба фарқияти миллӣ, нажодӣ, чинсӣ, забонӣ, динӣ, сиёсӣ, иҷтимоӣ бо эҳтироми ҳуқуқи озодиҳои шаҳрвандон, иштироки онҳо дар идоракунии давлат ва ҷомеа кафолат дода мешавад.

Ҳадафҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар соҳаи иҷтимоӣ нигоҳ доштани имтиёзҳои иҷтимоие, ки бо заҳмати халқ ба даст омадааст, бо кор таъмин кардани аҳоли ва барҳам додани бекорӣ, дастгирӣ ва ғимояи табақаҳои камбизоати аҳоли, зиёд кардани нафақаи иҷтимоии шаҳрвандони ғайри қобили меҳнат, ки аз ҳисоби давлат ҷудо мешавад, маблағгузорию афзалиятнок ба соҳаҳои фарҳанг, маориф, илм, кино, радио, телевизион, татбиқи барномаи муҳофизати модар ва кӯдак, дастгирии соҳаи варзиш ва туризм, барномаҳои махсуси давлатӣ барои занон, ҷавонон, наврасон, маъҷубон, нафақахурон ва гурӯҳҳои иҷтимоӣ ва ғайра мебошанд.

Ҳануз аз рӯзҳои ташкилӣ дар барномаи кории худ ба соҳаи фарҳанг диққати махсус дода, гуногуншаклии фарҳанг, забон, дин ва имкониятҳои тараққиёти дунявӣ ҷомеаро ҳамчун сарвати бебаҳои халқи Тоҷикистон эътироф намуда, дар асоси муколамаи (музокироти) муттасили умумихалқӣ барои ташаккули ваҳдати миллӣ ва ризоияти ҷомеа, ҳисси ватандӯстӣ, одоби ахлоқӣ ҳамида ва маданияти сиёсӣ ҳуқуқи шаҳрвандон ҷаҳду талош меварзад.

Ҳамин тавр, давраи номбурда, давраи ташаккулёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад, зеро маҳз дар ин давра ҳизби мазкур дар ҷомеа мақому манзалати сазовори худро пайдо намуд. Маҳз дар давраи ташаккулёбӣ (1994-1998) ХХДТ боварии

⁴ Қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ.-Душанбе, 2004; Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. -Душанбе, 2005; Достиев А. Ҳизби зодаи масъулият.

шаҳрвандони мамлакатро ба даст меорад. Зеро дар ин давра мардум шоҳиди он гардиданд, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳизби халқӣ буда, ҳамеша бо халқ ва ҷонибдори ҷомеаи демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ аст.

2.3. Нақши Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон-Пешвои миллат, Эмомалӣ Раҳмон дар барқарор гардидани сулҳи тоҷикон

Сарнавишти Тоҷикистони соҳибистиклол дар раванди ҷомеаи навини демократӣ баъди ба даст овардани истиқлолияти сиёсӣ дар соли 1991 бо ғоҷиҳои бузурги миллат-чанги шаҳрвандӣ пайваست. Воқеае, ки бузургтарин хатарро ба сари халқу давлати тозаистиклоли мо овард, ин руҳи нотаъвонову ноумедӣ аҳли ҷомеа ро фаро гирифта буд. Сохторҳои қудратии давлат фалаҷ гардида буд. Истеҳсолот аз фаъолият бозмонда, самти муътадили инкишофи он вайрон гардида, дараҷаи зиндагии мардум ру ба харобӣ оварда, гуруснагиву қашшоқӣ минтақаҳои чангзادаро фаро гирифта, кишварӣ тинчу ороми моро ба минтақаи ғоҷибору чангзада табдил дода буд. Ҳама гуна муносибатҳои байни давлатӣ аз байн рафта, дар кишвар оташи кинаву адоват, хунрезиву куштори байни якдигар, қатлу ғорат, гиряву нолаи یتимон ва модарони аламзада идома меёфт. Дастгоҳи фалаҷгардидаи Ҳукумати ҳамондавраи Тоҷикистон ҳама гуна қудратҳои худро аз даст дода буд ва минбаъд давлатро идора карда наметавонист. Қувваҳои сиёсии кишвар аз ду ҷониб-ҳомии давлати конститусионӣ ва неруву қувваҳои оппозиционӣ дар фронтҳои ҷангӣ дар муқобили якдигар мечангиданд.

Ниҳоят 16-уми ноябри соли 1992 дар Қасри “Арбоб”-и шаҳри Хучанд, Иҷлосияи 16-уми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъват карда шуд. Сабақҳои таърихӣ минбаъдаи Тоҷикистон дар роҳи ба эътидол овардани кишвар, раванди бавучудӣ, инкишоф ва мустаҳкам

гардидани низоми сиёсии демократӣ дар Тоҷикистон собит месозад, ки дар воқеъ намояндагони мардумии Тоҷикистон дар он рӯзҳои вазнин бо мақсади тинчию оромии кишвар кори бузургеро анҷом доданд, ки дар интихоби Раиси Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон хато накардаанд ва чунин шахсияти бузурги Тоҷикистонро ба майдони сиёсат ва давлати Тоҷикистон оварданд, ки минбаъд комёбиҳои ҳаёти сиёсӣ иқтисодӣ, иҷтимоиву фарҳангии мамлакат бо номи ӯ саҳт алоқаманд аст. Дар нахустин баромади худ дар Иҷлосияи 16-уми Шурои Олӣ ба ҳайси Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон даъват ба амал оварда ва ҷонибҳои дар сангарҳои даргир истодаи кишварро ба сулҳу оштии даъват намуда, изҳор дошта буд: “Биёед, кинаву адовати байниҷаҳонгарии хешро ба як тараф монем, бародарвор бо ҳамдигар даст диҳем ва бо меҳнати софдилову бунёдкоронаи худ Ватани азизи хешро аз хатари ҳалокату порашавӣ наҷот бахшем ва онро ба давлати тараққиқардаи соҳибистиклол табдил диҳем”. Ҳамзамон, ӯ таъкид карда буд, ки: “Ман ба хотири таъмини сулҳу ороиш ва баргардонидани гурезаҳо ба Ватан ҷони худро дарег намедорам”.¹

Муаррихону муҳаққиқони гузаштаву кунунӣ собит менамоянд, ки тоҷикон ҳануз аз замонҳои дури таърихӣ дар ваҳдатсолориву фарҳангпарварӣ, бунёдкориву созандагӣ мақоми махсус доранд ва насли наврасу ҷавононро зарур аст, ки аз мероси гаронбаҳои гузаштагону имрӯзиён бархурдор бошанд. Воқеан, ҳақ ба ҷониби Пешвои миллат-Президенти кишвар аст, ки дар асари «Тоҷикон дар оинаи таърих» гуфтаанд: «Афроде, ки аз сарнавишти миллат, таърихи гузаштаи сарзамини аҷдодӣ ва марзу бум, расму ойини ниёгон... огоҳӣ надоранд, ҳеҷ гоҳ инсонӣ комил ва фарзанди барӯманди замони худ шуда наметавонанд»².

¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Силсилаи мақолаҳои олимони сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон.- Душанбе, 2016.-С.27.

² Достиев А. Ҳизби зодаи масъулият. Душанбе-2000. -С.19.

Дар натиҷаи музокироти тулонӣ, ки аз 5-уми апрели соли 1994 то 27-уми июни соли 1997 дар кишварҳои гуногуни ҷаҳон Афғонистон, Покистон, Эрон, Қазоқистон, Қирғизистон, Русия, Туркменистон идома ёфтанд, муяссар шуд, ки барои амалӣ кардани ҳадафҳои сулҳ нух давраи музокирот, шаш вохурии сарон ва 21 маротиба музокирот анҷом дода шуд, ки дар натиҷаи онҳо 40 ҳуҷҷати тақдирсози миллат ба имзо расонида шуд. Дар чараёни гуфтушунидҳо тоҷикон ба ҳубӣ фаҳмиданд, ки ҷанги таҳмилӣ бояд фавран қатъ гардад, чунки ин даргирии бародаркуш миллати тоҷикро метавонист аз байн барад ва мавҷудияти давлатдорӣ тоҷиконро ба хатар мувоҷеҳ кунад. Бегонагонӣ, ки ин ҷангро ба сари миллат таҳмил карданд маҳз таназзулу нобудии давлатдорӣ тоҷиконро меҳостанд. Аммо шукри парвардигор, ки тирашон хок хурд.¹

Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ, ки 27-уми июни соли 1997 дар шаҳри Москва ба имзо расид, ба ҷаҳониён нишон дод, ки миллати бофарҳанг, ватандӯст, сулҳхоҳ ва сулҳпарвари тоҷик дар он давраи хеле саҳт ва мудҳиш таҳти роҳбарии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон яқпорча шуд, роҳи музокироти сулҳро пеш гирифт, аз ақлу фарҳанги азалии худ истифода кард, аз роҳи ба тариқи зурӣ ҳал кардани мушкилоти сиёсӣ ва иҷтимоӣ даст кашида, сиёсати пешгирифтаи Сарвари давлатро ба хоҳири таъмини сулҳи саросарӣ самимона дастгирӣ намуд.

Имзо ва татбиқи Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар ҷомеаи мо раванди ваҳдати миллӣ, ҳудогоҳӣ эҳтиром ба муқаддасоти миллӣ ба мисли парчам ва нишонҳои миллӣ, демократикунонӣ, таҳаммулпазирӣ ва гуногунандеширо тақвият бахшид ва сулҳи тоҷиконро пойдор кард. Дар натиҷа аз баракати сулҳу салоҳ дар кишварамон ҳизбу созмонҳои мухталиф арзи вучуд карда, раванди демократикунонии ҷомеа шуруъ шуд.

¹ Зокиров Г. Н. Мочарошиносӣ. -Душанбе. 2005.-С. 84

Имзои Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистон ба давлатҳои гуногуни ҷаҳон нишон дод, ки минбаъд тамоми мардуми ҷумҳурӣ Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмонро ҳамчун Пешвои миллати тоҷикон эътироф ва эҳтиром намуда, соҳти демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявиро интиҳоб ва қабул карданд. Қомеаи ҷаҳонӣ итминон пайдо кард, ки Тоҷикистон роҳи сулҳ, ободӣ ва бозсозии кишварро пеш гирифт ва аз ин хотир кишварҳои мухталиф омодагии ҳудро барои сармоягузорӣ дар ватанамон нишон доданд.

Дар сатҳи ҷаҳонӣ гузаронидани маърақаҳои фарҳангӣ, аз қабили 1100-солагии таъсиси давлатдории Сомониён, соли тамаддуни ориёӣ, 680- солагии олим ва мутафаккири бузурги Шарқ Мир Сайид Алии Ҳамадонӣ, 1150-солагии устод Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ, ҷаҳонишавии Наврӯзи бостонӣ ва дигар фаъолиятҳои фарҳангӣ аз ҷайзу баракати сулҳу суботи кишвар дарак медиҳад, ки дар ин ҷода нақши Пешвои миллат, Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон назаррас аст.

Президенти кишвар, Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон барои муттаҳидию ба ҳам овардани миллат ва халқи Тоҷикистон хидмати таърихӣ намуда, миллатро аз парокандагӣ ва давлатро аз нестшавӣ наҷот дода, тоҷиконро ба сулҳи комил ҳидоят намуд. Ҷумҳурии Тоҷикистон ба рушди комили иқтисодии ҷумҳурӣ, аз он ҷумла соҳаи энергетика, коммуникатсия, ҳифзи иҷтимоии аҳоли, ки аз ҳадафҳои стратегии давлат маҳсуб меёбанд, ноил гардид.

Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон воқеан кори давлатдории ҳудро аз фарҳанг оғоз намуд. Авзои иҷтимоиву иқтисодии соли 1999-ро, ки дар он солҳо кишвар акнун аз оташи низоъ ва нооромӣҳо раҳо гардида, дар роҳи бунёду барқарорсозӣ қадамҳои нахустин мегузошт, дар маркази пойтахти ватанамон қад афрохтани пайкараи бузурги Исмоили Сомонӣ ба тамоми ҷаҳониён нишон дод, ки миллати куҳанбунёди тоҷик буд, ҳаст ва талошҳо дар роҳи маҳви он як

хаёлу ҳадафи ботил аст. Ин худ як падидаи бузурги фарҳангӣ буд, ки халқи тоҷик дар оғози ҳазорсолаи нав чун як фоли нек-Исмоили Сомонии худро пайдо кард, ки ин иқдом як омили бузурги баланд бардоштани маънавиёти миллат буд¹.

Соҳаи маорифи кишварамон бо ибтикори Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Раиси ҶХДТ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон яке аз соҳаҳои афзалиятноки сиёсати иҷтимоии давлат эълон гардидааст. Ҳамаи рукнҳои ҳаёти сиёсӣ, иқтисодиву иҷтимоӣ, фарҳангу адабиёт, пеш аз ҳама, дар асоси мактабу маориф рушд меёбанд. Тамоми нафароне, ки бо сиёсат, иқтисод, ҷомеа, фарҳанг, адабиёт ва ғайра сарукор доранд, ихтирооту дастовардҳои илмиву фанӣ ба миён меоранд, неъматҳои моддиву маънавӣ меофаранд, албатта дар мактаб донишу маърифат мегиранд ва ба камол мерасанд. Бинобар ин, давлат дар роҳи рушду пешрафти худ, дар навбати аввал ба мактабу маориф ва илм таъя мекунад ва тамоми неру ва тавоноии худро баҳри рушди ҳамаҷонибаи илму маориф ҷалб месозад.¹

Маориф муҳимтарин воситаи рушди ҷомеаи инсонӣ буда, баҳри баланд бардоштани дараҷаи маърифатнокии ҷомеа ва рушди инсон нақши бузург мебозад ва махсусан, дар шароити кунунӣ ҷаҳонишавӣ, ки Тоҷикистон дар арсаи ҷаҳон чун давлати мустақил, демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ эътироф гардидааст, аҳамияти калон дорад. Раиси Ҷизби Халқии Демкратии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба ин масъала ҳамеша таваҷҷуҳи ҷиддӣ зоҳир мекунад. Аз ҷумла, дар мулоқот бо аҳли зиё чунин ишора намуданд: «Низоми маориф яке аз муҳимтарин низомҳои замони мост. То даме ки дар сохтори таҳсилот тағйироти

¹ Орумбекзода Ш. Нақши таърихии Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон дар рушди фарҳанги миллӣ. // Эмомалӣ Раҳмон- Пешвои миллат. - С.28.

¹ Паёми Пешвои миллат ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 22.01.2016.

куллӣ ба амал наояд, мо дар рушди фарҳанг ва маориф ба дараҷаи дилхоҳ расида наметавонем».¹

Саҳми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар рушди сиёсати хориҷӣ низ назаррас аст. Чуноне ки Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон дар Паёмашон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон зикр намуданд: «Сиёсати хориҷии Тоҷикистон сиёсати «дарҳои боз», сулҳхоҳона ва бегараз буда, дар роҳи татбиқи он давлати мо омода аст, ки бо ҳамаи кишварҳои дунё робитаҳои дӯстонаро бар пояи эҳтироми ҳамдигар, баробарӣ ва ҳамкориҳои судманд густариш диҳад».²

Бо ташаббуси бевоситаи Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои муаззами миллат, Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон соли 2010 «Соли маориф ва фарҳанги техникӣ» эълон гардид. Бо дастуру супоришҳои бевоситаи Президенти мамлакат, Раиси ҳизб, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон маоши омузгорон марҳила ба марҳила баланд бардошта шуда, ба онҳо имтиёзҳои иловагӣ муайян карда шуданд. Барои муқоиса, агар дар соли 2000-ум барои соҳаи маориф 37 млн. 425 ҳазор сомонӣ ҷудо карда шуда бошад, пас ин нишондиҳанда дар соли 2014 -2 млрд 516 млн 965 ҳазор сомониро ташкил медиҳад. Маблағгузориҳои соҳаи маорифи кишвар дар соли 2015 нисбат ба соли 2000-ум 78 маротиба афзоиш ёфтааст. Тибқи маълумоти Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон музди миёнаи меҳнати кормандони соҳаи маориф соли 2010 ба 279 сомонӣ ва дар соли 2015 ба 699 сомонӣ баробар шуд, ки ин нисбат ба нишондиҳандаи соли 2000-63,5 маротиба ва нисбат ба соли 2005-ум 9,1 маротиба зиёд аст, ки

¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Силсилаи мақолаҳои олимони сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори Сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон. - Душанбе, 2016. -С.62.

² Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Силсилаи мақолаҳои олимони сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон. - Душанбе, 2016. -С.17.

хамаи ин натиҷаҳо аз дастгирии бевоситаи Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бармеояд.¹

Дар муддати 26 соли истиқлолияти давлатӣ Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон барои ба корҳои давлативу ҷамъиятӣ, хусусан, ба таълиму тарбияи насли наврас ҷалб намудани занону духтарон аҳамияти ҷиддӣ додааст. Яке аз самтҳои муҳими ташаббусҳои ӯ дар соҳаи маориф дастгирии духтарон, духтарони ноҳияҳои кӯҳистон мебошад. Аз соли таҳсили 1997-1998 сар карда, қабули духтарон ба мактабҳои олии аз ноҳияҳои дурдаст дар асоси квотай Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аз соли таҳсили 2003-2004 ҳамчунин қабули писарон тавассути квота ба роҳ монда шуд. Бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3-юми декабри соли 2010 № 628 «Дар бораи қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таҳсилоти олии касбии ҷумҳурӣ тибқи квотай Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015» тасдиқ шудааст, ба муассисаҳои олии касбии ҷумҳурӣ 1312 ҷой ҷудо гардид, аз ҷумла барои духтарон 678 ва писарон 634 ҷой ҷудо гардид, ки нақшаи қабул пурра иҷро шуд.¹

Ҳамасола бо иштироки Сарвари давлат, Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо ҷавонон вохуриҳои судманд гузаронида мешавад, ки ин гувоҳ аз таваҷҷуҳи ӯ нисбат ба онҳо мебошад. Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон доимо таъкид менамояд, ки ҷавонон чун ояндасози кишвар бояд ба омӯзишу тақмили донишу малакаи худ диққати ҳамаҷониба диҳанд, чунки Тоҷикистон ба мутахассисони соҳибтаҳсилоту ташаббускоре ниёз дорад, ки мувофиқи талаботи иқтисоди бозорӣ вусъати рушди иқтисодии кишварамонро таъмин намоянд.

Дар ибтидои солҳои навад иқтисодиёти харобгаштаи мамлакат ҳама риштаҳои иртиботи дохилӣ ва беруниро аз даст дода, ниёзманди тадбирҳои оқилона ва таъхирнопазир буд. Қудрат ва иродате лозим буд,

¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. -Душанбе, 2016. -С. 17.

¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. -Душанбе, 2016. -С. 58.

ки дар миёни он ҳама печидагии авзои сиёсӣву иҷтимоӣ масъалаҳои доғи рӯзмарраи иқтисодиро дар иртибот бо дурнамоҳои он ва концепсияи ҷомеи рушди мамлакат ҳаллу ҷасл ва мардумро ба роҳандозии он ҳидоят намояд. Барномаҳои натиҷабархши ислоҳоти иқтисодӣ ва ташаккули заминаи қонунгузории муносиб бо он ки Ҳукумати Тоҷикистон бо сарвари Президент ба қамоли қордонӣ татбиқ намудаанд, иқтисодиёти кишварро то ба узвияти Созмони Умумиҷаҳонии Савдо вуҷъат бархшид ва бо иқтисоди ҷаҳонӣ пайванд сохт.

Мояи ифтихор аст, ки дар меҳвари сиёсати Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон инсон чун гавҳари офариниш бо ҳама орзуву ормонҳо ва кушишҳояш бар саодати зиндагӣ қарор дорад. Ин сиёсати мутобиқ ба иқтисоди табиӣ инсонҳо ва ормонҳои миллии мардум дар Конститутсияи кишварамон расмияти ҳуқуқӣ пайдо кардааст, ки дар он инсон арзиши олии эътироф шудааст. Моҳияти инсонгароёнаи сиёсати Сарвари давлат дар душвортарин лаҳзаҳои оғози даврони истиқлолият, ки бар асари ҷанги бародаркуш ҳастӣ ва бақои миллати тоҷик дар маърази хатар қарор гирифта буд, ба зухур омад. Дар ин овони худсузии миллии Эмомалӣ Раҳмон бо эътимоди комил ба ғароиши азалии мардуми мо ба сулҳу салоҳ ва мусолимату мадуро масъалаи оштиву ваҳдати миллии, таъмини якпорчагии Тоҷикистон ва бозгашти муҳоҷирони иҷбории тоҷикро дар меҳвари сиёсат ва фаъолияти густурдаи худ қарор дод. Бо шарофати пайғиронаи ин сиёсат, ки аз тарроҳи он ҷаҳду ҷадал, пофишорӣ ва ҷонбозиҳоро тақозо кард, Ҷумҳурии тозаистиқлоли мо аз вартаи заволу нобудӣ берун омад, тоҷикон сарҷамъ гаштанд, дар саросари Тоҷикистон сулҳу ризоият пойдор гардид.

Масъалаи дигаре, ки ҳадафи дигар Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро ташкил медиҳад, ин рушди фарҳанги миллии ва нигоҳдошти ёдгориҳои тамаддуни моддӣ ва маънавӣ мебошад. Бо ибтикори Президенти кишвар, Раиси ҳизб, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар тули 26 соли истиқлоли давлатӣ, кишвари мо ба дастовардҳои

беназири фарҳангӣ ноил гардид. Эмомалӣ Раҳмон тамаддуни моддиву маънавии гузаштаи тоҷиконро на танҳо эҳё кард, балки муҳимтар аз ҳама ба хидмати имрӯзиён гузошт. Чунон, ки Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ин маврид қайд мекунамд: «Сиёсати фарҳангии Ҳукумати Тоҷикистон, пеш аз ҳама, ба ҳимояи арзишҳои миллӣ, эҳёи суннатҳои гузаштагон, дарёфти умумият байни арзишҳои милливу умумибашарӣ, фароҳам овардани имконият барои омузиш ва тарғиби васеи онҳо, инчунин ба ҷаҳониён муаррифӣ намудани дастовардҳои фарҳангӣ равона карда шудааст, ки тавассути онҳо моро ҳамчун миллат мешиносанд».¹

Сиёсати хирадмандонаву фарҳангпарваронаи Президенти Тоҷикистон, Раиси ҳизб мухтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки ба баланд бардоштани тамаддуни моддиву маънавии миллати куҳанбунёди тоҷик равона шудааст ба василаи китобҳои пураарзиши ӯ, бунёди Осорхонаи миллӣ ва Китобхонаи миллӣ ва махсусан баргузор кардани ҷашнҳои бузурги миллии таърихӣ амалӣ шуда, ба хидмати насли имрӯзаву ояндаи миллат вогузошта шудааст. Махсусан, ду китоби Президент, Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон «Тоҷикон дар оинаи таърих. «Аз Ориён то Сомониён», ки солҳои 1999 ва 2002 ҷоп гардидааст, бояд ёдовар шуд, ки дар ташаккули ҳувияти миллии тоҷикон нақши арзанда доранд. Дар ин китоби пураарзиш, таърихи тамаддун ва давлату давлатдорӣ аҳди қадими ниёгони тоҷикон дар ташаккули фарҳанги муштарак ва давлату давлатдорӣ халқиятҳои ориёинаҷодӣ Осиёи Миёна, Шимоли Афғонистон ва Эрони бостон мавриди омузиш қарор гирифта, саҳми таърихӣ гузаштагони мо дар густариши тамаддуни ориёӣ то андозае татқиқ гардидааст.¹

Беҳтарин намунаҳои тамаддуни моддиву маънавии халқи тоҷик ва мардумони дигар, ки дар Осорхонаи миллӣ ва Китобхонаи миллӣ

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Суханронӣ дар маросими ифтитоҳи бинои нави Театри таҷрибаии тамошобини ҷавон «Аҳорун». 21. 06. 2014 / <http://president.tj/node/6963>.

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикон дар оинаи таърих. Аз Ориён то Сомониён. Китоби 2.-Душанбе: Ирфон, 2002.-С.118.

чамъоварӣ шудаанд, қабл аз ҳама, барои насли наврасу ҷавон пешкаш шуда, барои боло бурдани ҳувиюти ҳудогоҳии миллии мардум хидмат ҳаҳад кард, ки дар ин ҷода саҳми Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, Президенти кишвар, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон назаррас аст.

Яке аз масъалаи муҳиме, ки дар он нақши Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Раиси муаззами Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон даққиқан ба назар мерасад, ин раванди ба даст овардани сулҳу ваҳдати тоҷиконро нишон медиҳад. Сулҳ ба даст овардан басо кори мушкил ва мураккаб буд. Баъд аз анҷоми Иҷлосияи таърихии 16-уми Шурои Олӣ, раиси навинтиҳоби Шурои Олӣ Эмомалӣ Раҳмон тамоми қувва ва иродаю имконияти ҳешро барои таъмини сулҳ, баргардонидани муҳочирин ба Ватан ва шуруи музокирот бо муҳолифини собиқ равона кард. Иқдоми Эмомалӣ Раҳмон аз ҷиҳати методологӣ дорои аҳамияти ниҳоят бузург буд, зеро ӯ миллатро ба ғолибу мағлуб ҷудо накард ва савганд хӯрд, ки вазифааш аз он иборат аст, ки охириин шаҳрванди фирории Тоҷикистонро ба Ватан баргардонад, миллатро сарчамъ намуда, ҳама дар якҷоягӣ дар заминаи Ваҳдати миллӣ Тоҷикистони соҳибистиклолро созанд. Бо ин изҳори худ Сарвари давлат аз ибтидо дарҳоро барои музокира кушод ва ин замимаи бисёр муҳим барои дар оянда шурӯъ шудани музокироти байни тоҷикон гардид.

Қобили зикр аст, ки дар ин роҳи басо душвор шучоату ҷасорати нотақрор доштани Эмомалӣ Раҳмон, фаросати азими мардумпарваронааш, ватанпарастӣ ва миллатдӯстиаш боиси он гардид, ки ӯ ҷони ҳешро ба гарав монда, барои таъмини ваҳдат ва барқарории сулҳ дар Тоҷикистон сафарҳои пурхатар намуда, сулҳу ваҳдатро дар кишвар барқарор кард. Яке аз солҳои бениҳоят душвор ва сарнавиштсози гуфтушунидҳо соли 1995 буд, ки дар ин сол аввалин бор музокироти сатҳи олӣ дар шаҳри Кобул баргузор шуд. Пеш аз сафар ба Афғонистон дар моҳи апрели соли 1995 Президенти Ҷумҳурии

Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар суҳбати ихтисосиашон бо хабаргузори «Интерфакс» дар бораи ҳадафҳои вохуриаш бо роҳбарони муҳолифин чунин иброз дошт: «Ҳангоми вохурӣ бо роҳбари оппозисионӣ ман пеш аз ҳама мавзӯҳои баррасӣ хоҳам кард, ки ба ҳалли мусолимотеҳи қазияи Тоҷикистон иртибот дошта, масъалаҳои оташбас ҳам дар сарҳад ва ҳам дар дохили кишвар, баргашти тамоми муҳоҷироне, ки ҳанӯз дар хоки Афғонистон ҳастанд ва ҳамчунин, дигар масъалаҳои дар бар ҳоҳад гирифт. Мақсади ман расидан ба мусолиҳа бо оппозисионӣ мебошад, ки ин мусолиҳа бояд бечуну чаро аз ду тараф иҷро» шавад.¹

Дар вазъияти мураккаб ва ноамниӣ комил дар шаҳри Кобул, ки дар бист километр берун аз он ҷанги шадиди байни нерӯҳои ҳукумати ва гурӯҳҳои муҳолиф идома дошт ва мушакҳо ба тарафи шаҳр, бахусус ба фурудгоҳи Кобул парронда мешуданд, ҳавопаймои Сарвари давлат дар фурудгоҳи Кобул ба замин нишаст ва баъдан музокирот миёни Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва роҳбари муҳолифини собиқ шуруъ шуд. Президенти ҷумҳурӣ Эмомалӣ Раҳмон дар чунин шароити саҳт ва хатарнок барои таъмин ва истиқрори сулҳу салоҳ дар Ватан ва оромии миллат дар душвортарин шароит ду рӯз музокироти муҳим ва сарнавиштсозро муваффақона анҷом дод. Натиҷаи музокироти сатҳи олӣ дар Кобул барои ташвиқ ва тарғиби барқарории фазои сулҳ ва ҳамдигарфаҳмӣ дар Тоҷикистон аҳамияти ғавқулода дошт. Дар изҳороте, ки аз тарафи ду роҳбар ба имзо расид, аз ҷумла чунин ишора шуда буд: «Ҷонибҳои тоҷикон ба хоҳири рафъи низоъ аз тариқи сиёсӣ, тавассути музокирот, бунёди шароити сулҳи пойдор ва сарзамини тоҷикон тамоми ҷидду ҷаҳди ҳешро дарег нахоҳанд дошт».¹

Пас аз баргаштани ҳайати Ҳукумати Тоҷикистон ба Душанбе, шодравон Аҳмадшоҳи Масъуд-вазирӣ диғои Афғонистон дар мулоқот

¹ Абдуллоҳи Раҳнамо. Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат.-Душанбе, 2016.-С. 18.

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикон дар оинаи таърих. Аз Ориён то Сомониён. Китоби 2.-Душанбе: Ирфон, 2002.-С.136.

бо хабарнигорон аз хусуси мавқеи гуманистӣ ва ватандӯстона доштани Раиси Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ёдовар шуда чунин гуфт: «Роҳбари Тоҷикистонро ман ҳамчун шахсияте дарёфтам, ки халқи кишвар, миллати Тоҷикистонро хеле амиқ ва самимона дӯст медорад. Барои беҳбудии халқу марзу бумаш омодааст ҷонбозиҳо кунад. Бо чунин Раис тоҷикон ҳатман ба сулҳу оштии даст хоҳанд ёфт». Дар ҳуди Тоҷикистон низ ҳамон сол дар манотиқи гуногун Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити хеле хатарнок мулоқоту гуфтушунидҳои зиёде бо гурӯҳҳои гуногун анҷом дод, ки баъдан натиҷаи хуб доданд.

Музокироти душвори дигар дар сатҳи олии дар Хустдеҳи Афғонистон дар зимистони сарди соли 1996 сураат гирифт. Ин музокирот дар як деҳаи дурдасти афғонӣ Хустдеҳ, ки дар он на ҷойи ҳоби мувофиқ мавҷуд буд ва на барқ. Ҳаёти музокироти сулҳи тоҷикон ду шабонарӯз то субҳ музокира карданд ва дар натиҷа Протокол дар бораи танзими авзои ҳарбию сиёсии минтақаҳои доғ дар 8 банд таҳия ва ба имзо расид, ки дар натиҷаи он оташбас барқарор шуд ва неруҳои низомии муҳолифони собиқ ба мавзеи пешинашон баргаштанд. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ин музокирот пешниҳод кард, ки ҷиҳати таъмин ва такмили сулҳ дар Тоҷикистон бояд Комиссияи Оштии Миллӣ таъсис шавад ва роҳбари он бояд намоёндаи муҳолифин бошад. Чунин пешниҳоди ҷасуруна дар он давра кори осон набуд.

Эмомалӣ Раҳмон Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон воқеан тарроҳ ва поягузори мактаби нав дар сиёсати хориҷии Тоҷикистон аст, зеро замоне, ки ӯ масъулияти роҳбариро ба уҳда гирифт, кишвар ҳеҷ поя ва заминае барои пешбурди сиёсати хориҷӣ надошт. Агарчанде дар даврони Иттиҳоди Шуравӣ дар идоракунии бахши иқтисодию иҷтимоӣ замина ва таҷрибае дошт, вале дар бахши равобити байналмилалӣ чунин таҷриба хеле маҳдуд буд. Воқеан таърих сиёсатмадорони зиёдеро дар ёд дорад, ки давлати худро дар ҷаҳон муаррифӣ кардаанду сиёсати хориҷии худро ба ҷаҳониён нишон додаанд, вале онҳо бо зӯри силоҳ ва амалҳои ғайриқонунии дигар дар

сахнаи ҷаҳон нақшофаринӣ кардаанд. Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар шароите қарор дошт, ки бояд ҷойгоҳи кишварро дар арса ҷаҳонӣ бе ракетаву бомба, бе эҳдои кумакҳои фаровони башарӣ, бе сарфи миллионҳо доллар дар самти табиғоти расонаӣ баланд бардорад. Вале Раиси ҳизб муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо сулҳоварию ваҳдатонафари, ташаббусҳои созандаи глобалӣ, ин корро анҷом дод. Ҷумҳурии Тоҷикистон бо роҳбарии Эмомалӣ Раҳмон тайи 25 соли истиқлолият дар роҳи бунёди ҷомеаи мустақили демократӣ қадамҳои устувор гузошт.¹

Имрӯз Тоҷикистон бо 128 кишвари ҷаҳон муносибатҳои дипломатӣ барқарор намуда, 150 давлат истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистонро эътироф кардааст. Тоҷикистон дар ҳамаи созмонҳои байналмилалӣ узвият дошта, аз манофеъ ва арзишҳои миллӣ дифоъ мекунад. Айни замон ҳеҷ гуна тасмимгириҳои дастаҷамъонаро дар минтақа бе ҳузори фаъоли Тоҷикистон наметавон тасаввур кард. Ин аст, ки аз кушишу талош ва баракати ин шахсияти бузург миллатеро бо номи тоҷик ва кишвареро бо номи Тоҷикистон олам мешиносад.¹

Пушида нест, ки даҳаи аввали истиқлолият дар кишвари мо, асосан дар роҳи ба эътидол овардани вазъият ва таҳкими пояҳои давлатдорӣ сарф шуд. Бо гузаштан аз ин марҳила, ки марҳилаи аввали пас аз истиқлол буд, Тоҷикистон дарҳои худро ба рӯйи ҳамаи кишварҳои олам кушод. Пешвои миллат, Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо эълони «сиёсати дарҳои боз» равобити байналмилалиро баҳри муаррифии Тоҷикистон дар ҷаҳон ва ҷалби сармояи хориҷӣ барои бозсозии кишвар оғоз намуд, ки ин сиёсат имрӯз ҳам бомуваффақият идома дорад. Дар аввал баъзе сиёсатмадорон бар он андеша буданд, ки

¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Силсилаи мақолаҳои олимони сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон.-Душанбе, 2016.-С. 13.

¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Силсилаи мақолаҳои олимони сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон. - Душанбе, 2016.-С.20.

дар шароити баъдичангӣ барои Тоҷикистон чандон мувофиқ нест ва беҳтар аст, ки ба хотири ҳифзи суботу амният ва пешгирии даҳолати бегонагон муддате кишвар баста боқӣ бимонад, вале Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон, ки вазъи дохилӣ ва авзои ҷаҳониро беҳтар аз ҳар каси дигар медонист, дар мавқеъ устувор монд ва сиёсати дарҳои бозро идома дод. Ҳамакнун маълум гардид, ки барои Тоҷикистон, сиёсати дарҳои боз беҳтарин равиш барои пешбурди фаъолият дар самти сиёсати хориҷист. Ин сиёсат боис шуд, ки кишвари мо на танҳо мавқеи худро қавитар созад, балки дар ҳалли масоили минтақавӣ ва ҷаҳонӣ фаъолона иштирок намояд.

Дар шаҳри Душанбе дар як вақт баргузор шудани Ҳамоишҳои сарони давлатҳои се созмони қаламрави собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ-Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, Иттиҳоди Иқтисодии Авруосиё ва Созмони Аҳдномаи Амнияти Дастаҷамъӣ (5-ум, 6-уми октябри соли 2007), ҷаласаи навбатии Шӯрои сарони давлатҳои аъзои Созмони Ҳамкории Шанхай ва мулоқоти сечонибаи сарони давлатҳои Тоҷикистон, Афғонистон, Эрон (28-уми августи соли 2008), мулоқотҳои сечонибаи сарони давлатҳои Тоҷикистон, Афғонистон, Покистон ва чорчонибаи сарони давлатҳои Тоҷикистон, Афғонистон, Покистон ва Федератсияи Россия (30-уми июли соли 2009), Конфронси илмӣ байналмилалӣ бахшида ба 800-солагии Ҷалолуддини Балхӣ (6-уми сентябри соли 2007), Симпозиуми байналмилалӣ «Мероси Абӯҳанифа ва аҳамияти он дар муқолаи тамаддунҳо» бо иштироки зиёда аз 500 нафар олиму мутафаккир ва шахсиятҳои барҷастаи арсаи сиёсат ва илму маърифат аз 50 кишвари ҷаҳон (5-уми октябри соли 2009), барои аввалин бор дар Тоҷикистон баргузор шудани ҷашни байналмилалӣ Наврӯз бо ширкати роҳбарони чор давлат, намояндагони беш аз 35 мамлакати ҷаҳон ва 40 созмони минтақавӣ байналмилалӣ (25-уми март соли 2012), Конфронси байналмилалӣ сатҳи баланд доир ба раванди татбиқи амалии Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои ҳаёт» дар солҳои 2005-2015 бо ҳузури беш аз 1500 нафар аз 100 кишвари ҷаҳон ва даҳҳо

созмонҳои байналмилалӣ минтақавӣ (9-11-уми июни соли 2015), ҳамчунин баргузориҳои конфронсу семинар ва симпозиумҳои сершумори дигар гувоҳи возеҳи табдил ёфтани Тоҷикистон ба маркази баргузориҳои ҷорабиниҳои минтақавӣ ҷаҳонист.¹

Таҷрибаи сулҳофарини тоҷикон, ки асосгузори он Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои барҳақи миллат мебошад, имрӯзҳо вирди забони ҷомеаи ҷаҳонӣ шуда, ба ҷаҳониён собит кард, ки миллати дорои фарҳангу таърихи бузург ҳамеша дар ҳолати душвор ва сарнавиштсози таърихӣ аз ин неъматҳои худододӣ истифода карда, худро наҷот медиҳад. Ба қавли собиқ Котиби Генералии Созмони Милали Муттаҳид Кофи Анан тоҷикон намунаи беназири таҷрибаи сулҳофариро барои мамлакатҳои дигар ба армуғон оварданд.

Воқеан Эмомалӣ Раҳмон халқи гирифтори гирдоби нобудиро наҷот дод, чон дар кафи даст душманонро авф кард, зиёда аз як миллион нафар гурезаю муҳоҷирони иҷбориро ба Ватан баргардонид, ба миллати мотамзада сулҳу ваҳдат ва суботу амният овард. Ӯ пояи давлатдориро аз сифр бунёд намуда, ҳуқуқро ба ғояҳои анъанавӣ милли тарҳрезӣ кард, неъматҳои озодиву соҳибдавлатиро барои ташнағони беш аз ҳазорсола эҳдо кард, садои модарӣ тоҷикро ҳамчун модарӣ миллати соҳибдавлат то ба созмонҳои байналмилалӣ расонида, мардуми парешонро атрофи дастархони сиёсии миллат муттаҳид кард.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ки зода ва дастоварди истиқлолияти кишвар мебошад, зеро роҳбарии хирадмандонаи Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон дар истиқрори сулҳ ва муаррифии Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ саҳми арзанда дорад.

Замоне, ки фарзанди номвар ва номбардори халқ Эмомалӣ Раҳмон бори аввал Роҳбари давлат интихоб шуд, Тоҷикистони тозаистиклол рӯзҳои даҳшатборро аз сар мебурд. Ҷангу низоъҳои хунии миёни

¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Силсилаи мақолаҳои олимони сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон.- Душанбе, 2016.-С.17.

тоҷикон боиси хисороти зиёди моливу ҷонӣ гардида, ба якпорчагии мамлакат ва ҳастии миллати тоҷик таҳдид мекард.

Эмомалӣ Раҳмон бо тадбирҳои хирадмандона ва матонату часорати ғавқулода кишварро аз вартаи фалокат ва ҳалокат берун овард, мардуми парешонро сарчамъ намуд ва садҳо ҳазор ғурбатзадагонро ба ватан баргардонд¹.

Бо иродаи Сардори давлат дар як муддати кутоҳ харобаҳо ба ободӣ табдил ёфта, иншооти азим ба вучуд омаданд, барои ба ҳам пайвастании тамоми ғӯшаву канори мамлакат шоҳроҳи ваҳдат ва барои мустақиман ба укёнус ва робита ёфтан ба кишварҳои дуру наздики хориҷӣ роҳҳои бузурги мошингард сохта шуданд.

Муҳимтарин комёбиву дастовардҳои кишвар натиҷаи меҳнати фидокоронаи халқи Тоҷикистон ва иқдомҳои қаҳрамононаи Эмомалӣ Раҳмон ва ҳаммаслакони содиқаш мебошад.

Ҳамин тавр, подоши ин ҳама корнамоиҳо маҳбубият ва маъруфиятест, ки Эмомалӣ Раҳмон дар миёни халқи мамлакат ва ҳазорон ҳазор ҳамватанони бурунмарзӣ пайдо кардааст. Мукофоти ин ҳама заҳматҳо, ҳамчунин, ҳусни таваҷҷуҳ ва эҳтироми бузурги ҷомеаи ҷаҳон мебошад, ки мунтазам нисбат ба Сардори донову тавоноии Тоҷикистон, сиёсатмадори варзида ва ифодагари марому ормонҳои умумибашарӣ иброз мегардад. Имрӯз воқеан Эмомалӣ Раҳмон Асосгузори сулҳи ваҳдати миллии тоҷикон ва Пешвои миллат ба ҳисоб меравад, зеро ба миллати мотамзадаю гирифтори ҷанги хунин гардида сулҳро таъмин намуд ва халқро аз парокандагӣ парешонӣ наҷот дода, онҳоро сарчамъ намуд.

¹ Қаландаров Абдуллоҳон. Биёед якҷоя амал кунем. Роҳнамо барои таблиғотчиён.-Душанбе, 2013.-С. 4.

БОБИ III: НАҚШИ ҲИЗБИ ХАЛҚИИ ДЕМОКРАТИИ ТОҶИКИСТОН ДАР ҲАЁТИ ИҶТИМОӢ-ИҚТИСОДИ ВА СИЁСӢ- ФАРҲАНГИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ДАР СОЛҲОИ 2000-2010

3.1. Фаъолияти ХХДТ дар пешбурди идеологияи давлатӣ ва баланд бардоштани шуури ҷамъиятӣ

Раванди инкишофи ҳизбҳои сиёсӣ қонуни объективии инкишофи ҷомеа буда, вучуд доштани онҳо яке аз принципҳои муҳими ҷомеаи демократӣ ба шумор меравад. Дар давлати демокративу ҳуқуқбунёд, ки мақсади асосии он бунёди ҷомеаи шахрвандист, ташаққули сохторҳои давлатии дараҷаҳои гуногун бояд барои ҳар шахрванд дастрас ва шаффоф бошад. Ин раванд маҳз тавассути иштироки фаъолонаи онҳо дар ҳаёти сиёсии кишвар аз тариқи ҳизбҳои сиёсии қонунан амалкунанда сурат мегирад.

Ҳизби Халқи Демократии Тоҷикистон аз ҷавонтарин ҳизбҳои сиёсии кишвар буда, метавон онро зодаи даврони истиқлол номид. Ҳадафи ташкили ин ҳизб, ки дар он неруҳои ақлонии кишвар ба ҳам оварданд, бо роҳи мусолиҳа ва гуфтушунид ҳал кардани масоили сиёсӣ буд. Маҳз ин таҷрибаи аъзои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон метавонад худ як омили сулҳу субот ва ваҳдати миллӣ дар кишвар бошад. Дар ҳамон давра зиёиёни кишварамон дарк намуданд, ки Тоҷикистон дигар бо сохти тоталитарӣ ва маҳдуд намудани озодиҳои инсон, матбуот ва баёни сухан наметавонад дар ҷомеаи ҷаҳонӣ мавқеи сазовор ёбад.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон созандагиву бунёдкорӣ, сулҳу субот ва ваҳдати милливу ҳифзи истиқлолияти давлатиро шиори ҳеш қарор додаву пайваста аз пайи амалӣ кардани орзуву ормонҳои мардуми Тоҷикистон аст. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳизби садоқат ва соҳибиродаву пурмасъулият буда, ҳислати демократӣ ва иҷтимоӣ дошта, созандаи давлати миллӣ мебошад.

Агар ба ҳадафу мақсадҳо ва фаъолияти ҳизбҳои сиёсии кишвар баҳои воқеӣ диҳем, бечунучаро ҳадафҳои Ҳизби Халқи Демократии Тоҷикистон, ки аз манфиатҳои мардуми мамлакат сарчашма мегиранд, мақсадҳоианд, ки баҳри таҳкими истиқлолият, обрӯву нуфузи Тоҷикистон, рушди соҳаҳои ҳаётан муҳими хоҷагии халқ нигаронида шудаанд. Аз ин рӯ, Ҳизби Халқи Демократии Тоҷикистон дар ҷомеаи мо нисбат ба дигар аҳзоби сиёсӣ муваффақияти бештарро ноил гардидааст.

Дар Анҷумани ҳаштуми ҳизб Раиси Ҳизби Халқи Демократии Тоҷикистон, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон чунин афзуд, ки “Мо ҳизби худро на барои афзудани шумораи бюрократҳо, балки барои эҷоди давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ, барои марҳила ба марҳила баланд бардоштани сатҳи зиндагии халқ ва амнияти иҷтимоии ӯ созмон додаем”¹.

Масъалаи дигаре, ки Ҳизби Халқи Демократии Тоҷикистон ба он таваҷҷуҳ менамояд, ин эҳтиром гузоштан нисбат ба ҳамаи гурӯҳҳои миллӣ ва этникии сокини ватанамон мебошад. Ҳизб барои фарҳанги хоси ин гурӯҳҳои миллӣ ва этникӣ тамоми шароитро фароҳам овардааст. Дар баробари ин ҳизби мазкур маҳалгароиро ҳамчун падидаи номатлуб маҳкум мекунад. Ҳам дар сатҳи давлатӣ ва ҳам ҳизбӣ барои дар вазифаҳои масъулиятнок ҷой гирифтани занону духтарон талош мекунад¹¹.

Обрӯву нуфузи Ҳизби Халқи Демократии Тоҷикистон маҳбубияти он дар байни мардум дар умқи ҷомеаи мо реша дорад ва ҷонибдорӣ роҳи сиёсии мо пеш аз ҳама ба он вобастааст. Чи тавре ки дар Конститутсияи мамлакат таъкид шудааст, давлати мо давлати иҷтимоӣ аст. Ин хусусияти хоси давлати миллии мо, ки он маҳбуби ҳамагон гардидааст. Тамоми руҳияи Ҳизби Халқи Демократии Тоҷикистон ба

¹ Ҷумҳурият. Вохӯрии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бо ҷавонон. 21.05.2005; Ҳизби Халқи Демократии Тоҷикистон. Интиҳобот-2005: ҳулосаҳо ва пешниҳодҳо.-Душанбе, 2005.-С. 37- 38.

¹¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Силсилаи мақолаҳои олимони сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон.-Душанбе, 2016.- С. 58.

бунёдкориву созандагӣ, ваҳдати милливу некуаҳволии шахрвандон, рушди иҷтимоиву иқтисодии ҷомеа, амалӣ гаштани озодиҳо ва ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон нигаронида шудааст. Маҳз ҳамин ҷиҳати ҳизб маҳбубияташро дар байни қишрҳои мухталифи ҷомеа таъмин менамояд. Ҳифзи гуногунандешӣ, озодии суҳан, интиҳоботи шаффофу демократӣ, ҳифзи арзишҳо ва анъаноти миллӣ, рушди шаклҳои гуногуни моликият, аз ҷумла моликияти хусусӣ, дастгирии соҳибкорӣ, ҷун ормонҳои наҷиби ҳизби номбурда, зина ба зина амалӣ шуда истодааст, ки он мавқеи ҳизбро дар ҷомеа беш аз пеш мустаҳкам мегардонад.

Ҳизби Халкии Демократии Тоҷикистон аз аввал ҷонибдори ислоҳоти пурраи иқтисодӣ буд, вале шароити ҳассоси онвақтаи замон ба инобат гирифта мешуд. Ҳизби Халкии Демократии Тоҷикистон ҷонибдори баробарҳуқуқ бо ҳамаи созмонҳо ва халқҳо дар навбати аввал кишварҳои ҳамсарҳади худ мебошад. Ин ҳизб тарафдори он аст, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳайси узви соҳибихтиёри муносибатҳои байналмилалӣ, қисми таркибии ҷомеаи ҷаҳонӣ бошад ва баҳри ба ин ҳадаф расидан пайгирона кушиш намояд. Яке аз вазифаҳои муҳиме, ки Ҳизби Халкии Демократии Тоҷикистон дар пеши худ гузоштааст, аз он иборат аст, ки ҳамаи қисматҳои ҷумҳурӣ-шимолу ҷануб, водию кӯҳистон, ноҳияҳои саноатӣю зироатиро дар як ҳалқаи пайванд гирд оварад. Ҳизби Халкии Демократии Тоҷикистон принципи тақсими ҳокимиятро дар асоси Конститутсия ва ҳам дар амалия ба роҳбарӣ гирифта, кӯшиш бар он медиҳад, ки дар ҷамъияти мо баста шудани роҳ ба ҳокимияти томгаро, фишори сиёсӣ, идеологӣ, иқтисодӣ ё руҳонии синфҳо роҳ дода нашавад. Ба муқобили ҳамагуна кушишҳои ба зурӣ ба даст овардани ҳокимияти сиёсӣ ё иҷборан дигар кардани сохти давлатдориро маҳкум мекунад.¹

Давраи рушду инкишофи ҳизб, ки аз солҳои 2000-ум оғоз гардидааст, ин давра барои фаъолияти Ҳизби Халкии Демократии

¹ Ҷумҳурият.Мачлиси ваеи Раёсати Кумитаи иҷроияи марказии Ҳизби Халкии Демократии Тоҷикистон.- Душанбе-23 ноябри соли 2011.- С.2.

Тоҷикистон давраи нави созанда ва бунёдкор ба ҳисоб мерафт. Марҳилаи созандагӣ бунёдкорӣ ном гирифтани ин марҳила аз он шаҳодат меод, ки дар мамлакат барои рушди иқтисод ва пешрафти ҷомеа шароити мусоид ба вучуд омад. Аз бӯҳрони амиқи иқтисодӣ баромадани кишвар афзоиши Маҷмӯи Маҳсулоти Дохилӣ (ММД) низ аз ҳамин давра ба мушоҳида мерасид. Сатҳи шуури сиёсии мардум низ то дараҷае баланд гардида, иштироки қишрҳои мухталифи ҷомеа дар қорҳои идорӣ ва баррасии мушкилоти одамон вусъати тоза пайдо намуд. Махсусан гаравиши мардум ба ҳизбу ҳаракатҳо зиёд мегардид.

Дар ин давраи рушд ҳар як ҳизб кӯшиш мекард, ки мардумро ба ҳадафу мақсадҳо ва ҷазои идеологии худ фаро гирад. Аммо дар ин миён ҲХДТ маҳбубияти бештареро касб намуда буд, ки сабаби асосӣ ҳам эътимоду боварии мардум ба ғояҳои созандаи ин ниҳоди сиёсии ҷомеа маҳсуб меёфт. Дар он давраи гузариш вобаста ба талаботи мардум ҲХДТ шиори худро таҳти унвони “Мақсаду мароми Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бунёди ҷомеаи адолатпарвар аст” интихоб намуда, мардумро ҷалб менамуд².

Дар давраи мазкур яке аз масъалаҳои, ки дар назди ҲХДТ меистод, ин гирифтани пеши роҳи ҷинояткорӣ маҳсуб меёфт. Кишваре, ки мусибати ҷанги шаҳрвандиро аз сар гузаронидааст, дар қатори дигар бадбахтиҳо, ҷинояткорӣ низ меафзояд. Дар натиҷаи тадбирҳои пайваста ва мурағбаи ҳукумат сол то сол теъдоди ҷинояткории вазнин дар Тоҷикистон кам мешуд, ки дар ин самт нақши Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон низ назаррас аст. Ташкилотҳои ҳизбӣ ба ин масъала ҳамеша эътибори ҷиддӣ медоданд¹.

Дар барномаи ҲХДТ омадааст, ки таъмини амнияти озукаворӣ ва истиқлолияти энергетикӣ, аз бунбасти коммуникатсионӣ баровардани мамлакат, таҳия ва татбиқ намудани барномаи паст қардани сатҳи камбизоатӣ, таъмини афзоиши мунтазам ва устувори Маҷмӯи маҳсулоти

² Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат.-Душанбе, 2016.-С.94.

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе: Эр-граф,2014.-С. 31.

Доҳилӣ ва афзоиши иқтисодии содироти мамлакат, тақмили низоми андозбандӣ ва муҳимтар аз ҳама, густариши ҳамаҷонибаи ислоҳоти иқтисодӣ, тезонидани дигаргунсозии сохторӣ дар низоми идоракунии давлатӣ ва рушди соҳибкории хурду миёна ҳамчун омили муҳимтарини пешрафти иқтисодӣ ин самтҳои асосии стратегияи иқтисодиву иҷтимоии ҳизб дар ояндаи наздик мебошанд.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар оянда низ ҳифзи ваҳдати миллӣ, суботи сиёсӣ, густариш ва раванди инкишофи равандҳои демократӣ, мустаҳкам ва вусъат додани муносибатҳои нави иқтисодиро аз вазифаҳои муҳимтарини худ мешуморад. Зеро низоми мустаҳками давлатӣ ва суботи сиёсӣ танҳо тавассути ҳамкории судманди ҷомеаи шаҳрвандӣ ва давлати демократӣ ба даст меояд. Ин ҳизб саъю кушиши худро барои фароҳам овардани заминаи қонунии навсозии минбаъдаи иқтисодии Тоҷикистон, ки дар шароити ҷаҳонишавӣ ба рушди устувору самарабахш қодир бошад, равона хоҳад кард².

Чӣ тавре ки аз барномаи ҳизб бармеояд, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дастовардҳои афкори пешқадами ҷамъиятро эҷодкорона татбиқ намуда, манфиатҳои мардумро сарфи назар аз вазъии иҷтимоӣ, мансубияти миллӣ, мавқеи ҷамъиятӣ ва муносибат бо дину мазҳаб ҳимоя намуда, суннатҳои беҳтарини миллӣ, таърихӣ ва фарҳангиро дастгирӣ ва инкишоф дода, ҳар гуна зухуроти маҳалгароӣ, миллатчиғӣ, таассуби динӣ, терроризм ва ифротгароиро қатъиян маҳкум намуда, худшиносӣ ва ватанпарастиро асоси фаъолияташ мешуморад¹.

Мақсади асосии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бунёди давлати демократӣ, дунявӣ, ҳуқуқбунёд ва ягона, тақвияти ҳисси ватандӯстӣ ва худшиносии миллӣ, таъмини ризоияти ҷомеа бо роҳи ҷалби фаъолони мардум ба ҳалли масоили сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ мебошад. Яке аз ҳадафҳои асосии ҳизб таъмини рушди

² Ҳотамов Н., Довудӣ Д., Муллоҷонов С., Исоматов М. Таърихи халқи тоҷик.-Душанбе, 2011.-С.122.

¹ Программные цели и принципы Народно-Демократической Партии Таджикистана. Минбари халқ. 30 июля 1998.- С.2.

устувори иқтисодиёт ва мустаҳкам намудани пояҳои давлатӣ, ки дар он новобаста ба фарқияти миллӣ, нажодӣ, чинсӣ, забонӣ, динӣ, сиёсӣ, иҷтимоӣ бо эҳтироми ҳуқуку озодиҳои шахрвандон, иштироки онҳо дар идоракунии давлат ва ҷомеа кафолат дода мешавад².

Ҳамин тариқ, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба раванди эҷодкоронаи сиёсӣ, иқтисодӣ ва маънавии мардуми Ҷумҳурии Тоҷикистон ворид гардида, тарафдории худро аз ҳадафҳои умумимиллӣ, бунёд кардани давлати демократӣ, дунявӣ, ҳуқуқбунёд, ягона ва ҷомеаи шахрвандӣ изҳор дошта, дар фаъолияти рӯзмарраи ҳеш Конститутсия ва дигар қонунҳои амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистонро риоя мекунад.

Тоҷикистон тибқи арзиши дигари конститутсионӣ, сохтмони давлати иҷтимоиро аз ҳадафҳои асосии худ медонад. Тартиботи демократии созмондиҳандаи давлати иҷтимоӣ бе татбиқи волоияти қонун дар тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеа имконнопазир мебошад. Бинобар ин, ҳар давлате, ки даъвои демократӣ ва иҷтимоӣ буданро мекунад, лозим аст, ки заминаҳои ҳуқуқии онро бар пояи волоияти қонун бисозад. Дар асоси ҳамин замина Раиси ҲХДТ мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар суҳанронихояшон дар анҷуманҳои ҳизбӣ ба ин масъала диққати махсус зоҳир кардаанд. Масалан, вақте суҳан дар бораи ҳадафҳои барномавии ҳизб меравад, таъкид карда мешавад, ки «Ҳизби мо ба сифати неруи муқтадири сиёсии кишвар барои воқеан амалӣ гардидани озодиҳои сиёсӣ иқтисодӣ, аз қабилӣ гуногунандешӣ, бисёрҳизбӣ, озодии суҳан, матбуот ва эътиқод, интиҳоботи шаффофу демократӣ, волоияти қонун, иқтисодиёти гуногуншакл, рақобати озоди иқтисодӣ, рушди соҳибкории хурду миёна, ташаккули ҷомеаи шахрвандӣ талош меварзад».¹

Самтҳое, ки дар иқтибоси мазкур барои мисол пешниҳод намудем, ба арзишҳои тартиботи демократӣ ишора мекунад ва тамоми соҳаҳои ҳаёти иқтисодӣ иҷтимоӣ ҷомеаро дар бар мегирад. Бо муваффақона

² Ваҳдат. Давлат. Президент. Ҷашнномаи Имоми Аъзам, назария ва амалияи ваҳдати миллӣ. Ҷ. IX.- Душанбе, 2009.-С.38.

¹ Қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ.-Душанбе,2004.- С. 89.

дар ҳаёт татбиқ гардидани онҳо танҳо дар заминаи таъмин кардани волоияти қонун имконпазир шуданаш мумкин аст.

Маълум аст, ки интиҳобот яке аз муҳимтарин воситаи баланд бардоштани шуури сиёсии ҷамъият, ядрои асосии ҷомеаи демократӣ ва бунёди ҷомеаи шаҳрвандӣ ба шумор меравад. Аз ин лиҳоз, иштироки шаҳрвандон дар фаъолияти сиёсии ҷомеа бояд дар асоси риояи волоияти қонун, шаффоф, бо вучуд доштани имконияти озодона интиҳоб кардани вакилони бомаърифат ва босалоҳият, ки хидмати бегаразона ба интиҳобкунандагон ҳадафи асосиашон бошад, гузаронида шавад. Вакилони интиҳобгардида бояд маърифат ва салоҳияти қабули қонунҳои ҷавобгӯи рушди устувори ҳаёти сиёсиву иқтисодӣ ва иҷтимоиву фарҳангӣ дошта бошанд. Қонунҳо бояд дар асоси меъёрҳои татбиқкунандаи ҳадафҳои бунёди давлати ҳақиқатан демократӣ қабул карда шаванд ва ба талаботи меъёрҳои ҷаҳони мутамаддин мувофиқат намоянд. Ҳамин ҷиҳати бисёр муҳими масъаларо ба эътибор гирифта, Раиси ҳизб дар суҳанрониашон дар Анҷумани XII ҲХДТ қайд карда буданд, ки «интиҳобот дар сурате ба меъёрҳои ҷаҳони мутамаддин мувофиқат мекунад, ки фаъолияти ҳамаи ширкаткунандагони он дар доираи қонун, ошкору шаффоф ва демократӣ сурат гирад»².

Ҳамин тавр, аз рӯзҳои аввали таъсисёбӣ мақсади Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон чун дигар аҳзоби сиёсии кишвар тариқи рақобати солим ва осоишта ба даст овардани ҳокимияти сиёсӣ ба ҳисоб мерафт. Бинобар ин, фаъолияти он ба кулли соҳаҳои иҷтимоӣ вобастагӣ дорад. Андешаву ҷаҳонбинӣ, анъана ва дигар паҳлӯҳои ҳаёти маънавӣ сарчашмаҳои мебошанд, ки ҳизби мазкур дар фаъолияти худ истифода мебарад, ҳамчунин барномарезӣ ва нақшабандии ҷанбаҳои фаъолияти ҳизб ба ин омилҳо робитаи бевосита дорад. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар роҳи баланд бардоштани шуури ҷамъиятӣ кушиш намудааст, ки электорати худро ҳам аз ҷиҳати миқдор ва ҳам аз ҷиҳати

² Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе: Эр-граф, 2014.- С.153.

сифат беҳтар гардонад. Вобаста ба ин, ба фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон назар кунем, дарк хоҳем кард, ки ин ҳизб дар чунин як давраи муҳим ҷиҳати баланд бардоштани шуури сиёсии ҷомеа ва беҳтар гардонидани сатҳи зиндагии мардуми кишвар кушишҳои зиёде ба харҷ додааст.

3.2. Самтҳои асосии фаъолияти ҲХДТ ва нақши он дар ҳаёти иқтисодӣ ва иҷтимоӣ-сиёсии Тоҷикистон солҳои 2006 -2010

Аз таъсисёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон қариб як ҷаҳоряки аср сипарӣ мешавад. Дар ин муддат ба ҳайси як неруи бузурги пешбарандаи ҷомеаи кишвар кӯшиш ба харҷ додааст, ки самтҳои рушди ҳаёти сиёсиву иҷтимоӣ ва иқтисодиву фарҳангиро пайдо кунад. Бояд қайд намуд, ки ин иқдомҳои ҲХДТ дар солҳои мазкур барои тақвияти сулҳу осоиштагӣ дар кишвар, баланд гардидани эътибори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар арсаи ҷаҳонӣ, ҳудодоҳии мардум, истехкоми пояҳои асосии давлатамон ва пеш аз ҳама рушди минбаъдаи Тоҷикистони азиз омили аввалиндараҷа гардиданд¹. Натиҷаи ин ҳама кушишҳо ғояи ягонаи умумимиллии моро ба вучуд овард. Мо имрӯз метавонем бигуем, ки ғояҳои сулҳ, ваҳдат, ягонагии Тоҷикистон, бунёди давлати демократӣ, дунявӣ ва ҳуқуқбунёд рухҳои асосии идеологияи умумимиллии моро маҳз бо талошҳои пайвастаи Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба вучуд омад.

Соли 1999 яке аз масъалаҳои муҳим ва аввалиндараҷа дар назди ҳизб, интиҳоботи президентӣ ба шумор мерафт. Тайёри ва гузаронидани маъракаи интиҳоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки 6-уми ноябри соли 1999 баргузор гадид, аз боло рафтани маърифати сиёсӣ,

¹ Муҳаббатов А. Ҳизбҳои сиёсӣ. -Душанбе, 2011.С. 167.

донишҳои ҳуқуқӣ ва муташаққилии халқи тоҷик гувоҳӣ меод. Мардуми шарифи Тоҷикистон хуб дарк намуданд, ки дар ҷомеаи демократӣ ва ҳуқуқбунёд роҳи ояндаашро худӣ ӯ муайян мекунад.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар омодагиву гузаронидани маърақаҳои мазкур хеле ҷаъолона ширкат варзидааст. Аз Анҷумани IV то Анҷумани VI ғайринавбатӣ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҷӣ аз ҷиҳати ташкилӣ ва ҷӣ аз ҷиҳати шумораи аъзоён хеле такмил ёфт. Бо ин мақсад дастгоҳи Кумитаи иҷроияи марказии ҳизб таъсис гардид, ба ҷаъолияти мунтазам шуруъ кард, дар маҳалҳо ташкилотҳои вилоятӣ, шаҳрӣ, ноҳиявӣ ва ибтидоии ҳизб созмон ёфтанд.

Ҳамаи ин нишондиҳандаҳо аз он шаҳодат меоданд, ки нуфузу обрӯи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон рӯз аз рӯз меафзуд. Сокинони кишвар моҳияти Оиннома ва Барномаи ҳизбро дуруст дарк намуда, ба сафҳои он рӯз аз рӯз ҷаъолона пайваст мешуданд. Аз он давра, ки Тоҷикистон моҳиятан давлати миллӣ ташаккул ва тараққӣ меёфт, ин дар инкишофи давлат давраи муҳими таърихӣ ба ҳисоб мерафт. Чуноне ки давлатҳои мутамаддин нишон медиҳанд ба усули ҷаҳиш гузаштан аз ин давра ба манфиати таҳкими давлатдорӣ нест. Вале ин маънои онро надошт, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон фақат бо таҷрибаву анъанаҳои миллии худ маҳдуд шуда, аз дастовардҳои кишварҳои пешрафта сарфи назар карда бошад. Баръакс, ҳизб, ки бунёди давлати демократиро мақсади асосии худ қарор дода буд, таҷрибаи давлатҳои пешрафтаре меомухт ва унсурҳои беҳтаринро бо назардошти хусусиятҳо, талабот ва манфиатҳои давлатӣ истифода мекард¹.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон зодаи истиқлолият мебошад ва маҳз баъди бо райъпурсии умумихалқӣ қабул гардидани Конститутсияи нахустини Тоҷикистони соҳибистиклол ба ҳамагон маълум гардид, ки ин ҳизб ба ҳаёти сиёсӣ ҷамъиятии кишварамон

¹ Барномаи пешазинтихоботии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон (Муҳимтарин самтҳои рушди мамлакат дар солҳои 2015-2020).-Душанбе, 2014.- С.4.

фаъолона ворид гардидааст. Он дар роҳи расидан ба сулҳу субот ва таҳкиму афзоиши дастовардҳои давлатӣ саҳми худро гузоштааст. Ғояҳо ва сиёсати бунёдкоронаи ҳизби мазкур омили муҳими ризоияти ҷомеа ва эҳёи суннатҳои миллии сокинони ҷумҳурии гардидааст.

Марҳилаи нави ташаккул ва тақомули Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон баъд аз ба имзо расидани Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллий оғоз гардидааст. Бояд таъakkур дод, ки яке аз сабабҳои боло рафтани обрӯю нуфузи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар ҷомеа пеш аз ҳама ифода гардидани ғояҳои ватандӯстӣ, ваҳдат ва худшиносӣ, ҳимояи манфиатҳои мардум дар барномаи кории он ба ҳисоб меравад. Ҳамчунин, обрӯи ҳизб дар симои аъзоёни нексиришту кордон ва соҳибдилу покнияти он таҷассум меёбад. Халқ ба фаъолияти ҳизб на танҳо аз рӯи оинномаву барномаи он, балки бештар вобаста ба ҳадафҳои сиёсӣ, гуфтору рафтори роҳбарон ва ҳар як узви қатории ҳизб баҳо медиҳанд.

Яке аз масъалаҳои муҳимтарине, ки барои рушди сиёсии тарзи давлатдорӣ кишвар аҳамияти бузург дошт, ворид сохтани тағйиру иловаҳо ба Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Тағйиру иловаҳо бо мақсади амалӣ гардонидани Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллий дар Тоҷикистон, собитқадамона пеш бурдани ислоҳоти сиёсӣ. таъмини фаъолияти самарабахши ҳамаи рукнҳои ҳокимияти давлатӣ пешбарӣ шуда буданд. Аз ҷумла, ба моддаи 28-ум таҳрири зайл пешниҳод шуда буд: «Шаҳрвандон ҳуқуқи муттаҳид шудан доранд. Шаҳрвандон ҳақ доран дар ташкили ҳизбҳои сиёсӣ, аз ҷумла ҳизбҳои характери демократӣ, динӣ ва атеистӣ дошта, иттифокҳои касаба ва дигар иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ иштирок намоянд, ихтиёран ба онҳо дохил ва аз онҳо хориҷ гарданд»¹.

Иловаҳои пешниҳодшуда, аз ҷумла нуқтае, ки ба иҷозати «ҳизбҳои характери демократӣ, динӣ ва атеистӣ дошта» тааллуқ доранд, бо

¹ Бойгонии ҷорӣ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Анҷумани VI ҲХДТ, аз декабри соли 1999. Парвандаи 6.-С. 4.

моҳияти меъёри Конституция таъсири принципиалӣ нарасонида, баръакс, онро пурра месохтанд, лекин чуноне, ки ҳама огоҳанд дар атрофи лоиҳаи моддаи пешниҳодгардида гуфтугуҳои зиёде ба амал омаданд. Тарафдорону муқобилон барои исботи пешниҳодхояшон истодагарӣ мекарданд.

Ниҳоят, 26-уми сентябри соли 1999 шаҳрвандони Тоҷикистон бо иштироки фаъолонаи худ дар райъпурсии умумихалқӣ исбот намуданд, ки ҷонибдорони сулҳу оромӣ ва тарафдорони ҷомеаи демократӣ мебошанд².

Дар асоси тағйиру иловаҳое, ки ба Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ворид карда шуданд, бори аввал дар таърихи халқи тоҷик парламенти доимоамалкунандаи дупалатагӣ таъсис меёбад. Қобили қайд аст, ки дар чараёни таҳияи лоиҳаҳои Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Маҷлиси Олӣ» аз ҷониби ҳизбҳои сиёсӣ ва иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ таклифҳои зиёд пешниҳод гардида буд. 10-уми декабри соли 1999 сесияи XV Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (даъвати якум) қонунҳои конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистонро «Дар бораи интихобот ба Маҷлиси Олӣ» ва «Дар бораи интихоботи вакилон ва маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ» қабул намуд. Мувофиқи қонуни якуми Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон-мақоми олии намояндагӣ ва қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад ва он аз ду маҷлис-Маҷлиси миллӣ ва Маҷлиси намояндагон иборат аст. Фарқи асосии байни ду маҷлис ин аст, ки Маҷлиси миллӣ дар асоси даъват ва Маҷлиси намояндагон дар асоси касбӣ ва доимӣ фаъолият мекунанд¹.

Ҳамин тавр, дар асоси қонунҳои мазкур Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шуд, ки интихоботи вакилони Маҷлиси намояндагон ва Маҷлисҳои маҳаллӣ 27-уми феввали соли 2000 гузаронида шавад. Интихоботи парламенти касбӣ дар ҳаёти

² Бойгонии ҷории Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Анҷумани VI ҲХДТ, аз декабри соли 1999. Парвандаи 6.-С.4-5.

¹ Бойгонии ҷории Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Анҷумани VI ҲХДТ, аз декабри соли 1999. Парвандаи 6.-С.6.

тоҷикистониён саҳифаи нав кушод. Интиҳоби вакилони халқ ва ташкили парламенти касбӣ фарҷоми чараёни истикрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистон гардид. Комиссияи оштии миллӣ низ вазифаи таърихӣ худро ба охир расонд².

Ин интиҳобот ба шакли нав сурат гирифт, зеро бори нахуст тибқи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи интиҳоботи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон» пешбарии номзадҳо ба мақоми вакилони Маҷлиси намояндагон мувофиқи рӯйхати ҳизбҳои сиёсӣ, инчунин бо роҳи худпешбарӣ сурат мегирифт. Барои пешбарӣ намудани номзадҳои вакилони халқ ба маҷлисҳои вакилони халқи вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳо ҳизбҳои сиёсӣ ва ҳамчунин шаҳрвандон аз тариқи худпешбарӣ ҳуқуқ пайдо намуданд. Ин масъулияти ҳизбҳои сиёсиро дучанд афзуд. Аз ин хотир роҳбарияти ҳизбҳои сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон вазифадор гардиданд, ки ҳангоми пешбарии номзадҳо бо назардошти манфиатҳои олии Ватан ва миллат шахсони беҳтаринро пешбарӣ ва тарафдорӣ намоянд. Мувофиқи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи интиҳоботи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ҳизбҳои сиёсӣ ба шарте номзадро ба вакилии Маҷлиси намояндагон пешбарӣ карда метавонанд, ки агар онҳо бо тартиби муқарраркардаи қонун то рӯзи таъини интиҳобот дар Вазорати адлия ба қайд гирифта шуда бошанд ва номзадҳои пешбаришуда дар бораи манбаи даромадашон ҳуҷҷат пешниҳод карда бошанд.¹

Вазифаи пурмасъулият ва кори ҷиддӣ-маъракаи интиҳоботӣ дар назди вакилони Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар он давра пеш меояд. Кумитаи иҷроияи марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, кумитаҳои иҷроияи вилоятӣ, шаҳрию ноҳиявӣ ҳизб ба

² Зикриёев Ф. Таърихи ҳизбҳои сиёсӣ ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.- Душанбе, 2010.-С.13; Зикриёев Ф. Таърихи сиёсии халқи тоҷик ва ҷаҳон. Дастури таълимӣ-методӣ барои донишҷӯён.- Душанбе: Маориф, 1995.- С.85.

¹ Бойгонии ҷорӣ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Анҷумани VI ҲХДТ, аз декабри соли 1999. Парвандаи 6.-С.16.

масъалаи пешниҳод кардани номзадҳо ба мақоми вакилони халқ диққати ниҳоят ҷиддӣ зоҳир менамуданд. Ғайр аз ин, ҳар як узви Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон тамоми кушиши худро ба он равона месохт, ки барои озодона дар шароити воқеан демократӣ гузаштани интихоботи дарпешистода кӯмак намоянд.

Пушида нест, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бештар ба ҷавонон таъя мекард ва имрӯз ҳам таъя менамояд, зеро шуури ҷавонон аз таъсири ҳар гуна афкори яктарафаи идеологӣ ва таассуб нисбатан озод аст. Вазифаи ҳизбҳои сиёсӣ, ки ҷавонро дар руҳияи эҳтиром нисбат ба арзишҳои миллӣ ва умумибашарӣ тарбия намоянд. Ба ҳар яки онҳо талқин намоянд, ки ӯ шахрванди кишварест, ки роҳи дунявӣ ва демократии тараққиётро интихоб намудааст. Ҳамин гуна ҷавонро санҷида ба вазифаҳои гуногуни сохторҳои давлатӣ пешбарӣ намуд ва итминони комил аст, ки фардо онҳо кори умумии кишварро давом хоҳанд дод.

Интихоботе, ки соли 1999 дар он ҳизбҳои сиёсӣ ширкат ва талош варзиданд, мувоҳисаву муборизаи сиёсиро тақозо мекард. Вале арзишҳо ва дастовардҳои умумимиллӣ ҳастанд, ки аз тамоми муборизаву манфиатҳо болотар ва дахлнопазиранд, ки истиқлолу яқпорчагии Тоҷикистон, сулҳу оромӣ аз ҷумлаи онҳо мебошад. Бинобар ин, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон вакилони худро ба он вазифадор намуд, ки маданияти баланди сиёсӣ, одоби мувоҳисаро риоя намуда, дар симои ҳарифони сиёсиашон душмани худро набинанд. Кӯшиш намоянд, ки ҳар як мувоҳиса ва ҳар як вохурӣ дар фазои озоди ҳамдигарфаҳмӣ ва эҳтироми яқдигар гузарад.

13-уми сентябри соли 1999 дар шаҳри Душанбе ҷаласаи Кумитаи иҷроияи марказии ҲХДТ барпо гардид, ки дар ин ҷамъомади ҳизбӣ масъалаи даъват намудани Анҷумани ғайринавбатии V ҲХДТ ва масъалаҳои дигар муҳокима шуданд. Дар анҷумани мазкур ду масъалаи асосӣ мавриди баррасӣ қарор дода шуд, ки ин ҳам яке ворид намудани тағйироту иловаҳо ба Оинномаи ҳизб, дигар, пешниҳод намудани

номзад ба мансаби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҲХДТ ба ҳисоб мерафт. Баъдан, тибқи нақша, 23-уми сентябри соли 1999 Анҷумани V ҲХДТ баргузор гардид, ки вакилони Анҷуман вобаста ба таҳлили вазъи сиёсӣ иҷтимоӣ мамлакат номзadiи Эмомалӣ Раҳмонро ба мансаби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбарӣ намуданд.¹

Ҳамкорӣ бо воситаҳои ахбори омма яке аз рукҳои асосии маъракаи интихоботист. Дар ин чода Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон пеш аз ҳама аз имкониятҳои нашрияҳои ҳизбии «Минбари халқ» оқилона ва пурсамар истифода менамуд. Анҷумани VII Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар замоне баргузор гардид (22-юми сентябри соли 2001), ки халқи кишвар дар тамоми гушаю канори Ватани азиз ва берун аз он 10-солагии Истиқлолияти давлатии Тоҷикистони азизро ҷашн мегирифтанд. Дар он рӯзҳо ҳар як фарди солимақли ҷомеа бовар ҳосил намуд, ки роҳи пешгирифтаи кишвар-барпо кардани давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона буда, маҳз ҳамин роҳ метавонад халқи Тоҷикистонро ҳамчун узви комилҳуқуқи ҷомеаи ҷаҳонӣ ба мақсадҳои некаш расонад.

Яке аз ҳадафҳои баргузории Анҷумани VII Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ин ба хотири 10-солагии истиқлолияти кишвар буд. Зеро даҳ соли Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон як саннаи одӣ набуда, барои миллати мо давраи озмоиши ҷиддӣ дар назди таъриху инсоният, давраи эътироф гардидан аз ҷониби ҷомеаи ҷаҳонӣ буд. Дар марзи ду ҳазорсолаи миллати қадимаи мо ба як марҳилаи сифатан нави тарақиёти худ ворид гардид.

Бояд зикр намуд, ки манфиатҳои волеи ҷомеа ҳануз аз рӯзҳои аввали барқарор гардидани Ҳукумати конституционӣ дар Тоҷикистон талаб мекарданд, ки ба ҷомеаи демократӣ замина гузошта, барои гуногунандешии сиёсӣ, фаъолияти ҳизбҳои сиёсӣ ва ҳаракатҳои мардумӣ шароити мусоид фароҳам оварда шавад. Мақсад аз таъсиси Ҳизби

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе, 2014.-С. 68

Халқии Демократии Тоҷикистон низ дар ҳамин давраи ҳассос ва мураккаби таърихӣ давлатамон бо тақозои замон ва талаби халқ аз он иборат буд, ки ҷавобгӯи манфиатҳои мардум ва барои пеш бурдани сиёсати давлатии Тоҷикистон хизмат намояд.

Асосҳои оинномавӣ ва барномаи ҳизб, ҳадафҳо ва вазифаҳои он ҳануз дар ибтидои соли 1993 муайян гардида буд. Дар кишвар як гурӯҳ шахсони ҳамфикру ҳамақида, аз кормандони дастгоҳи Роҳбари давлат то олимону муаллимон, адибону рӯзноманигорон, деҳқонону коргарон бо мақсади ба вуҷуд овардани пояҳои идеологии ҳизби нав ва барои тарғибу ташвиқи ғояҳои он дар байни мардум фаъолият мебурданд. Агар аз нигоҳи имрӯза ба он замон нигарем, мефаҳмем, ки дар он рӯзҳои вазнин тарғиб намудани идеяҳои ҳизби нави сиёсӣ кори сахл набуд.

Аз ин сабаб, бо мушкилиҳои зиёд ҳам бошад, ба ташкилкунандагони Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон муяссар гардид, ки мақсад ва ҳадафҳои худро ба мардум фаҳмонанд ва бо мурури замон боварии халқро ба даст оранд. Ба Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар як муддати кӯтоҳ муяссар гардид, ки дар назди давлати тоҷикон масъулияти комилро ба уҳда гирифта, дар ҳамин мақом аз тарафи аҳли ҷомеа шинохта ва пазируфта шавад.

Ҳамаи боварии халқ нисбат ба Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар давраи интиҳоботи Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таври возеҳ равшан гардид, ки воқеан дар як муддати кӯтоҳ ин ҳизб тавонистааст тарафдорони зиёди худро пайдо намояд. Дар ин интиҳобот 65 фисади интиҳобкунандагон ба Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон овоз доданд, ки ин ғалабаи бузурги ҳизб мебошад. Дар ин маъракаи муҳими сиёсӣ, махсусан, кори хуби ташкилотҳои ҳизбии вилоятҳо, ноҳияҳо ва шаҳри Душанбе ба назар мерасид, ки тавонистанд корҳои тарғиботию ташвиқотиرو хуб ба роҳ монда, пирӯзии ҳизбро дар ҳавзаҳои интиҳоботии худ таъмин намоянд¹.

¹ Набиев В. Истиқлолияти давлатӣ ва ташаккули системаи бисёрҳизбӣ дар Тоҷикистон// Ахбороти ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе,2001.-№1.-С.23;Набиев В. Бисёрҳизбӣ- тақозои

Баъд аз Анҷумани VI Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон сохторҳои худро вусъат дода, сафҳояшро аз ҳисоби табақаҳои гуногуни ҷамъият, махсусан занону ҷавонон афзоиш дод. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар давраи ҳассосу сарнавиштсози кишвар фаъолиятро шурӯъ намуда, аз рӯзҳои аввали таъсисёбиаш барои устувориву пойдории сулҳ ва ободии диёр кушиш ба харҷ дод ва ҳадафи асосиаш низ ваҳдату якпорчагӣ, таъмини ояндаи дурахшони кишвар аст. Нақш ва мақоми Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар таъмини сулҳу ваҳдати миллӣ, ягонагии халқ ва якпорчагии кишвар хеле бориз ба назар мерасад, чунки ин ҳизб воқеан халқӣ буда, танҳо ба халқ таъя мекунад, манфиатҳои халқро ҳимоя менамояд ва дар сафҳои худ фарзандони арзандаи халқро муттаҳид месозад.

Хулоса, фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои 1999-2006 давраи “қадамҳои бузург” ба ҳисоб меравад, зеро маҳз дар ин давра дар Тоҷикистон Парламенти доимоамалкунанда таъсис меёбад. Инчунин интихоботи президентӣ, ки дар ҳамин давра баргузор гардид, аз масъалаҳои муҳими дар пеши ҲХДТ истода маҳсуб меёфт. Ин ҳама маърақаҳои сиёсиро дар он рӯзҳо ҲХДТ бомувафакият паси сар намуда, самтҳои минбаъдаи фаъолияти худро муайян сохт. Муҳимтар аз ҳама пас аз ин интихобот ҳамагуна рушду ташаккули ҳизб ба ин омил вобастагии амиқ дошт. Аз рӯйи барномаҳои пешниҳоднамудаи ҲХДТ ва баррасии он дар Парламенти кишвар ҳадафҳои минбаъдаи Ҳукумати мамлакат дар роҳи рушду ташаккули соҳаҳои ҳаёти хоҷагии кишвар як-як тарҳрезӣ ва амалӣ мегардиданд. Аз соли 2000-ум сар карда пешравиҳои назаррас дар соҳаҳои иқтисоди мамлакат ва некуаҳолии мардум ба ҷашм мерасид¹.

замон// Ҳизбҳои сиёсии Тоҷикистон. Маълумотнома.-Душанбе, 2002.-С.14; Набиев В. Ҷавонон мунодиёни сулҳу ваҳдат//Достони ваҳдати миллат.-Хучанд: Ношир,2009; Набиев В. Мухторов М. Қадамҳои устувори ризоият// Ризоияти ҷомеа-мароми мост.-Душанбе,2002.- № 2.- С. 12.

¹ Шарипов А., Фаттоев С. Эмомалӣ Раҳмон-поягузори сулҳ ва ваҳдати миллӣ.-Душанбе: Деваштич,2006.-С.39.

18-уми декабри соли 2004 Анҷумани VIII Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар Театри давлатии академии опера ва балети ба номи Садриддин Айни барпо гардид, ки дар он аз 504 нафар вакили дар конфронсҳои ноҳиявӣ шаҳрӣ ва вилоятӣ интихобгардида, 500 нафарашон иштирок доштанд. Дар Анҷумани мазкур вазифаҳои ҲХДТ дар тайёри ба интихоботи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ, ҳисоботи Комиссияи марказии тафтишотии ҳизб дар давраи аз моҳи октябри соли 2001 то моҳи декабри соли 2004, интихоби Кумитаи иҷроияи марказии ҲХДТ, интихоби комиссияи марказии тафтишотии ҲХДТ ва пешбарии номзадҳо ба вакилии Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳавзаҳои ягонаи умумиҷумҳуриявиро мавриди баррасӣ қарор доданд.¹

Анҷумани VIII Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба 10-солагии ҲХДТ рост омад, ки дар вазъияти тантанавӣ ин санаи муҳим ҷашн гирифта шуд. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар ин муддат рисолати таърихӣ худро иҷро карда тавонист ва бо татбиқи барномаи мукаммали ҳеш дар таъмини ялпориҷагии мамлакат, сулҳу субот, ваҳдати миллӣ ва, умуман, ҳифзи дастовардҳои Истиқлоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон саҳми арзанда гузошт. Масъалаи қабули Конститутсияи кишвар барои давлату миллати тоҷик як масъалаи ҳаётан муҳим ба шумор мерафт. Бинобар ин таъсиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба давраи қабули аввалин Конститутсияи Тоҷикистони соҳибистиқлол рост омад. Масъалаи муҳиму тақдирсоз, ки дар назди Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон қарор дошт, ин пешбарии номзадҳо ба Маҷлиси Олии ҷумҳурӣ ва маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ буд.

Бояд қайд кард, ки дар маъракаи пешазинтихоботӣ бо эҳсосоти мардум бозӣ кардан, манфиати шахсӣ, гурӯҳӣ ё ҳизбиро аз манфиатҳои миллӣ ва давлатӣ боло гузоштан оқибати хуб надорад. Лозим ба тазаккур аст, ки интихоботи парламент ва умуман, ҳамаи чорабиниҳои сиёсӣ ба

¹ Бойгонии ҷории Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Анҷумани VIII Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон.-Душанбе, 2004. Парвандаи 9.-С.4.

тахкими минбаъдаи ваҳдати миллӣ ва суботи ҷамъиятиву сиёсӣ мусоидат намоянд. Чи тавре ки Раиси ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон зикр намудааст: “Мушкилоти мардум ин мушкилоти ҳизби мо ва сиёсати мост. Мо ҳизби худро на барои афзудани шумораи бюрократҳо, балки барои эҷоди давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ, барои марҳила ба марҳила баланд бардоштани сатҳи зиндагии халқ ва амнияти иҷтимоии ӯ созмон додаем”.¹

Дар Анҷумани VIII шарафи бузурге насиби вакилони ҲХДТ гардид, ки аъзои ҲХДТ ба сад ҳазор нафар расид. Ифтихороту сарфарозии аъзои садҳазорумин ба донишҷӯи Донишгоҳи славянии Тоҷикистону Русия Шифо Хишратбекова рост омад, ки дар ҳузури халқ билети ҳизбии рақами 100000-уминро ба ин узви ҳизб-ҳизби мазкур тақдим намуд².

Вакилони Анҷумани VIII ҲХДТ дар асоси Оинномаи ҳизб, Қонуни конститутсионии ҷумҳурӣ “Дар бораи интиҳоботи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон” ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ” номзадҳоро ба вакилии Маҷлиси намояндагон аз ҳавзаи ягонаи умумиҷумҳуриявӣ пешниҳод намуд ва ҳозирин перомунӣ онҳо назару ақидаҳои худро баён доштанд.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар Анҷумани VIII қарор қабул намуд, ки ҳифз намудани суботи сиёсии ҷомеа, паст кардани сатҳи камбизоатӣ, рушди иқтисоди бозорӣ, соҳибкорӣ, ҳалли масъалаҳои шугли аҳоли, муҳоҷирати аҳоли, беҳбудии соҳаҳои маорифу фарҳанг ва тандурустӣ, ҷорӣ намудани дастовардҳои илму технологияҳои муосир, самаранокӣ фаъолияти мақомоти давлатӣ, ҳифзи ҳуқуқу тартибот, мубориза бар зидди коррупсия, қочоқи маводи мухаддир, терроризм ва экстремизми сиёсӣ динӣ, ғимояи ҳуқуқу озодиҳои инсон, густариши ошкорбаёнӣ, гуногунандешӣ сиёсӣ, баланд бардоштани сатҳи маънавиёт, покизагии ахлоқ, шаъну эътибор ва эҳтироми яқдигар, инкишофи

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе, 2014. -С. 74.

² Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. Ҷ. 1. - Душанбе: Ирфон, 2001.-С.52.

муносибатҳои байналмилалӣ, баланд бардоштани эътибору нуфузи Тоҷикистон дар арсаи ҷаҳонӣ ва ғайра ҳамчун самтҳои афзалиятнок ва муҳими фаъолияти сохторҳои ҳизбӣ қарор дода шаванд³.

Яке аз вазифаҳои муҳими давлат дар шароити ҷаҳонишавӣ ҳифзи арзишҳои фарҳанги миллӣ аст. Солҳои охир ба рушди соҳаи фарҳанг таваҷҷуҳи зиёд зоҳир шуда истодааст ва аҳамияти фарҳанг дар ваҳдати аҳли ҷомеа бештар эҳсос мегардад. Бо вучуди он, ки сол ба сол маблағгузориҳои бучетӣ барои соҳаҳои фарҳанг зиёд шуда истодааст, масъалаҳои ҳалталаб дар ин соҳа ҳануз кам нестанд. Бояд қайд кард, ки ҳифз ва эҳёи мероси фарҳангии гузаштагон кафолати пешрафти минбаъдаи Тоҷикистон мебошад.

Мубориза бар зидди коррупсияро низ ҲХДТ яке аз ҳадафҳои асосии худ қарор додааст, зеро коррупсия падидаи нангин ва дар айни замон хатарнокест, ки ба пешрафти кишвар дар ҳамаи самтҳо монеаи ҷиддӣ эҷод мекунад.

Ҳамин тавр, аз амалияи фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои сипаришуда ва муҳтавои барномаи ин ҳизб ба чунин хулоса омадем, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон барномаи ҳадафҳои созандаро ҷонибдорӣ менамояд. Барномаи мазкур тамоми соҳаҳои ҳаёти сиёсӣ ва иқтисодӣ ва иҷтимоӣ фарҳангии ҷомеаро дар худ таҷассум карда, мақсаду вазифаҳоеро матраҳ кардааст, ки барои таъмини амният, сулҳу истиқрор дар ҷомеа, рушди устувори соҳаҳои гуногуни иқтисодиёти кишвар, таъминоти иҷтимоӣ, муносибатҳои гуногунҷанбаи мутақобилан судманд байни Тоҷикистон ва кишварҳои ҷаҳон, пайваста баланд бардоштани сатҳи некуахлоқии бошандагони кишвар, илму маориф ва ғайра бахшида шудааст. Дар асоси дастовардҳои назаррас дар солҳои сипаришуда ва таҳлилҳои илмӣ ба чунин хулоса омадан мумкин аст, ки фаъолият ҲХДТ дар солҳои мазкур бо дарки амиқи вазифаҳои дурнамои кишвар ва амалӣ гардидани онҳо ба роҳ монда шудааст.

³ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе, 2014. С. 75.

6-уми ноябри соли 2006 дар Тоҷикистон интихоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон баргузор гардид. Бино бар маълумоти Кумиссияи марказии интихобот ва раъйпурсии Тоҷикистон дар он 90,89 дарсади сокинони ҳаққи раъйдошта ширкат карда ва аз байни шаш номзад Президенти ояндаро интихоб карданд.

Ҳанӯз дар Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон мақсаду мароми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Ҷаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмон бунёди ҷомеаи демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ буд. Ин ҳадаф дар Конститутсияи мамлакат бо майлу иродаи аксарияти мардум ҳукми қонунӣ пайдо карда, низоми муосири демократиро поягузорӣ намудааст. Яке аз принципҳои муҳими чунин ҷомеа ва давлатро гуногунандешии мафкуравӣ ва сиёсӣ ташкил медиҳад, ки маҳз дар заминаи ин асл имрӯз дар кишвари мо низоми бисёрҳизбӣ ба вучуд омадааст ва ҲХДТ рукни таркибии ин низом мебошад. Дар мамлакат пеш аз ҳама, ислоҳоти сиёсӣ, иқтисодӣ, конститусионӣ ва сохторӣ оғоз карда шуд, раванди демократикунонии ҷомеа густариш пайдо карданд. Шаҳрвандони мамлакат аз пойбандии идеологияи сиёсии яккаҳизбӣ раҳой ёфтанд ва барои ба вучуд омадани низоми бисёрҳизбӣ заминаи воқеӣ фароҳам оварда шуд, афзуданд Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Ҷаноби Олӣ, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар рафти суҳанронии худ дар Анҷумани IX Маҷлиси Кумитаи иҷроияи марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, 22 июли соли 2006 дар шаҳри Душанбе.¹

Дар ҷаласаи мазкур тибқи қарори алоҳида санаи баргузории Анҷумани IX-умро ба таърихи 23-уми сентябри соли 2006 муайян ва рӯзномаи онро тасдиқ кард. Ташкилотҳои ҳизбии вилоятҳо ва шаҳру навоҳӣ дар Маҷлиси КИМ вазифадор карда шуданд, ки дар назди ҳамаи созмонҳои ибтидоӣ аз поён то боло ситодҳои интихоботӣ ташкил карда, тамоми масъалаҳои гузарондани корҳои ташкилии ҳизбӣ, маъракаи

¹ Минбари халқ. 29 июли соли 2006.

таблиғоти пешазинтихоботии номзади ҳизб ва дигар масъалаҳои омодагӣ ба интихоботи Президент ба зиммаи онҳо гузошта шавад. 23 –уми сентябри соли 2006 дар толори Маҷмааи давлатии “Кохи Борбад” бо иштироки 1904 нафар вакилон ва қариб 50 нафар меҳмонон Анҷумани навбатии IX ҲХДТ барпо гардид. Дар он як масъала-пешбарии номзад ба мансаби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҲХДТ мавриди баррасӣ қарор гирифт. Бо пешниҳоди вакилон Раиси ҲХДТ, Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон ҳамчун номзад ба мансаби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбарӣ гардид. Ин пешниҳодро намоёндагони ҳамаи минтақаҳои кишвар яқдилона ҷонибдорӣ намуданд².

Марҳилаи IX давраи ниҳоят муҳими устувор кардани пояҳои истиқлолияти давлатӣ ва таъмини босуръати инкишофи иқтисодӣ ва иҷтимоӣ дар самти демократия, таъмини ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд ва таҳкими асосии ҷомеаи шаҳрвандӣ мебошад. Марҳилаи нав аз ҳар як узви ҲХДТ роҳбарону кормандони сохтори мақомоти гуногун ва ҳама шаҳрвандони мамлакат тақозо менамояд, ки бо ҳалли проблемаҳои ҷойдошта эътибори ҷиддӣ дода шавад. Вазифаҳои стратегии ҲХДТ дар солҳои наздик аз таъмини рушди устувори иқтисодии кишвар, истиқлолияти энергетикӣ, амнияти озуқаворӣ, раҳой аз бунбасти коммуникатсионӣ, баланд бардоштани сифати сатҳи зиндагии мардум, рушди таҳкими низоми демократӣ ва тақвияти асосии давлати ҳуқуқбунёд, дунявӣ, иҷтимоӣ иборат аст.

Иттиҳоди Аврупо бо ишора ба ҳулосаи нозирони Созмони Амният ва Ҳамкории Аврупо (САҲА) гуфт, ки интихоботи президентии Тоҷикистон дар фазои осоишта ва беҳтар аз интихоботи гузашта доир гардид.

Пас аз баргузор гардидани интихоботи шаффоф, бо иштироки намоёндагони ташкилотҳои воломақоми байналмилалӣ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо ба даст овардани бештари овозҳо,

² Ҷумҳурият. 25 сентябри соли 2006.

аниқтараш 79,3 % пирӯз гардид, ки маҳз бо талошу кӯшишҳои шабонарӯзии Пешвои миллат, Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба даст омад. Зеро сиёсати хирадмандонаи Президенти мамлакат, Ҷаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмонро мардум аз рӯзҳои ба сари қудрат омаданааш дарк мекард ва ин ҳама ҷонибдорӣи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз ҷониби омма аз рӯйи эътиқоди ҳолисона ба Сарвари давлат бармеомад.

Мусоидат ба рушди ҳама шаклҳои моликият, махсусан, моликияти хусусӣ бо мақсади инкишофи муносибатҳои нави иқтисодӣ ва дастгирии ҳамаҷонибаи соҳибкорӣи хурду миёна бо роҳи фароҳам овардани шароити мусоид барои фаъолияти самаранокии онҳо омили бунёди таъмини рушди устувори иқтисодии кишвар мебошад.

Ба ҳамагон маълум аст, ки дар таърихи башар илм ҳамеша омили пешбарандаи рушду такомули ҷомеа ба шумор меравад. Аз ин рӯ, баланд бардоштани меҳнати зеҳнӣ яке аз ҳадафҳои асосии ҲХДТ мебошад. Аз ин ҷост, ки сол то сол зиёд кардани маблағгузорӣи муассисаҳои фарҳангӣ аз бучети давлатӣ ва маблағгузорӣи ғайридавлатӣи онҳо, пайваста баланд бардоштани музди меҳнати ҳамаи бахшҳои фарҳанг, тақвияти нақш ва мавқеи телевизиони миллӣ, мусоидат бо рушди шабакаҳои давлатӣи радио ва телевизион, марказҳои фарҳангӣ ва китобхонаҳои оммавӣ мувофиқи мақсад мебошанд.

Яке аз омилҳои пешрафту муваффақиятҳои ҷомеа ин ҳифзи саломатии аҳоли мебошад. Аз ин рӯ, бояд ба ислоҳоти соҳаи тандурустӣ суръат бахшида, ҳарчи тезтар қонун дар бораи суғуртаи ҳатмӣ ва ихтиёрии тиббӣ қабул шавад ва ташаккули бозори одилонаи хизматрасонӣи тиббӣ, рақобати солим ва озодӣи муассисаҳои давлатию ғайридавлатӣи таъмин карда шавад.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз оғози фаъолияти худ ба масъалаи таъмини волоияти қонун ва ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд низ таваҷҷуҳи ҷиддӣ зоҳир мекунад, зеро эҳтиром ва риояи

қонунҳои кишвар кафолат ва шартӣ аввалиндараҷаи суботи оромӣ, рушди иқтисодиву иҷтимоӣ ва рӯзгори ободу осудаи ҳар як хонадон аст.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон масъалаи баланд бардоштани сатҳи маърифати ҳуқуқӣ, эҳтиром ва риояи қонунро вазифаи муҳими ҷамоияти худ медонад. Риоя накардани қонун ва беэътиборӣ нисбат ба талаботи он боиси ғалаҷ гардидани мақомоти давлатӣ, ба миён омадани бенизомӣ ва поймол шудани ҳуқуқи инсон мегардад. ХХДТ ба меъёри Конституцияи кишвар оид ба арзиши олий эълоҳ шудани инсон ва ҳуқуқу озодиҳои ӯ содиқ буда, барои амалӣ шудани онҳо пайваста мекушад. Барои ин бояд сатҳи маърифати ҳуқуқии ҷомеа баланд бардошта шуда, эҳтиром ба қонун дар ҳар як оила аз кӯдакӣ тарбия карда шавад, зеро маърифати ҳуқуқӣ аз муҳимтарин шартҳои бунёди ҷомеаи шаҳрвандӣ ва давлати ҳуқуқбунёд мебошад.

Интиҳобот, ки яке аз маъракаи муҳими сиёсӣ мебошад ва дар рафти он андешаву иродаи интиҳобкунандагон доир ба сиёсати пешгирифтаи давлат ифода мегардад, кафили амалӣ гаштани ҳадафҳои ҷомеа ва ояндаи дурахшони миллат аст. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳамеша ҷонибдори интиҳоботе мебошад, ки ба таври демократӣ, озоду шаффоф ва бо иштироки кулли интиҳобкунандагон баргузор шавад.¹

Пас аз интиҳоботи президентии соли 2006 дар ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии мамлакат кишвари мо ба дастовардҳои бузург ноил мегардад. Пеш аз ҳама аз тарафи ташкилоту созмонҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ эътироф гардидани пешниҳодҳои Сарвари тоҷикон-Эмомалӣ Раҳмон оид ба роҳҳои ҳалли проблемаҳои глобалӣ ва дар арсаи байналмилалӣ боло рафтани обрӯю эътибори Тоҷикистони соҳибистиклол аст. Рушди иқтисоди ҷумҳурӣ ва беҳтар гардидани сатҳи зиндагии оммаи мардум, сохта ба истифода додани иншоотҳои бузург, аз ҷумла роҳҳои автомобилгард, роҳи оҳан, неругоҳҳои барқи обӣ,

¹ Муҳаббатова А. Ҳизбҳои сиёсӣ: воқеият ва дурнамо.-Душанбе, 2011.-С. 175.

корхонаҳои хурду бузурги саноатӣ ва амсоли инҳо дар солҳои мазкур амалӣ гардиданд, ки ин ҳама қабл аз интихоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар барномаи пешазинтихоботии ҲХДТ тарҳрезӣ шуда буданд.

Дигар маъракаи муҳим дар солҳои 2006-2010 ин маҷлиси навбатии Кумитаи иҷроияи ҲХДТ моҳи ноябри соли 2009 дар шаҳри Душанбе баргузор гардид, ки дар он масъалаҳои фаъолияти ташкилотҳои ҳизбӣ ва вазифаҳо дар соли нав мавриди баррасӣ қарор гирифтанд. Дар ҷаласаи мазкур оид ба даъвати Анҷумани Х Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон қарор қабул карда шуд. Рӯзи 26-уми декабри соли 2009 дар Муассисаи давлатии “Кохи Борбад” Анҷумани Х Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон доир шуд. Баргузориҳои ин анҷуман, ба таъсисёбии 15-умин солгарди ҲХДТ рост омад. Дар анҷуман 1900 нафар вакил, намоёндагони ташкилотҳои ҳизбӣ аз тамоми қаламрави кишвар, дурдасттарин минтақаҳои кӯҳистон бо як ихлос ва иродаи қавӣ ташриф оварда буданд. Дар баробари ин, ҳузури роҳбарон ва намоёндагони ҳизбҳои сиёсии кишварҳои дӯст, аз ҷумла “Единаия Россия”-и Федератсияи Россия, “Оқ-Жол”-и Қирғизистон, “Нур-Отан”-и Қазоқистон, “Ени-Озарбойҷон”-и Ҷумҳурии Озарбойҷон, Ҳизби Коммунистии Чин ба ин ҳамоиши ҷашнии ҳамсафон шукуҳу ҷалоли тоза зам намуд.¹

Дар асоси нишондоди Оинномаи ҲХДТ масъалаи интихоби Раиси ҲХДТ баррасӣ карда шуд ва ба ин вазифаи пуршараф, ба тариқи овоздиҳии шаффоф ҷонибдорӣ яқдилонаи вакилони Анҷумани Х ҲХДТ, Раиси вақти ҳизби мазкур Эмомалӣ Раҳмон интихоб гардид. Дар Анҷумани Х ҲХДТ ҳайати КИМ ҲХДТ 67 нафар ба тариқи овоздиҳии пинҳонӣ интихоб гардиданд. Барномаи пешазинтихоботии ҲХДТ низ дар анҷумани мазкур бо тарафдорӣ кулли вакилон қабул карда шуд².

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. -Душанбе, 2014.-С. 88.

² Минбари халқ. 28 декабри соли 2009.

Баъд аз ба итмом расидани Анҷумани X ҲХДТ, дар толори Маҷмааи давлатии «Кохи Борбад» нахустин маҷлиси Кумитаи иҷроияи марказии ҲХДТ баргузор гардид. Дар он Раёсати КИМ ҲХДТ, муовини аввали Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон Сафаров Сафар Ғаюрович ва ба вазифаи муовини Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон Латифов Асрор интихоб гардиданд³.

Бояд қайд намуд, ки то ба имрӯз Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар тамоми равандҳои таҳаввулоти сиёсӣ, ҳуқуқӣ, иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ ва фарҳангии мамлакат фаъолона иштирок карда, тадбиқи ормони деринаи халқи Тоҷикистон, яъне истиқрори сулҳу субот, ваҳдати миллӣ ва ҳифзи дастовардҳои истиқлолияти давлатӣ нақши созандаву муассир гузошт. Ва он масъулиятро, ки ҲХДТ аз рӯзҳои нахустини фаолият ба души худ гирифта буд, имрӯз низ сарбаландона иҷро карда истодаанд.

Яке аз ҳадафҳои стратегияи кишвари азизамон ин истиқлоли энергетикӣ аст, ки ҲХДТ дар ин ҷода низ ташаббускор ва пешоҳанги ҷомеа мебошад. Зеро вусъат додани корҳои созандагӣ дар бахши иншоотҳои барқдиханда ва дигар барномаҳои энергетикӣ Тоҷикистон бевосита ба беҳтар гардидани сатҳи сифати зиндагии халқамон нигаронида шудаанд. Дар ин самт мақсадҳои барномавии ҲХДТ бо ҳадафҳои стратегияи давлат ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тавҷам мебошанд.

Ҳамчунин дар Анҷумани X ҲХДТ масъалаҳои истифодаи оқилона ва самарабахши заминҳои қора, пеш аз ҳама заминҳои обӣ, азхудкунии заминҳои бекорхобида, вусъати кишти такрорӣ, боғу тоқпарварӣ, занбӯрпарварӣ ва қоркарди маҳсулоти кишоварзӣ мавриди муҳокима қарор дода шуд. Бо ин васила, имконият пайдо гардид, ки дар самти таъмини амнияти озуқаворӣ кишвар қадамҳои устувор гузошта шаванд. Ҳамчунин, дар анҷумани мазкур қайд карда шуд, ки фароҳам овардани

³ Минбари халқ. 28 декабри соли 2009.

шароити мусоид ва бо ҷалби харчи бештари сармоягузори дохиливу хориҷӣ, истифодаи имконияту захираҳои истеҳсоли ва коркарди ашёи хоми маҳаллиро васеъ ба роҳ монда, баланд бардоштани қобилияти содиротии мамлакатро таъмин намуд. Дар самти татбиқи сиёсати иҷтимоии давлат ҳадафи асли ҲХДТ мусоидат ба паст кардани сатҳи камбизоатӣ ва беҳдошти рӯзгори мардум мебошад. Ҳамасола қариб нисфи буҷети давлатӣ ба соҳаи иҷтимоӣ сарф када мешавад. Харочоти танҳо соҳаи маъориф дар давоми панҷ соли охир зиёда аз панҷ дарсади маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ афзоиш ёфтааст. Дар мамлакат шумораи мактабҳои миёнаву олӣ, литсею муассисаҳои давлатӣ ва хусусӣ, инчунин мактаб-интернатҳо афзуда, сифати таълим дар онҳо торафт беҳтар шуда истодааст.¹

Таъмини сӣҳатии мардуми шарифи кишвар ҳамеша зери назари Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва махсусан Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат қарор гирифтааст. Ҳамасола дар асоси маблағгузори соҳаи тандурустӣ лоиҳаҳои зиёде амалӣ шуда истодаанд, ки албатта, ба бадланд гардидани сатҳи хизматрасонии тиббӣ ба аҳоли мусоидат менамоянд.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ташаккули низоми ҳозиразамони ҳифзи иҷтимоии аҳоли, пай дар пай зиёд намудани ҳаҷми нафақаи кумакпулиҳо, баланд бардоштани маоши кормандони соҳаҳои маориф, тиб, фарҳанг, инчунин фароҳам овардани ҷойҳои нави корӣ ва бо ин роҳ паст кардани сатҳи камбизоатиро ҳамеша дар маркази таваҷҷуҳи ҳеш қарор додааст¹.

Коррупсия, ки пояҳои давлатдориро заиф намуда, ба сохти демократии ҷомеа таҳдид мекунад, ҲХДТ бо истифода аз имкониятҳои ҳуқуқии худ қонуни санадҳои зидди ғасдро такмил баҳшида, барои паст кардани сатҳи он аз тамоми воситаҳои зарурии қонунӣ истифода мекунад. Аксари мушкилоти иҷтимоӣ ба масъалаи шуғли аҳоли ва

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе, 2014.-С.93.

¹ Ҳизбҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе, 2006.-С. 25.

таъмини харчи бехтари кувваи қобили меҳнат бо ҷойи кор ба маоши муносиб алоқаманд мебошад. Бо вучуди амалӣ гардонидани барномаҳои мушаххас дар ин самт масъалаи бо ҷойи кор таъмин намудани аҳоли ҳоло ҳам яке аз масоили мубрами кишвар ба шумор меравад ва баҳри таъмини ин мушкилоти ҷомеа ҲХДТ доимо кушиш ба харҷ медиҳад. Барои ташкили воҳидҳои нави корӣ, мувофиқи имкониятҳои мавҷуда мунтазам баланд бардоштани маоши кормандон ва риояи ҳуқуқи меҳнати шаҳрвандон ҲХДТ бо такмил додани Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон омодагии худро аз тариқи барномааш баён намудааст².

Ҳар иқдом ва нияту кӯшишҳое, ки ҲХДТ дорад, ба як мақсад таъмини ҳаёти шоиста барои ҳар фарди Тоҷикистон ва таҳкими заминаи ҳуқуқии дастрасии кулли шаҳрвандони кишвар ба дастовардҳои илму техника ва хизматрасониҳои тиббӣ нигаронида шудааст. Зеро ин ормонҳое мебошанд, ки инсон аз рӯзи таваллуд ба муҳити солим ниёз дорад. Ҷомеа ва давлат дар назди шахс масъуланд, ки чунин муҳити конёқунандаи ниёзҳои мардумро фароҳам созанд.

Бояд ҳар як узви ҳизб худро аъзои комилҳуқуқ эҳсос кунад ва масъулияти баланди созандагиву бунёдкориро бар дӯш дошта бошад. Танҳо дар сурати таҳкими ҳамраёии ҳизбӣ ва ваҳдату ягонагӣ мо метавонем, ки уҳдадорҳои ба зимма гирифтаамонро иҷро кунем ва мавқеи устувори худро дар майдони сиёсии кишвар ҳифз намоем. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон баҳри бунёди низоми сиёсии мукаммале кушиш менамояд, ки ҷавобгӯи ормонҳои иҷтимоии пайваста инкишофёбандаи мардум мебошад ва ба рушди мунтазами фарҳанги сиёсӣ мусоидат намояд.

Дар солҳои мазкур ҳадафи дигари ҲХДТ-ро густариш ва таҳкими низоми демократӣ ташкил меод, зеро танҳо рушди муттасили фаъолияти институтҳои демократӣ боиси инкишофи кулли соҳаҳои ҳаёти

² Сафаров С. Ҳизби зодаи истиқлолият.-Душанбе, 2011.-С. 77

ичтимоӣ мегардад. ҲХДТ созандаи ҷомеаи демократие мебошад, ки дар он ҳизбҳои сиёсӣ иттиҳодияҳои ҷамъиятии дорои масъулияти баланд, васоити ахбори озод ва институтҳои муассири шаҳрвандӣ фаъолият дошта бошанд.¹

Дар бораи муносибати байналхалқии Тоҷикистон гуфтан мумкин аст, ки робитаҳои хориҷии Тоҷикистон сол то сол таҳким меёбад. Тоҷикистон узви комилҳуқуқи ҷомеаи ҷаҳонӣ, аъзои чандин созмону ташкилотҳои бонуфузи байналхалқӣ мебошад. Тоҷикистон “сиёсати дарҳои кушода”-ро пеша намудааст. Дар мавриди ба роҳ мондани робитаҳо бо кишварҳои хориҷӣ аз мавқеи манфиатҳои миллӣ ва алоқаҳои мутақобилан судманд бо он мамлакатҳо муносибатро ба роҳ мемонад.

Раванди ҷаҳонишавӣ (глобализатсия) дар кишвар густариш ёфта истодааст. Ин раванд барои наздикшавии халқҳо мусоидат мекунад, имконияти истифода аз ҳамдигар меафзояд. Ба ҳамаи мо маълум аст, ки Ҷумҳурии Тоҷикистонро Президенти кишвар, Раиси ҲХДТ, Пешвои муаззами миллатамон Эмомалӣ Раҳмон бо чанд ташаббуси начиниб дар арсаи байналмилалӣ муаррифӣ ва ошно сохт. Иқдоми пешниҳоднамудаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар бораи Даҳсолаи байналхалқии амалиёти “Об барои ҳаёт” солҳои 2005-2015 беш аз 141 кишвари дунё ҷонибдорӣ намуд. Ин пешниҳодро СММ ба қатори 20 таклифи аҳамияти ҷаҳонӣ дошта ворид намуд. Мо бояд давлатдории ҷаҳонӣ ва фаъолияти ҳизбҳои сиёсии кишварҳои хориҷиро пайваста омузем¹

Як ҷузъи фаъолияти ҳизбҳои сиёсиро робитаҳои байналмилалӣ ташкил медиҳад. Робитаҳои байналмилалӣ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, асосан, дар ду самт ба роҳ монда шудааст. Якум ин ки Дастгоҳи Кумитаи иҷроияи марказии ҲХДТ, ташкилотҳои вилоятӣ, шаҳрӣ, ва ноҳияҳои он мустақиман дар доираи он ҳамкорӣҳои байниҳизбӣ ва дар заминаи созишномаҳои дучонибаи миёни аҳзоб ба

¹ Сафаров С. Ҳизби зодаи истиқлолият.-Душанбе, 2011.-С. 68.

¹ Сафаров С. Ҳизби зодаи истиқлолият.-Душанбе, 2011.-С. 95.

имзо расида табодули таҷриба, омузиши фаъолият ва сафарҳои хизмати ҳайатҳоро ба роҳ монда истодаанд. Дуюм алоқаҳои ҳамкории байнипарлумонӣ бо ширкати вакилони ҲХДТ дар Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон сураат мегирад.

Тоҷикистон, ки имрӯз ҳамчун субъекти фаъоли муносибатҳои байналмилалӣ дар равандҳои сиёсӣ иқтисодӣ ҷаҳони муосир баромад менамояд, истифодаи тамоми василаҳо дар ин самт метавонанд ба раванди татбиқи сиёсати хориҷӣ давлат мусоидат намояд. Дар асоси чунин омил вакилон-аъзои Фраксия дар фаъолияти байнипарлумонии Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон иштироқи ҳадафмандона дошта, дар қори Ассамблеяҳои байнипарлумонии давлатҳои муштарак-ул-манофеъ, Иттиҳоди АвруОсиё, парлумони Иттиҳоди Аврупо ва дигар ташкилотҳои байналмилалӣ иштироқи фаъолона доранд.

Ҳамчунин, фаъолияти онҳо бо мамолики гуногуни ҷаҳон, пеш аз ҳама ба муаррифии Тоҷикистони соҳибистиклол равона шуда, дар ҷараёни сафарҳо ба масъалаи омӯзиши таҷрибаи парлумонии давлатҳои дигар аҳамияти махсус дода мешавад. Чанде аз вакилон-аъзои Фраксия барои иштироқи фаъолона дар қори Ассамблеяи байнипарлумонӣ бо нишону медалҳо мукофотонида шудаанд.

Қабули ҳайати парлумонии Парлумони Иттиҳоди Аврупо, Комиссияи байнипарлумонии ИДМ оид ба фарҳанг, ҳайати парлумонии Жаторку Кенешӣ Ҷумҳурии Қирғизистон ва дигар мулоқоту вохуриҳоро метавон номбар намуд, ки дар самти таҳкими робитаҳои байнипарлумонӣ аҳамияти махсус доштанд¹.

Аз ҷониби Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо мақсади таҳкими робитаҳои байналмилалӣ тадбирҳо амалӣ шуда истодаанд. Масалан муносибати ҳизб бо Ҳизби Коммунистии Хитой, «Нур Отан»-и

¹ Ахмедов Д. Специфика развития многопартийности в Центральной Азии и её влияние на политическую культуру (на примере Республики Таджикистан)//Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (мачаллаи илмӣ).-Душанбе:Сино, 2009, №2 (50).- С. 118.

Қазоқистон, «Ени Озарбойҷон»-и Озарбойҷон ва ташкилоти ҷамъиятии «Белая Русь»-и Беларус, созишномаҳои ҳамкорӣ ба имзо расонида шудааст. Ҳамзамон, барои ба роҳ мондани ҳамкориҳо бо аҳзоби кишварҳои Россия, Туркия, Беларус, Олмону Фаронса ва намоёндагони сафоратҳои ин давлатҳо дар Душанбе гуфтушунидҳо идома доранд².

Дар асоси Созишномаи байни ҲХДТ ва Фонди рушди ороиштаи Хитой барои литсей-интернати президентӣ таҷҳизоти таълимӣ дар ҳаҷми зиёда аз 380 ҳазор доллари ИМА ба тариқи кумаки башардӯстона ворид шуд. Дар раванди ҷаҳонишавӣ ва тақвияти муносибатҳо ҲХДТ омодагии худро барои ҳамкориҳои муфид бо Ҳамаи Ҳизбҳои, ки барномаҳоишон бо Барномаи ҲХДТ наздик аст, изҳор дошта, барои амалӣ намудани нақшаву ниятҳои худ талош меварзад.

Таъмини ҳуқуқи шаҳрвандон дар муттаҳидшавӣ ва таъсиси иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ки яке аз хусусиятҳои ҷомеаи демократӣ, мебошад, дар доираи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ» ба ин иттиҳодияҳо кафолатҳо дода шудааст.

Чӣ тавре, ки таҳлили иҷтимоию сиёсии раванди ташаккули инкишофи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон нишон медиҳад, пайдоиши он зарурияти таърихӣ ва маҳсули шуури ҷамъиятӣ мебошад. Қору фаъолияти ҳизбро шаҳрвандони кишвар ба инобат гирифта, ҳамарӯза теъдоди зиёди шаҳрвандони кишвар ба ин ҳизб дар ин давра аъзо мегардиданд.

Ҳамин тавр, солҳои мазкур яке аз давраҳои басо муҳим дар таърихи ҷаҳорьякасиҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба шумор меравад. Зеро маҳз дар ҳамин солҳо (2006-2010) дар кишвар ва дар ҳаёти ҲХДТ якҷанд маъракаи сиёсӣ, аз қабилӣ иштирок намудан дар интиҳоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, баргузор гардидани 10-солагии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ки барои ҳам Тоҷикистони соҳибистиклол ва ҳам ҳизби мазкур аҳамияти бузург

² Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе, 2014.-С. 121.

дошта, дар рушду нумуи мамлакат такони чиддӣ бахшидааст. Лозим ба ёдоварист, ки тамоми дастовардҳои ҷумҳурӣ, дар ин солҳо бо фаъолияти ҲХДТ тавъам мебошад. Инчунин, солҳои зикргардида давраи рушди муносибатҳои байналмилалии ҲХДТ бо дигар аҳзоби сиёсии кишварҳои ҳамсоя ва шарикӣ стратегӣ ба шумор меравад. Бояд гуфт, ки ин ҳамкориҳои байналмилалии ҲХДТ бо кишварҳои дар боло ишора гардида ва истифодаи таҷрибаи хизбҳои давлатҳои пешрафта дар инкишофи ҷомеаи демократии Тоҷикистон таъсири амиқ гузоштааст.

3.3. Робитаҳои байналмилалии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон

Сиёсати хориҷӣ яке аз муҳимтарин ҷанбаҳои ҳаёти сиёсии кишварҳо дар низоми байналмилалӣ ба шумор меравад ва бақою ҳаёти як кишвар ба он вобастагӣ дорад ва тасмимоту ҷиҳатгириҳои кишварҳо дар заминаи сиёсати хориҷӣ мустақиман ба зиндагии мардум, беҳбудӣ ва амнияти онҳо сару қор дорад. Ба назари бисёре аз қоршиносон ва сиёсатмадорони ҷаҳон, манфиатҳои миллии ҷароғи роҳнамои кишварҳо ва давлатҳо дар раванди ҳаракати онҳо дар масири пешрафту тараққӣ аст.

Хотиррасон қардани ин ҳақиқат, ки расидан ба истиклоли миллии дар охири даҳаи садаи бист барои миллати тоҷик на оғози давлатдорӣ, балки бозгашт ба сахнаи сиёсати ҷаҳонӣ аст, хеле муҳим мебошад. Тоҷикистон имрӯз ҳамчун давлати соҳибистиклол шакли эҳёшудаи Давлати Сомониён аст, ки ба иллати ҳаводиси таърих зиёда аз ҳазору сад сол пеш аз арсаи сиёсати ҷаҳонӣ фурӯ афтод. Давлати Сомониён, дар навбати худ, шакли идомаёфтаи Давлати Сосониён буд, ки низ замоне бар пояи усули давлатдории Империяи Ҳахоманишӣ бунёд гашта буд. Тоҷикони Мовароуннаҳр ва Хуросон, ки дар сарчашмаҳои таърихӣ “порс” номида мешаванд ва дар замони ҳукмронии арабҳо номи “тоҷик”-ро гирифтанд, ҳамон ориёӣҳое ҳастанд, ки ҳамеша омили

давлатҳо ва империяҳои бузург буданд, ки дар дунёи бостон ба вучуд омадаву фурӯ пошидаанд¹.

Устувонаи Куруш, ки ҳамчун нахустин Эъломияи ҳуқуқи башар шинохта шуда, дар соли 1971 Созмони Милали Муттаҳид онро ба ҳамаи забонҳои расмӣ Созмон мунташир кардааст, нишонаи он аст, ки ниёгони мо нахустин бунёдгузори ҳуқуқи башар, яъне низоми демократӣ ва дипломатия дар ҷаҳон ба ҳисоб мераванд².

Ниҳоят баъди чандин садсолаҳо дар ибтидои даҳаи охири қарни XX рӯйдоди бузургу хучастае ба вуқӯ пайваст. Ҷумҳурии Тоҷикистон истиқлоли худро эълон кард ва ҳамчун давлати мустақил ворида сахнаи сиёсии ҷаҳон гардид. Акнун роҳбарони ҷумҳурӣ ва нухбагони сиёсиро лозим буд, ки бо истифодаи комил аз ин фурсати мусоиди таърихӣ пояҳои давлати навбунёди худро устувор сохта, барои баровардани ниёзу ормонҳои мардум самтҳои асосии сиёсати дохиливу хориҷии давлатро бар асоси анъанаю суннатҳои дерини давлатдорӣ миллии хеш тарҳрезӣ намоянд ва Тоҷикистонро дар масири рушду тавсеа пеш баранд. Аммо ҷанги шаҳрвандӣ, ки бо игвою фитнаи бегонагон дар хоки муқаддаси Тоҷикистон даргирифт, ҳаллу ҷасли ин масъалаҳои муҳимро ба таъхир андохт. Танҳо пас аз баргузори Иҷлосияи сарнавиштсози XVI Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шаҳри бостонии Хучанд ва ба сари қудрати сиёсӣ омадани Эмомалӣ Раҳмон бунёду устувор сохтани пояҳои давлатдорӣ навин аз сар гирифта шуд. Ин марҳила дар таърихи навини Тоҷикистон ҳамчун марҳилаи талошҳои ҷиддӣ дар роҳи хотима бахшидан ба ҷанги бародаркушӣ, сарҷамъ намудани миллати тоҷик ва фароҳам овардани заминаҳои ваҳдати миллий, поя гузоштан ба низоми сифатан нави давлатдорӣ дорои аҳамияти бузург аст. Дар ҳамин давра

¹ Сайидзода З. Фаъолияти байналмилалӣ Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон: бозгашти давлати миллии тоҷикон ба арсаи сиёсати ҷаҳонӣ. Душанбе-2016.-С.-31.

² Сайидзода З. Фаъолияти байналмилалӣ Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон: бозгашти давлати миллии тоҷикон ба арсаи сиёсати ҷаҳонӣ.-Душанбе-2016.-С.31.

буд, ки сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун муҳимтарин ҳавзаи ҳаёти сиёсӣ, ба шакл гирифтани оғоз кард¹.

Дар ҳамин гуна шароити душвор Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмон кӯшиш мекард, ҳарчи зудтар бо созмонҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ, махсусан, Созмони Милали Муттаҳид ҳамкорӣ оғоз намояд ва дар ҳалли масъалаҳои мубрами ҳаёти давлатӣ кумак ва пуштибонии онҳоро ба даст биёрад. Нақши Эмомалӣ Раҳмон дар равшан сохтани ҳадафҳои асосӣ ва усулҳои сиёсати хориҷӣ ва дипломатияи миллии Тоҷикистон бисёр муассир ва корсоз аст. Вижагии сурату сират гирифтани сиёсати хориҷии Тоҷикистони навин ин аст, ки заминаи назариявии ин бахши муҳими ҳаёти давлатӣ на дар доираи коршиносон ва назарияпардозон, балки раҳораҳ, ҳангоми анҷоми фаъолиятҳои ғурӯагари пуёи дипломатии Сарвари давлати Тоҷикистон эҷод шудааст¹.

Дар бораи муносибати байналхалқии Тоҷикистон гуфтан мумкин аст, ки пас аз ба кор шурӯъ намудани ҳокимияти қонунӣ робитаҳои хориҷии Тоҷикистон сол то сол таҳким меёфт ва бо талошҳои пайвастаи Пешвои миллат Ҷумҳурии соҳибистиклоли Тоҷикистон узви комилҳуқуқи ҷомеаи ҷаҳонӣ, аъзои чандин созмону ташкилотҳои бонуфузи байналхалқӣ гардид. Сарвари давлат аз рӯзҳои аввал ҷонибдори “сиёсати дарҳои кушода” буданд ва дарк мекарданд, ки маҳз дар мавриди ба роҳ мондани робитаҳо бо кишварҳои хориҷӣ аз мавқеи манфиатҳои миллий ва алоқаҳои мутақобилан судманд бо он мамлакатҳо метавон кишварро аз муҳосираи иқтисодӣ бароварда, ҷиҳати дар оянда амалӣ намудани ҳадафҳои ҳаётан муҳим барои давлату миллат заминаи мусоид фароҳам овард.

Ин ҳадафҳои Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон дар барномаҳои ҲХДТ низ ба таври махсус ишора шудааст. Дар ин ҷаҳони ғурӯазод, ки ҷаҳонишавӣ (глобализатсия) ғустариш ёфта истодааст, ба

¹ Сайидзода З. Фаъолияти байналмилалӣ Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон: бозгашти давлати миллии тоҷикон ба арсаи сиёсати ҷаҳонӣ.-Душанбе, 2016.-С.36.

¹ Сайидзода З. Фаъолияти байналмилалӣ Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон: бозгашти давлати миллии тоҷикон ба арсаи сиёсати ҷаҳонӣ.-Душанбе, 2016.-С.36.

халқҳою миллатҳо ва давлатҳои нисбатан хурдтар ва заифтар таъсири зиёдтар мерасонд. Бо дарки ҳамин гуфтаҳо, Пешвои муаззами миллат аз рӯзҳои нахустини ба арсаи сиёсат ворид шуданашон барои аз нав зинда ва эҳё намудани мероси фарҳанги ғайримоддии аҷдодиамон иқдом намуданд ва чӣ дар сиёсати дохилӣ ва чӣ дар сиёсати хориҷӣ ба соҳаи фарҳанг диққати махсус зоҳир менамуданд.

Дар тамоми анҷуманҳои ҳизбӣ, ба ҳайси Раиси ҲХДТ ба ҷаъолияти байналмилалӣ ҳизб диққати бештар дода, барои дар оянда мустаҳкамтар намудани ҷаъолияти байналмилалӣ ҲХДТ бо дигар аҳзоби сиёсии мамолики хориҷӣ дастуру супоришҳо додаанд. Ин аст, ки ҳадафҳои ба нақшагирифташуда дар анҷуманҳои ҲХДТ инчунин дар парлумони кишвар мавриди баррасӣ қарор гирифта, ҷиҳати дар амал татбиқ гардидани онҳо ба Ҳукумати ҷумҳурӣ пешкаш гардидаанд. Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ҳамчун Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Раиси ҲХДТ ҳамеша кӯшидаанд, то дар арсаи байналхалқӣ аз тариқи бонуфузтарин созмонҳои ҷаҳонӣ давлати тоҷиконро муаррифӣ намуда, дар ҳалли проблемаҳои глобалӣ ҳиссагузор бошанд. Аз ҷониби Созмони Милали Муттаҳид пазируфтани иқдомҳои пешниҳоднамудаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмон оид ба эълон гардидани “Соли оби тоза-соли 2003-”, “Даҳсолаи байналхалқии амалиёт “Об барои ҳаёт-солҳои 2005-2015-”, “Даҳсолаи байналмилалӣ амал “Об барои рушди устувор” солҳои 2018-2028” ва ғайраҳо аз дастовардҳои бузург дар даврони соҳибистиклолӣ ва низ сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад¹.

Тоҷикистон, ки имрӯз ҳамчун субъекти ҷаъоли муносибатҳои байналмилалӣ дар равандҳои сиёсӣю иқтисодӣ ҷаҳони муосир баромад менамояд, истифодаи тамоми василаҳо дар ин самт метавонанд ба раванди татбиқи сиёсати хориҷии давлат мусоидат намояд. Дар асоси чунин омил вакилон-аъзои Фраксия дар ҷаъолияти байнипарлумонӣ

¹ Минбари халқ. 11 январи соли 2017, № 2 (1086).

Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон иштироки ҳадафмандона дошта, дар кори Ассамблеяҳои байнипарлумонии давлатҳои муштарак-улманофеъ, парлумони Иттиҳоди Аврупо ва дигар ташкилотҳои байналмилалӣ иштироки фаъолона доранд².

Ҳамчунин, фаъолияти онҳо бо мамолики гуногуни ҷаҳон, пеш аз ҳама ба муаррифии Тоҷикистони соҳибистиклол нигаронида шуда, дар ҷараёни сафарҳо ба масъалаи омузиши таҷрибаи парлумонии давлатҳои дигар аҳамияти махсус дода мешавад. Чанде аз вакилон-аъзои Фраксияи барои иштироки фаъолона дар кори Ассамблеяи байнипарлумонӣ бо нишонуи медалҳо мукофотонида шудаанд.

Қабули ҳайати парлумонии Парлумони Иттиҳоди Аврупо, Комиссияи байнипарлумонии ИДМ оид ба фарҳанг, ҳайати парлумонии Жаторку Кенешӣ Ҷумҳурии Қирғизистон ва дигар мулоқоту вохуриҳоро метавон номбар намуд, ки дар самти таҳкими робитаҳои байнипарлумонӣ аҳамияти махсус доштанд.

Дар замони ҷаҳонишавӣ ҳамкориҳои байнипарлумонӣ аҳамияти хоса пайдо кардааст. Роҳбарияти ҲХДТ ба воситаи парлумони касбии Тоҷикистон бо кишварҳои олам бо садҳо риштаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ фарҳангӣ ба ҳам пайвастанд ва робитаи гуногунҷабҳаи мамлакатҳо тавассути парламентҳо низ амалӣ мегардад.

Бо дарки ин воқеият ҲХДТ робитаҳои хориҷӣ ва байнипарламентиро баҳри баланд бардоштани мавқеъ ва мартабаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, обрӯю нуфузи миллат дар арсаи байналмилалӣ яке аз самтҳои асосии фаъолияти худ маҳсуб медонад.

Дар тӯли фаъолияти худ аъзои ҲХДТ чун вакили Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳамкорӣ бо Ассамблеяи Байнипарламентии давлатҳои иштирокчии Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил (аз соли 1992), Иттиҳоди Байнипарламентӣ (аз соли 2005), Ассамблеяи Парламентии Созмони Аҳдномаи амнияти дастаҷамъӣ (аз

² Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе, 2014.-С.152.

соли 2006) ва бо Иттиҳоди Парламентии Созмони ҳамкории исломӣ (аз соли 2007) робитаҳои мутақобилан судмандро ба роҳ мондааст.

Дар Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аъзоёни ҳизб бо Ассамблеяи Парламентии Осиёгӣ (аз соли 1999) ва Ассамблеяи Парламентии Созмони Амният ва Ҳамкорӣ дар Аврупо (аз соли 2010) ҳамкорӣ доранд.

Дар ин созмонҳои бонуфузи парламентӣ Маҷлиси миллий гурӯҳҳои миллии парламентии худро таъсис дода, аксарияти онҳоро аъзои ҲХДТ ташкил медиҳад. Онҳо бо фаъолияти доимӣ ва пурсамар мавқеи хоссаеро ишғол менамоянд.

Аъзоёни ҳизб чун аъзои Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун намоёндаи Парламенти Тоҷикистон аъзои Комиссияҳои доимии Ассамблеяи Байнипарламентии давлатҳои иштирокчи Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил ва Ассамблеяи Парламентии Созмони Аҳдномаи амнияти дастаҷамъӣ мебошанд ва чанде аз онҳо дар мақомоти роҳбарикунандаи Комиссияҳо интихоб гардиданд.

Сафарҳои расмӣ аъзоёни ҲХДТ ба кишварҳо ва мулоқотҳои ҳайати баландпояи парламентии Тоҷикистон бо раисони парламентҳо, созмонҳои байнипарламентии бонуфузи ҷаҳон барои рушди парламентаризм, қавӣ гардонидани робитаҳои иқтисодӣ, тиҷоратӣ ва фарҳангии байнидавлатӣ аз ҷумла, ба Федератсияи Россия, Ҷумҳурии Халқии Хитой, Ҷумҳурии Ислонд Эрон, ҷумҳуриҳои Ҳиндустон, Узбекистон, Қазоқистон ва ғайраҳо ба алоқаҳои байнипарламентӣ таҳкими пурарзиш бахшида, барои инкишофи ҳамкориҳои минбаъда дар доираи сиёсати Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллий – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон заминаҳои ҳуқуқиро мусоид менамояд.

Роҳбарияти Маҷлиси миллий, раисони Кумитаву Комиссия, аъзои Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар форуму

семинарҳо, конференсия ва симпозиумҳои байналмилалӣ дар Федератсияи Россия, Штатҳои Муттаҳидаи Америка, Шохигарии Белгия, Шохигарии Тайланд, Зеландияи нав, Ҳиндустон, Ҷумҳурии Халқии Хитой, Ҷумҳурии Ислонд Эрон, Япония, Шветсия, Словакия, Нидерландия, Арманистон, Франция, Беларус, Молдова, Украина, Узбекистон, Қазоқистон, Қирғизистон ва дигар давлатҳо ширкат варзида, Ҷумҳурии Тоҷикистонро ҳамчун кишвари соҳибистиклолу демократӣ, ҳуқуқбунёду арҷгузор ба арзишҳои умумибашарӣ ва узви ҷудонашавандаи ҷомеаи ҷаҳонӣ муаррифӣ менамоянд.

Қобили қайд аст, ки роҳбарият ва аъзои ҲХДТ дар Маҷлиси миллӣ барои иштироки ғаёлона дар ҷорабиниҳои мақомотҳои бонуфузи Байнипарламентӣ, густариши робитаҳои хориҷӣ, ғаёолияти қонунгузорӣ дар бобати ҳамоҳанг сохтани қонунҳо ва дар заминаи он таҳкими дӯстӣ ва ҳамкории мамлакатҳо ва халқҳо бо ордену медал ва ифтихорномаҳои созмонҳои болозикр сарфароз гардонида шудаанд.

Мебояд зикр сохт, ки баргузориҳои воҳӯрию мулоқотҳои расмӣ Раиси Маҷлиси миллӣ, муовини яқум ва муовинони ӯ, раисони кумитаҳо, аъзои Маҷлиси миллӣ бо раисони парламентҳои кишварҳои мухталиф, ходимони намоёни давлатӣ, сафирони ғавқулода ва мухтори давлатҳои хориҷӣ, намоёндагони созмону ташкилотҳои бонуфузи байналмилалӣ бахши муҳими ғаёолияти Маҷлиси миллӣ ба ҳисоб рафта, ҷиҳати барқарор намудани робитаҳои қорӣ мустаҳкам мусоидат менамоянд. Айни замон Маҷлиси миллӣ бо як қатор парламентҳои кишварҳои хориҷии дуру наздик робитаҳои қорӣ барқарор намуда, бо онҳо гуруҳҳои дӯстӣ ва ҳамқорӣ таъсис ёфтаанд¹².

Ҳамкории ҲХДТ дар доираи Иттиҳоди Давлатҳои мустақил тавассути Ҳизбҳои сиёсӣ ва парламентҳои ин кишварҳо ба роҳ монда шудааст. Дар сиёсати хориҷии ҳеш, Ҷумҳурии Тоҷикистон ба рушди устувори муносибатҳои дуҷониба ва бисёрҷониба бо давлатҳои узви

¹² <http://majmilli.tj/>. Сомонаи Маҷлиси Миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Санаи мурочиат 12. апрели соли 2018.

ИДМ аҳамияти вижа медиҳад. Аз замони таъсиси Иттиҳод, давлатҳои узв пояи устувори ҳуқуқӣ ташкил додаанд, ки имкони дар ғосилаи кутох аз бухрони системавӣ баромадан ва сабаби рушди иқтисод ва тавсеаи савдои мутақобиларо фароҳам намуд.

Намояндагони ҲХДТ дар пешбурди сиёсати хориҷии мамлакат, дар таҳияи санадҳои меъёрии байналмилалӣ дар кумитаҳо ва аз ҷониби фраксияи худ ташаббускори дахҳо қонунҳои байналхалқӣ мебошад. Танҳо дар доираи ИДМ Тоҷикистон тақрибан ду ҳазор санади қабулшударо ба имзо расонидааст, ки шумораи умумии он то имрӯз қариб 3 ҳазорро ташкил медиҳад. Аз он санадҳо қарорҳои Шӯрои сарони давлатҳо - 400, Шӯрои сарони ҳукуматҳо - зиёда аз 1000 ва Шӯрои вазирони қорҳои хориҷӣ - 200 ададро ташкил медиҳад¹³.

Чи тавре ки муовини якуми Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон С.Сафаров қайд намудааст: “Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо аҳзоби сиёсии ҷумҳуриҳои Қирғизистону Қазоқистон ва Ҷумҳурии халқии Хитой низ ҳамкориҳоро ба роҳ мондааст”¹.

Дар Шӯрои ҷамъиятӣ низ ҲХДТ иштироки ғайол дошта, ҳамеша ҳадафҳои ба нақша гирифтаи ҳизбро оид ба сиёсати дохилӣ ва хориҷии мамлакат мавриди муҳокима қарор додааст. Таҳти роҳбарии Раиси Шӯрои ҷамъиятӣ Эмомалӣ Раҳмон ҷаласаҳои муҳим бо иштирок ва маърузаҳои Раиси Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон М.У. Убайдуллоев ва раисони Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон борҳо ҷаласа баргузор гардида, дар ин мулоқоту суҳбатҳо бо аъзои Шӯрои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон роҳҳои ҳалли проблемаҳои дар ҷомеа буда, таҳкими раванди иҷрои қонунҳо, тақмили қонунгузорӣ ба таври боварибахш равшан гардиданд. Дар ин ҷода таъкид шудааст, ки меъмори ҷомеаи шахрвандӣ

¹³ <https://mfa.tj/>. Сомонаи Вазорати қорҳои хориҷии Тоҷикистон. Санаи мурочиат 18 майи соли 2018.

¹ Сафаров С. Ҳизби зодаи истиклолият.-Душанбе, 2011.-С.169.

ҳадафи асосии давлат буда, созмонҳои ғайриҳукумати ва ҳамкориҳои онҳо бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ нақши муҳим дорад.

Ҳоло ҳамкориҳои ҳизбҳои сиёсӣ, иттиҳодияҳо ва созмонҳои ҷамъиятӣ дар доираи Шурои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон хеле вусъат ёфтааст. Дар вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳо Шуроҳои ҷамъиятӣ амал менамоянд. Лекин дар баъзе шаҳру ноҳияҳо фаъолияти Шуроҳои ҷамъиятӣ, ташкилотҳо ҳизбҳои сиёсӣ ва робитаи онҳо бо мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ беҳбудӣ ва кори доимиро тақозо мекунад. Шуроҳои ҷамъиятӣ аз набзи зиндагӣ бояд ҳамеша огоҳ бошанд. Раванди пурвусъати ҳамкориҳо дар ҷабҳаҳои гуногун бо кишварҳои дигар мавқеи Тоҷикистонро хеле боло бурда, ба ҳалли чандин проблемаҳои иқтисодӣ иҷтимоӣ мусоидат намуд. Аз ҷумла, пешрафтҳо дар сохтмонҳои азими нерӯгоҳҳои барқии “Сангтуда-1”, “Сангтуда-2”, “Роғун” ва ба истифода дода шудани нақби Анзоб, ки бо пешниҳоди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нақби «Истиқлол» ном гирифт, аз дастовардҳои бузурги Тоҷикистон мебошад. Ин самти кори давлат ва Ҳукумат аз ҷониби ҳизбҳои сиёсӣ ҳамчун раванди сиёсати дуруст ва созанда эътироф гардидааст. Дар ҷараёни ҷаласаҳои Шурои ҷамъиятӣ ва «Маҳфили ҳамкориҳои иҷтимоӣ»-и он аксарияти иштироккунандагон самти асосии сиёсати Президенти Тоҷикистонро дуруст мешуморанд ва махсусан, ба воқеият табдил ёфтани оромию амният ва сулҳу осоишро заминаи тамоми нақшаҳои бузурги иҷтимоӣ дар оянда ҳисоб мекунад.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар робита бо дигар аҳзоби сиёсии мамолики хориҷӣ ҳамеша кушидааст ҳадафҳои асосии сиёсати хориҷии Тоҷикистонро таъмини амният, талош барои афзун кардани имкониятҳои моддӣ, сиёсӣ, низомӣ, зехнӣ ва боло бурдани обрӯю нуфузи кишвар дар ҷомеаи байналмилалӣ дар мадди аввал гузорад.

Амалӣ гаштани ин ҳадафҳо аз сурату сифати ҳамкориҳои хориҷии ҲХДТ бо дигар ҳизбҳои ҳукумронӣ мамлакатҳои мухталифи хориҷии дуру наздик вобаста мебошад. Боз ҳам фаъол кардани ҳузури Тоҷикистон

дар Иттиҳоди давлатҳои мустақил ва ба роҳ мондани муносибатҳои афзалиятноки бисёрҷониба ва дӯҷониба бо давлатҳои иштирокчи ИДМ аз вазифаҳои муҳими сиёсати берунии кишвари мо мебошад. Тоҷикистон ягона давлат дар ИДМ аст, ки наваду нӯҳ дар сади тамоми қарордод ва шартномаҳоеро, ки сарони давлатҳои иштирокчи Иттиҳод ба имзо мерасонанд, иҷро мекунад¹.

Дар тули фаъолияти чоряк аср роҳбарияти ҲХДТ дар муносибатҳои байналмилалӣ ба комёбиҳои назаррас ноил гардид. Дар арсаи ҷаҳонӣ баланд бардоштани эътибору нуфузи Тоҷикистонро ҲХДТ ҳамчун самтҳои афзалиятнок ва муҳими фаъолияти сохторҳои ҳизбӣ муайян карда буд. Дар ин давра ҲХДТ бо ҳизбҳои сиёсии «Единая Россия»и Федератсия Россия, Ҳизби халқӣ-демократии «Нур Отан» Ҳизби «Озарбойҷони Нав» Ҳизби комунистии Хитой, Ҳизби ҷумҳуриявии Арманистон ва даҳҳо дигар ҳизбҳои ҳамкориҳои дӯҷониба, минтақавӣ ва дар доираи ИДМ ва ғайраро ба роҳ монда дар арсаи байналхалқӣ нуфузи худро баланд намудааст.

Бо мақсади тақвият бахшидани ҳамкориҳои ҳизбӣ, табодули таҷрибаи пешқадам ва кавитар гардидани робитаҳои байналмилалӣ, дар намояндагии минтақавии Ҳизби умумироссиягии «Единая Россия» дар вилояти Иркутск мулоқоти намояндагони ТҶЧ «Созандагони Ватан» бо ҳайати роҳбарикунандаи ҳизб — Мясников Дмитрий Александрович — муовини раиси кумитаи иҷроияи «Единая Россия» дар вилояти Иркутск, Артем Синдежапов, роҳбари қаноти ҷавонони «Единая Россия» — «Молодая Гвардия» дар вилояти Иркутск, Константин Бушуев, роҳбари қаноти ҷавонони «Единая Россия» — «Молодая Гвардия» дар шаҳри Иркутск ва Алексей Гордин, раиси комиссия оид ба муносибатҳои миллӣ ва озодии вичдони Палатаи ҷамъиятии вилояти Иркутск, роҳбари

¹ Сайидзода З. Фаъолияти байналмилалӣи Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон: бозгашти давлати миллии тоҷикон ба арсаи сиёсати ҷаҳонӣ.-Душанбе, 2016.-С.59.

намояндагии минтақавии Ассамблеяи халқҳои Россия дар вилояти Иркутск баргузор гардид. Ҳайати ТҶЧ «Созандагони Ватан»-ро дар вохурӣ мудири шуъбаи кор бо ҷавонон ва занони Дастгоҳи КИМ ҲХДТ, муовини якуми раиси ТҶЧ «Созандагони Ватан» Илҳомчон Ҳамидов роҳбарӣ ва муаррифӣ намуд. Ҳамчунин, Раиси КИ ҲХДТ дар ноҳияи Сино Заррина Файзуллозода, Раиси КИ ҲХДТ дар ноҳияи Исмоили Сомони Насимчон Расулзода, мудири шуъбаи ташкилии КИ ҲХДТ дар вилояти Хатлон Навруз Ҳусейнзода ва мудири шуъбаи кор бо ҷавонони КИ ҲХДТ дар шаҳри Хучанд Фирдавсхон Саидов низ дар мулоқот иштирок доштанд. Ҷонибҳо бо қаноатмандӣ аз баргузории Форуми байналмилалӣ ҷавонон «Байкал» натиҷагирӣ намуда, дар мавзӯи авлавиятҳо ва афзалиятҳои кор бо ҷавонон, ба роҳ мондани таҷрибаи мунтазами табодули хизбиён, татбиқи босамари қарордоди ҳамкориҳои намояндагии минтақавӣ «Единая Россия» дар вилояти Иркутск ва КИ ҲХДТ дар вилояти Хатлон, ҷалби бештари сайёҳони Иркутск ба Тоҷикистон дар доираи эълони «Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунароҳои мардумӣ», ташкили курсҳои машваратӣ-омузишӣ хизбиёни ҷавон дар қаламрави кишварҳо ва дигар масоили муҳими дохилихизбӣ суҳбати самимӣ анҷом доданд. Дар охир, аз номи ҳайат ба роҳбарияти минтақавӣ «Единая Россия» дар вилояти Иркутск армуғони миллӣ тақдим гардид. Хотиррасон бояд кард, ки шартномаи ҳамкорӣ миёни ҲХДТ ва «Единая Россия» моҳи январӣ соли 2017 имзо шудааст¹⁴.

Ҳамин тавр, сиёсати хориҷии Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ ва саҳми он дар ҳалли проблемаҳои глобалӣ ба фаъолияти байналмилалӣ ҲХДТ вобастагии ногусастанӣ дорад. Зеро тамоми ҳадафҳои ба нақшагирифтаи Ҳукумати мамлакат чӣ дар сиёсати дохилӣ ва чӣ дар сиёсати хориҷӣ аз Қарору пешниҳодҳои КИМ ҲХДТ вобаста аст. Тоҷикистон дар тули зиёда аз 27 соли истиқлолияти давлатӣ дар роҳи тавсеаи сиёсати хориҷии худ ҳам дар сатҳи муносиботи дучониба ва

¹⁴ <http://hhdt-sugd.tj/>. Сомонаи КИ ҲХДТ дар вилояти Сӯғд.

ҳам дар ҷаҳорҷуби равобити байналмилалӣ ва минтақавии тиҷоративу иқтисодӣ қадамҳои баланд бардоштааст. Ҳадафҳои асосии сиёсати давлат дар ин самт тавсеаи равобити иқтисодӣ, бозсозии зерсохтҳо, ҷалби сармоя, эҷоди шароит барои тиҷорати озод, ҳалли мушкилоти вобаста ба раҳо намудани мамлакат аз бунбасти коммуникатсионӣ ва амсоли он мебошад. Натиҷаи ҳамкориҳои байналмилалии ХХДТ бо аҳзоби сиёсии хориҷӣ дар он зоҳир мегардад, ки имрӯз парлумони кишвари мо дар радифи парламентҳои шинохтаи ҷаҳон шомил мебошад.

БОБИ IV: ФАЪОЛИЯТИ ИНСТИТУТСИОНАЛИИ СОХТОРҲОИ ҲИЗБИ ХАЛҚИИ ДЕМОКРАТИИ ТОҶИКИСТОН ДАР СОЛҲОИ 2010-2019

4.1. Рушди минбаъдаи фаъолияти ҲХДТ дар солҳои 2010-2019

Анҷумани X-уми Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ки моҳи декабри соли 2009 баргузор гардид, дар такмилу густариши фаъолияти минбаъдаи тамоми сохторҳои ҳизбӣ нақши барҷаста дорад. ҲХДТ тасмим гирифт, ки барои вусъати фаъолият ва тақвият бахшидани мавқеъ ва мақоми ҳизб дар сохтори роҳбари ҳизб тағйироти ҷиддӣ ворид намояд. Бо назардошти талаботи замон, таҳаввулоти иҷтимоию сиёсӣ ва ҷоннок шудани фаъолнокии сиёсии мардум сохторҳои ҳизбиро дар ҳама зинаҳо неруманд гардонид. Дар Роҳбарияти олии ҲХДТ ба ҷойи як муовин ду муовини озоди Раиси ҳизб ва дар Дастгоҳи Кумитаи иҷроияи марказӣ шӯбаҳои нав таъсис дода шуданд ¹.

Дар доираи кори Анҷуман ва Маҷлиси Раёсату КИМ собиқадори кори давлатию ҳукуматӣ ва дипломатӣ Сафар Ғаюрович Сафаровро ба сифати муовини якуми Раиси ҳизб ва Асрор Латиповро, ки дар Дастгоҳи иҷроияи Президенти мамлакат фаъолият дошт, муовини Раиси ҳизб интихоб карда шуданд. Кумитаҳои иҷроияи ҳизбии вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳо низ бо воҳидҳои кории нав пурра гардонда шуда, дар заминаи ҳамин дигаргунӣҳои кори ҳизб боз ҳам фарогир ва таъсирбахш шуд ².

Дар Анҷумани X-уми Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон масъалаи интихобот, ки яке аз воситаҳои ҷиддии ошкор намудани мақому мартабаи ҳизбҳои сиёсӣ дар ҷомеа мебошад, матраҳ гардид. Ҳамзамон, зикр шуд, ки ҲХДТ манфиадори ҳамкориҳои созанда бо ҳамаи аҳзоби сиёсӣ ва иттиҳодияҳои ҷамъиятии кишвар мебошад. Марҳилаи сифатан нав барои фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон

¹ Минбари халқ. 19 декабри соли 2010.-С.2.

² Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-С. 97.

баъд аз Анҷумани Х оғоз гардид. Аз соли 2010 то соли 2014, ки солҳои вусъати фаъолияти ташкилотҳои ХХДТ эълон гардида буд, ташаббускориҳои ташкилотҳои ҳамаи зинаҳои он боз ҳам ҷоннок шуд.

Аз фаъолияти сипаригаштаи ҳизб муайян гардид, ки ташкилотҳои ҳизбӣ дар амри истиқбол ва таҷлил намудани санаҳои таърихӣ ва ҷашнҳои муҳими ҷумҳуриявӣ дар сафи пеш қарор доштанд. Онҳо худро ба сифати таблиғгарони ғояҳои созандаи ҳизб, суннатҳои давлатсозӣ ва ташвиқгарони дастовардҳои солҳои истиқлолияти кишвар ва мубаллиғони варзидаи сулҳу суботи комил, ваҳдату якпорчагии мардуми сарбаланди тоҷик нишон доданд¹.

«Барои созандагӣ ва рушди босуботи Тоҷикистон» Барномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2015 ба ҳайси барномаи амал ба ҷомеа пешниҳод шуда, ҳамчун мақсадҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон эътироф гардид. Барномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо Барномаи стратегии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон алоқамандии зич дошт².

28 –уми феввали соли 2010 интиҳоботи вакилон ба Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ баргузор гардид, ки дар он 3 миллиону 289 ҳазору 377 нафар интиҳобкунандагон ширкат варзидаанд, ки 90,3 дарсади интиҳобкунандагонро ташкил дод. Тибқи натиҷаи ҷамъбасти интиҳобот, 41 вакил аз ҳавзаҳои якмандатӣ ва 22 вакил аз ҳавзаи ягонаи умумиҷумҳуриявӣ интиҳоб гардиданд. Дар байни вакилони Маҷлиси намояндагон 45 нафар аъзои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, 2 нафар аъзои Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон, 2 нафар аъзои собиқ Ҳизби наҳзати исломии Тоҷикистон 2 нафар аъзои Ҳизби аграрии

¹ Минбари халқ. 19 декабри соли 2010.-С.2.

² Минбари халқ. 19 декабри соли 2010.-С.2- 3.

Тоҷикистон, 2 нафар аъзои Ҳизби ислоҳоти иқтисодии Тоҷикистон ва 10 нафар ғайриҳизбӣ мебошанд.¹

Интиҳоботи соли 2010 дар як рӯҳияи баланди ташкилию сиёсӣ ва шаффоф баргузор гардид, ки дар он Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо гирифтани раӣи бештари овозҳои интиҳобкунандагон ғолибияти мутлақро ба даст овард.

Аз оғози соли 2010 кулли аъзои ҳизб дар чараёни омодагӣ ба маъракаи муҳими сиёсӣ-интиҳоботи Маҷлиси Олӣ ва Маҷлиси маҳаллии вакилони халқ қарор дошт. Барои дар сатҳи баланд гузаронидани ин маъракаи сиёсӣ, ташкилӣ ва тибқи меъёрҳои демократӣ озоду шаффоф гузарондани он ташкилотҳои ҳизбӣ омодагии ҳаматарафа диданд. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон Барномаи пешазинтиҳоботии мукамал ва аз ҷиҳати илмӣ асосноки худро таҳия намуд. Ба маъракаи интиҳоботи Маҷлиси Олӣ ва маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ таҳти шиори “Барои созандагӣ ва рушди босуботи Тоҷикистон” ворид гардид.

Дар Анҷумани X ҳизб ҳангоми муаррифии барномаи мазкур Раиси ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон изҳор дошт, ки дар сурати дар интиҳобот ба пирӯзӣ расидани Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ин барнома ҳамчун барномаи ҳукуматӣ барои амалӣ гардонидан пазируфта мешавад. Ин ҳадафро дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон низ Раиси ҲХДТ ироа намуда буданд. Президенти кишвар фикри худро тақвият баҳшида, таъкид намуданд, ки пешниҳодҳои муҳими барномавии аҳзоби сиёсии дигарро низ омӯхта, барои амалӣ гардондан тадбирҳо андешида мешавад.²

Барои мукамал гардонидани донишҳои сиёсии мушоҳидони ҳизб дар ин давра бо тавсияи Дастгоҳи КИМ аз тарафи кумитаҳои иҷроия дар тамоми минтақаҳои ҷумҳурӣ семинарҳои омӯзишӣ гузаронида шуд. Аз ҷаъолияти ҳизб, роҳбарияти он ва воҳӯриҳои муштаракӣ ҳизбҳои

¹ Вазифаҳои таъхирнопазири ташкилотҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе (Маводи маҷлисҳои Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе ва Конференсияи XIV ҳисоботӣ-интиҳоботии ташкилотҳои ҲХДТ дар шаҳри Душанбе).-Душанбе, 2013. С.-7.

² Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе, 2014.-С.98.

номзадҳои ҲХДТ пайваста дар воситаҳои ахбори омма пахш гардиданд. Дар давраи омодагӣ ба интиҳобот аз ҷониби ҲХДТ ду маротиба ҷаласаи ситоди марказӣ гузаронида шуд, ки дар онҳо масъалаҳои роҳу услуби замонавии таблиғу тарғиби технологияи замонавии ҷалби электорат ва ҳамчунин вобаста ба рафъи камбудихое, ки дар чараёни омодагӣ ба назар расида буданд, ҳисоботи раисони Кумитаҳои иҷроияи ҳизбии вилоятҳои Хатлон, Суғд ва шаҳри Душанбе шунида шудаанд.

Дар 39 ҳавзаи якмандатии интиҳоботи Маҷлиси намояндагонии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ғалаба ба даст овардан, дар ҳавзаи ягонаи умумиҷумҳуриявӣ соҳиби 70,6 фоизи овозҳо гардидан ва 16 нафар номзад дар парламенти касбӣ ворид гардидан аз ҷаҳду талошҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ва махсусан, Раиси муаззами он, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон шаҳодат меод. Комёбии ҲХДТ ба мақому манзалати номзадҳои пешбарикардаи ҳизб низ вобаста буд, ки нисбат ба ҳар кадом номзатҳои аҳзоби мухталиф шахсиятҳои шинохта, обрӯманд ва арзанда буданд. Дар давраи интиҳоботӣ (2010) Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе соҳиби 70,5 дарсади овозҳо, дар Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон соҳиби 63,8 дарсад, дар вилояти Хатлон -70,4, дар вилояти Суғд -72,2 ва дар шаҳру ноҳияҳои тобеи марказ соҳиби 68,2 дар сатҳи овозҳои интиҳобкунандагон гардидаанд.¹

Раёсати Кумитаи Иҷроияи Марказии ҲХДТ дар соли 2010 панҷ маротиба маҷлис, панҷ семинари минтақавӣ ва садҳо маҷлисҳои нақшавии Кумитаҳои иҷроия ва созмонҳои ибтидоӣ баргузор намуд, дар ин ҷаласаҳо масъалаҳои гуногуни ҳалталаб мавриди баррасӣ қарор дода шуд. Дар онҳо масъалаҳои сиёсӣ дохилиҳизбӣ, аз ҷумла ҷамъбасти интиҳобот, вазифаҳои ташкилотҳои ҳизбӣ дар асоси супоришҳои дар Паёми Президенти кишвар ба Маҷлиси Олии мамлакат баён гардида, муҳокимаи фаъолияти ташкилотҳои ҳизбӣ, қабул ва тасдиқи

¹ Сафаров С. Ҳизби зодаи истиқлолият. Душанбе, 2010.-С.- 33.

низомномаи воҳидҳои сохторӣ, амалӣ намудани дастури супоришҳои роҳбарияти ҳизб, тоза кардани сафҳои ҳизб ба монанди инҳо баррасӣ шудаанд. Дар рафти баргузори маъракаи пешазинтихоботӣ ва баъди он корҳои таблиғотию ташвиқотӣ ҳаматарафа вусъат дода шуд.

Робитаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо васоити ахбори оммаи расмӣ, хусусӣ, соҳавӣ ва ташкилотҳои ғайридавлатӣ дар ҳамин давра мустаҳкам гардид. Роҳбарон ва кормандони масъули ҳизбӣ мақсаду маром ва нақшаю барномаҳои ҳизбро шарҳу эзоҳ дода, онҳоро ҳамаҷониба таблиғ мекарданд. Моҳҳои сентябр ва декабр мутобиқи нақшаи кории Дастгоҳи Кумитаи иҷроияи марказии ҲХДТ фаолияти Кумитаҳои иҷроияи вилоятҳои Суғду Хатлон дар Маҷлиси Раёсати КИМ мавриди баррасӣ қарор дода шуд. Дар моҳи июл дар ноҳияи Шаҳринав семинари омӯзишӣ оид ба натиҷаи санҷиши фаъолияти ташкилотҳои ҳизбии шаҳру ноҳияҳои таъеи ҷумҳурӣ баргузор гардид. Маҷлисҳо ва семинарҳои мазкур ба фаъолияти ташкилотҳои ҳизбӣ такони ҷиддӣ бахшиданд ¹.

Маводи Анҷумани X ва Маҷлиси Раёсати КИМ ҲХДТ дар шакли китоби алоҳида, «Санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ вобаста ба фаъолияти ҳизб» барои кормандони масъули ташкилотҳои ҳизбӣ китоби рӯйимизӣ, бо теъдоди 1000 нусха таҳия ва нашр гардид.

Барои мустаҳкам намудани заминаи модиву молиявӣ Дастгоҳи Кумитаи Иҷроияи Марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар асоси худмаблағгузорӣ шӯъбаи хоҷагидорӣ ва сармоягузориро ташкил намуда, дар назди Дастгоҳи ҳизб матбааи худро ташкил дод. Дар ноҳияи Файзобод, Данғара ва Шаҳринав хоҷагиҳои ёрирасони назди Дастгоҳи КИМ ҲХДТ ташкил гардиданд. Соли 2010 барои ҲХДТ соли ислоҳоти кадрӣ, сохторӣ ва такмили фаъолияти комичроияҳо буд. Дар ин сол ҳизб фаъолиятро тибқи санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ ба низом даровард.

¹Вазифаҳои таъхирнопазирӣ ташкилотҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе (Маводи маҷлисиҳои Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе ва Конференсияи XIV ҳисоботӣ интихоботи ташкилотҳои ҲХДТ дар шаҳри Душанбе). -Душанбе, 2013. С.- 8.

Соли 2011 маҷлиси Кумитаи иҷроияи марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон доир гардид. 20-уми апрели соли 2011 дар Маҷлиси КИМ ҲХДТ масъалаи «Нақши ҷавонон дар таҳкими ҷомеаи шаҳрвандӣ ва масъулияти онҳо дар устувор гардонидани мавқеъ ва нуфузи ҳизб» ба таври васеъ мавриди баррасӣ қарор гирифта, бо назардошти он ки имрӯз дар тамоми кишварҳои олам ҷавонон ба ҳайси як неруи бузурги бунёдкор ва пешбарандаи ҷомеа эътироф гардиданд. Ташкилоти ҷамъиятии ҷавонон “Созандагони Ватан” ташкил карда шуд¹.

Кумитаи иҷроияи марказии ҲХДТ 23-уми ноябри соли 2011, Маҷлиси васеъ дар шаҳри Душанбе доир намуд, ки дар он масъалаи фаъолияти Фраксияи ҳизб дар Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олӣ мавриди баррасӣ қарор гирифт. Дар ҷараёни маҷлис ҳисоботи раиси Фраксияи ҳизб дар парламент, гузоришу музокираҳои аъзои КИМ оид ба фаъолияти гурӯҳҳои вакилӣ дар маҷлисиҳои маҳаллии вакилони халқ шунида шуд. Дар Оинномаи ҳизбу қарорҳои Анҷуман ва ҳам дар санадҳои меъёрии қабулкардаи маҷлисиҳои Кумитаи иҷроияи марказии ҳизб омадааст, ки кумитаҳои иҷроия бо гурӯҳҳои вакилӣ бояд робитаи доимиро ба роҳ монанд.

Раиси ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон ҳанӯз пеш аз интиҳобот ба ҳайси Роҳбари давлат таъкид намуда буд, ки пешниҳодҳои барномавии ҳамаи номзадҳо омӯхта ва дар сурати қобили қабул буданашон барои амалӣ кардани онҳо тадбирҳо андешида шаванд. Бояд қайд кард, ки аксарияти санадҳои ҳуқуқии дар парламент қабулшуда маҳз аз Барномаи пешазинтиҳоботии ҲХДТ бармеояд. Вакилон-аъзои ҳизб муваззаф гардонидани шуданд, ки дар фаъолияти худ хангоми таҳияи санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ эҷодкорона муносибат карда, ҳар як арзу мурочиат ва пешниҳоди шаҳрвандонро ба эътибор гиранд, то ки қонунҳо бо сифати

¹ Мароми пойтахт. 24 апрели соли 2011.-С.-2-3.

баланд ва мукаммал қабул карда шавад ва ҷавобгӯи талаботи ҷомеа бошанд¹.

Яке аз вазифаҳои муҳими дигаре, ки ХХДТ дар давраи мазкур иҷро намуд, ин фаъолияти ҳизб ва умуман, ташкилотҳои ҳамаи зинаҳои ҳизбӣ, дастовардҳои солҳои охир мамлакатро ба оммаи васеи мардум фаҳмонида тавонист, сиёсати пешгирифти давлату ҳукуматро мунтазам дар байни мардум таблиғу ташвиқ намуд, ба ҳама гуна ангезаҳои номатлуби ҷомеа ва ақидаҳои носолими муҳолифони сиёсӣ саривақт баҳои воқеӣ ва ҷавоби муносиб дод.

Фаъолияти пурсамари ҳизб буд, ки дар ибтидои соли 2011 теъдоди аъзои ҳизб зиёда аз 152 ҳазор нафарро ташкил дода, шумораи занон дар ҳизб 61 ҳазор нафар ё 41%-ро ва ҷавонон зиёда аз 50 ҳазор нафар ё 33%-ро ташкил менамуд. Аз ҷумла, бо роҳи ҷалб намудани хоҳишмандон ба сафи ҳизб дар вилояти Хатлон дар ин давра қариб 10 ҳазор нафар аъзои нав ба сафи ХХДТ пайвастанд. Дар ҳама маврид дар ҷаласаҳои ҳизбӣ Раиси ҳизб Эмомалӣ Раҳмон таъкид менамуданд, ки зимнан, ҳамагуна таҳаввулотҳои сиёсӣ иҷтимоӣ пеш аз ҳама дар пойтахт ба вуқӯ мепаивандад. Бинобар ин, таъсир ва нуфузи ХХДТ бояд дар шаҳри Душанбе фарогир бошад¹.

Аъзо шудан ба ҳизб на бояд ба хоҳири ғарази шахсӣ ё фақат ба хоҳири соҳиби мансаб шудан ба он бошад. Бо мақсади назорати ҳаракати аъзои ҳизб ва ҷойивазкунии онҳо бо Қарори Раёсати Кумитаи Иҷроияи Марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба Низомнома «Оид ба тартиби бақайдгирии узви Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон» тағйирот ворид карда шуд. Дар натиҷа, ба варақаҳои шахсии узви ҳизб маълумот дар бораи ба қайд гирифтани ва аз

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. Ҷ. 1-3. Душанбе: Ирфон-2001; Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. Аз таърихи таъсиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. (Ба истиқболи 20-солагии таъсиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон). - Душанбе: Эр-граф, 2014. - С.98.

¹ Азиззода Ғайрат. Рисолати созандагӣ. //Роҳи субот. - Хучанд, 2017. - С.32.

кайд баровардан дохил гардид, ки барои назорати ҳаракати аъзои ҳизб мусоидат менамуд.

Яке аз масъалаҳои ҷиддии дигаре, ки ба ҳайати таркибии аъзои ҳизб иртибот дошт, мушаххас набудани теъдоди шахсони ба муҳочират рафта ва нафароне мебошанд, ки дар рӯйхати аъзои ҳизб ҳастанду дар амал бо он ҳамкорӣ надоранд. Дар натиҷаи таҳлили ҳамаҷониба маълум гардид, ки дар вилояти Суғд 8120 нафар ва вилояти Хатлон 5010 нафар аз сафи ҳизб хориҷ карда шудаанд. Тибқи ҳисобҳо, қариб 10 ҳазор нафар дар муҳочирати меҳнатӣ буданд. Вазифаи муҳими ташкилотҳои ибтидоӣ ноҳиявӣ аз он иборат аст, ки бо муҳочирони корӣ робитаи доимӣ дошта бошанд. Аз ин рӯ, ҳамон сол тасмим гирифта шуд, ки дар ояндаи наздик сарпараст-ҳамоҳангсози ҳизбро дар Федератсияи Россия таъсис дода ва бо ҳамватанони худ дар хориҷи кишвар робитаи доимӣ барқарор намоем. Бо онҳо бояд мунтазам кор барем, зеро муҳочирони меҳнатӣ низ интиҳобкунандагони мо ба ҳисоб мераванд².

Вобаста ба ин Дастгоҳи Кумитаи иҷроияи марказии ҲХДТ бо Сафорати Тоҷикистон дар Россия ва намояндагҳои Хадамоти шуғли аҳоли, ки муқими вилоятҳои Федератсияи Россия мебошанд, алоқаи қавӣ барпо намуда, бо ин мақсад дар Дастгоҳи ҳизб тибқи супориш барои панҷ сол нақша-чорабинӣ таҳия намуданд.

Бо истифода аз шабакаи умумиҷаҳонии Интернет кумитаҳои иҷроияи вилоятӣ ва шахру ноҳиявӣ аз соли 2011 имконият пайдо намуданд, ки ташкилотҳо саривақт аз рӯйдодҳои ҳизбӣ бохабар шаванд. Ҳамчунин, аъзои ҳизб нисбат ба маводи интишоршудаи ВАО воқуниши саривақтӣ нишон диҳанд¹.

Соли 2011 яке аз масъалаҳои дигаре ки барои ҲХДТ муҳим ҳисобида мешуд, ин таъсиси ташкилотҳои ибтидоӣ дар маҳаллаҳо ва гузару кӯчаҳо ба ҳисоб мерафт. Бо ин мақсад шиорҳои “Хона ба хона”,

² Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе, 2014.-С.101.

¹ Минбари халқ 14 ноябри соли 2011.-С.3.

“Куча ба куча” ва “ Маҳалла ба маҳалла” ба ҳукми анъана даромада буданд.

Ҳалли масоили занон яке аз ҳадафҳои асосии барномавии ХХДТ ба ҳисоб меравад. Тадбирҳои дар ин бобат барои ташаккули ҷаҳонбинӣ, маърифати ҳуқуқӣ, ҳимояи манфиатҳои занон, воридшавии онҳо ба раванди муносибатҳои нави ҷомеа ва роҳандозии ташаббусҳои созандаи занон равона гардидааст. Ташкилотҳои ҳизбӣ барои тадбиқи ҳамаҷонибаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» ташаббус зоҳир намуда, дар сафи пеш ин амали пурмасъулият қарор гирифтанд. Яке аз талаботи қонуни мазкур аз он иборат аст, ки дар танзими масъалаҳои вобаста ба таълиму тарбияи фарзанд дар қатори мақомоти давлатӣ ҳамчунин иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, аз ҷумла ҳизбҳои сиёсӣ масъулият дорад².

Риояи ҳатмии муқаррароти Қонун «Дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросимҳо» аз ҷумлаи масъалаҳое мебошад, ки таваҷҷуҳи ҷиддӣ ва доимии комичроияҳо, ғаёлон ва ҳар як узви ҳизбро тақозо намудааст. Агар ба таърихи ҳаракатҳои ҷавонон дар кишварамон назар афканем, пас мебинем, ки солҳои аввали соҳибистиклолӣ ташкилоту созмонҳои ҷавонон аксаран бе ягон дастгирӣ ғаёлият доштанд. Маълум аст, ки имрӯзҳо ғаёлияти ҷавонон дар ҳама соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ назаррас аст. Аз сӯи дигар, саҳмгузориҳои ҷавонон ба дараҷаи тасаввурот ва дарку ғаҳмиши онҳо оид ба масоили гуногуни ҳаёти низ вобастагӣ дорад. Бо мақсади боз ҳам муттаҳид намудани ҷавонон, истифодаи неруи зеҳнӣ ва созандагии насли наврас ва бо ин васила, афзун гардонидани шумораи электорати ҳизб ва зиёд кардани алоқамандону ҷонибдорони ХХДТ дар асоси Қарори Маҷлиси Кумитаи иҷроияи марказӣ моҳи апрели соли 2011 Ташкилоти ҷамъиятии ҷавонон Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон «Созандагони Ватан» ва «Мактаби сиёсатмадори ҷавон» таъсис дода шуд. Вазифаи ташкилоти

² Додхудоева Б. Иттиҳоди занони Тоҷикистон// Бобобекова М.Нақши зан дар раванди демократӣ.- Душанбе,1998.- С.49-50.

мазкур ҷалби ҷавонон ба сафи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон буда, дар як мудати кутоҳ аъзои он ба 80 ҳазор нафар расид ва дар татбиқи сиёсати Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон байни ҷавонони мамлакат ҷойгоҳи муносиби худро пайдо кард.¹

Мақсади асосии Ташкилоти ҷамъиятии ҷавонон «Созандагони Ватан» ин ба вучуд овардани шароити иҷтимоӣ-иқтисодӣ, сиёсӣ ва инкишофи ҷамаҷонибаи ҷавонони Ҷумҳурии Тоҷикистон, баланд бардоштани сатҳи донишҳои ақлонӣ, зеҳнӣ ва ҷисмонӣ ва боз ҳам беҳбуд бахшидани вазъи иҷтимоӣ, фарҳангӣ, сиёсӣ, ҳуқуқӣ, экологӣ махсуб меёфт. Баҳри ҷалб намудани донишҷӯёне, ки тибқи Квотаи президентӣ дар макотиби олии мамлакат таҳсил мекунанд, дар назди ташкилоти «Созандагони Ватан» Маҳфили таълимӣ-бозомузӣ «Неруи созанда» таъсис дода шуд. Имрӯз намояндагҳои Ташкилоти ҷамъиятии ҷавонон «Созандагони Ватан» дар ҷамаи шаҳру ноҳияҳои кишварамон ташкил шуда, дар доираи имкониятҳои мавҷуда ва дастгирии кумитаҳои иҷроияи ҳизбӣ фаъолият намуда истодаанд.¹

Ҷавонони синнашон то 30-сола 70 дарсади аҳолии ҷомеаи Тоҷикистонро ташкил медиҳанд. Ҷавонон тақягоҳи боэътимоди давлату миллатанд, ки ин ба ҳеҷ кас пушида нест ва дар Барномаи ҳизб низ ҳадафҳои мо дар робита ба дастгирии ҷавонон ҷамаҷониба инъикос ёфта аст. Аз ин рӯ, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз замони дар фазои сиёсии мамлакат зухур кардани ба ин табақаи пешқадам ва бунёдкори ҷомеа эътибори ҷиддӣ медиҳад. Ба хотири боло бурдани сатҳи маърифати ҷавонон, тарбияи кадрҳои баландихтисос аз ҳисоби духтарони минтақаҳои дурдаст тибқи квотаи президентӣ аз соли 1997 то ҳоло беш аз 10 ҳазор нафар духтарону писарон барои таҳсил ба мактабҳои олии фаро гирифта шудаанд.²

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе, 2014.-С. 187.

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. – Душанбе, 2014. С.- 98

² Ҳизбҳои сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон. –Душанбе, 2006, С.-- 251

Соли 2011 ба муносибати таҷлили ҷашни таърихи 20-умин солгарди Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон Кумитаҳои иҷроия ва ташкилотҳои ибтидоии ҲХДТ фаъолияти пурсамарро ба роҳ монда дар ҷараёни омодагӣ ба ҷашни мазкур корҳои зиёдро ба субот расониданд. Аз ҷумла, беш аз се ҳазор ҷамъомаду маҷлисҳои тантанавӣ гузарониданд. Дар ин давра тавассути тарғибу ташвиқ тавонистанд, ки мардумро ба корҳои созандаву бунёдкорона ҷалб намоянд.

Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва тамоми қонунҳои амалкунандаи кишвар баҳри зиндагии арзанда ва ҳаёти ошоштаи шаҳрвандон шароити муносибу мусоидро фароҳам овардаанд.

Тамоми дастовардҳои, ки то ба имрӯз дар замони истиқлол ба даст омадааст, аз ҷайзу баракати ваҳдати миллӣ ва сулҳу суботи кишвар аст. Дастовардҳои сиёсии солҳои охири Тоҷикистон, ки дар маҷмӯъ аз ваҳдати миллӣ ва муҳити солими сиёсӣ иборат мебошад, ҳамчун омили асосии ризоияти ҷомеа ва нишонаи маърифату фарҳанги баланди сиёсии мардуми кишвар арзёбӣ мегардад. Ислоҳоти демократӣ дар кишвар фарогир шуда, дигаргунсозии иқтисодиву иҷтимоӣ, сохтмони пулу нақбу роҳҳо, эҳё гаштани соҳаҳои саноат, энергетика, металлургияи ранга ва бунёди дигар иншооти ҳаётан муҳим шароити муносиби зиндагиро барои сокинони мамлакат ва пешрафту ободии диёрамон фароҳам сохтааст.

Масъалаи илму маърифат ва арҷгузори забони давлатӣ, омӯзиши забонҳои хориҷӣ, аз худ кардани технологияи компютерӣ ва ихтисосу ҳунари замонавӣ низ зери таваҷҷуҳи бевоситаи Раиси ҲХДТ, Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон қарор дорад. Воқеан, истиқлолият ҳамон вақт маъно ва моҳияти воқеӣ пайдо мекунад, ки ҳар як узви ҳизб ба қадри он расад ва ин неъмат бебаҳо ва муқаддасро ҳамчун дастоварди бузурги таърихӣ ҳифз намояд. Ватанро дӯст доштан, аз он ифтихор кардан, барои ҳимояи он омода будан, ба қадри осудагиву ваҳдат ва истиқлолият расидан, аз ҷумлаи арзишҳои мебошад, ки

туфайли тарбияи ҷавонон дар заминаи онҳо мо давлати воқеан муктадиру тавоноро бунёд карда метавонем.

Мавқеи геополитикии Тоҷикистон низ ба мо маълум аст, яъне Тоҷикистон аз нигоҳи геополитикӣ кишварест, ки дар қалби Осиёи Марказӣ ҷойгир шудааст ва дар марзи азимтарин тамаддунҳои дунё қарор дорад. Дар замони муосир ҳар як кишвари абарқудрат сайъ хоҳад кард, то манфиатҳои сиёсӣ ва арзишҳои идеологии худро дар давлати навбунёди мо пайгирӣ намояд. Ҳол он ки аз ҷониби Роҳбарияти мамлакат ягона роҳи татбиқи идеяҳои низоми давлатдорӣ, яъне бунёди давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ интиҳоб гардидааст.¹

Вобаста аз Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ барои солҳои 2010-2012 тавсеаи ислоҳоти идораи давлатӣ, таҳкими иқтисодии мамлакат, беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ, ҳифзи иҷтимоии аҳоли, рушди бозори меҳнат, инкишофи бахши хусусӣ, ҷалби сармоя ҳамчун самтҳои афзалиятноки таъмини рушд муайян шудаанд.

Соли 2010 бунёду барқарорсозии Неругоҳи барқи обии «Роғун», «Сангтӯда-2» Маркази дуҷуми барқу гармидиҳии шаҳри Душанбе, неругоҳҳои хурду миёна дар дарёҳои Вахш ва Зарафшон, хати интиқоли барқи Тоҷикистон-Афғонистон, таҷдиди силсиланеругоҳҳои дарёҳои Варзоб ва Вахш, аз ҷумла Неругоҳи барқии обии “Норак”, сохтмон ва азнавсозии роҳҳои мошингарди Душанбе-Чанак, Душанбе-Кӯлоб-Қалъаи Хумб-Хоруғ-Кулма, Душанбе-Саритӯш, Қӯрғонтеппа-Дӯстӣ, нақбҳои мошингузари “Истиқлол”, “Озодӣ”, Шаҳристон, «Чормағзак», роҳи оҳани Душанбе-Қӯрғонтеппа идома ёфтанд.²

Дар асоси Барномаи дарозмуҳлати бунёди силсилаи неругоҳҳои хурди барқӣ дар давраи солҳои 2009-2020-ум ҷиҳати сохта ва ба истифода додани неругоҳҳои хурд дар ноҳияҳои дурдасти кӯҳистон амалӣ гардида, барои роҳҳои аз бунбасти коммуникатсионӣ-сохтмони

¹ Зокиров Г. Н. Геополитика.-Душанбе, 2009.-С.194.

² Шарифзода Абдуфаттоҳ, Қосимӣ Заробиддин .7 соли Эмомалӣ Раҳмон.-Душанбе, 2013.-С.12.

нақбу пулҳо, роҳоҳои мошингарду оҳан, инфраструктураи нақлиёти ҳавоӣ ва алоқа тадбирҳои муассир амалӣ гардонда шуданд.

Соҳаи маориф, ки яке аз соҳаҳои бунёдии ҷомеа ба ҳисоб меравад, соли 2010 ба ин соҳа 1 миллиарду 70 миллион сомонӣ ҷудо гардид. Сохтмону азнавсозии 218 мактаб анҷом ёфт, 40 ҳазор ҷойи нишаст ба истифода дода шуд. Ҳамзамон, ҷиҳати рушди минбаъдаи соҳаи маориф ва баланд бардоштани сатҳи тафаккури техникаву технологӣ дар ҷомеа соли 2010 «Соли маориф ва фарҳанги техникӣ» эълон гардид. Бояд зикр намуд ки соли 2010 аз ҳисоби сарчашмаҳои маблағгузорӣ дар мамлакат зиёда аз 200 мактаб барои 40 000 ҷойи нишаст сохта ба истифода дода шуд.¹

Барои соҳаҳои иҷтимоӣ ва таъминоти нафақа бошад, 3,2 миллиард сомонӣ, ҷиҳати ҳифзи иҷтимоии бошандагони хона-интернатҳои маъҷубону یتимон ва пиронсолони бесаробонмонда дар буҷети давлатӣ маблағи 13 миллион сомонӣ пешбинӣ гардид. Дар ин равиш, бо мақсади тақвияти ҳифзи иҷтимоии аҳоли аз 1-уми октябри соли 2010 нафақа, музди меҳнати кормандони соҳаҳои буҷетӣ зиёд гардида, сатҳи камбизоатӣ дар Тоҷикистон аз 72,0 дарсади соли 2003 то ба 45,0 дарсад дар соли 2010 расид².

Баҳри баланд бардоштани сатҳи некуаҳволии мардум ҳаҷми миёнаи маош аз соли 1997 то соли 2011 тақрибан 70 баробар ва андозаи миёнаи нафақа 85 баробар афзоиш ёфтанд, дар натиҷаи ислоҳоти соҳаҳои иқтисодиву молиявӣ музди меҳнати кормандони соҳаҳои иҷтимоӣ дар солҳои 2002-2004 90 фоиз, 2005-2007 дувуним баробар, 2008-2010 ду баробар, соли 2009 30 фоиз ва дар соли 2011 қариб ду баробар зиёд гардид. Маблағгузориҳои соҳаи нақлиёт ва коммуникатсия 1,4 миллиард сомониро ташкил дода, татбиқи 3 лоиҳаи нав -сохтмони роҳҳои мошингарди Кӯлоб- Қалъаи Хумб, Шоҳон-Зиғар ва таҷдиди роҳи мошингарди Душанбе- Турсунзода ба маблағи умумии зиёда аз 4,5

¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Силсилаи мақолаҳои олимон, сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон.-Душанбе, 2016.-С.59

² Минбари халқ.-Душанбе, 10 декабри соли 2010.-С.2.

миллиард сомонӣ оғоз гардид. Дар соли 2011 аз ҷониби соҳибкорон қариб 100 иншооти иқтисодиву иҷтимоӣ бунёд гардид, аз ҷумла 100 корхонаи саноатӣ мавриди истифода қарор гирифт, ки дар онҳо зиёда аз 12 ҳазор ҷойи нави корӣ ташкил дода шуд.¹

Соли 2012 соли таҷлили санаҳои бузурги тақдирсози давлати Тоҷикистон-15-солагии Рӯзи ваҳдати миллий ва 20-умин солгарди Иҷлосияи 16-уми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Дар ин сол дар мамлакат корҳои бунёдкориву созандагӣ бо суръат идома ёфта, ҳаҷми сармоягузорию дохилӣ дар ин самт танҳо аз ҳисоби буҷети давлатӣ аз 231 миллион сомонию соли 2006 ба 2,3 миллиард сомонӣ дар соли 2013 расонида шуд, ки афзоиши он 10 баробарро ташкил менамуд.

Доир ба раҳой ёфтани кишвар аз бунбасти коммуникатсионӣ ва баромадан ба бандарҳои обии ҷаҳонӣ натиҷаҳои зиёде ба ҷашм мерасад. 23 лоиҳаи сармоягузорию давлатӣ ба маблағи умумии қариб 3,2 миллиард сомонӣ амалӣ карда шуд, дар натиҷа, 1650 километр роҳҳои мошингард таҷдиду бунёд гардида, 109 пул ва 27 километр нақб сохта, мавриди баҳрабардорӣ қарор гирифтанд. Ҳоло дар соҳаи нақлиёт 11 лоиҳаи сармоягузорию давлатӣ ба маблағи умумии 5,5 миллиард сомонӣ амалӣ шуда истодааст².

Барои миллати тоҷик соли 2012 ҳамчун соли таърихӣ, соли пур аз ҳодисаҳои фараҳбахши сиёсӣ фарҳангӣ, соли рушди созандагӣю бунёдкорӣ, 15-солагии имзои Созишномаи истиқрори сулҳ ва ризоияти миллий ва 20-солагии Иҷлосияи таърихӣ 16-уми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Воқеан соли 2012 барои ҳар як фарди кишвари азизамон аз солҳои хотирмон ба шумор рафта, дар саҳифаҳои таърихи давлатдорӣ навини тоҷикон ҳамчун падидаҳои нотакрор сабт хоҳад гашт. Дар як сатҳи бошуқӯҳ ҷашн гирифтани 15-солагии Ваҳдати миллий 20-солагии Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон,

¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Силсилаи мақолаҳои олимон, сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон.-Душанбе, 2016.-С.88.

² Шарифзода Абдуфаттоҳ, Қосимӣ Заробиддин. Бунёдкор.-Душанбе, 2013.-С.23.

ифтитоҳи нақби Шаҳристон ва дигар чорабиниву падидаҳои дохилӣ ваҳдати миллиамонро мукамалтар гардонид. Соли 2012 дар ҳама соҳаҳои хоҷагии халқи мамлакат пешравиҳо ба назар расида, дар соҳаҳои кишоварзӣ, саноат, савдо, фарҳанг, илм, маориф, тандурустӣ, дастовардҳои арзанда ба миён омаданд, ки дар маҷмӯъ, иқтисодиёту иҷтимоиёти мамлакат боз ҳам хубтар ва сатҳи зиндагии мардум беҳтар гардид.

Фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон соли 2012 дар асоси Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ”, Оиннома ва барномаи ҳизб ба роҳ монда шуда, ҷиҳати амалишавии қарорҳои Анҷумани Х, маҷлиси Кумитаи иҷроияи марказӣ ва Раёсати он, дастуру супоришҳои Раиси ҳизб қорҳои муайянро анҷом дод.

Дар асоси талаботи Оинномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз моҳи апрел то моҳи июли соли 2012 дар тамоми Кумитаҳои иҷроияи ҳизбӣ конференсияҳои ҳисоботӣ-интихоботӣ гузаронида шуданд. Ҳамин тариқ, дар 3790 ташкилоти ибтидоӣ маҷлисиҳои умумӣ ва дар 72 Кумитаи иҷроия конференсияҳои ҳисоботӣ-интихоботӣ баргузор гардид, ки дар онҳо зиёда аз 12 ҳазору 895 нафар вакилон, намояндагони мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ ва васоити ахбори омма иштирок доштанд. Баргузор шудани конференсияҳои ҳисоботӣ ва интихоб шудани ҳайати нави кумитаҳои иҷроия дар маҷмӯъ, барои вусъат бахшидани қорҳои дохилиҳизбӣ, таҳкими мавқеи ҳизб дар ҷомеа, баланд шудани ҳисси маъулиятшиносии аъзои ҳизб, риояи интизоми дохили ҳизбӣ ва ба вусъати фаъолияти пурсамар такони тоза бахшид¹.

Дар ҳаёти иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии кишвар низ соли 2013 тағйироти ҷиддӣ гузаронида шуд. Дар ин қомебиҳо саҳми аъзои ХҲДТ, ки ҳар кадоме вазифаю масъулияти давлатӣ ва ҷамъиятиро ба зимма доранд, назаррас мебошад. Онҳо дар баробари пеш бурдани қорҳои

¹ Ҷумҳурият. 29 ноябри соли 2012.-С.2-3.

дохилиҳизбӣ ва таблиғотию ташвиқотӣ ҳамзамон, дар татбиқи барномаҳои ҳизб низ мусоидат намуданд. Барои кормандони ташкилотҳои ҳизбӣ соли 2012 “Оид ба тақвият бахшидани фаъолияти ташкилотҳои ҳизбӣ дар минтақаҳо ва баланд бардоштани дониши сиёсии раисони кумитаҳои иҷроия” курси бозомӯзӣ гузаронида шуд.

4-уми октябри соли 2013 таҳти раёсати муовини аввали Раиси ҲХДТ Сафар Сафаров Анҷумани XI Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо шукуҳу таҷаллии идона доир гардид. Дар анҷуман дастовардҳои 7 соли охири мамлакат намоиш дода шуд, бори дигар аён гардид, ки аксари самтҳои асосии Барномаи пешазинтихоботии Сарвари давлат дар амал татбиқ гардидаанд, ки он мардуми кишварро барои саҳмгузори дар пешрафту шукуфоии ватани азизамон раҳнамун месозад. Вакилони ҳизб дар анҷумани мазкур якдилона номзадҳои Раиси ҳизбро ба мансаби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбарӣ намуданд.

Интихоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон 6 –уми ноябри соли 2013 баргузор гардид. Барои гузаронидани интихобот 68 ҳавзаи интихоботӣ ва 3219 ҳавзаи интихоботӣ аз ҷумла дар 27 давлати ҷаҳон 61 ҳавзаи интихоботӣ аз ин шумора 24 участкаи интихоботӣ дар Федератсияи Россия ташкил гардида буд. Аз шумораи умумии 4 млн 201 ҳазору 156 нафар шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ба рӯйхати интихобкунандагон дохил гардиданд, 3787703 нафар дар овоздиҳӣ иштирок намуданд, ки ин 90.1 фоизи шумораи умумии интихобкунандагони кишварро ташкил дод. Эмомалӣ Раҳмон-номзад аз ҲХДТ Президенти амалкунанда аз Иттифоқи ҷавонони Тоҷикистон ва Федератсияи иттифоқҳои касабаи мустақили Тоҷикистон аз байни 6 номзад, бо ишғол намудани 3 млн 157253 овози интихобкунандагон, ки баробари 84.23% миқдори умумии раъйи мардум мебошад, ғолиб омад.¹

¹ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Интихобот-2014: хулосаҳо ва пешниҳодҳо.-Душанбе, 2014.

Вобаста ба ҳамин фаъолият бо 18 нафар роҳбарону намоёндагони ҷамъиятҳои тоҷикони шаҳру вилоятҳои Федератсияи Россия оид ба масъалаҳои ваҳдату ягонагии Тоҷикистон, ифтихори миллию ватандӯстӣ муттаҳид шудану ба ҳам омадани кулли муҳоҷирон дар як ташкилоти саросарӣ ва умумӣ, сармоягузори муҳоҷирони соҳибкор ба иқтисоди Тоҷикистон ва ғайра суҳбату вохуриҳо баргузор гардиданд. Тадбирҳои мазкур барои ба раванди ба аъзогӣ қабул намудани шаҳрвандони Тоҷикистон, ки дар муҳоҷирати меҳнатӣ дар Федератсияи Россия қарор доранд, мусоидат намуд².

Тибқи қонунгузориҳои Тоҷикистон ва кишварҳои қабулкунандаи муҳоҷирон қарор дода шуд, ки муҳоҷирон метавонанд ба Тоҷикистон омада узвияти ҲХДТ-ро бипазираанд. Ҳамин тариқ, дар чараёни сафари гурӯҳҳои корӣ қариб 200 нафар муҳоҷирон ба аъзогии ҲХДТ қабул карда шуд. Баъд аз вохурию суҳбатҳои роҳбарияти ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон барои муҳоҷирони меҳнатӣ дар назди Кумитаи иҷроияи ноҳияи Сино ташкилоти ибтидоии “Мадад” таъсис дода шуд. Дар назди Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар ноҳияҳои Исмоили Сомонӣ ва Шохмансур низ ташкилотҳои ибтидоӣ таъсис дода шуданд³.

Таҳким бахшидани робитаҳо бо муҳоҷирони кории тоҷик, ки як қисми онҳо аъзои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳастанд, аз масъалаҳои муҳими кори ҳизбӣ маҳсуб меёбад.

Тибқи нақшаи кории Дастгоҳи КИМ ҲХДТ бо даъвати ҷамъиятҳо (диаспораҳо)-и тоҷикони муқими Россия 12 гурӯҳи корию таблиғотии ҲХДТ аз Дастгоҳи КИМ ҲХДТ Кумитаҳои иҷроияи вилоятҳои Хатлону Суғд, шаҳри Душанбе, шаҳру ноҳияҳои Хучанду Панҷакент, Айнию Спитамен, ноҳияҳои Шохмансур, Исмоили Сомонӣ ва Синоӣ пойтахт ба шаҳрҳои гуногуни Россия чун Москваю Санкт-Петербург, Краснодару Красноярск, Новосибирску Челябинск, Қазону Уфа, Екатеринбург, Қазон, Самараю Волгоград ва ғайра сафар карда, муҳоҷирони корӣ ва

² Мароми пойтахт. Душанбе. 14 октябри соли 2013.-С.2.

³ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе, 2014. С.111.

донишчӯёни тоҷик вохурию мулоқотҳо гузаронданд. Аз рафти суҳбату вохуриҳо бо муҳочирон маълум гардид, ки аксарияти онҳо дар чараёни таҳаввулотҳою тағйиротҳо ва пешрафтҳои ҷумҳурии қарор дошта, аз сиёсати созандаи давлату ҳукумати ҷумҳурии ҷонибдорӣ менамоянд¹.

Ҳамчунин, бояд қайд кард, ки кормандони масъули ҳизбӣ дар чараёни сафарҳои худ ба Федератсияи Россия бо ҳазорон нафар муҳочирон вохуриҳо доир намуда, аз мушкилоташон пурсон шуданд. Ҳамаи арзу хоҳиши муҳочирони кории тоҷик дар шакли гузоришҳои алоҳида дар мақомоти ҳизб ва Ҳукумати Ҷумҳурии мавриди барасӣ қарор дода шуд.

Ба хотири ҷалби бештари мардум ба фаъолияти густурда ва таблиғу ташвиқи ғояҳои созандаи ҳизб ташкилотҳои ҳизбӣ бо иқдому ташаббусҳои наҷиб баромад карданд. Дар шаҳри Кӯлоб бо иштироки роҳбарияти ҲХДТ чорабинии хайриявӣ гузаронида шуд, ки дар он ҳазорон нафар иштирок карданд. Дар вилояти Хатлон баҳри пурсамар гардондани корҳои фаҳмондадихӣ бо номи «Фарҳанги сиёсӣ» ташкилоти ҷамъиятӣ созмон дода шуд. Дар вилояти Суғд Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳру ноҳияҳо «Рӯзҳои ҳизб»-ро гузарониданд².

Тобистони соли 2012 ва баҳори соли 2014 ҳодисаҳое, ки дар шаҳри Хоруғ ба амал омаданд, фаъолони ҲХДТ-ро бетараф нагузошт. Кормандони масъули ташкилотҳои ҳизбӣ аз тариқи матбуот ин ҳодисаҳоро маҳкум намуда, ба рӯйдоди сиёсӣю иҷтимоӣ сари вақт баҳои воқеӣ доданд. Дар асоси дастури супоришҳои роҳбарияти ҳизб дар Кумитаҳои иҷроияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шаҳру ноҳияҳои Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳои Хатлону Суғд, шаҳри Душанбе ва шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурии корҳои назарасе ба иҷро расид¹.

¹ Сафаров С. Ҳизби зодаи истиклолият.-Душанбе, 2011.-С.46.

² Минбари халқ. Душанбе, 20 декабри соли 2013.-С.3.

¹ Ходжасайдова Н.Х.Участие женщин ГБАО в общественно-политической, культурной и экономической жизни Республики Таджикистан (1991-2008гг.).-Душанбе,2008.-С. 38.

Бо пешниҳод намудани номзадҳои арзанда, соҳибмаърифату ташаббускор ва обрӯманд ҲХДТ дар интихоботи Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон раъйи бештари мардумро ба даст овард, зеро ҲХДТ дар татбиқи нақшаю барномаҳои хеш ба аъзои фаъолу кордон ва ташаббускораш така мекунад. Аз неруи зехнӣ ва маҳорату истеъдоди ҷонибдорони зиёдаш истифода мебарад.

Бо ташаббуси Дастгоҳи КИМ ҲХДТ ва Ташкилоти ҷамъиятии ҷавонони «Созандагони Ватан» дар марказҳои вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳои мамлакат иқдоми «Президенти ман!» гузаронда шуд. Дар ин ҷорабинии таблиғотӣ беш аз 100 ҳазор нафар ҷавонон бо шиору мусаввараҳо ва аксу шиорҳои номзад ба мансаби президентӣ аз ҲХДТ иштирок карданд. Дар ин тадбири муҳимми оммавӣ ва сиёсӣ фарҳангӣ инчунин шахсони боэътимод, номзад ба мансаби президентӣ, аъзои ситодҳои пешазинтихоботии номзад, адибону санъаткорон ва сиёсатшиносону дигар таблиғотчиён ҷалб карда шуданд. Мардум ба ояндаи ободу осудаи худ эътимоди комил доштанишонро ибраз мекарданд. Онҳо бо ифтихор мегуфтанд, ки бо кӯшишҳои пайгиронаи роҳбарияти феълӣи Ҳукумат Тоҷикистони азиз ободу зебо гашта, сатҳи иқтисодӣ баланд ва Маҷмӯи маҳсулоти Дохилӣ (ММД) сол то сол афзоиш ёфта истодааст².

Нақши Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон низ дар ин пешрафту комёбиҳо арзанда аст. Аъзои ҲХДТ ҳамеша дар сафи пеши муборизони таҳкими сулҳу субот ва тараққиёт қарор доранд, ки чунин мавқеи устувор обрӯи онро дар миёни мардум афзун мегардонад.

Самти дигари фаъолияти ташкилотҳои ҳизбӣ, ба мардум расондани нуқтаҳои Паёми солони Сарвари давлат ба Маҷлиси Олӣ мебошад. Аз ин хотир, ҳамаи ташкилотҳои ҲХДТ вазифадор гардиданд, ки барои ба роҳ мондани омузишу таблиғи нуқтаҳои асосии Паёми

² Минбари халқ. 3 ноябри соли 2014.-С.2-3.

Президент ба Маҷлиси Олӣ дар байни аҳолии гурӯҳҳои таблиғоти хизбиро сафарбар намоянд.

Вобаста ба ин ҳадаф ташкилотҳои хизбӣ фаъолияти худро дар се самт роҳандозӣ намуданд. Якум доир ба омодагӣ ва иштирок дар интиҳоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар марказҳои вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳо чорабиниҳои зиёди оммавӣ баргузор намуда, натиҷаҳои интиҳоботи пешин ҳамаҷониба таҳлил карда шуданд.

Саҳми ҳафтавори «Минбари халқ» ҳамчун нашрияти марказии ҲХДТ дар ин самт хело назаррас буд. Воқунишҳо ба мақолаҳо ва афқору назариёти муҳолифон хонданӣ ва нишонрас буданд. Зимнан, дар сомонаҳои интернетӣ ва матбуоти хусусӣ дар бораи воқеияти Тоҷикистон, равандҳои сиёсӣ иҷтимоии мамлакатамон баъзан хабару мусоҳибаҳои ба нашр мерасад, ки асоси воқеӣ надоштанд, ҳақиқатро таҳриф мекарданд ва ҳадди ақал, муғризона буданд.

Ҳамчунин, бояд қайд намуд, ки сомонаи ҲХДТ «Tribun.tj» низ баъди навсозӣ пурра фаъол гардид. Дар ин муддат сомонаи интернетии Кумитаҳои иҷроияи ҲХДТ дар вилоятҳои Хатлону Суғд ва шаҳри Душанбе ташкил гардида, баҳри таблиғу ташвиқи комёбиҳои мамлакат ва расонидани мақсаду маросими созандаву бунёдкоронаи ҲХДТ ба мардум ҳаҷми зиёди корхоро анҷом доданд¹.

Кор бо муҳочирони меҳнатӣ яке аз масъалаҳои муҳими фаъолияти ҲХДТ мебошад. Дастгоҳи КИМ ҲХДТ, сохторҳои вилоятию шаҳрӣ ва ноҳиявӣ он бо мақсади роҳандозии ҳамкориҳо ва робита бо муҳочирони меҳнатӣ, бахусус муҳочирони меҳнатие, ки аъзои ҲХДТ мебошанд, бо истифода аз сомонаҳои интернетӣ, почтаҳои электронӣ ва муошират бо скайпҳо тадбирҳои мушаххасро амалӣ гардониданд.

ҲХДТ баҳри самаранок амалӣ намудани ҳадафҳои барномавии хизб ва истиқболи 20-солагии қабули Конститутсияи кишвар, 20-умин солгарди таъсисёбии ҲХДТ сохторҳои хизбӣ мардумро ба таҳкими сулҳу

¹ Бойгонии ҷории ҲХДТ. Парвандаи 9.-С.8.

вахдат ва бунёдкорӣ сафарбар намуда, зери шиори «Тоҷикистони озода соҳибистиклол Ватани маҳбуби ҳар яки мост!» доир карда шудаанд.

Дар доираи таҷлили 21-солагии таъсисёбии Қуваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон Дастгоҳи КИМ ҲХДТ сохторҳои он ва Ташкилоти ҷамъиятии ҷавонон «Созандагони Ватан» силсилаи чорабиниҳоро аз қабili озмунҳо таҳти унвони «Артиши милли-зодаи истиқлолият», « Ватанам ифтихори ман аст», «Хизмат дар сафи Қувваҳои Мусаллаҳ шараф аст», «Сарбоз аз нигоҳи наврасон», «Артиши милли-шоҳсутуни пойдевори давлат», «Ҳомиёни Ватан», «Ҳимояи Ватан рисолати мо ҷавонон аст», «Ҳифзи Ватан- вазифаи муқаддаси ҳар як шаҳрванд аст» доир карданд².

Ғайр аз ин, ҲХДТ мунтазам ба аёдати собиқадорони ҶБВ, иштирокчиёни фалокати Неругоҳи атомии Чернобил, иштирокчиёни ҷанги Афғонистон ва инчунин оилаҳое, ки фарзандонашон барои барқароркунии соҳти конститутсионӣ ҷон нисор кардаанд, пайваста иҷро менамояд.

Икдоми дигаре, ки ҲХДТ ҳамасола пайгирӣ менамояд, ин бо номи «Тоҷикистон-Ватани Наврӯз аст» мебошад. Бахшида ба ҷашни байналмилалӣ Наврӯз бо баргузори силсилачорабиниҳои гуногуни Наврӯзӣ, аз қабili ташкили туйҳои дастаҷамъонаи фарзандони оилаҳои ниёзманд, гузаронидани мусобиқаҳои варзишӣ, ташкили намоиши хунароҳои дастӣ, озмунҳои мухталиф байни ҷавонон аз ҷониби Кумитаҳои иҷроияи ҳизбӣ баргузор карда шуданд. Чунин иқдом аз ҷониби Кумитаҳои иҷроияи ҳизбии вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ низ сурат гирифта, дар маҷмӯъ, ба зиёда аз 200 нафар собиқадорон кумакҳои моддӣ расонида шуд¹.

Ҳамаи ин чорабиниҳои бо мақсади баланд бардоштани рӯҳияи ватандӯстӣ, худшиносии миллий, тарғиби ташвиқи арзишҳои фарҳангии

² Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе, 2014.-С.114.

¹ Минбари халқ. Душанбе, 28 март соли 2014.-С.2.

миллӣ, фароҳамсозии шароит ва ҳалли мушкилоти табақаҳои осебпазири ҷомеа амалӣ карда шуданд.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон оид ба «Ҳолати ҷинойткорӣ дар байни наврасону ҷавонон ва роҳҳои пешгирӣ намудани он», «Ҷаҳонишавӣ ва таъсири он ба фарҳанг ва сиёсати миллӣ», «Тарзи ҳаёти солим ва оиладорӣ солим», «Ҷинойткорӣ дар байни наврасон ва ҷавонон» чорабиниҳоро доир намуд.

Бояд зикр намуд, ки ҳамарӯза сафи аъзои ҲХДТ бо маром меафзояд, ки ин ҳам аз қору фаъолият, идеологияи ҳизбӣ ва боварии мардум ба ин ҳизб мебошад.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз рӯзи таъсисёбиаш ҳадафи асосиаш амалӣ намудани ормонҳои халқи Тоҷикистон мебошад. Ин аст, ки ҲХДТ манфиатҳои ватану миллатро ба мақоми аввал бароварда, дар байни мардум бо ин васила маҳбубияти хешро касб намудааст. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳоло ба як ҳизби неруманде табдил ёфтааст, ки бо ин қувваи бузург метавонад дар ҳамаи соҳаҳо ба қомеъҳои ноил гардад ва миллати тоҷикро сарбаланду хушбахт созад.

Вазифаи ҳар як аъзои ҳизб аз он иборат аст, ки сухани мардумро шунавад ва масъалаҳои мавҷударо дар доираи имкониятҳои ҳизб ҳаллу ҷасл намояд. Ҳамаи чорабиниҳое, ки дар кишвар гузаронида мешавад, бояд ба хоҳири таҳкими минбаъдаи ваҳдати миллӣ ва суботи ҷамъиятию сиёсӣ мусоидат намоянд.

Имрӯз ташкилотҳои ҲХДТ неруи бузург барои татбиқи барномаҳо гаштаанд. Дар баробари ин, зарур аст, ки сохторҳои гуногуни ҳизбро низ шахсони ботачриба ва содиқ сарварӣ намоянд. Инчунин, онҳо бояд ҳамеша аз равандҳои сиёсати дохилию хориҷии Тоҷикистон ва ҷаҳон бохабар бошанд, моҳияти рӯйдоду ҳодисаҳоро дуруст дарк ва таҳлил карда тавонанд¹.

¹Шарифзода Абдуфаттоҳ, Қосимӣ Заробиддин. Фархундапай.-Душанбе, 2014.-С.33.

Рушди минбаъдаи институтҳои демократӣ, аз ҷумла гуногунандешии сиёсӣ мафкуравӣ, озодии эътиқод ва изҳори ақида, суҳан, матбуот ва ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ яке аз вазифаҳои муҳими ҲХДТ мебошанд. Дар ҷомеаи демократӣ меъёри муайянкунандаи ҳар гуна амалу рафтор қонун мебошад. ҲХДТ аз оғози фаъолияти худ ба масъалаи таъмини валоияти қонун ва ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд тавачҷуҳи ҷиддӣ зоҳир мекунамд.

Яке аз падидаи номатлуби ҷомеа, ки ба ҳамаи қишрҳои ҷомеа таъсири манфии худро расонидааст ин-коррупсия мебошад. Коррупсия ба сифати ҷинояти вазнини аср ҳисобида шуда, омили боздошти инкишофи иҷтимоӣ иқтисодии ҷомеа мешавад. Мубориза ба зидди ин падида танҳо вазифаи мақомоти ҳифзи ҳуқуқ набуда, балки вазифаи тамоми ҷомеа, ҳизбҳои сиёсӣ ва иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ аст. ҲХДТ низ бояд ба хотири пешгирӣ кардани ҷиноятҳои коррупсионӣ ва то ҳади ниҳойӣ коҳиш додани он саъю талоши доимӣ дошта бошад¹.

Барномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон роҳҳои дастбӣ ба муҳимтарин ҳадафу вазифаҳоро дар бар гирифта, он вазифаи ҳар фардро дар рушди иқтисодиёт ва бахшҳои дигари ҳаёти ҷамъиятӣ бо така ба фарҳангу анъанаҳои мардуми тоҷик ва дигар миллатҳои сокини Тоҷикистон муайян менамояд².

Таъмини амнияти озуқаворӣ кишвар, истиқлолияти энергетикӣ, раҳо намудани кишвар аз бунбасти коммуникатсионӣ, рушди афзалиятноки саноат, хусусан саноати сабук, хӯрокворӣ ва коркарди маъданҳо, густариши фаъолияти сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ хурду миёна, такмил додани сиёсати бучету андоз ва пулиро қарзӣ, идомаи ислохоти идораи давлатӣ бо роҳи ташкили хизмати давлатии касбӣ, ташаккули сохтори куллан нави идораи иқтисодиёт, такмили тартиби ҷонибгузорӣ кадрҳо дар асоси салоҳияти касбӣ, баланд бардоштани

¹ Барномаи пешазинтихоботии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон (Муҳимтарин самтҳои рушди мамлакат дар солҳои 2015-2020).-Душанбе, 2014.-С.12.

² Барномаи пешазинтихоботии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон (Муҳимтарин самтҳои рушди мамлакат дар солҳои 2015-2020).-Душанбе, 2014.-С.16.

самаранокӣ ва таъмини шаффофияти фаъолияти мақомоти давлатии марказӣ ва маҳаллӣ, пурзӯр намудани мубориза бар зидди коррупсия принципҳое мебошанд, ки дар барномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дарҷ гардидааст.

Пешрафти босуботи иқтисоди кишвар дар асоси санадҳои барномавӣ, пеш аз ҳама, Стратегияи миллии рушд барои давраи то соли 2015, Стратегияи баланд бардоштани сатҳи некуаҳволии мардуми Тоҷикистон барои солҳои 2013-2015 ва дигар барномаҳои соҳавию минтақавӣ таъмин гардид, иҷрои саривақтӣ ва самаранокӣ онҳо таҳти назорати доимӣ қарор дорад. Ҳизби мазкур саъю кушишҳои хешро ба он равона кардааст, ки ҳамаи вазифаҳои дар Стратегияи миллии рушд, Барномаи паст кардани сатҳи камбизоатӣ ва дар Ҳадафҳои рушди ҳазорсола пешбинишуда амалӣ гардонида шаванд¹.

Ба даст овардани истиқлолияти энергетикӣ мамлакат дар асоси нақшаю чорабиниҳои стратегии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давоми солҳои ба даст овардани истиқлолият бо ҷалби сармоягузорию дохилию хориҷӣ як қатор лоиҳаи энергетикӣ амалӣ гардид ва айни замон, дар ин самт корҳои таҷдиду навсозӣ ва барқарорсозии иншоотҳои энергетикӣ бомуваффақият идома дорад.

Амнияти озуқаворӣ низ қисми таркибии амнияти иқтисоди миллий ба ҳисоб рафта, беҳтар намудани таъминоти аҳоли бо маводи ғизоӣ яке аз вазифаҳои муҳими иқтисодию иҷтимоӣ мебошад. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тамоми кӯшишҳоро ба харҷ дода истодааст, ки амнияти озуқаворӣ кишварро дар доираи ҳадафҳои асосии Стратегияи миллии рушд таъмин намояд².

Солҳои 2015-2017 яке аз давраҳои рушду инкишоф барои ҲХДТ маҳсуб меёбад. Муҳимтарин ҳадафҳои ҳизб дар ин давра ҳифз кардан ва таҳким бахшидани давлатдорӣ миллий ба ҳисоб мерафт. Масъалаи ҳифзи ин дастоварди бузург, яъне ҳимояи давлату давлатдорӣ миллий ва

¹ Ҷумҳурият. 5 январи соли 2015.-С.3.

² Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Силсилаи мақолаҳои олимон, сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон.-Душанбе, 2016.- С.123.

тахкими аркону пояҳои он, хусусан, дар даврони ҷаҳонишавӣ, яъне рӯз аз рӯз мураккаб шудани вазъи геополитикии минтақа ва ҷаҳон, шиддат гирифтани рақобат ва бархурди манфиатҳои кишварҳои абарқудрат, таҳти таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ осебпазир гардидани истиқлолияти давлатҳои миллӣ аҳамияти торафт ҷиддии ҳаёти пайдо кардааст.

Аз ин лиҳоз, вазифаи ҷонӣ ва қарзи вичдониӣ ҳар аъзои ҳизб аст, ки ҳатто як лаҳза ҳам масъалаи ҳифзи давлату давлатдорӣ, таъмини амнияти кишвар ва нигоҳ доштани суботу оромии ҷомеа ро фаромӯш насозад.

Ҳамаҷониба густариш бахшидани худшиносӣ ҳудудҳои миллӣ, ҳисси ватандӯстӣ ватандорӣ мардум ва баланд бардоштани сатҳи маърифати сиёсӣ ҳукукии аҳолии кишвар, ба хусус наврасону ҷавонон ҳадафи дуҷуми Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон маҳсуб меёбад. Зеро ҳар аъзои ҳизб солҳои охир шохиди ҳодисаҳои гардиданд, ки баъзе доираҳои муайян тавассути расонаҳои иттилоотӣ ва бо истифодаи моҳирона аз ноогоҳӣ беҳабарии қисмате аз ҷомеа, махсусан, гурӯҳҳои алоҳидаи ҷавонон, авзои сиёсӣ иҷтимоӣ як қатор кишварҳоро ноором ва давлатҳои ободро ба харобазор табдил медиҳанд.

Мардум бояд моҳияти равандҳои сиёсии дохиливу хориҷӣ, мақсади нерӯҳои ғаразнокӣ берунӣ ва ҳадафи нақшаву барномаҳои давлати ҳудро мустақилона дарк карда тавонанд. Ҷомеаи мо бояд донанд, ки ҳадафи стратегии давлату Ҳукумати Тоҷикистон дар заминаи таҳкими истиқлолияти давлатӣ баланд бардоштани сатҳи зиндагии мардум мебошад.

Дар атрофи ғояи «Тоҷикистони озоду соҳибистиқлол-Ватани маҳбуби ҳамаи мо» муттаҳид намудани тамоми гурӯҳҳо ва қишрҳои ҷомеаи кишвар ҳадафи дигари ҳизби мазкур мебошад. Зеро маҳз ҳамин ғоя нуқтаи пайванд ва ҳалқаи ба ҳам оварандаи тамоми мардуми кишвар, сарфи назар аз миллату забон, дину мазҳаб ва ақидаву мавқеи

сиёсӣ буда, феълан воситаи муассиртарини ҳифзи Тоҷикистони озоду соҳибистиклол ҳамчун вазифаи меҳварӣ ва асосии мо ба шумор меравад.

Чуноне ки Раиси ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон таъкид намудаанд: “Ҳар яки мо вазифадорем, ки ба хотири тарбияи насли наврас ва ҷавонони имрӯза дар руҳияи ватандӯстиву сулҳҷӯӣ ва ободкориву созандагӣ, инчунин, барои наслҳои ояндаи халқамон ба мерос гузоштани ин дастоварди муқаддасу нодир, фарҳанги сулҳро ҳамчун ҷузъи доимии фарҳанги зиндагии мардум густариш бахшем”¹.

Ҳадафи панҷум, фаъолияти тамоми сохтору мақомоти давлатӣ ва ҳар кадоми моро доир ба ҳалли масоили ҷавонон дар бар мегирад, ки ин ҷавҳар сиёсати «Рӯй овардан ба ҷавонон» мебошад. Баҳри ба ин ҳадаф расидан Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар зехну шуури насли наврас ва ҷавонони мамлакат ҳисси баланди миллӣ, эҳсоси худшиносиву ватандӯстӣ, ахлоқи ҳамида, эҳтироми падару модар ва калонсолон, сабру таҳаммул, омӯзиши илму дониш ва касбу ҳунариҳои муосир, меҳнатдӯстӣ ва риояи волияти қонунро доимо тарбия менамояд, то онҳо дар оянда ҳамчун фарзандони шоиста кору пайкори насли имрӯзаро идома бахшида, Ватани азизамонро ба ҷаҳониён муаррифӣ карда тавонанд².

Раванди ҷаҳонишавӣ дар баробари паҳлуҳои мусбати худ имрӯз башариятро дар рӯ ба рӯйи омезишу бархӯрди арзишҳо ва фарҳангҳои гуногун қарор додааст. Мо ҳамчун миллати қадима ва фарҳангӣ ҳаргиз муҳолифи ҳамкориҳои фарҳангу тамаддунҳои гуногуни башарӣ нестем. Баръакс, мо ҷонибдори гуфтугӯи тамаддунҳо ва истифода аз сарватҳои илмӣ ва дастовардҳои фарҳангии халқҳои Шарқу Ғарб ба хотири таҳкими низоми дунявӣи давлати худ мебошем. Маҳз бо назардошти чунин воқеият фарҳангу арзишҳо ва хувияти миллии мо ба дастгирии ҳамҷонибаи ҷомеа ва давлат ниёз доранд.

¹ Ҷумҳурият. 4 июни соли 2015.-С.2.

² Минбари халқ. 21 январи соли 2018.-С.4.

Барномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ки барои солҳои 2015-2020 қабул гардидааст, самтҳои афзалиятноки пешрафти кишварро муқаррар менамояд, гуфта мешавад, ки "Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон суботи сиёсӣ ва ваҳдати миллиро асоси пешравии ҷомеа шуморида, барои таҳкими ваҳдат ва ризоияти миллий, ташаккули фарҳанги ваҳдатгароии шахрвандон, густариши ғояи миллии Тоҷикистони озоду соҳибистиклол-Ватани маҳбуби ҳамаи мо" сазо талош менамояд". Соли сипаришуда (2017) халқи шарифи кишвар, аз ҷумла Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон 20-умин солгарди ба имзо расидани Созишномаи умумии исғикрори сулҳ ва ризоияти миллий дар Тоҷикистонро таҷлил намуданд.¹

Нақши аҳзоби сиёсӣ, бахусус Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ки дар ҷомеа нуфузи хоса дорад, барои солимгардони афкори мардум ва ба самти муайян сафарбар намудани онҳо аҳамияти аввалиндараҷа касб мекунад. Дар ин росто ҳадафи аслии ҳизби мазкур ҷалби мардум ба корҳои созандагӣ бунёдкорӣ, таҳкими сулҳу субот ва таъмини зиндагии шоистаи сокиёни кишвар мебошад.

Дар давраи баъди Анҷумани XII Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон чорабиниҳои муҳими сатҳи давлатӣ ба монанди интиҳоботи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ, раёйпурсии умумихалқӣ барои ворид намудани тағйироту иловаҳо ба Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, қабули як қатор санадҳои ҳуқуқӣ ва аз ҳама асосӣ ҷашни фархундаи 25-солагии Истиклолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро бо шукуҳу шаҳомати хосса истиқбол гирифта шуд, ки омили боз ҳам муттаҳид гаштани сокиёни кишвар ва таҳким бахшидани ваҳдати миллий гардиданд².

Аъзоёни Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар ҳамаи ин чорабиниҳо фаъолона иштирок намуда, ҷиҳати муташаккилона гузаштани онҳо саҳми арзандаи ҳудро гузоштанд. Тадбирҳои мазкур аҳамияти калони созандагӣ бунёдкорӣ дошта, барои иттиҳоду

¹ Мароми пойтахт. 21 феввали соли 2018.-С.2.

² Минбари халқ. 21 октябри соли 2016.-С.3.

якпорчагии мардум, таҳкими сулҳу ваҳдати миллӣ, баланд гардидани ифтихори миллӣ ва меҳандӯстию ватандорӣ мусоидат менамояд.

Бояд қайд кард, ки маҳз дар ҳамин давра ташкилотҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон фаъолияти баланди сиёсӣ нишон дода, аъзои ҳизб тавонистанд, ки оммаи васеи мардумро барои маъракаи сиёсӣ ҷалбу сафарбар намоянд.

Асри XXI асри пешрафту инкишофи технологияҳои нав ба ҳисоб меравад. Ҷавонони кишвар низ дар ин аср кушиши омузиш ва ҳамқадами замона буданро менамоянд. Аз ин рӯ, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон баҳри баланд бардоштани савияи дониши ҷавонон ҳамеша кушиш менамояд. Насли ҷавонро бояд бо дастовардҳои навин шинос намуд, меъёрҳои демократии бунёди ҷомеаро амалӣ намуд.

Таваҷҷуҳ ва ғамхории падаронаи Президенти кишвар, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба ҷавонон аз рӯзҳои аввали соҳибистиклолӣ возеҳу равшан ба назар мерасид. Новобаста аз саҳтиҳо ва ноқомии пай дар пай пешомадаи Пешвои миллат ба баррасии масъалаҳои марбут ба ҷавонон ва сиёсати ҷавонон афзалият меод. Дар ин давра яке аз дастовардҳои арзишманд он ба ҳисоб меравад, ки новобаста аз вазъияти нугувор (ҷанги шаҳрвандӣ) мулоқоти нахустини расмӣ Роҳбари мамлакат-Раиси Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо намоядагони ҷавонони ҷумҳурӣ дар 70-умин рӯзи сарварӣ -2-юми феввали соли 1993 баргузор мегардад. Ин нишони дар воқеъ ғамхор, пуштибон, дастгир ва парастор будани Сарвари кишварро нисбат ба ҷавонон аз рӯзҳои аввали соҳибистиклолӣ инъикос менамояд¹.

Бо назардошти ташаккули мавқеи ҷавонон дар рушди ҷомеа ва вусъати ташаббускории онҳо дар ҳаёти сиёсӣ иқтисодӣ ва иҷтимоӣ Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Раиси муаззами Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон соли 2017-ро «Соли ҷавонон» эълон

¹ Ҷумҳурият. 29 майи соли 2016.-С.2-3.

намуданд. Таваҷҷуҳ ва ғамхории падаронаи Президенти кишвар, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба ҷавонон аз рӯзҳои аввали соҳибистиклолӣ возеҳу равшан ба назар мерасид².

Бо мақсади ҷалби насли ҷавон ба фаъолнокии сиёсӣ ва беҳтар гардонидани вазъи сиёсӣ иҷтимоӣ дар кишвар 17 март соли 1994 дар доираи Анҷумани якуми ҷавонони Тоҷикистон мулоқоти аввалини расмӣ Сарвари мамлакат (он вақт Раиси Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон), муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо намояндагони ҷавонони кишвар баргузор гардида буд. Ин ҳамоиш дар шароите баргузор гардид, ки сохторҳои идоракунии давлатӣ ташаккул меёфт ва мамлакат дар оғуши ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ қарор дошт, яъне кулли ҷомеа, бахусус ҷавонон дар фикри зинда мондан буданд. Вале новобаста аз ин, бо умеди роҳнамоии ҷавонон ба фардои нек ва равонасозии онҳо ба бунёди давлати аҷдодӣ, дастбӯӣ ба мустақилияти комил, ҳувияти миллӣ ва эҳёи арзишҳои миллӣ Сарвари мамлакат бо ҷавонон мулоқот намуд. Дар натиҷаи мулоқот таваҷҷуҳи ҷомеа ба ҷавонон хеле зиёд гардид, мувофиқан ҳавасмандии ҷавонон барои бунёди давлати навин баланд гашта, ҳаракатҳои нахустини ҷамъиятии ҷавонон, маҳфилҳо ва гурӯҳҳои худфаъол ташаккул меёбанд, ки ин давраи ташаккулёбии муносибатҳо барои ҷавонон давраи қадамҳои устувор дар роҳи бунёди таҳкурсии асосии сиёсати давлатии ҷавонон -низомии идоракунии соҳаи кор бо ҷавонон ба ҳисоб меравад, ки пешгуздорандаи он маҳз Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон (Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон) мебошад.¹

Барои ҳар як соҳа асоси фаъолияти ташкилии ҳуқуқиро қонунгузорӣ фароҳам меорад. Барои соҳаи сиёсати давлатии ҷавонон асоси ҳуқуқии фаъолият ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сиёсати давлатии ҷавонон», ки соли 1992 дар шароити мураккаби

² Ҷумҳурият. 29 майи соли 2016.-С.3.

¹ Минбари халқ. 11 январи соли 2017.-С.2.

идоракуни ва ноороми ҷомеа қабул гардида буд, ташкил меод. Маълум аст, ки дар чунин вазъияти номусоид таҳияи санади муносиб, ҳаматарафа таҳлилгардида ва фарогири маҷмӯи мушкилоти ҳаёти имконнопазир буд.

Яке аз нишондиҳандаҳои асосӣ ва муҳими инъикоскунандаи устувории сиёсати давлатии ҷавонон ин таваҷҷуҳи махсус ва мумтози Раиси ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон ба насли ҷавон ва ин соҳаи ояндабахш ба ҳисоб меравад.

Баланд бардоштани савияи дониш ва малакаи корӣ, сатҳи донишандӯзии ҷавонон ҳамасола афзоиш меёбад. Агар соли 1991 70 ҳазор нафар машғули таҳсил буданд, пас имрӯзҳо теъдодашон ба 200 ҳазор нафар расидааст. Яъне сатҳи донишомӯзии ҷавонон се маротиба зиёд гардидааст, ки аз азми қавӣ ва тамоюли устувори маърифатии ҷавонон дарак медиҳад, ки дар ин самт саҳми Раиси ҲХДТ, Пешвои миллат бараъло назаррас аст.¹

Мардуми шарафманди мамлакат барои ҳифзи суботу амният, ваҳдати миллӣ ва оромиву осудагии кишвар, ки бо талошу заҳматҳои сокинони ҷумҳурӣ ба миён омадаанд, дар ҳар маврид омодагии худро иброз менамоянд.

Ҷаҳони муосир дар баробари пешравиҳои назаррас ва дар доираи раванди ҷаҳонишавӣ проблемаҳои ба миён овардааст, ки инсониятро ба ташвиш овардааст. Таҳаввулоте, ки ҳоло дар ҷаҳони ислом, хусусан дар кишварҳои мусулмоннишин ба амал омада, доман паҳн карда истодаанд, боиси нигаронии ҷиддӣ мебошад. Гурӯҳҳои ифротӣ, террористӣ ва ғайриқонунии ба ном исломӣ бо мақсади ноил гаштан ба ҳадафҳои нопок ва ғаразҷӯёнашон даст ба куштору ғорату террори мардуми осоишта зада, авзои сиёсӣ иҷтимоии кишварҳоро ноором мекунад.

¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Силсилаи мақолаҳои олимон, сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори Сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон.-Душанбе, 2016. -С.68.

Мутаассифона як идда чавонони гумроҳшудаи кишвари мо мустақиман аз Тоҷикистон ё ки аз кишварҳои хориҷӣ ба ҷангҳои ба ном исломӣ шомил гардидаанд, ҳатто ба тариқи оилавӣ вориди кишварҳои ҷангзада мешаванд. Аксари онҳо бар ивази маблағи муайян ва орзуи соҳиби маблағҳои калон шудан худро ба оташи ҷанг мезананд.

Бинобар ин, ташкилотҳои ҳизбиро лозим аст, ки ба раванду рӯйдодҳои муҳими сиёсӣ иҷтимоӣ баҳои дуруст дода, барои пешгирии ҷавонон аз гароиш ба ҳизбу ҳаракатҳои мамнуъшуда ва узвият дар ниҳодҳои низомии давлати ба ном исломии Ироқу Шом минбаъд низ чораҳои мушаххас ва муассирро амалӣ намоянд.

Чуноне ки ба ҳамагон маълум аст, дар кишвар Стратегияи миллии рушд барои давраи то соли 2030 таҳия ва қабул гардидааст, ки нуктаҳои асосии он инҳо мебошанд:

- дар навбати аввал таъмини истиқлолияти энергетика ва истифодаи самарабахши неруи барқ;
- дуюм, аз бунбасти коммуникатсионӣ баромада, ба кишвари транзитӣ табдил ёфтан;
- сеюм, таъмин намудани амнияти озуқаворӣ ва дастрасии аҳоли ба ғизои хушсифат.¹

Дар ҳамин доира Барномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон роҳҳои дастбӣ ба муҳимтарин ҳадафу вазифаҳоро дар бар гирифта, он вазифаи ҳар фардро дар рушди иқтисодиёт ва бахшҳои дигари ҳаёти ҷамъиятӣ бо тақвият ба фарҳангу анъанаҳои мардуми тоҷик ва дигар миллатҳои сокини Тоҷикистон муайян менамояд.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон чун ҳизбе, ки ҳақиқату адолатро маҳаки ғаъолияташ қарор додааст, талош мекунад, ки дар заминаи дастбӣ ба рушди устувори иқтисодии кишвар сатҳи камбизоатии мардумро минбаъд ҳам коҳиш дода, зиндагии тоҷикистониён боз ҳам беҳтару осудатар гардонида шавад.

¹ Минбари халқ. 11 январи соли 2017.-С. 2.

Яке аз қисми таркибии Барномаҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро бахши иқтисодӣ ташкил медиҳад, ки дар он масъалаҳои тақвият бахшидани рушди иқтисодию иҷтимоии мамлакат ва боло бурдани сатҳи зиндагии аҳоли махсус таъкид гаштааст.

Дар Паёми Президенти кишвар ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки фарогири натиҷаҳои фаъолият ва самтҳои асосии корбарии минбаъдаи соҳаҳои мухталифи хоҷагии халқи кишвар аст, таъкид гардидааст, ки ҳадафи аслии мо расидан ба сатҳи шоистаи зиндагӣ ва шароити мусоиди иҷтимоӣ барои ҳар як фарди ҷомеа мебошад.¹

Бояд қайд намуд, ки бо сазою кушиши Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, махсусан Пешвои миллат, Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар давоми 20 соли охир музди миёнаи меҳнат 60 баробар ва андозаи миёнаи нафақа 85 баробар афзуд ва дар ниҳоят сатҳи камбизоатӣ се баробар паст гардид. Дар соҳаҳои саноат, энергетика, сохтмон, алоқа, инфрасохтор, маорифу тандурустӣ ва бахшҳои дигари иҷтимоӣ зиёда аз ҳазор лоиҳаи сармоягузорӣ ба маблағи беш аз 48 миллиард сомонӣ ҷалб карда шуд. Дар давраи соҳибистиклолӣ ба маблағи 11,4 миллиард сомонӣ зиёда аз 2 ҳазор километр роҳ ва беш аз 30 километр нақбҳои мошингузар сохта ва мавриди истифодабарӣ қарор дода шуданд, ки дар натиҷаи ин мо аз бунбасти коммуникатсионӣ баромадем.²

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар якҷоягӣ бо Ҳукумати кишвар барои ба ҳадафи асосии давлату ҳукумат, яъне таъмини зиндагии арзандаи сокинони кишвар расидан тамоми захираву имкониятҳоро сафарбар карда истодаанд.

Бо мақсади амалӣ намудани иқдому ҳадафҳои созанда Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо дигар ташкилотҳои ҷамъиятӣ, чун

¹ Паёми Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 20.01.2016.

² Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Силсилаи мақолаҳои олимон, сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори Сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон.-Душанбе, 2016.-С.68.

Ҳаракати ҷамъиятии ваҳдати миллӣ ва эҳёи Тоҷикистон, Анҷумани тоҷикон ва форсизабонони ҷаҳон "Пайванд", Шурои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар заминаи нақшаи муштарак ҷорабиниҳои пайваста хотирмон мегузаронанд.

Кумитаҳои иҷроияи ҳизб дар вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳо аз доираи васеи тарғиботчиён, олимону сиёсатшиносон, аҳли фарҳангу адаб, аъзои кумитаҳои иҷроия ба таври васеъ истифода мебаранд. Ташкилотҳои ибтидоӣ "соатҳои сиёсӣ-ро ба маҳфили мубоҳисаҳои идеологӣ табдил медиҳанд, ки ин иқдом бахусус дар вилоятҳои Суғду Хатлон дар сатҳу сифати баланд ҷараён гирифта истодааст.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ки ба ҳайси сарпарастии маънавии Неругоҳи барқи обии «Роғун» шинохта шудааст, дар сохтмони ин иншооти бузурги аср саҳми муносиб дорад. Бастанӣ маҷрои дарёи Вахшро, ки аз ҷониби Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон анҷом дода шуд, ба ҷараёни сохтмон вусъати тоза бахшид. Дар ин рӯйдоди таърихӣ ҳазорон нафар одамон аз тамоми гушаю канори ҷумҳуриамон ширкат варзида, онро мушоҳида намуданд. Бо мақсади руҳбаланд намудани кормандони иншооти бузурги аср - Неругоҳи барқи обии "Роғун" Дастгоҳи Кумитаи иҷроияи марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон пайваста дар макони сохтмон мулоқоту вохуриҳо, намоишу фурӯши маҳсулот ва барномаҳои фарҳангӣ баргузор менамояд.¹

Зимнан тазаккур бояд дод, ки мардуми кишвар сиёсати имрӯзаи роҳбарияти давлату ҳукуматро ҷонибдорӣ намуда, ҳамеша аз он дастгирӣ ва пуштибонӣ менамоянд.

Пӯшида нест, ки фазои иттилоотӣ саҳнаи муҳими муборизаи сиёсӣ мебошад. Дар замони муосир ахбору иттилооти мухталиф ба афкори мардум таъсири ҷиддӣ мерасонад. Бар замми ин, садҳо васоити ахбори

¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Силсилаи мақолаҳои олимону сиёсатмадорон ва адибони тоҷик дар бораи Асосгузори Сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон.-Душанбе, 2016.-С.173.

электронӣ, шабакаҳои радио ва телевизионҳо дар ихтиёри шаҳрвандон қарор доранд.

Худи одамон интиҳоб мекунанд, ки чиро бинанду бихаранду шунаванд. Табиист, ки дар чунин ҳолат мазмуну муҳтавои нашрияҳо мақоми муҳим касб мекунанд.

Таваҷҷуҳ ба занону ҷавонон ва тарбияву сафарбар кардани онҳо ба қорҳои давлативу ҷамъиятӣ яке аз самтҳои афзалиятноки қори Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон мебошад.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар давоми беш аз бист соли ҷаъолияташ аз имтиҳонҳои зиёде гузашта, обрӯ ва манзалаташро дар миёни табақаҳои мухталифи ҷомеа таҳким бахшид. Ҳамин аст, ки дар маърақаҳои сиёсӣ пешсаф буда, дар сабақатҳои интиҳоботӣ пайваста ба пирӯзӣ мерасад.

Чуноне ки дар боло таъкид намудем, дар ҷомеаи демократӣ меъёри муайянкунандаи доира ва ҳудуди ҳар гуна амалу рафтор қонун мебошад. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз оғози ҷаъолияти худ ба масъалаи таъмини волоияти қонун ва ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд таваҷҷуҳи ҷиддӣ зоҳир мекунад, зеро эҳтиром ва риояи қонунҳои кишвар қафолат ва шартӣ аввалиндараҷаи суботу оромӣ, рушди иқтисодиву иҷтимоӣ ва рӯзгори ободу осудаи ҳар як хонадон аст.

Эътимоди қавӣ дорем, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо иқдомҳои созанда ва барномаҳои воқеии худ мардуми ҷумҳуриро барои ободию шуқуқоии Тоҷикистони азиз-Ватани маҳбуи ҳамаи мо муттаҳиду сафарбар менамояд.

Яке аз масъалаҳои дигари муҳим дар ҳамин замина мусоидат намудан ба ташаккули институти ҷомеаи шаҳрвандӣ мебошад. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҷонибдор аст, ки заминаҳои ҳуқуқии ҷаъолияти иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ боз ҳам қавитар гардонида шаванд.

Ташкилотҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон пайваста дар ҷараёни ҳаллу ҷасли мушкилоти мардум мебошанд. Бинобар ин, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро на ҳизби ҳоким ё ҳукмрон, балки

ҳизби мардумӣ ва хизматгори халқ гуфтан беҳтару хубтар аст. Зеро ки ҳизб мудом бо халқ ва дар хизмати халқ аст. Ин аст, ки имрӯзҳо бештари мардум мехоҳанд, ки тақдири худро ба Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бипайванданд.

Рӯзи 5-уми январи соли 2017 таҳти раёсати Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Раиси муаззами Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон Маҷлиси васеи Кумитаи иҷроияи марказии ҳизб барпо гардид, ки дар он аъзои Кумитаи иҷроияи марказии ҳизб, аъзои Комиссияи марказии тафтишоти ҳизб, аъзои фраксияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар парламент, роҳбарони як қатор кумитаҳои ҳизбии минтақаҳо, комитсияҳои ибтидоии ҳизбӣ, вазорату идораҳо, раисони вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳо ва васоити ахбори омма иштирок доштанд¹.

Раиси муаззами ҳизб зимни суҳанронӣ, аз ҷумла иброз доштанд, ки имрӯз барои ҳар як аъзои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон даврае фаро расидааст, ки фаъолияти ҳизб дар соли 2016 ҷиҳати амалӣ гардонидани ҳадафҳо ва барномаҳо натиҷагирӣ намоем ва барои соли 2017 нақшаҳоямонро муайян созем. Зеро таҳлилу натиҷагирӣ аз корҳои иҷрогардида ва дарёфти самтҳои мушаххаси фаъолияти минбаъда имкон медиҳад, ки кори ҳизб, бахусус дар шароити имрӯзаи кишвар, минтақа ва ҷаҳон дуруст ба роҳ монда шавад².

Қайд кардан бамаврид аст, ки аъзоёни Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар ҳамаи ҷорабиниҳои соли 2016 фаъолона иштирок намуданд. Бо воқеаҳои муҳими соли мазкур чун 25-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо пешниҳоди Президенти кишвар, ки аз ҷониби Маҷмаи умумии Созмони Миллали Муттаҳид қабул гардидани Даҳсолаи нави амалиёт «Об барои рушди устувор, солҳои 2018-2028» аъзоёни ҳизб фаъолона иштирок намуданд.

¹ Минбари халқ. 11 январи соли 2017, № 2 (1086)

² Минбари халқ. 11 январи соли 2017, № 2 (1086).

Ҳамин тавр, давраи номбурда барои ҲХДТ ва Тоҷикистони соҳибистиклол низ як давраи мураккабу таърихӣ ба ҳисоб меравад. Дар ин давра дар дунё таҳаввулоту дигаргуниҳои ҷиддӣ ба амал омаданд. Ҷаҳонро бӯхрони амиқи иқтисодӣ ва сиёсӣ иҷтимоӣ фаро гирифт. Дар кишварҳои гуногуни олам воқеаҳои ба вуқӯ пайвастанд, ки ба раванди табиӣ тараққиёти ҷомеа бетаъсир намонданд. Бинобар ин, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба онҳо баҳои воқеӣ дода, дар заминаи онҳо фаъолияти минбаъдаи худро мушаххас роҳандозӣ намуд. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳамчун ҳизби пешбаранда, неруи созандаву муттаҳидсоз ва муҳофизӣ арзишҳои миллию фарҳангии Тоҷикистон дар ин давра саҳми худро дар ҳама гуна ҷорабиниҳои сиёсӣ иқтисодӣ ва иҷтимоӣ фарҳангӣ нишон дод, ки дар байни мардум маҳбубияти худро зиёд намуд. Чунин кӯшишу талоши пайвастаи ҳизб буд, ки дар ин давра шумораи аъзоёнаш ба беш 450 ҳазор нафар расид ва ҳамеша дар сафи пеши муборизони таҳкими сулҳу субот ва тараққиёти кишвар қарор дошт.

Дар давраи мазкур яке аз ҳадафҳои асосии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ин дар атрофи «Тоҷикистони озоду соҳибистиклол-Ватани маҳбуби ҳамаи мо» муттаҳид намудани ҳамаи гурӯҳҳо ва қишрҳои ҷомеаи кишвар ба ҳисоб мерафт. Маҳз ҳамин ғоя нуқтаи пайванд ва ҳалқаи ба ҳам оварандаи тамоми мардуми кишвар, сарфи назар аз миллату забон, дину мазҳаб ва ақидаву мавқеи сиёсӣ гардид.

4.2. Фраксияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар парлумони кишвар

Бо ноором гардидани вазъи сиёсӣ дар мамлакати тозаистиклоли мо ҳазорон сокинони ҷумҳурӣ дар гирдоби ин ҷанги бемаънӣ ва бародаркуш ғарқ шудаанд. Миллионҳо нафар гурезаю муҳоҷири иҷборӣ

гаштаанд. Шоҳаҳои ҳокимият рӯ ба фалаҷшавӣ ниҳоданд. Мардуми тоҷик дар ватани худ гурезаю муҳоҷир гашта, умед надоштанд, ки шоҳаҳои фалаҷшуда боз аз сари нав ва бо нерӯю қудрати худ побарҷо шуда оташи ҷанги бародаркушро хомуш намоянд. Умеди ягонаи миллати тоҷик танҳо ба Шурои Олӣ буд.

Дар Иҷлосияи XVI Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон фарзанди фарзонаи миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон Раиси Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон интиҳоб гардид. Эмомалӣ Раҳмон аз рӯзҳои аввали интиҳоб гардиданаш бе ягон тарсу ҳарос, танҳо ба умеди рӯзҳои неқ фаъолияти ҳешро оғоз кард ва дар қутоҳтарин муддат ба дили маҳзунгаштаи сокинони мамлакат умед ба ояндаи дурахшон пайдо кард.

Дар марҳалаи ниҳоят ҳассосе, ки кишварамон дар он рӯзҳо қарор дошт, Иҷлосияи XVI исбот кард, ки дар кишвари тозаистиклоли Тоҷикистон ва дар миёни намояндагони интиҳобкардаи халқ нерӯҳои солиму тавононе ҳастанд, ки ба гирифтани пеши роҳи ҳама гуна мочарочӯйиву дасисабозӣ ва аз парокандагиву хориву зорӣ раҳо додани халқи тоҷик қодиранд. Вале чунон, ки борҳо таъкид кардаам, сиёсати сулҳу субот ва ваҳдати миллий, ки дар ин иҷлосия тарҳрезӣ гардид, пеш аз ҳама натиҷаи майлу иродаи гарму самимона ва хизмати таърихиву қаҳрамононаи халқамон буда, фақат аз баракати дастгириву пуштибонии мардуми сулҳдӯст, хирадманд ва солору сарбаланди тоҷик амалӣ гардид¹.

Пас аз Раиси Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон интиҳоб шудани Эмомалӣ Раҳмон қадамҳои нахуст оид ба мустаҳкам гардидани ҳокимияти қонунгузор дар шароити истиқлолияти давлатӣ, барқарор гардонидани сохтори конститутсионӣ ва шоҳаҳои фалаҷшудаи ҳокимият гузошта шуд¹.

Баъд аз барқарор гардидани ҳукумати қонунӣ аввалин иқдоми пешгирифтаи Сарвари давлат, ин баргардонидани сокинони бархе аз

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе, 2014.-С.119.

¹ Ғоибов Ғ. Таърихи Хатлон аз оғоз то имрӯз.-С.726.

навоҳии мамлакат, ки бар асари ҷанги шаҳрвандие, ки тарки манзили зисти хеш карда буданд, ба ҳисоб мерафт. Чунончӣ, 9 март соли 1993 гурезаҳои ноҳияи Куйбишев (ҳоло Абдурахмони Ҷомӣ) аз меҳмонхонаи «Душанбе» ба манзилҳои зисти худ бо қорвони калони автобусҳо баргардонида шуданд. Инчунин то 17-уми март соли мазкур зиёда аз се ҳазор нафар муҳоҷирони иҷборӣ аз пойтахти мамлакат-шаҳри Душанбе ва дигар манотиқи кишвар ба хонаҳои худ бозгаштанд. Ғайр аз ин аз Ҷумҳурии исломии Афғонистон низ мардум ба бозгаштан ба ватани худ шуруъ намуданд. То миёнаҳои моҳи май 24 ҳазор нафар гурезаҳо ба ҷойи зисти доимии худ баргашта, боз 13 ҳазор нафари дигар аз Ҷумҳурии исломии Афғонистон дар садади баргаштан ба ноҳияи Қубодиён буданд. Ба ноҳияи Шаҳритус бошад 3 ҳазор нафар гуреза баргашта, боз 13 ҳазор нафари дигар барои баргаштан омодагӣ медиданд. Хулоса, то 20-уми майи соли 1993 тибқи маълумоти пешниҳоднамудаи муовини аввали Раиси Шурои Олии ҷумҳурӣ Абдумачид Достиев ба ҷумҳурӣ ба ҷойи зисти пештараи худ (аз шаҳрҳои Душанбе, Кӯлоб, вилояти Ленинобод, ҷумҳуриҳои Узбекистон, Қазоқистон, Қирғизистон, Туркменистон, Федератсияи Русия, Ҷумҳуриҳои исломии Афғонистон ва Эрон) 600 ҳазор нафар гурезагон баргаштанд².

28-уми декабри соли 1993 Раиси Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон изҳороти сиёсии худро қироат кард. Дар изҳороти сиёсӣ оварда шудааст: Вақти он расидааст, ки мо дар роҳи бунёди давлати ҳуқуқбунёду демократӣ ва дунявӣ аз сухан ба амал гузарем. Он дар асоси Сарқонуни нави ҷумҳурӣ ба амал меояд, ки моҳҳои наздик лоиҳаи он пурра иншо мешавад ва ба муҳокимаи умумихалқӣ пешниҳод мегардад. Масъалаи муайян намудани шакли идоракунӣ, Ҷумҳурии президентӣ ё парлумонӣ аз қабули Қонуни асосӣ вобастагӣ дорад. Инчунин Сарвари давлат қайд намуд, ки роҳи интихоббардамон моро

¹ Ғоибов Ғ. Таърихи Хатлон аз оғоз то имрӯз.-С.726.

ба демократияи воқеӣ мебарад ва ӯ кафили амалӣ шудани ин кор хоҳад шуд².

Ҳамин тавр, Конститутсияи нави ҷумҳурӣ, ки бо кушишҳои бевоситаи Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон 6-уми ноябри соли 1994 қабул намудем, мақоми парламентаро мушаххас ва ҷанбаҳои дигари онро ҳамаҷониба муқаррар сохт. 26-уми феввали соли 1995 интиҳобот ба даъвати якуми Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон баргузор шуд, ки дар он Парламенти Тоҷикистони соҳибистиклол ба кори худ оғоз намуд. Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвати якум, ки соли 1999 ба Конститутсияи ҷумҳурии тозаистиклол тағйиру иловаҳо ворид намуд ва таъсиси парламенти думаҷлиса, яъне Маҷлиси намояндагон ва Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон замина гузошта, шароит фароҳам овард².

Зарурати таъсиси парламенти касбӣ яке аз хусусиятҳои низоми давлатӣ ба ҳисоб рафта, дар он таҳияву қабули қонунҳои ҷавобгӯ ба манфиати халқ ва талаботи замони меҳвари асосии фаъолият ба шумор меравад.

Бояд қайд намуд, ки ҲХДТ аз рӯзҳои аввали қайди ном кардани фаъолияти пурсамареро дар парлумони мамлакат (Шурои Олӣ) ба роҳ монда, дар таъсисёбии парламенти касбӣ нақши калидӣ бозидааст. Дар рӯзҳои аввали фаъолиятҳо ҳатто баъзе аз аъзои Ҳукумати мамлакат ба фаъолият ва ояндаи ҲХДТ эътимод надоштанд. Аммо бо тавсияву дастгириҳои бевоситаи Пешвои миллат, Раиси муаззами ҲХДТ, Ҷаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмон дар кутоҳтарин муддат фаъолияти ҲХДТ мукамал гардида, мавқеи худро дар ҷомеа соҳиб гардид.

Баъди ба имзо расидани Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллии дар Тоҷикистон дар ҳаёти сиёсӣ иқтисодӣ ва фарҳангии миллати тоҷик рӯйдодҳои назаррасе ба вуқӯ пайвастанд. Пирӯзии ин сулҳи комил ва деринтизор аз Иҷлосияи XVI-уми Шурои

² Ғоибов Ғ. Таърихи Хатлон аз оғоз то имрӯз.-С.728.

Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз замоне оғоз меёбад, ки роҳбари тозаинтиҳоб дар ин Иҷлосияи тақдирсози миллати тоҷик интиҳобшуда бо як итминони комил гуфта буд: «Ман кори худро аз сулҳ оғоз хоҳам кард. Ман фарзанди деҳқонам. Аз авлоди мо танҳо ман аз рӯйи қаламам нон мекурам». «Ман тарафдори давлати демократии ҳуқуқбунёд мебошам. Мо бояд ҳама ёру бародар бошем, то ки вазро ором намоем. Ҳарчи аз дастам ояд талош хоҳам кард»¹. «Ман қасам ёд мекунам, ки тамоми донишу таҷрибаамро барои дар ҳар хона ва ҳар оила барқарор шудани сулҳ равона карда, барои гулгулшукуфии Ватани азизам садоқатмандона меҳнат мекунам» Бо анҷоми кори Иҷлосияи XVI Шӯрои Олӣ бо дастури Эмомалӣ Раҳмон мақомоти роҳбарии Ҳукумати Тоҷикистон ба раванди музокироти сулҳ оғоз ниҳод. Дар изҳороти Раиси Шӯрои Олӣ ба муносибати таҷлили иди Наврӯзи соли 1993 дар Иҷлосияи XVII Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъйини роҳи музокирот тарҳрезӣ ва мавриди гуфтугӯи намояндагони мардум қарор гирифт².

Набояд фаромуш кард, ки парламенти касбӣ натиҷаи ниҳоии “Созишномаи истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ” мебошад, ки ин ҳам аз сиёсати сулҳҷӯёна ва заҳмату талошҳои бевоситаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мебошад. Пас аз ба имзо расидани “Созишномаи истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ” дар Тоҷикистон кушишҳои мунтазам ва бевоситаи Пешвои миллат дар мамлакат оромиву осудагӣ ва фазои сулҳу салоҳи миллиро барқарор намуд.

Солҳои 1997-2000 дар таърихи Тоҷикистон давраи муҳиме маҳсуб меёфт. Махсусан, ин замон аз он иборат аст, ки гарчи Ҳукумати Тоҷикистон бо тамоми идораҳояш ва ба таври қонунӣ ва эътирофшуда амал мекард, аммо раванди давлатдорӣ ва ислоҳоти давлатдорӣ ба сӯйи

¹ Ғоибов Ғ. Таърихи Хатлон аз оғоз то имрӯз. С.- 729.

² Сомонаи интернетӣ. <http://univer.tj/insho/xx-solagii-ichlosijai-takdirsoz/>.

демократикунонии ҷомеа ба қувваи дигаре низ вобаста буд ва чунин қувва Комиссияи Оштии Миллӣ ба ҳисоб мерафт.

Комиссияи Оштии Миллӣ дар асоси Созишномаи байни Президенти Тоҷикистон ва роҳбари Иттиҳоди неруҳои оппозитсионӣ аз 23-уми декабри соли 1993 ва Низомномаи Комиссияи Оштии Миллӣ, ки онро Э.Ш. Раҳмонов ва С.А. Нурӣ 21-уми феввали соли 1997 ба имзо расонидаанд, тибқи Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи Комиссияи Оштии Миллӣ аз 4-уми июли соли 1997 ташкил ёфтааст.¹

Аз рӯзҳои аввали Раиси ҲХДТ интиҳоб гардидани Эмомалӣ Раҳмон ғайрияти ҲХДТ густариш ёфта, дар Шурои Олӣ мавқеи хосаро соҳиб гардид. Бояд қайд намуд, ки ҲХДТ аз ин пас ба ҳайси ҳизби ҳукмрон дар амалӣ гардидани тамоми нақшаву ҳадафҳои стратегии мамлакат нақши калидиро мебозид. Барнома ва Оинномаи ҲХДТ, ки сар то по созандагиву бунёдкорӣ буд, боиси пирӯз гардиданаш дар интиҳоботу раёйпурсиҳо дар баробар ба дигар аҳзоби сиёсӣ мегардид.

Бо қабули Конститутсия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон шароити мусоиду озод фароҳам омад ва бо кушишҳои пайвастаи Сарвари давлати тоҷикон Эмомалӣ Раҳмон ва намояндагони халқ дар парламенти кишвар, ҳамчунин хирадмандии мардуми баору номусу бофарҳангамон натиҷаҳои дилхоҳ доданд ва ниҳоят 27-уми июни соли 1997 Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ ба имзо расид. Роҳи ҳалли масъалаҳои дар Созишнома ифодаёфта сулҳи бебозгаштро дар ҷумҳурӣ таъмин намуд. Мо имрӯз ифтихор аз он дорем, ки фарҳанги сулҳи тоҷикон барои дигарон намунаи ибрат гардид ва аз ҷониби Созмони Миллали Муттаҳид ҳамчун таҷрибаи нодир эътироф шуд. Таърихи тамаддун ёд надорад, ки ҷанги шаҳрвандӣ дар чунин муҳлатҳои кутоҳ қатъи шуда бошад ва ҷонибҳои даргир дасти дӯстӣ ба ҳам дода,

¹ Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. Нури маърифат.-Хучанд,2003.-С.128-129.

фаъолияти солими дастгоҳи воҳиди давлати хешро ба манзури ободии кишвар равон намоянд².

Баъди таъсисёбии Комиссияи Оштии Миллӣ дар пойтахти ҷумҳурӣ – шаҳри Душанбе масъалаи таъсиси парламенти доимамакунандаи касбӣ мавриди баррасии он қарор дода шуд. Қобили зикр аст, ки ин масъала бо масъалаҳои тайёр намудан ва ба раъйдихии умумӣ пешниҳод намудани тағйироту иловаҳо ба Конститутсияи амалкунанда, омода сохтани Қонуни нави интихобот иртиботи ногусастанӣ дорад ва бинобар ин онҳо якҷоя мавриди муҳокимаи Комиссия қарор гирифтанд. Масалан, аксари тағйироту иловаҳо ба Конститутсия бахши парлумонро дар бар мегирифт ва ин қисмати Қонуни асосӣ дар таҳрири нав пешниҳод карда шуд.¹

Комиссияи Оштии Миллӣ дар даврони фаъолияти худ қонунҳои дар бораи ҳизбҳои сиёсии иттиҳодияҳои ҷамъиятиро омода намуда, ҳамаи онҳоро то моҳҳои май ва ноябри соли 1998 ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод намуд. Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ин қонунҳоро қабул намуда, барои пешрафти ҷомеаи Тоҷикистон мусоидат намуданд. Ва инчунин вазифаи асосии дигари Комиссияи Оштии Миллӣ ин ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Ин кор муддати дарозе идома ёфт, зеро дар он назари тарафҳо дар мавриди давлати дунявӣ, парламенти касбӣ ва системаи интихобот бахсҳои тулониро ба вучуд овард. Ҳам барои дарки раванди тайёр кардани ҳуҷҷатҳо ва ҳам барои дарки ҳамкориҳои Президент ва КОМ тибқи Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллии мулоҳизаи ин ҳуҷҷатҳо кофӣ мебошанд. 26-уми март соли 1999 КОМ ба Президенти Тоҷикистон андешахояшро дар бораи тағйирот ва иловаҳо ба Сарқонуни ҷумҳурӣ фиристод, то баъди муайян шудани мавқеи Президент нисбат ба он матнро омода созад. Дар он низоми интихобот

² Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол. Нури маърифат.-Хучанд,2003. -С.129.

¹ Ваҳдат, Давлат, Президент. -Душанбе, 2010.- С.-116.

ҳамчун як боби Конституция муайян шуда, барои ба Президент пешниҳод намудани ҳамаи мақомоти судӣ ва таъсиси Шурои Олии адлия пешниҳод гардида буд².

Сентябри соли 1999 барои қабули тағйироту иловаҳо ба Сарқонун раёйпурсии умумихалқӣ баргузор гардид ва Конституцияе, қабул шуд, ки вай парламенти думачлисаро, ки яке аз маҷлисонаш касбӣ ва дигаре даъватӣ мебошад, маъқул донист ва дунявиятро ҳамчун меъёри иҷтимоии ҷомеаи Тоҷикистон эътироф намуд. Ҳамзамон ба ин вай аввалин Конституция дар Осиёи Миёна гардид, ки ба фаъолияти хизбҳои динӣ иҷозат дод. Конституция муҳлати интихоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистонро ҳафт сол муқаррар кард¹.

Бояд қайд намуд, ки масъалаи таъсиси парламенти касбӣ яке аз масъалаҳои муҳиме буд, ки баррасии музокироти миёни тоҷикон ва Комиссияи Оштии Миллӣ (КОМ) гардид. Хушбахтона, натиҷаи музокироти миёни тоҷикон ва фаъолияти самараноки Комиссияи Оштии Миллӣ ба он оварданд, ки дар Тоҷикистон имрӯз парламенти ҷадид, ки дорои тамоми хусусиятҳои парламентаризми муосир, аз ҷумла палатаи поёнии он касбӣ мебошад, амал мекунад².

Таъсиси парламенти касбии доимамалкунанда ҳангоми таҳияи лоиҳаи Конституцияи амалкунандаи мамлакат низ мавриди муҳокима қарор гирифта буд. Ҳануз соли 1993 ҳангоми таҳияи лоиҳаи Қонуни асосӣ Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмон изҳори ақида намуда, қайд карда буданд, ки “мо бояд Парлумонро ҳам аз сари нав интихоб кунем. Парлумони ояндамон бояд парлумони касбӣ ва аз ҷиҳати шуморааш кам бошад”³.

Лозим ба тазаккур аст, ки мутобиқи Қарори Комиссияи Оштии Миллӣ аз 4-уми март соли 1999 ва Қонун “Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон”, ки аз ҷониби Комиссияи Оштии

² Ваҳдат, Давлат, Президент.-Душанбе, 2010.- С.117.

¹ Ваҳдат, Давлат, Президент.-Душанбе, 2010.- С.117.

² Ваҳдат, Давлат, Президент.-Душанбе, 2010.- С.116.

³ Ғоибов Ғ. Таърихи Хатлон аз оғоз то имрӯз.-С.729.

Миллӣ таҳия шуда буд ва баъдан аз тарафи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 10-уми декабри соли 1999 қабул гардид, дар таърихи давлатдорӣ тоҷикон бори аввал низоми омехтаи интихоботи вакили Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷорӣ карда шуд¹.

Ҷумҳурии соҳибистиклоли Тоҷикистон марҳилаи тақдирсози таърихӣ ва сиёсиро бо руҳияи баланд ва бо муҳимтарин дастовард, яъне сулҳу озоиштагиро сипарӣ намуд. Дар таърихи кишвар аввалин бор рӯзи 27-уми март соли 2000 Иҷлосияи Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки интихоботи он дар асоси бисёрҳизбӣ сурат гирифта буд, ба фаъолияти қонунгузорӣ ва намояндагии худ пардохт.

Интихоби парлумони касбӣ натиҷаи ниҳоии Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ ва тақозои замон ба ҳисоб меравад, ки ин ҳар як шаҳрвандро водор сохт, ки ба ин мақоми баланду пурмасъулият беҳтарин фарзандони Ватанро интихоб намоянд. Ва дар байни вакилони Маҷлиси намояндагон 6 нафар ҳуқуқшинос, 15 нафар иқтисодчӣ, 5 нафар мутахассисони соҳаи кишоварзӣ, 10 нафар омӯзгорон, 10 нафар муҳандисон, 15 нафар кормандони илм, тиб, фарҳанг, сиёсатшинос интихоб шуда буданд. Онҳо орзуву умеди халқ буд ва фарзандони фарзонаи миллатро ба ин мақоми хело баланд ва муқаддас интихоб намуданд. Инро набояд фаромуш кард, ки аз миёни аввалин вакилони Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 8 нафари онҳо занҳо мебошанд. Ва ин шаҳодат аз он аст, ки аз рӯзҳои оғози фаъолияти мақоми намояндагӣ ва қонунгузории кишвар занҳо саҳми арзанда доранд. 1 нафар узви вобастаи Академияи илмҳои ҷумҳурӣ, 4 нафар доктори илм ва 15 нафар номзади илм мебошанд. 17 нафар вакилони даъватҳои гузаштаи мақомоти намояндагӣ ва

¹ Ғоибов Ғ. Таърихи Хатлон аз оғоз то имрӯз.-С.731.

қонунгузори чумхури ин дафъа низ вакил интихоб шуданд ва таҷрибаи зиёди онҳо ба фаъолияти нав мусоидат кард².

Аввалин вакилони интихобшуда ба парламенти касбӣ як қисми онҳо аз даъватҳои гузашта ва қисми дигари он намояндагони соҳаҳои гуногун аз ҷумла, олимону донишмандон буданд. Вакилони навинтихобшуда барои пешрафти парламенти касбӣ ва доимамалкунанда барои фаъолияти қонунгузорӣ таҳия, баррасӣ ва қабули қонунҳо, қабул ва тасдиқи дигар ҳуҷҷатҳои меъёрию ҳуқуқӣ, фаъолияти намояндагӣ, робитаҳои байнипарламентӣ ва хориҷӣ замина гузоштанд¹.

Таърих исбот хоҳад кард, ки пазируфтани гуногунандешӣ (плюаризм) ва ба ҳам омадани аҳзобу ақоиди гуногун дар ҳалли масоили тақдирсози ҷомеа ба манфиати кор буда, сарҷамъиё яқдилӣ, яқрӯйиву дили софу нияти нек асоси фаъолияти парлумони касбии мо гардад. Ин иҷлосия дар таърихи парлумони кишвар хоса сабт гашт. Он марҳилаи нава дар ҳаёти сиёсии кишвар ба ҳисоб, барои боз ҳам ташаккул ёфтани раванди демократии ҷомеаи мо саҳми муносиб гузошт.

Вакилони Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар кори нахустин Иҷлосияи муштаракӣ Маҷлиси Олӣ-дар самти масъулиятноку пурифтиҳор ба комёбиҳои зиёд ноил гаштанд.

Қобили зикр аст, ки дар тамоми комёбиҳо ва пешравиҳои соҳаҳои ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии кишвар нақши Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонуну қарорҳо ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии қабулгардидаи он равшан ва айён мебошад. Имрӯз кишвари Тоҷикистонро дар арсаи байналмилалӣ ва байнипарламентӣ дар баробари дигар дастовардҳои даврони истиқлолият бо парламент ва қонунҳои замонавиаш мешиносанд ва эътироф менамояд.

² Минбари халқ, 29 март соли 2000.- С.2.

¹ Минбари халқ, 29 март соли 2000.- С.2.

Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон пеш аз ҳама ба таъсиси институти қонунгузорӣ пардохта ва дар пешрафти ҷомеаи демократию ҳуқуқбунёд, мақомоти давлатӣ ва робитаҳои байнипарламентии кишварҳои хориҷ оғоз намуд.

Фаъолияти Маҷлиси намояндагон дар се самт-намояндагӣ, қонунгузорӣ, ва байнипарламентӣ амалӣ карда мешавад. Бахши қонунгузорӣ, ки яке аз самтҳои асосии фаъолияти Маҷлиси намояндагон ба шумор меравад, дар чараёни даъват ба таври назаррас ва пурсамар амалӣ мегардад².

Парламенти тоҷик ҳамчун ҷузъи ҳаммаромии ҳокимият ва ҷомеаи тоҷикон ҷиҳати дар арсаи байналмилалӣ муаррифӣ намудан ва боло бурдани обрӯю нуфузи халқу давлати тоҷикон саҳми арзишманд мегузорад. Имрӯз кишварҳои дунё давлати тоҷиконро дар баробари дастовардҳои иқтисодиву иҷтимоӣ, илмиву фарҳангӣ ва дигар бахшҳо, инчунин бо парламент ва қонунҳои ба талаботи меъёрҳои қонунгузори кишварҳои пешрафтаи дунё ҷавобгӯ ва замонавии он мешиносанд ва эътироф мекунанд¹.

Маҷлиси Олии Ҷмҳурии Тоҷикистон ҳамчун самараи Созишномаи истиқрори сулҳи миёни тоҷикон, нахустин парламенти касбии тоҷик ва мактаби навини намояндагӣ ва қонунгузорӣ зухур намуда, ҷиҳати ҳар чӣ бештар таҳким бахшидани пояҳои сулҳу ваҳдати миллӣ ва рушду нумӯи тамоми бахшҳои ҷомеаи Тоҷикистон саҳми арзанда гузошт. Вай ҷиҳати ба марҳилаи нав ворид гардидани рушду такомули ҷомеа дар асоси принципҳои ҳуқуқбунёди мусоидат намуд, дар амри ҳар чӣ бештар риоя шудани волоият ва эҳтироми қонун дар ҷомеа заминаи воқеӣ ба вучуд овард. Вай на танҳо дар муносибатҳои байнидавлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва давлатҳои хориҷӣ марҳилаи нави ҳуқуқиро эҷод кард, балки дар шинохт ва эътирофи ҳар чӣ бештари Тоҷикистон ҳамчун давлати демокративу дунявӣ ва ҳуқуқбунёду ягона аз ҷониби аҳли ҷомеаи

² Минбари халқ, 29 март соли 2000.- С.2-3.

¹ Эмомалӣ Раҳмон Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. Ҷилди 3.-С.332- 333.

олам саҳми шоиста гузошт. Ин мақом ҳамчун мақоми намояндагӣ ва қонунгузор бо оммаи васеи ҷомеаи Тоҷикистон фарогири робитаҳои мутақобила гардид. Вай ҳамчунин, бо аксари мақомоти давлативу ҷамъиятӣ, хусусан шохаҳои дигари ҳокимияти давлатӣ, ҷиҳати арзёбии сифати қонунҳо ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, мавриди амал қарор гирифтани қонунҳо ва дигар махсусиятҳои марбут ба қонунҳо робитаҳои қарор барқарор намуд².

Таъсиси Парлумони касбӣ, ки дар асоси Конституцияи соли 1994 ва тағйиру иловаҳои соли 1999 ба он воридшуда ба амал омад, дурустии тасмими сиёсии давлати моро собит сохта ба асоси комилан нави низоми ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон бунёд гузошт ва барои рушду такомули минбаъдаи тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеаи кишварамон заминаҳои зарурии ҳуқуқӣ фароҳам овард¹.

Системаи дупалатагиро, аксари таҳқиқотчиёни назарияи давлат ва ҳуқуқ яке аз омилҳои муҳим ва таъсирноки рушду инкишофи давлат донистаанд. Шакли дупалатагӣ-ин зухуроти сохтори ҳукумати демократист, ки ханӯз дар асри XIX файласуф ва иқтисодчии бузурги англис Стюарт Мил ба он изҳори назар карда гуфта буд, ки дар системаи якпалатагӣ қисми зиёди парламентчиён зуд мағруру ҷавобаланд ва баъзан мустабид ҳам мешаванд. Системаи дупалатагӣ ин гуна хавфро аз байн мебарад².

Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҷаласаи якуми Маҷлиси миллӣ ва Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон қайд намуданд, ки “зимнан бояд гуфт, ки раёйпурсии умумихалқӣ, интиҳоботи Президент ва Парламентро аз ин пеш ҳам гузаронида будем. Вале интиҳоботи бисёрҳизбӣ ба Парламенти касбӣ дар таърихи мамлакатамон падидаи тамоман нав аст. Ин комёбии ҷомеаи

² Эмомалӣ Раҳмон Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. Ҷилди 3.-С.333.

¹ Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии (парламентии) Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе: «ЭР-граф», 2014. С.14.

² Хайруллоев Сайдулло. Асри қонун. “Шарқи озод”-Душанбе,2005.-С. 154.

демократии мост ва он танҳо аз баракати истиқлолият ва таъмини шароити орому осуда муяссар гардид”³.

Дар таърихи Тоҷикистони соҳибистиклол, баъд аз таъсиси Парламенти касбӣ ва доимамалкунанда бори аввал 27-уми март соли 2000 дар Иҷлосияи якуми Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аввалин Раиси Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҷумҳурӣ дар таърихи давлатдорӣ навини тоҷикон Сайдулло Хайруллоев интихоб шуд. Аз давраи таъсис, то оғоз намудани фаъолияти нахустпарламенти касбӣ мамлакат Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 18 сол сипарӣ мешавад. Дар ин муддати тӯлонӣ агарчи барои таърих на он қадар зиёд аст, таъсиси ҳокимияти қонунгузор ба хусусияти созандагӣ ва эҷодкоронаи худ қонунҳо ва моҳияти иҷтимоӣ демократӣ доштани Ҷумҳурии Тоҷикистони соҳибистиклолро нишон медиҳад¹.

Анъанаҳои кори парламентӣ дар кишвари мо мақоми ба худ хос дорад. Зеро дар солҳои гуногун дар ин мақоми олии фарзандони баруманди миллати тоҷик қор ва фаъолият намудаанд.

Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олиӣ фаъолияти худро дар се самти асосӣ амалӣ намуд, ки онҳо фаъолияти қонунгузорӣ, фаъолияти намояндагӣ ва баррасии шикояту пешниҳодот ва робитаҳои байнипарламентӣ ва хориҷӣ мебошанд. Фаъолияти қонунгузорӣ ҳамчун бахши асосии фаъолияти Маҷлиси намояндагон аз қабули қонуни қарорҳо ва дигар санадҳои муҳиме иборат буд, ки ҷиҳати инкишофи ҳарчӣ бештари тамоми соҳаҳои хоҷагии халқӣ ҷумҳуриамон мусоидат менамоянд. Лоихаи қонунҳо мутобиқи моддаи 58 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва моддаи 54 Қонуни конститутиони Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон" бо тартиби ҳуқуқи ташаббуси қонунгузорӣ аз ҷониби Президенти Ҷумҳурии

³ Ҳамон ҷо.

¹ Вакилони халқ 1938-2010.-Душанбе: Деваштич, 2006.-С.18.

Тоҷикистон, аъзои Маҷлиси миллӣ, вакилони Маҷлиси намояндагон, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод мегардиданд².

Дар таърихи нави Тоҷикистони соҳибистиклол 27-уми феввали соли 2000 аввалин маротиба Парламенти доимамалкунандаи касбиро қабул намудем. Бори нахуст, дар таърихи давлатдорӣ навини тоҷикон фаъолияти ҳокимияти қонунгузор дар шароити истиқлолияти давлати таъсис дода шуд. Ҷумҳурии Тоҷикистон тавасути парламентаризми муосир тавонист қадамҳои устувори ҳудро ҷиҳати ҷалб намудани низоми соҳибхӯиёри конституционӣ ва мустаҳкам намудани пояҳои низомӣ, сиёсӣ, иқтисодиву иҷтимоӣ ва фарҳангии ҳудро ҷалб намояд. Ҳамзамон бояд қайд намоям, ки парламенти навинтихобшуда дар як муддати кӯтоҳ тавонист фаъолияти ҳудро дар беҳтарини шароит дар шакли иҷлосияҳои якҷояи Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва таъсиси ҳокимияти қонунгузор дар шароити истиқлолияти давлатӣ ва барқарор гардидани сохтори соҳибхӯиёри конституционӣ саҳми арзандаи ҳудро гузорад. Тоҷикистони соҳибистиклол рӯз то рӯз, сол то сол қадамҳои устувори ҳудро ба сӯи низоми парламенти касбӣ ва таъсиси ҳокимияти қонунгузор дар шароити истиқлолияти давлатӣ ва барқарор гардидани низоми сохтори соҳибхӯиёри конституционӣ мегузорад.

Оид ба парламентаризм ва фаъолияти ҲХДТ дар парлумон аз Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки басо ба маврид қайд намудаанд, иқтибос меорем: “Ҷумҳурии Тоҷикистон баъд аз пошхӯрии Иттиҳоди Шуравӣ истиқлолияти давлатиро ба даст оварда, муттасил бо роҳи парламентаризми муосир қадам ниҳода, тавачҷуҳи асосии ҳудро ҷиҳати устувор гардонидани заминаҳои ин ниҳод равона намуд.”¹

Маҳз парлумон моҳият ва мундариҷаи парламентаризмро муайян менамояд. Мафҳуми парламентаризм васеътар аз мафҳуми парлумон аст.

² Вакилони халқ 1938-2010. -Душанбе: Деваштич, 2006.-С. 18.

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-С.139.

Парламентаризм ғайр аз парлумон, инчунин, дигар ҷониб ва шаклҳои ин ниҳодно низ фаро мегирад.

Парлумони мамлакат ҳамчун шоҳаи қонунгузори ҳокимият дар самти таҳкими заминаҳои ҳуқуқӣ баҳри таъмини волоияти қонун, ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд нақши бузург дошта, дар ин самт вакилон- аъзои фраксия низ фаъолияти босамар доранд.

Раванди минбаъдаи тақвияти принципҳо ва меъёрҳои парламентаризм дар тағйири иловаҳо ба Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки тариқи раёӣпурсии умумихалқӣ соли 2003 қабул гардиданд, дарҷ ёфтаанд.

Фраксияи ҲХДТ-ро дар парлумон аз соли 2000 то соли 2001 Д. Давлатзода, аз соли 2001 то соли 2002 А. Азизов, аз соли 2002 то соли 2011 Ҷ. Сангинов, аз соли 2011 то соли 2013 М. Хидирова роҳбарӣ намудаанд.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ки ҳоло дар Маҷлиси намояндагон соҳиби фраксияи калонтарин аст, барои таҳкими пояҳои ҳуқуқии давлатдорӣ навини мо нақши муҳим мебозад. Фраксияи ҲХДТ дар парламент тамоми таҷрибаву фаъолияти қонунгузориашро барои фароҳам овардани шароит ва заминаи ҳуқуқии рушди демократия ва риояву таъмини пешрафти устувори иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии кишвар равона намуд ва ба ҳамкории пурсамари ҳамаи шоҳаҳои ҳокимияти давлатӣ мусоидат кард.

Имрӯз барои парламент ва дигар шоҳаҳои ҳокимият дарки сиёсати ягонаи давлатӣ, такмил додани идоракунии ва ҳамоҳанг намудани қори ҳамаи шоҳаҳои ҳокимият масъалаи муҳимтарин ба шумор меравад. Идоракунии самарабахш ва таъмини волоияти қонун моро ба зинаи нави сиёсати иҷтимоиву иқтисодие мерасонад, ки натиҷаи он беҳтар гардидани сатҳи зиндагии мардум ва пирӯзии адолати иҷтимоӣ мебошад.

Яке аз равандҳои сиёсӣ, ки дар ҷомеаи демократӣ нақши назаррас дорад, ин интиҳобот аст, зеро маҳз шаҳрвандон метавонанд тавассути ин

маъракаи бузурги сиёсӣ иродаи худро баён кунанд ва дар корҳои идоракунии кишвар бевосита иштирок намоянд. Интихобот дар сурате ба меъёрҳои ҷаҳони мутамаддин мувофиқат мекунад, ки фаъолияти ҳамаи ширкаткунандагони он дар доираи қонун ошкоро ва демократӣ сурат гирад. Гузашта аз ин, интихобкунандагон ба воқеият таъя кунанд, нисбат ба тақдирӣ давлату миллат бетараф набошад ва моҳияти ваъдаҳои бардуруғу беасосро аз ҳақиқати воқеӣ фарқ карда тавонанд.

Фаъолияти намояндагӣ яке аз самтҳои дигари вакилиро ташиқ медиҳад, ки он тибқи санадҳои меъёрию ҳукукии Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда шудааст. Бинобар ин, дар баробари фаъолияти густурдаи қонунгузорӣ имрӯз ҳар як вакил-аъзои фраксия кушиш намуда истодааст, ки тавассути фаъолияти самараноки намояндагӣ низ дар самти ҳалли мушкилоти мавҷудаи ҷомеа ва ба мақомоти дахлдор расонидани арзу шикояти мардум саҳм дошта бошад¹.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар доираи уҳдадорҳои ҳизбии худ, аъзои фраксия бо кумитаҳои иҷроияи ҳизбии шаҳру ноҳияҳо ҳамкории зич дошта, дар мулоқоту вохӯриҳо бо роҳбарони онҳо атрофи нуқтаҳои барномавии ХХДТ, ки имрӯз амалӣ гашта истодаанд, ба интихобкунандагон пайваста иттилоъ медиҳанд.

Бунёди ҷомеаи демократию ҳуқуқбунёд, ки яке аз принципҳои конституционӣ дар мамлакат маҳсуб меёбад, имрӯз шароити мусоиди ҳукукию сиёсиро барои фаъолияти ҳизбҳои гуногун фароҳам овардааст. Афзудани шумораи ҳизбҳои парлумонӣ аз се ба панҷ нишонаи рушди фаъолияти ҳизбҳои гуногун ва мавқеъ пайдо намудани онҳо дар ҷомеа мебошад.

Новобаста ба мавқеи сиёсӣ ва мақсаду ҳадафҳо, ҳамкории судбахш байни аъзои фраксия ва намояндагони ин ҳизбҳо густариш ёфта истодааст. Мисоли равшани ин ҳамкориҳо мулоқоту вохӯриҳои

¹ Хайруллоев Сайдулло. Асри қонун. “Шарқи озод”.-Душанбе ,2005. 458с. -С.159.

якҷояи онҳо бо интиҳобкунандагон, таҳия ва пешниҳоди муштаракӣ лоиҳаи қонунҳо ба Маҷлиси намояндагон мебошад.

Самти дигари фаъолияти фраксия робита бо воситаҳои ахбори омма мебошад, ки он яке аз василаҳои муҳими инъикоси кори вакилон ва умуман, парлумони мамлакат ба ҳисоб меравад.

Рӯзномаи ҳизбии «Минбари халқ» оид ба инъикоси кори парлумон ва фраксия саҳифаи алоҳидаро чудо намудааст, ки аз ҷараёни фаъолияти вакилони Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон мунтазам хабару гузоришҳо ба нашр расонда истодааст. Рӯзномаи парлумонии «Садои мардум» низ дар инъикоси фаъолияти фраксия саҳми арзанда дорад.

Аъзои фраксияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар мақоми олии қонунбарори мамлакат на танҳо дар эҷоди қонунҳо пурсамар фаъолият мекунанд, балки дар такмили асноди зиёди меъёрии ҳуқуқии танзимкунандаи соҳаҳои мухталифи ҳаёти ҷомеа ва давлат саҳми муносиб гузоштанд¹.

Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мубориза бар зидди коррупсия», «Дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросимҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз ҷумлаи санадҳои ҳуқуқие мебошанд, ки аз ҷониби фраксияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар парламент пешниҳод ва қабул гардидаанд².

Дар асоси ин қонунҳо дар сохтори Ҳукумат барои ҳаллу фасли муносибатҳои зикршуда ниҳодҳои дахлдор таъсис дода шуданд. Дар ин самт, пеш аз ҳама, метавон аз Қонун «Дар бораи мақомоти ҳудидоракунии шаҳрак ва деҳот» ёдовар шуд, ки тибқи он вакилони ҷамоатҳои шаҳрак ва деҳот ба муҳлати панҷ сол аз ҷониби аҳолии ҳудудҳои дахлдор интиҳоб карда мешаванд.

¹ Садои мардум. 3 июни соли 2004.-С.2.

² Сафаров С. Ҳизби зодаи истиқлолият.-Душанбе, 2011.-С.101.

Қонуни мазкур барои рушди ҷомеаи шаҳрвандӣ роҳи васеъ кушода, ҳамзамон бо ин, барои афроди ташаббускор ва соҳиби маҳорати роҳбарӣ мактаби нахустини давлатдорӣ ва идораи ҷомеа мегардад.

Ҳадафҳои барномавии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон тавассути намояндагонаш дар парлумон-Фраксияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон амалӣ мегарданд.

Фаъолияти фраксияи ҲХДТ дар Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон тибқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Оинномаи ҳизб ба роҳ монда шуда, фаъолияти вакилони Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар се самти муайян намудаи қонунгузорӣ сурат гирифта, ҳадафи асосии он амалӣ намудани нишондодҳои Паёми Президенти кишвар ба парлумони мамлакат, нуқтаҳои асосии барномаи пешазинтихоботии ҳизб, дастуру супоришҳои Роҳбарияти ҳизб ва Маҷлиси намояндагон маҳсуб меёбад¹.

Дар самти ислоҳот ва баланд бардоштани низоми идораи давлатӣ бошад, як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқие қабул шудаанд, ки мақсади онҳо таҳким бахшидани идоракунии самаранок дар соҳаи хизмати давлатӣ мебошад. Яке аз нуқтаҳои барномавӣ таъмини самаранокии фаъолияти хизматчиёни давлатӣ, кормандони мақомоти қудратӣ ва баланд бардоштани масъулияти сиёсии тамоми шохаҳои ҳокимият ба ҳисоб меравад².

Масъалаи ҳифзи ҳуқуқи инсон яке аз масъалаҳои меҳварӣ дар Барномаи ҲХДТ ба шумор меравад. Аз ин рӯ, ба масъалаи тақмили заминаи меъёрии ҳуқуқии мавҷудаи соҳа чораҳои амалӣ андешида мешаванд. Вакилони мардумӣ дар парламенти кишвар-аъзои фраксия аз ҲХДТ дар фаъолияти қонунгузории худ, асосан, ба Барномаи

¹ Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии (парламенти) Ҷумҳурии Тоҷикистон. Даъвати чорум. 2014.- С.12.

² Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии (парламенти) Ҷумҳурии Тоҷикистон. Даъвати чорум.- Душанбе, 2014.- С.12.

пешазинтихоботии хизб така намуда, ба масъалаҳое диққат медиҳанд, ки онҳо аз мулоқоту вохуриҳо бо мардуми кишвар бармеоянд³.

Дар фаъолияти дохилиҳизбӣ фраксия ба ҳамкории мунтазам бо Кумитаи иҷроияи марказии ҲХДТ диққати махсус медиҳад. Ҳар як аъзои фраксия бевосита ё ба воситаи роҳбарияти он доимо бо Кумитаи иҷроияи марказӣ дар алоқа буда, дар арафаи сафарҳои хизматии худ оид ба кор бо ташкилотҳои ибтидоии хизбӣ маслиҳату дастурҳо мегиранд ва бо пешниҳоди Кумитаи иҷроияи марказӣ дар яққоягӣ бо кормандони Дастгоҳи Кумитаи иҷроияи марказӣ ба сафарҳои хизматӣ мебароянд¹.

Бояд тазаққур дод, ки аъзои фраксияи ҲХДТ дар таҳия ва омодаасозии ҳуҷҷати Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ бевосита сахм гузошта, баррасии онро дар ҷаласаи Маҷлиси намояндагон анҷом доданд ва дар Форуме, ки барои муҳокимаи ин ҳуҷҷат дар Венгрия баргузор гардид, иштирок карданд.

Аъзои фраксияи ҲХДТ дар таҳия ва баррасии лоиҳаи санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ фаъолона ширкат меварзанд. Онҳо ба лоиҳаи қонунҳои воридгашта тақлифу пешниҳодҳои мушаххас медиҳанд ва ҳамчунин, бевосита аз ҳуқуқи ташаббуси қонунгузориҳои худ истифода бурда, ба муҳокимаи Маҷлиси намояндагони лоиҳаи қонунҳоро манзур менамоянд².

Вакилон-аъзои фраксияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҷиҳати рушди фаъолияти соҳибкорӣ ва ҷалби захираҳои сармоягузорӣ ба соҳаҳои афзалиятноки иқтисодиёт лоиҳаҳои як қатор қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, фармонҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар санадҳои меъёрии

³ Имомов А. Вазъи ҳуқуқи фраксияҳою гурӯҳҳои вакилони парлумони Ҷумҳурии Тоҷикистон// Партии и движения Таджикистана.-Душанбе,2001.- № 9.- С.10-11.

¹ Имомов А. Вазъи ҳуқуқи фраксияҳою гурӯҳҳои вакилони парлумони Ҷумҳурии Тоҷикистон// Партии и движения Таджикистана.-Душанбе,2001.- № 9.- С.10-11.

² Маром ва мақоми намоянда.-Душанбе, «Шарқи озод», 2001.- С. 4.

ҳуқуқӣ баррасӣ ва тартиб расонидаанд, ки аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул ва пешниҳод гардидаанд.

Бояд қайд намуд, ки асоси Барномаи кории Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро ҳифзи иҷтимоии мардум ва баланд бардоштани сатҳи зиндагии оммаро ташкил медиҳад, ки дар ин самт аз ҷониби ҳизб пайваста чораҳои муассир андешида мешаванд. Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи пешгирии зуроварӣ дар оила», «Оид ба ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи нафақаҳои суғуртавӣ ва давлатӣ», «Дар бораи ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Дар бораи тасдиқи Феҳристи шахсоне, ки барои гирифтани нафақа барои хизмати шоён дар назди Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳуқуқ доранд» ва «Дар бораи ёрии равонпизишкӣ» ва ғайраҳо силсилаи санадҳои ҳуқуқие мебошанд, ки мақсади онҳо боло бурдани сатҳи ҳифзи иҷтимоии аҳоли, тақвият бахшидани саломатии шаҳрвандон ва дастгирии табақаҳои эҳтиёҷманди ҷомеа ба ҳисоб меравад, ки меҳвари асосии фаъолияти фраксияи ҲХДТ-ро дар парламенти мамлакат ташкил медиҳад.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон воқеан ҳизби халқӣ ва демократӣ мебошад ва маҳсули тафаккуру эҷоди халқи фарҳангофар ва созандаи мост. Идеологияи ҳизби мазкур ба хоҳири мардуми азияткашидаамон созмон дода шудааст. Дар сафҳои он аз рӯзҳои аввал мардуми шарифамон ҷамъ омадаанд. Зеро ғояи аслии ҳизб, ки дар давраи ҷангу ҷидол ҳамчун як қувваи сиёсии муътадил ба вучуд омада буд, ин пеш аз ҳама ваҳдати миллий буд. Ҳизб бо халқ буд ва халқ бо ҳизб аз ин хотир номаш ҳам халқӣ шуд.

Агар аз дидгоҳи имрӯз ба равандҳои он замон нигарем, дарк хоҳем кард, ки дар он рӯзҳои вазнин тарғиб намудани ғояҳои ҳизби нави сиёсӣ кори сахл набуд. Мардум баъди ҳодисаҳои фҷиабори ибтидои солҳои 90-ум, вақте ки баъзе ҳизбҳои сиёсӣ ва ҳаракатҳои мардумӣ зери ниқоби муборизаи сиёсӣ даст ба экстремизм заданд ва қариб буд, ки миллатро ба вартаи ҳалокат ва мамлакатро ба порашиавӣ оварда расонанд, дигар ба

ҳизбҳои тозабунёд бовар надоштанд. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар чунин шароити таърихӣ бо ба арсаи ҳастӣ гузошт. Ин вазифа хеле душвор буд, зеро ҳамаи онҳое, ки ҳизб бунёд кардан мехостанд ба сиёсатбозӣ машғул буданд. Ин матлабро Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба таври муфасссал чунин шарҳ додааст:

“Якум, охири солҳои 80-ум ва ибтидои 90-ум ҳизбҳои арзи ҳастӣ намуданд, ки соҳиби ҳокимият шудан мехостанд. Аммо Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро шахсоне ташкил доданд, ки аллакай ҳокимият доштанд. Онҳо мехостанд ба давлатдорӣ ва ҳамкориҳои сиёсӣ ҳазорон нафар одамони ҳаммаслақонашонро ҷалб кунанд, ки дар сояи мансабталошиҳо аз назар дур монда буданд. Ҳамин тавр, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон чун роҳнамои демократия дар фазои ҳолӣ ташаккул ёфт.

Дуюм, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳамчун ҳомии манфиати мардуми Тоҷикистон арзи ҳастӣ кард. На манфиати қишри алоҳидаи ҷомеа ва гурӯҳи ҷудогонаи одамон, балки тамоми халқро таҳти ҳимояи худ эълон намуд ва ин орзуи тамоми мардум буд. Номи ҳизб низ аз ҳамин усули фаъолият бармеояд.

Сеюм, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба муқобили дини мубини ислом ҷанг накарда, эҳтироми имон ва озодии вичдонро эътироф намуд. Гузашта аз ин, ҳизби мазкур ба ҳизбҳои дигар, намояндагони муасисаҳои динӣ дар як қатор масъалаҳои муҳим, аз ҷумла дар покии ахлоқи ҷомеа ва дар мубориза алайҳи мафкураи ба халқ шарифи тоҷик бегонаи ахлоқию этникӣ ҳамкорӣ намудааст. Маҳз ин ва дигар ғояҳои воқеан миллии халқи мо дар барномаи амали ҳизбамон инъикос ёфт ва бо шарофати онҳо Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар умқи ҷомеа реша давонд¹.

Аз ин сабаб, бо мушкилиҳои зиёд бошад ҳам ба Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон муяссар гардид, ки мақсад ва ҳадафҳои худро

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе: Эр-граф, 2014.-С.23.

ба мардум фаҳмонад ва бо мурури замон боварии халқро ба даст биёрад. Ба Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар як муддати нисбатан кӯтоҳ муяссар гардид, ки дар назди тақдири давлати соҳибхитиёри тоҷикон масъулияти комилро ба уҳда гирифта дар ҳамин мақом аз тарафи аҳли ҷомеа шинохта ва пазируфта шавад.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз ҷавонтарин ҳизбҳои сиёсии кишвар буда, метавон онро зодаи даврони истиқлол номид. Ҳадафи ташкили ин ҳизб, ки дар он неруҳои ақлонии кишвар ба ҳам оварданд, бо роҳи мусолиҳа ва гуфтушунид ҳал кардани масоили сиёсӣ буд. Маҳз ин таҷрибаи аъзои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон метавонад худ як омили сулҳу субот ва ваҳдати миллий дар кишвар бошад. Дар ҳамон давра зиёиёни кишварамон дарк намуданд, ки Тоҷикистон дигар бо сохти тоталитарӣ ва маҳдуд намудани озодиҳои инсон, матбуот ва баёни суҳан наметавонад дар ҷомеаи ҷаҳонӣ мавқеи сазовор ёбад. Дар оиннома, барнома ва доктринаи ҳизб фикрҳои нав зиёд буданд. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар фаъолияти худ ба одамони касбӣ, босалоҳият ва кордон таъя мекунад, ки василаи муҳими ба даст овардани ин мақсад мебошад.

Дар ин давра (солҳои аввали ташаккулёбии ҳизб) ҳизб он қадар пурқувват набуд, зеро заминаи иҷтимоии он ҳанӯз қавӣ набуд. Ин ҳолат то соли 1997 давом кард.

Дар он солҳои ноорому мухолифатомез Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон худро чун ҷонибдори равандҳои демократикунории ҷомеа, сохтори бисёрҳизбӣ, озодии суҳан, бунёди давлати демократӣ, дунявӣ ва ҳуқуқбунёд муаррифӣ намуд. Вай ҳамчун нерӯи тозаву бунёдгару созанда ва наовар дар умқи ҷомеа реша давонда, нафарони хирадманд, сиёсатмадорон ва халқи меҳнаткашу ватандӯстро ба ҳам оварда сарчамъ намуд. Ҳар як аъзои ҳизб аз оғози фаъолияти худ аз сиёсати пешгирифтаи Ҳукумати кишвар содиқона пайравӣ менамуд. Барои ҳарчи зудтар хотима бахшидан ба оташи ҷанги шаҳрвандӣ ва барқарор кардани рӯзгори озоишта, аз байн бурдани парокандагӣ ва ба даст

овардани ваҳдату якпорчагии миллӣ кушиш менамуданд. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз рӯзҳои аввали бунёдаш амалҳои террористии нангинро маҳкум намуда, роҳи пешгирифти Сарвари давлатро, ки ба таъмини сулҳу ваҳдат ва оромии сиёсӣ дар ҷомеа равона шудааст, дастгирӣ мекунад. Ҳизб мавқеи бетарафиро низ дар ягон ҳолат ишғол накардааст, баръакс дар ҳаёти сиёсии кишвар ғайбона иштирок намуда, ба воқеаҳои сиёсии баамаломандаи кишвар саривақт баҳои сиёсӣ дода, дар амалӣ шудани дигаргунсозии сиёсӣ иқтисодӣ ва иҷтимоӣ кишвар дастгирӣ худро баён намудааст.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар асоси Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар он роҳи ояндаи Тоҷикистон чун давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд, ягона ва иҷтимоӣ мушаххас гардидааст созон дода шудааст. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ифодакунандаи иродаи маҳз он мардуме аст, ки ба ин Конституция овоз дода буд ва роҳи ояндаи Тоҷикистонро дар сулҳу субот, оромӣ, ваҳдати миллӣ, гулгулшукуфӣ, некуаҳволии халқ, таҳкими истиқлоли давлатӣ ва ташаккули давлати миллӣ меиди ва имрӯз ҳам дида истодааст. Сабаби дар атрофи ин ҳизб ҷамъ омадани мардум низ маҳз ҳамин ғояҳои худӣ халқ аст, ки он ба сиёсати воқеӣ табдил ёфтааст.

Обруи нуфузи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон маҳбубияти он дар байни мардум дар умқи ҷомеаи мо реша дорад ва ҷонибдорӣ роҳи сиёсии мо пеш аз ҳама ба он вобастааст. Ҷи тавре ки дар Конституция таъкид шудааст давлати мо давлати иҷтимоӣ аст. Ин хусусияти хоси давлатии миллии мо, ки он маҳбуби ҳамагон гардидааст. Тамоми руҳияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба бунёдкориву созандагӣ, ваҳдати милливу некуаҳволии шаҳрвандон, рушди иҷтимоӣ иқтисодии ҷомеа, амалӣ гаштани озодиҳо ва ҳифзи ҳуқуқи инсон нигаронида шудааст. Маҳз ҳамин ҷиҳати ҳизб маҳбубияташро дар байни қишрҳои васеи ҷомеа таъмин менамояд. Ҳифзи гуногунандешӣ, озодии суҳан, интиҳоботи шаффофу демократӣ, ҳифзи арзишҳо ва анъаноти миллӣ, рушди шаклҳои гуногуни молият.

Аз ҷумла, моликияти хусусӣ, дастгирии соҳибкорӣ, чун ормонҳои наҷиби ҳизби номбурда зина ба зина амалӣ шуда истодааст, ки он мавқеи ҳизбро дар ҷомеа беш аз пеш мустаҳкам мегардонад.¹

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмон ба ҳайси Раиси ХХДТ зикр намудаанд: “Мушкилоти мардум ин мушкилоти ҳизби мо ва сиёсати мост. Мо ҳизби худро на барои афзудани шумораи бюрократҳо, балки барои эҷоди давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ, барои марҳила ба марҳила баланд бардоштани сатҳи зиндагии халқ ва аҳамияти иҷтимоии ӯ созмон додаем”.²

Таъмини сиҳати мардуми шарифи кишвар ҳамеша зери назари Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва махсусан Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат қарор гирифтааст. Ҳамасола дар асоси маблағгузори соҳаи тандурустӣ лоиҳаҳои зиёде амалӣ шуда истодаанд, ки албатта ба баланд бардоштани ҳувияти миллӣ, эҳтиром ба арзишҳои миллӣ мусоидат менамоянд.

Бояд қайд намуд, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар ҷойи ҳолӣ бунёд гардида, таҷрибаи мусбии аҳзоби сиёсии дигарро ба кор бурда, аз амалияи сиёсии ҷаҳонӣ истифода бурдааст. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз рӯзҳои аввали ташаккулёбӣ тарафдори роҳу равиши пешрафт буд. Ин аст, ки дар байни халқи шарифи кишвар имичи баланди сиёсӣ пайдо карда тарафдораш зиёд гардидааст.

Тавре ки Раиси мухтарами Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар китоби «Бист қадами созанда»-и худ иброз доштаанд: “мақсади стратегияи ҳизби мазкур сарфи назар аз мансубияти миллӣ, баромади иҷтимоӣ, дину мазҳаб, тамоюлҳо ва одоти фарҳангӣ ҷонибдори муттаҳид намудани ҳамаи шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар атрофи ҳалли масъалаҳои мушаххас ва таърихан ҳалшавандаи умумимиллӣ, пойдор намудани тараққиёти аз ҷиҳати сиёсӣ

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе: Эр-граф, 2014.-С.-31.

² Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе: Эр-граф, 2014.-С.74.

соҳибхитиёри иқтисодӣ, якпорчагии мамлакат ва давлати ҳуқуқбунёди аз ҷиҳати ахлоқӣ устувор мебошад, ки он ҷузъи таркибии сохтори ҳозиразамони хоҷагидории умумиҷаҳонӣ ва муносибатҳои байналхалқӣ буда, тавонад бо ҳамаи мамлакатҳои хориҷии ҳам Шарқу ҳам Ғарб дар фазои мусолиमत вучуд дошта бошад”.¹

Асос ва ҷавҳари ин меъёри сиёсиро бояд риояву ҳифз намудани манфиатҳои олии миллӣ ва давлатӣ аз ҷониби ҳар як ҳизби сиёсӣ ва ҳар узви он ташкил диҳад, зеро Ватан, Миллат, Истиқлолият, Ваҳдати миллӣ ва оромиву осудагии ҷомеа муқаддастарин арзишҳои мебошанд, ки ягон ҳизб, гурӯҳ ё шахсе ҳаққи ҳалалдор кардани онҳоро надорад. Аз ин рӯ, ҳизбҳои сиёсӣ дар баробари озодона ва мустақилона амалӣ намудани мақсаду мароми худ дар фаъолияти ҳаррӯзаашон бояд ба ин арзишҳои муқаддас содиқ бошанд. Ҳизбҳои сиёсӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ҳар фарди алоҳида бояд кушиш намояд, ки Тоҷикистон кишвари ободу пешрафта, орому босубот ва моеи ифтихори мардуми ин сарзамини бостонӣ бошад. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳамеша кӯшиш менамояд ва талош дорад, ки татбиқи онҳоро таъмин намояд.

Хадафи ягона аз ташкили Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон муттаҳид намудани нерӯҳои пешбарандаву босалоҳият, ваҳдатсозу сулҳовар ва дорои масъулияти баланди давлатсозиву давлатдорӣ ва бо ҳамин роҳ гузоштани саҳми арзанда дар бунёди давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ташаккули ҷомеаи шахрвандӣ буд.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон масъалаи баланд бардоштани сатҳи маърифати ҳуқуқӣ, эҳтиром ва риояи қонунро вазифаи муҳими фаъолияти худ медонад. Риоя накардани қонун ва безъитиноӣ нисбат ба талаботи он боиси фалаҷ гардидани мақомоти давлатӣ, ба миён омадани бенизомӣ ва поймол шудани ҳуқуқи инсон мегардад. ҲХДТ ба меъёри Конститутсияи кишвар оид ба арзиши олий

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. Ҷ. 3.-Душанбе: Ирфон, 2001.-С.84.

эълон шудани инсон ва ҳуқуку озодиҳои ӯ содиқ буда, барои амалӣ шудани онҳо пайваста мекушад. Барои ин бояд сатҳи маърифатию ҳуқуқии ҷомеа баланд бардошта шуда, эҳтиром ба қонун дар ҳар як оила аз кӯдакӣ тарбия карда шавад, зеро маърифати ҳуқуқӣ аз муҳимтарин шартҳои бунёдии ҷомеаи шахрвандӣ ва давлати ҳуқуқбунёд мебошад.¹

Масъалаи дигаре, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба он таваҷҷуҳ менамояд, ин эҳтиром гузоштан нисбат ба ҳамаи гурӯҳҳои миллӣ ва этникии сокини ватанамон мебошад. Ҳизб барои фарҳанги ҳоси ин гурӯҳҳои миллӣ ва этникӣ тамоми шароитро фароҳам овардааст. Дар баробари ин ҳизби мазкур маҳалгароиро ҳамчун падидаи номатлуб маҳкум мекунад¹.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон созандагиву бунёдкорӣ, сулҳу субот ва ваҳдати милливу ҳифзи истиқлолияти давлатиро шиори ҳеш қарор додаву пайваста аз пайи амалӣ кардани орзуву ормонҳои мардуми Тоҷикистон маҳсуб меёбад.

Гояҳои худшиносии миллӣ, ватандӯстӣ, эҳтироми анъанаҳои милливу арзишҳои фарҳангӣ, аз ҷумла арзишҳои беҳтарини тамаддуни башарӣ, қисми ҷудонашавандаи сиёсати Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон мебошад².

Чуноне ки Раиси ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон дар суҳанронии худ таъкид намудаанд, садоқат ба ормонҳои халқ ва соҳибиродаву бомасъулият будан ду рукни асосӣ, яъне ҷавҳару меҳвари Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро ташкил медиҳанд³. Ба гуфти Пешвои миллат ҳизби мо мардумӣ ва зодаи даврони истиқлол буда, дар асоси ормонҳои халқи шарифи кишварамон таъсис ёфтааст. Зеро дар тӯли беш аз ду даҳсолаи охир аксари мутлақи ҳодисаҳои муҳиму умдаи таърихи навини Тоҷикистон, бешубҳа, бо фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии

¹ Самтҳои асосии барномаи пешазинтихоботии номзад ба мансаби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон.-Душанбе, 2013.-С.17.

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда.-Душанбе: Эр-граф, 2014.-С. 53.

² Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. Ҷ.-3. Душанбе: Ирфон-2001.-С.43.

³ Минбари халқ. 13 феввали соли 2019.-С.2.

Тоҷикистон иртиботи қавӣ доранд¹. Ҳоло дар доираи татбиқи барномаҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон барои ба сатҳи нави рушди устувори иқтисодӣ ворид шудани кишварамон кушиш ба харҷ дода шуда истодааст, ки бунёди корхонаҳои бузурге, ки барои баланд шудану сатҳу сифати зиндагии мардум мусоидат хоҳад кард ба роҳ монда шавад.

Робитаи қавӣ доштан бо халқ ва ифодакунандаи ормонҳои бисёрсолаи мардум будан чавҳари асосии фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро ташкил дода, садоқат ба он ва дар ин роҳ соҳибиродаву бомасъулият будан асоси муваффақиятҳо ва эътимоди мардум бо он мебошад.

Имрӯз бо гузашти солҳо бо итминони комил гуфта метавонем, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон рисолати худро дар ин муддати на чандон тулонӣ дар сатҳи зарурӣ анҷом дод ва ба нерӯи тавонону созандаи ҷомеа табдил ёфт.

Инчунин, дар баромади худ Раиси ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон бо катъият ва далелҳои мушаххас иброз намуданд, ки бештари дастовардҳои назарраси кишварамон, албатта бо Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон иртиботи ногустастанӣ дорад. Ҳизб бо ташаббусҳои бузурги созандаи сиёсӣ ва бо эҳсоси баланди масъулият як силсила барномаҳои нав, ғояҳои тоза ва стратегияҳои судмандро пешниҳод кард, инчунин, дар коркарди самтҳои муҳимтарин ва муносибатҳои ҳасанайи сиёсӣ фаъолона иштирок намуд².

Дар даврони соҳибистиклолӣ ҳадафҳои стратегияи мамлакат низ аз пешниҳодҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон буд. Аз рӯзҳои нахустини ба арсаи сиёсат ворид гардидан, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон таъмини амнияти озуқавориро аз ҳадафҳои муҳими худ дар он солҳо медонистанд. Пас аз хомуш гардидани оташи ҷанги шаҳрвандӣ амалӣ гардидани ин ҳадаф дар ҷойи яқум меистод, зеро Тоҷикистон дар

¹ Минбари халқ. 13 феввали соли 2019.-С.2.

² Ҳамон ҷо.

он рӯзҳои сангин дар муҳосираи иқтисодӣ қарор дошт ва то ба вуҷуд омадани ҳамкориҳои байналмилалӣ дар бунбасти коммуникатсионӣ боқӣ монда буд. Бо дарки дурбинонаи хеш, Сарвари давлат ҷиҳати барҳам задани қашшоқию гуруснагӣ иқдоми начиберо пеш гирифт, ин ҳам бошад дастраси мардум намудани замин ба шумор мерафт. Аҳамияти дигари ҳадафи мазкур, ки Тоҷикистонро ба як кишвари транзитӣ табдил меод, боз дар он буд, ки рафтуомад ва додугирифтӣ сокинони ҷумҳуриро ба маротиб афзуда, омили мустаҳкам гардидани ваҳдати ягона ва Тоҷикистони воҳид гардид. Бо назардошти матлаби зикршуда, мақсади асосӣ амалӣ гардидани яке аз ҳадафҳои стратегии мамлакат-раҳой аз бунбасти коммуникатсионӣ буд. Бо сабаби он, ки амалӣ гардидани ҳадафи стратегии мазкур яке аз дастовардҳои бузурги Тоҷикистони соҳибистиклол мешавад ва маҳз ин ҳадаф дар рушди соҳаи иқтисоди кишвар, саноат ва некуаҳолии мардум такони ҷиддӣ бахшид ва дар як рисола инъикоси амалӣ гардидани тамоми ҳадафҳои стратегии мамлакат аз имконамон берун аст. Аз ин лиҳоз, бояд зикр кард, ки баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ дар бунёди роҳҳои автомобилгард ифода меёбад ва барои ҳамешагӣ пайваст гардидани қисматҳои кишвар, ки иттиҳод ва ягонагии мамлакатро қавитар месозад, аз он вобастагӣ дорад. Сохтмони роҳҳои автомобилгард барои Тоҷикистон имконияти таърихӣ инкишофи миллий ва давлатдориро фароҳам меоварад ва ҳувияти миллий ва ғояҳои ватандӯстиро дар ҷомеа қавитар мегардонад.

Мавқеи стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар маркази Осиё, чорроҳаи бархурди фарҳангу тамаддунҳои ҷаҳонӣ ҷой гирифтааст дар гуфтугӯи Ғарб Шарқ ва қисмати шарқии Осиё нақши муҳимро иҷро менамояд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон ғайр аз давлатҳои дар Осиёи Миёна ҷойгир будаи Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил бо яке аз кишварҳои абарқудрати Осиё -Чин, дар ҷануб бо Ҷумҳурии исломии Афғонистон сарҳад дошта, ба мамлакатҳои дигари Осиё ба монанди Ҳиндустон, Покистон ва Эрон

роҳи баромад дорад. Сохтмони роҳҳои автомобилгард ва барқароргардидани иқтисоди тавоноии миллии ягона бо самти ягонаи афзалиятноки хеш ба монанди хоҷагии қишлоқ, саноат коркарди маъданҳои кӯҳӣ, заргарӣ ва сайёҳӣ имкониятҳои зиёдеро фароҳам овард.

Роҳҳои автомобилгард имконият медиҳанд, ки Тоҷикистон ба як кишвари транзитӣ миёни давлатҳои Чин, Покистон, Ҳиндустон, Туркия, Эрон ва умуман Аврупо табдил ёбад, ки албатта ин ҳолат ба болоравии сатҳи зиндагии мардуми тоҷик, рушди иқтисоди миллии бетаъсир нахоҳад буд. Баромади Тоҷикистон аз бунбасти коммуникатсионӣ ҷаҳиши бузургеро дар пешрафти ҷомеаи мо эҳдо кард. Пайвасти шудани қисматҳои Тоҷикистони ҷанубӣ бо шимол ва Помир ба воситаи роҳҳои автомобилгард якпорчагии миллии, ваҳдати комил ва иқтисоди ягонаи миллиро боз ҳам мустаҳкамтар намуд.

Бояд қайд кард, ки барқароркунии «Роҳи бузурги абрешим» яке аз ҳадафҳои стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон махсуб меёбад. Зеро амалӣ гардидани ин ҳадаф рушди бемайлони иқтисодиёти Тоҷикистон ва тамоми соҳаҳои ҷомеаи моро суръат хоҳад бахшид.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллии-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар яке аз суҳанронихояш оид ба аҳамияти роҳҳо чунин ибрози ақида намудааст: “Роҳ яке аз заминаҳои муҳимтарини густариши робитаҳои иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии байни давлатҳо ва халқу миллатҳо мебошад. Аҳамияти роҳҳоро мардуми мо дар тури таърих ба хубӣ эҳсос намуда аст”¹.

Лозим ба ёдоварист, ки бо кушода шудани роҳҳои автомобилгард ва оғоз гардидани рафтуомади доимии омма миёни навоҳии кишвар иқтисоди ягона ба вучуд хоҳад омад. Сохта ва ба истифода додани шохроҳҳо ваҳдату дӯстии мардуми Бадахшону Хатлонро Суғд ва

¹ Шарифзода Абдуфаттох, Қосимӣ Заробиддин . Пайвандгар.-Душанбе, 2013.-С.49.

тамоми сокинони Тоҷикистонро боз ҳам кавитар менамояд ва бешубҳа ба пешрафти иқтисодиёти мамлакат мусоидат хоҳад кард.

Ки тассавур мекард, ки Бадахшон дарвозаи рафтуо бо кишварҳои хориҷа мегардад? Зеро дар тӯли даҳсолаи пешин ҳуди Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон бо маркази ҷумҳурӣ дар як сол ҳамагӣ 5-6 моҳ робитаи нақлиётӣ дошту халос. Он ҳам дар ҳоли ғайри қобили қабул буд. Маводе, ки аз марказ то ба Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон ба воситаи автомашинаи боркаш бурда мешуд, масрафоти роҳ аз ҳуди бор ду баробар гарон меафтод.

Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон инро аз рӯзҳои аввал дарк намуда буд ва бо фароҳам омадани шароити мусоид аввалин иқдомиро, ки пеш гирифтанд сохтмони роҳҳои автомобилгард буд. Ин буд, ки борҳо дар баромадҳои худ таъкид намуданд, ки сохтмони роҳҳои автомобилгард мушкилоти ҳам иқтисодӣ ва ҳам сиёсиро бартараф хоҳад кард. Ва ҳамин тавр, Ҳукумати кишвар бо сарвари Президенти мамлакат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ин ҷода басо корҳои бузургро, ки садсолаҳо барои мардуми тоҷик хизмат хоҳад кард, ба сомон расонд ва низ умед бар он дорем, ки дар ояндаи наздик баландтарин қуллаҳои кӯҳсоронамонро ба воситаи роҳ ва роҳсозӣ фатҳ менамоем.

Пас аз таъсисёбии Тоҷикистони соҳибистиклол ҷомеаи мо ба ҷанги таҳмилӣ мувоҷеҳ гардид, ки он барои кишвари мо басо гарон афтод. Талафоти зиёди ҷонӣ, ба коми нобудӣ рафтани корхонаю заводҳои саноатӣ, корношоям гардидани роҳҳои автомобилгард ва амсоли инҳо аз зумраи зарарҳои аз ин ҷанги бародаркуш расида ба мамлакати мост. Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон аз рӯзҳои аввали ба қудрат расидани худ баҳри ба як кишвари демократӣ ва пешрафтаи минтақа табдил додани Ҷумҳурии Тоҷикистон якчанд ҳадафҳои стратегиро тарҳрезӣ намуд, ки яке аз онҳо баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ ба ҳисоб мерафт. Бо фароҳам омадани шароити мусоид ба сохтмони роҳҳои автомобилгард шурӯъ намуд ва таи ин солҳо

бузургтарин шоҳроҳхоро, ки навоҳии мамлакатро ба ҳам мепайвандад сохта ба истифода дод ва яке аз ҳадафҳои стратегӣ-баромадан аз бунбасти коммуникатсиониро амалӣ намуд.

Пайи ҳам ба истифода додани роҳи оҳани Қўрғонтеппа-Қўлоб, кони Хочасартез, роҳи мошингарди Қўлоб-Қалъаи Хумб-Хоруғ- Мурғоб –Қулма, суръат гирифтани сохтмони Неругоҳи барқи обии “Роғун”, ба истифода додани Неругоҳи барқи обии “Сангтӯда”, бунёди нақби Истиклолу Шар-шар, кони нафти Хочабоқирғон, таъмир ва азнавсозии роҳи ҳавоии Душанбе-Қўлоб, роҳи автомобилгарди Душанбе-Бустон-Чанок, бунёди дахҳо корхонаҳои муштаракӣ дорои технологияи ҳозиразамон, ба истифода додани шумораи зиёди мактабҳо, шифохонаҳо ва объектҳои дигар, ки самарайи меҳнати фидокоронаи халқ таҳти сарвари хирадмандонаи Пешвои муаззами миллат Эмомалӣ Раҳмон мебошад.

Роҳҳои автомобилгард рағҳои хунгардест дар бадани кишвари мо ва ин рағҳо вусъатдиҳанда, мустаҳкамкунанда ва пойдоркунандаи ваҳдати миллии мо ба ҳисоб меравад.

Боварии комил дорем, ки аз рафту омади сокинон ба шаҳру навоҳии мамлакат дарахти дӯстии мо рушд хоҳад кард ва меваҳои гуворо ба бор хоҳад овард ва мардуми шарифи Тоҷикистонро дар атрофи Ҳукумати кишвар, махсусан сарвари он, Пешвои миллат боз ҳам муттаҳид хоҳад намуд.

Чи тавре ки Президенти кишвар, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар суҳанронии хеш бахшида ба ифтитоҳи шоҳроҳи Қўлоб-Қалъаи Хумб, ин матлабро махсус қайд намуданд, ки «Шоҳроҳи Қўлоб-Қалъаи Хумб барои Тоҷикистон воқеан шоҳроҳи мустақилияти ҷумҳурӣ, шоҳроҳи ваҳдату дӯстии мардуми Бадахшону Хатлон ва тамоми сокинони Тоҷикистон буда, бешубҳа яке аз омилҳои мебошад, ки ба пешрафти қатъии иқтисодиёти мамлакат мусоидат хоҳад кард.¹

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикистон: Даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллии ва Роҳи Қўлоб – Хоруғ-Қулма Тоҷикистонро ба Чин пайваست// Садои мардум. 2001.- С.17.

Албатта, иқтисодиёти мунтазами мамлакат аз бисёр ҷиҳат ба ҳолати роҳҳо вобастагӣ дорад. Зеро, алоқаи иқтисодии байни ноҳияҳо маҳз ба воситаи ҳамин роҳҳо амалӣ мегарданд. Аммо далелҳои мавҷуда аз он гувоҳӣ медиҳанд, ки вазъи роҳҳои автомобилгарди ҷумҳурӣ қаноатбахш набуданд. Чунончӣ, мувофиқи маълумоти соли 2006 дар ихтиёри собиқ Вазорати нақлиёти ҷумҳурӣ 13747 км роҳҳои автомобилгард буд. Аз ин ҳисоб 4782 км. роҳҳои аҳамияти ҷумҳуриявӣ буда, 8965 км роҳҳои аҳамияти маҳаллӣ дошта ҳисоб мешуданд. Дар ин сол вазъи умумии ин роҳҳо чунин баҳогузорӣ шудааст: 20%-дар ҳолати миёна; 48%-дар ҳолати бад ва 32% дар ҳолати ғайриқаноатбахш. Дар қисми охирин, аз ҷумла: 323 км роҳҳое, ки ҳама вақт сангрёзӣ таҳдид мекунад; 168,2 км роҳҳое, ки тармафарой таҳдид мекунад; 106,6 км. роҳҳое, ки дар фасли зимистон яхбандӣ фаро мегирад ва 66,9 км. роҳҳое, ки селу борон таҳдид мекунад. Ба ғайр аз ин 2167 купрукҳо, ки дарозияшон 36979 метр мебошанд, 15% дар ҳолати ғайриқаноатбахш буда, 35% таъмирталаб мебошанд.²

Пӯшида нест, ки сохтмон ва таъмири роҳҳои автомобилгард ва купрукҳо хароҷотҳои зиёдро талаб мекунанд. Аммо ҳолати ҳазинаи ҷумҳурӣ барои амалии ин корҳо ҳеҷ имконият наметод. Бо ҳамин сабабҳо дар ин соҳа бештар сармояи хориҷӣ ҷалб карда шуд. Бинобар ҳамин ҳам ҳаҷми маблағи умумие, ки дар сохтмону таъмири роҳҳо, купрукҳо ва ғайра дар ҷумҳурӣ сарф гардидаанд, соли 1994 ҳамагӣ 336,03 ҳазор сомонӣ бошад, пас он соли 2004 ба 2547398 ҳазор сомонӣ расидааст.¹

Дар аввали соли 2010 бо истифода аз маблағҳои зиёди бучавӣ ва сармояи хориҷӣ, дар ҷумҳурӣ дар маҷмуъ 1.200 км роҳҳои мошингард, 14 км нақбҳо, 93 купрукҳо ва 5 км иншооти зиддитармавӣ бунёд ва таъмиру таҷдид шуда истодаанд, ки ба анҷом расидани онҳо барои аз бунбасти коммуникатсионӣ раҳой ёфтани мамлакатамон аҳамияти махсус доранд.

² Шарифзода Абдуфаттоҳ, Қосимӣ Заробиддин. Бунёдкор. Душанбе, 2013.-С.- 44.

¹ Шарифзода Абдуфаттоҳ, Қосимӣ Заробиддин. Бунёдкор. Душанбе, 2013.-С.- 49.

Барои амалии ин мақсад сохтмони роҳи байналхалқии Душанбе-Кӯлоб - Хоруғ-Кулма-Қароқурум аҳамияти бузурги ҷаҳонӣ дорад.

Нақшаи роҳи автомобилгарди Мурғоб-ағбаи Кулма сохтмони 32,6 км роҳро дар бар мегирад, ки он роҳҳои мавҷудаи Помири Шарқиро бо сарҳади Ҷумҳурии халқии Чин (Хитой) мепайваст. Ин роҳ гарчанде дар баландии 4300 метр аз сатҳи баҳр сохта шавад ҳам, вале бо сабаби нисбатан камбориш будани минтақа, роҳи навбунёди автомобилгард тамоми фасли сол ҷаъолият карда метавонад. Лоихаи сохтмон, асосан, аз тарафи Бонки Рушди Исломӣ маблағгузорӣ карда шуд. Корҳои амалии сохтмони ин роҳ 25-уми майи соли 2000 оғоз гардид ва то 6-уми феввали соли 2003 давом кард. Баъди ба итмом расидани корҳои сохтмонӣ, Ширкати хориҷии «ЭНТЕС» 12 адад техникаи замонавии сохтмони роҳҳоро ба маъмурияти нақлиёти Помир бахшид.²

Роҳи автомобилгарди Шкев-Зиғар, ки аз 37,83 км. иборат аст, барои ҷорӣ намудани алоқаи доимии ноҳияҳои Кӯҳистони Бадахшон бо ноҳияҳои марказии ҷумҳурӣ муайян шуда буд. Харочотҳои умумии ин роҳро Фонди Кувайтии Рушди Иқтисодии Араб, Фонди ОПЕК Барои Рушди Байналхалқӣ, Фонди Рушди Саудӣ ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба уҳда гирифтаанд. Дар тендери эълонгардида Ширкати туркии «Ояк Иншаат» ғолиб омад. Моҳи январӣ соли 2002 сохтмони роҳи автомобилгарди Шкев-Зиғар сар шуд ва рӯзи 2-юми январӣ соли 2005 корҳои сохтмонии ин роҳ, асосан иҷро гардид. Вале бартараф намудани норасоӣҳо то рӯзи 12-уми ноябри соли 2006 давом кард.

Ҳамин тавр, бо сохта ба истифода додани роҳи автомобилгарди Шкев-Зиғар рафтуомади доимии мардуми ноҳияҳои Кӯҳистони Бадахшон ва ноҳияҳои марказии ҷумҳурӣ барқарор гардид.

Барқарор намудани роҳи автомобилгарди байни Душанбе ва сарҳади Ҷумҳурии Қирғизистон низ яке аз вазифаҳои асосии баромадани Ҷумҳурии Тоҷикистон аз бунбасти коммуникатсионӣ ба ҳисоб меравад.

² Шарифзода Абдуфаттоҳ, Қосимӣ Заробиддин. Бунёдкор.-Душанбе, 2013.-С.49.

Барои барқарор намудани роҳи автомобилгарди Душанбе-Љиргaтол-Саритош (сарҳади Ҷумҳурии Қирғизистон) зарур буд. Иҷроиши ин вазифа ба се марҳила тақсим карда шуд. Дар марҳилаи аввал барқарор намудани роҳи автомобилгарди Ваҳдат-Обигарм (73 км.), бо чор адад кўпрукҳо, таъмири роҳҳои автомобилгарди Душанбе-Ваҳдат, Обигарм-Нуробод ва ғайра дар назар дошта шуда буд. Маблағгузарони он Бонки Рушди Осиё ва Фонди ОПЕК мебошанд. Иҷроиши ин корҳо ба уҳдаи Ширкати «Синахайдро»-и Чин гузошта шуд. Корҳои барқарорсозӣ дар ин роҳҳо 20-уми ноябри соли 2005 оғоз гардид ва бояд дар муддати 38 моҳ иҷро мегардид, ки иҷро шуд.

Сохтмони нақби «Истиклол» ҳануз соли 1989 оғоз гардида буд. Аммо, минбаъд бо сабабҳои маълуми нoгувори ҷумҳурӣ, он ба вақти номаълум мавқуф гузошта шуд. Танҳо, баъди беҳтар гардидани вазъи иқтисодии ҷумҳурӣ, соли 2003 сохтмони нақб идома дода шуд. Ғолиби тендер Ширкати эронии «Собир Интернейшнл» доништа шуд ва маблағгузории онро низ Ҳукумати Ҷумҳурии исломии Эрон ба зимма гирифт. 23-юми март соли 2006 маросими кушодашавии ин нақб барпо гардид. Дар ин рӯз гурӯҳи намоёндагони ҷумҳуриҳои Тоҷикистон ва Эрон бори аввал, бо мошинҳо аз қисми ҷанубӣ ба қисми шимолии нақб гузаштанд. Аммо корҳои бартараф намудани норасоӣҳо дар нақб ҳанӯз идома дорад.¹

26-уми октябри соли 2006 сохтмони нақби Шар-Шар («Озодӣ»), дарозиаш 2224 метр оғоз гардид, ки маблағгузорӣ ва иҷроиши онро сохтмончиёни чинӣ, бо якҷоягии коргарони маҳаллӣ ба уҳда доштанд. 3-уми сентябри соли 2009 ин объект ба истифода дода шуд. 15-уми март соли 2010 дар асоси лоиҳаи байни Тоҷикистону Чин, дар шоҳроҳи Душанбе – Кӯлоб, ба сохтмони нақби Чормағзак (дарозиаш 4450 метр) шуруъ карданд. Маблағгузори асосии он ва мутахассисон аз тарафи Чин мебошанд.

¹ Шарифзода Абдуфаттоҳ, Қосимӣ Заробиддин. 7 соли Эмомалӣ Раҳмон.-Душанбе, 2013.-С. 25.

Ба ғайр аз ин сохтмончиёни чинӣ маблағгузорӣ, сохтан ва таъмири шоҳроҳи автомобилгарди Душанбе-Айнӣ Шаҳристон-Истравшан-Хучанд-Бустон-Чанакро низ ба уҳда гирифтанд. Ин роҳ бошад Душанберо бо сарҳади Ҷумҳурии Ёзбекистон мепайваст. 11-уми июли соли 2006 маросими оғози кор дар ин шоҳроҳ, ки 411 км дарозӣ дорад, барпо гардид. Мувофиқи нақша корҳои сохтмонӣ ва таъмирӣ дар ин шоҳроҳ бояд моҳи августи соли 2008 ба анҷом мерасид. Ин вазифаҳо, ба ғайр аз баъзе нуқтаҳо, асосан, иҷро гардиданд. Аммо пурра ба истифода додани ин шоҳроҳ на танҳо аз пурра ба кор даромадани нақби «Истиқлол», балки аз нақби «Шаҳристон» ҳам саҳт вобастагӣ дорад. То аввали моҳи январӣ соли 2010 аз ҳаҷми 5,2 км нақшавии ин нақб 3,5 км канда шуд. Баъди ба истифода додани нақбҳои «Истиқлол» ва «Шаҳристон» дарозии ин шоҳроҳ 44 км кутоҳ шуда, минбаъд 366 км-ро ташкил менамояд.¹

Таъмини истиқлолияти иқтисодии мамлакатро бе бунёди роҳҳои нави мошингард, бе сохтану вусъат додани роҳҳои оҳан ва фурудгоҳҳо, инчунин бе танзими шабакаҳои замонавии коммуникатсионӣ ва алоқа тасаввур кардан хеле мушкил аст.

Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон дар яке аз суҳанронихояш оид ба аҳамияти роҳҳо чунин ибрози ақида намудааст: “Роҳ яке аз заминаҳои муҳимтарини густариши робитаҳои иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии байни давлатҳо ва халқу миллатҳо мебошад. Аҳамияти роҳҳоро мардуми мо дар тӯли таърихи чандин ҳазорсолаи худ ба хубӣ эҳсос намудааст. Аз қаламрави ҷумҳурӣ гузаштани роҳи бузурги абрешим низ беҳуда нест».¹

Ҳамин тавр, Тоҷикистон аз кишвари пиёдораху пайроҳавӣ ба Ҷумҳурии дорой системаи тараққикардаи нақлиётӣ мубаддал гардид.

¹ Шарифзода Абдуфаттоҳ, Қосимӣ Заробиддин. Фархундапай.-Душанбе, 2014.-С.29.

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикистон: Даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва роҳи Кӯлоб – Хоруғ-Кулма Тоҷикистонро ба Чин пайваст// Садои мардум. 2001, 27 сент.-С.3.

Ба хотир биёрем, мавзеи Девдараро, ки имрӯз тағйири ном карда Гулдара шудааст. Як даъвату хидояти Ҷаноби Олӣ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки «Девдара бояд Гулдара шавад!» ба роҳкушоён рӯҳу илҳом, кувваю ҷасорат бахшида, кӯҳдевори сангине, ки аз қаъри дарёи Панҷ ибтидо ёфта, сар ба фалак афрохта буд, шикофта фатҳ намуданд. Имрӯз касе панҷ сол пеш он манзараи пурхавфу хатари афсонавиरो дида буду ҳоло ин ҷо як гулгашти сабзу хуррамро мебинад, бемуҳобот ангушти хайрат мегзад ва аҳсан ба қудрати инсон, дасту бозуи муъҷизаофари он мегӯяд.

Акнун лозим меояд, ки ин раванди таърихро тақвият дода, ваҳдати миллӣ ва бунёдкориро дар мамлакат ба фишанги пешбарандаи ҳаёти ҷомеа табдил диҳем. Ҳар кадоми мову шумо метавонем, ки дар ҷойи қору таҳсил маҳалли зист ва маҳалли хизмат барои ба вучуд овардани муҳити ободу зебо фароҳам оварем.

Ин сохтмонҳо бевосита ба густариши равобити тиҷоратӣ, ҳамкориҳои иқтисодию фарҳангӣ, вусъати ҷаҳонбинӣ, маданият, ҳамбастагии маҳалҳо ва минтақаҳои мухталифи ҷумҳурӣ, аз байн рафтани маҳалгароӣ ва аз ҳама муҳимтар ба болоравии сатҳи зиндагии мардум оварда мерасонад.

Имрӯз Роҳи бузурги абрешим баъди сукути ҳазорсолаҳо боз аз нав эҳё мегардад. Роҳи душвори истиқлолият ва давлатдорӣ навини Тоҷикистон ба назари ман ба мушкилиҳои эҳё намудан, кушодани Шоҳроҳи нави абрешим шабоҳати хосае дорад.

Ҳамин тавр, чуноне ки Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон қайд намудаанд, тамоми дастовардҳои Тоҷикистон ба фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон вобастагӣ дорад. Аз ҷумла, ҳадафҳои стратегии мамлакат низ аз пешниҳодҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад. Албатта, амалӣ гардидани ҳадафҳои стратегии мамлакат боиси беҳтар гардидани сатҳи зиндагии мардум, рушди иқтисоди миллӣ, саноат ва пеш аз ҳама рушди ғояҳои ватандӯстӣ,

баланд гардидани ифтихори миллӣ ва ваҳдати комили тамоми тоҷикистониён хоҳад шуд.

4.3. Фаъолияти кумита ва ташкилотҳои ибтидоии ҲХДТ (дар мисоли Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе)

Дар давраи фаъолияти худ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон зери роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмон рисолати басо бузургро дар пешрафти соҳаҳои ҳаёти мамлакат анҷом дод. Ин пеш аз ҳама, аз сиёсати хирадмандонаи Пешвои миллат, Раиси муаззами Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бармеояд. Зеро, маҳз ба тӯфайли сиёсати созандаи эшон рӯз то рӯз сафи аъзоёни Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон афзуд ва бо гузашти андак вақт қисми зиёди мардум ба сафи ин ҳизб шомил гардида, дар атрофи Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҷамъ омаданд ва баҳри дар амал тадбиқ намудани нақшаву ҳадафҳои ҲХДТ, ки ҳама танҳо барои беҳтар намудани сатҳи некуаҳволии халқ, рушди соҳаи иқтисодиёти кишвар ва амсоли инҳо роҳандозӣ гардида буд, бе ягон дудилагӣ ҷамъ омаданд ва ин буд, ки Тоҷикистони маҳбуби мо ба дастовардҳои ноил гардид, ки на танҳо мардуми мамлакат, ҳатто дар арсаи байналмилалӣ эътироф гардиданд. Имрӯз месазад қайд намоем, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бо аъзоёни худ қувваи басо бузургро ба ҳисоб меорад. Тибқи ҳисоботи КИМ Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон имрӯз ҲХДТ дорои зиёда аз чорсаду шаст ҳазор нафар аъзо мебошад. Он дар оянда тавони ба дастовардҳои бузургтар расонидани кишвари моро дорад.

Имрӯз аз фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон биступанҷ сол пур мешавад. Ин барои як ҳизби сиёсӣ он қадар давраи тӯлонӣ ба ҳисоб намеравад, аммо ҳизби мазкур дар ин давраи на онқадар зиёд тавонист ба яке аз ҳизбҳои пешсафи ҷумҳурий табдил ёфта,

боварии қисми бештари аҳолии кишварро ба даст биёрад ва ба ҳайси як ҳизби ҳукмрон бо барномарезиҳои ҳадафмандона, созанда ва дурбинона Тоҷикистонро ба комёбиҳои бузург ноил гардонад. Ин ҳама аз Институти идоракунии Пешвои миллат, Президенти мухтарамамон Эмомалӣ Раҳмон бармеояд.

Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз нахустин рӯзҳои таъсисёбиаш дар ташкил ва ба роҳ мондани кори ҳизб, аз он ҷумла ташкил намудани кумитаи ибтидоии ҳизб, сохтори идорӣ ва оинномаву низомномаи ҳизб аз таҷрибаи дигар аҳзоби сиёсии мамолики демократии пешрафтаи ҷаҳон, назири ИМА, Федератсияи Россия, Фаронса ва амсоли инҳо истифода бурда аст.

Пас аз анҷоми ҷанги шахрвандӣ, махсусан, аз рӯзҳои раиси ин ҳизб интиҳоб гардидани Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон кори Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон вусъати тоза касб намуда, фаъолияти ташкилотҳои ибтидоии ҳизбӣ дар маҳаллаҳои шаҳру навоҳии мамлакат рӯз то рӯз беҳтар мегардид. Ин буд, ки бо гузашти андак вақт (пас аз Раиси ҲХДТ интиҳоб гардидани Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон) мавқеи ҳизб дар ҷомеа баланд гардида, нисбат ба солҳои қаблӣ дар ҷомеа нуфузи бештарро соҳиб мегардид.

Бояд қайд намуд, ки тамоми дастовардҳои Тоҷикистони соҳибистиклол ба фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон вобастагӣ дорад. Ва дар ин пешравиҳо тамоми кумита ва ташкилотҳои ибтидоии ҳизб дар миқёси ҷумҳурӣ саҳмгузор ҳастанд. Аммо аз рӯйи имконият тасмим гирифтем, танҳо фаъолияти Кумитаи иҷроияи ҳизб дар шаҳри Душанbero барои мисол ва нишон додани сохтори идории ҳизб ва кори ташкилотҳои ибтидоӣ ба таври мухтасар матраҳ намоем. Албатта, ба ду далел. Якум ин, ки иқдоми амалӣ гардонидани тамоми барномаҳо ва нақша-чорабиниҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон аз Кумитаи иҷроияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе оғоз мегардад ва ба ҳайси Кумитаи ҳизбии дар пойтахти мамлакат қарордошта, кори тамоми ташкилотҳои ибтидоии

ҳизбии шаҳри Душанбе ниҳоят ҷиддӣ, конкретӣ ва муназзам ба роҳ монда шуда, нисбат ба дигар кумита ва ташкилотҳои ибтидоии ҳизбии шаҳру навоҳии ҷумҳурӣ фаъолияти назаррас дорад. Дуввум ин, ки аз рӯйи ҳаҷми як рисола имкон надорем фаъолияти тамоми ташкилотҳои ибтидоии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро инъикос намоем.

Аз ин лиҳоз, бо сабабҳои зикршуда, тасмим гирифтем фаъолияти Кумитаи иҷроияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро дар шаҳри Душанбе қайд намоем. Имрӯз Кумитаи иҷроияи ҳизбии шаҳри Душанбе дорои зиёда аз шасту се ҳазору сесаду панҷоҳ нафар, аз он ҷумла ҳафтсadu наваду нӯх кумитаю ташкилот мебошад. Аз ин миқдор бисту ҳафт ҳазору яксadu чилу се нафарашонро занон ва бисту панҷ ҳазору шашсadu як нафарашонро бошад мардон ташкил медиҳанд¹.

Кумитаи иҷроияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе фаъолияти худро дар асоси дастуру супоришҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти мамлакат, Раиси муаззами Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон, қарорҳои анҷуманҳои ҳизб, Кумитаи иҷроияи марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ва Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе ба роҳ монда, дар ин давра як қатор қарорҳои судмандро ба анҷом расонидаст².

Кумитаи иҷроияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе дар марҳилаи сипаригардидаи таърихӣ рисолати ҳешро ба сифати сохтори ҳизби пешбарандаи ҳокимияти сиёсӣ яке аз таблиғгари асосии идеологияи давлатӣ ва созандаю бунёдкор аз ҳарвақта дида бештару амиқтар дарк менамояд.

Барои ташкилотҳои ҳизбии шаҳри Душанбе, воқеан ҳам марҳилаи тақвияти фаъолияти ҳизбӣ, сифатнок намудани қарорҳои ташкилӣ, таблиғотӣ, мустаҳкам кардани заминаҳои моддию техникӣ, инчунин зерин назорати қатъӣ қарор додани ҳаракати аъзои ҳизб ва дар маҷмӯъ баланд

¹ Сомонаи КИМ ҲХДТ дар шаҳри Душанбе, <http://hhdt-dushanbe.tj/>

² Сомонаи КИМ ҲХДТ дар шаҳри Душанбе, <http://hhdt-dushanbe.tj/>

бардоштани обрӯю эътибори корӣ ва таҳким бахшидани мавқеи он дар ҷомеа ба ҳисоб меравад. Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе дар якҷоягӣ бо кумитаҳои иҷроияи ҳизбии ноҳияҳо ҷиҳати дар сатҳи олий ва бо шукӯҳу шаҳомати хоса таҷлил намудани ҷашнҳои муҳими миллию давлатӣ фаъолияти тарғиботию ташвиқотию худро вусъат бахшид. Албатта, пешбурди чунин шакли фаъолият маҳз аз ташкили таблиғоти ҳадафрас вобастагии калон дорад ва дар ин замина, дар асоси мушоҳида ва таҳлилҳои мавҷуда яке аз рукнҳои самарабахш намудани корҳои ташвиқотӣ мебошад¹.

Дар ин самт истифода аз воситаҳои муосири мултимедиявӣ, иттилоотӣ ва шабакаҳои иҷтимоии интернетӣ аз аҳамият ҳолӣ нест. Бо назардошти ин, КИ ҲХДТ дар шаҳри Душанбе дар шабакаи иҷтимоии Facebook ва сомонаи интернетии hhdt.dushanbe.tj оид ба самтҳои мухталифи фаъолияти ҳамарӯзаи сохторҳои ҳизбӣ маълумоти муфассал медиҳад, ки дар ихтиёри хоҳишмандону алоқамандон қарор доранд.

Инак, чанд сол мешавад, ки бахшида ба “Рӯзи Артиши миллии Тоҷикистон”, “Рӯзи модар”, “Рӯзи пойтахт”, “Рӯзи Ғалаба”, “Рӯзи ҷавонони Тоҷикистон”, “Рӯзи ваҳдати миллӣ” ва ҷашни Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва санаҳои дигари муҳими сиёсӣ милли як қатор ҳамоишу чорабиниҳоро баргузор менамояд.

Тавре ҳамагон медонем, яке аз ҳадаф ва вазифаи асосии ҳизби сиёсӣ ширкат дар маъракаҳои интихоботӣ ба шумор меравад. Аз ин рӯ, ҲХДТ ҳамчун ҳизби бонуфуз тавассути маъракаҳои муҳими сиёсии кишвар кӯшиш ба харҷ медиҳад, ки дар ҳамаи зинаҳои мақомоти намояндагии кишвар бо роҳи пешбарии номзадҳои арзанда мавқеъ ва нуфузи худро на фақат нигоҳ дорад, балки бо ин васила афзоиш диҳад².

Бо мақсади дар сатҳи баланди ташкилию сиёсӣ гузаронидани маъракаҳои муҳими сиёсӣ, аз ҷумла интихоботҳои Президентӣ, Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва маҷлисҳои

¹ Минбари халқ. Ноябри соли 2017.

² Сафаров С. Ҳизб зодаи истиқлолият. Душанбе, 2011. С.- 110.

маҳаллии вакилони халқ КИ ҲХДТ дар шаҳри Душанбе Шурои ҳамоҳангсози ситодҳои шаҳрии интиҳоботӣ ва 5 ситоди соҳавӣ дар назди Кумитаи иҷроияи ҳизбии шаҳри Душанбе Ситоди пешазинтиҳоботиرو дар ҳар давраи интиҳоботӣ таъсис медиҳад. Ҳамчунин, дар назди кумитаҳои иҷроияи ноҳияҳо Ситоди пешазинтиҳоботиҳои ҳудуди участкаҳои интиҳоботӣ таъсис дода мешавад, ки дар давраи интиҳоботӣ фаъолияти пурсамар намуда, дар худ кори гурӯҳҳои таблиғотию ташвиқотӣ, мобилӣ, ситодҳои ҳудуди участкавӣ, ихтиёриён (волонтерон), гурӯҳи таблиғотӣ аз ҳисоби занон, намояндагҳои ташкилоти “Созандагони Ватан” ва гурӯҳҳои ташаббускорро ҷоннок ва ҳамоҳанг карда мешавад¹.

Аз тарафи Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе ҳамеша дар давраҳои пешазинтиҳоботӣ дар мувофиқа бо Шурои ҳамоҳангсози ситодҳои интиҳоботӣ дар шаҳри Душанбе рӯйхати вохуриҳои пешазинтиҳоботӣ таҳия ва тасдиқ карда мешавад, ки ба ҳайати он шахсони бонуфузи кишвар шомил мешаванд.

Соли 2016 яке аз маъракаҳои муҳими сиёсӣ, яъне ворид намудани тағйироту иловаҳо ба Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар кишвар ба вуқӯъ омад, ки дар он нақши Кумитаи иҷроияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе басо бузург арзёбӣ гардидааст.

Ворид намудани тағйироту иловаҳо ба ин санади муҳими барои миллати тоҷик тақдирсоз бо назардошти рушди муносибатҳои ҷамъиятӣ, эътироф ва эҳтиром ба ҳуқуқу озодиҳои инсон, фароҳам овардани шароити боз ҳам баробар ва арзандаи зиндагӣ ба ҳар кас ва дар маҷмӯъ манфиатҳои сирф милли амалӣ гардонида шуд, ки муҳокима ва натиҷаи раъйпурсӣ бозгуи мавқеи шаҳрвандони кишвар дар баробари ин тағйиру иловаҳои ҳаётан муҳими ҷамъиятӣ буд².

¹ Минбари халқ. Ноябри соли 2017.

² Минбари халқ. Ноябри соли 2016.

Кумитаи иҷроияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе танҳо дар соли 2016 аз ҳисоби маблағҳои худ зиёда аз 54 000 нусха ҳафтанонаи “Мароми пойтахт”-ро бо лоиҳаи тағйиру иловаҳо ба Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва шарҳу тавзеҳи онҳо ба таъб расонида, ба раёйдихандагон дастрас намуд¹.

Ҳамчунин, бо мақсади дар сатҳи баланд баргузор намудани ин чорабиниҳои сиёсӣ бо ҷалби аъзоёни ТҶҚ “Созандагони Ватан” дар шаҳри Душанбе таҳти унвони “Ман худам овоз медиҳам”, «Овози ман ҳалқунанда аст» ва «22-юми май - ҳама ба раёйпурсӣ» аксияҳо гузаронида шуда, маводҳои зиёди таблиғотӣ тақсим карда шуд².

Бояд гуфт, ки Паёми солони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон санади стратегияи махсус меёбад, ки дар он самтҳои асосии сиёсати дохилию хориҷии кишвар муқаррар карда мешавад. Инчунин, дар он масъалаҳои ҳифзи истиқлолияти давлатӣ, дастовардҳои он, ҳимояи амният ва манфиатҳои миллӣ, мустаҳкам гардонидани ваҳдати миллӣ ва нигоҳ доштани суботу оромии ҷомеа, таъмини рушди иқтисодии кишвар ва беҳтар гардонидани сатҳу сифати зиндагии аҳоли, баҳусус дар шароити торафт вусъат пайдо кардани бархурди қудратҳои ҷаҳонӣ ба сифати вазифаи аввалиндараҷаи ҳамаи рукнҳои ҳокимияти давлатии ҳар як шаҳрванди ватандӯсту ватанпарвар қарор дода мешавад³.

Масъулияти ҲХДТ, аз он ҷумла сохторҳои он дар шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он аз он иборат аст, ки ҳамасола нуқта ва бандҳои асосии Паёми Президенти кишварро барои сокинони мамлакат шарҳу тавзеҳ дода, дар ин раванд вазифаи ҳар яки онҳоро мушаххас намуда, баҳри корҳои созандагӣ бунёдкорӣ сафарбар намояд.

Бинобар ин, ҳамасола оид ба оммафаҳм намудани муҳтаво ва бандҳои Паёми Президенти кишвар аз ҷониби сохторҳои ҳизбии шаҳр

¹ Минбари халқ. декабри соли 2016.

² Сомонаи КИМ ҲХДТ дар шаҳри Душанбе, <http://hhdt-dushanbe.tj/>

³ Минбари халқ. Марти соли 2012.

гурӯҳҳои таблиғотию ташвиқоти таъсис ёфта, рӯйхати баргузори онҳо таҳия ва тасдиқ карда мешаванд.

Танҳо дар солҳои 2015 ва 2016 бо ибтикори сохторҳои ҲХДТ дар шаҳри Душанбе зиёда аз 450 вохурию мулоқот дар заминаи тавзеҳи бандҳои Паёми Президенти кишвар доир карда шудааст.

Аз ин рӯ, Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе тибқи нақша-чорабиниҳо ҳамасола бахшида ба Рӯзи Артиши миллии Тоҷикистон дар қисмҳои ҳарбӣ, мактабҳои олии, миёна ва муассисаҳои томактабии ҳудуди шаҳри Душанбе бо иштироки бевоситаи кормандони масъули ҳизбӣ ва намояндагии ТҶЧ “Созандагони Ватан” дар шаҳри Душанбе чандин чорабиниҳоро доир менамояд, ки танҳо соли 2015 шумораи он 34 ададро ташкил дод¹.

Бояд гуфт, ки давоми моҳи феврари соли 2016 дар доираи нақша - чорабиниҳо вобаста ба чашни 23–юмин солгарди таъсисёбии Қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он дар якҷоягӣ бо намояндагии ТҶЧ «Созандагони Ватан» дар корхонаву ташкилотҳо, муассисаҳои таълимии ҳудуди пойтахт, қисмҳои низомӣ таҳти унвони “Мо ҳомиёни Ватанем” аксияҳоро дар шакли чорабиниҳои фарҳангию фароғатӣ баргузор намуда, ба наваскарон тухфаҳои хотиравӣ тақдим намуд².

Тибқи нақша–чорабиниҳои КИ ҲХДТ дар шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он бахшида ба Наврӯзи байналмилалӣ дар кумитаву ташкилотҳои ибтидоии ҳизбӣ чорабиниҳои зиёди идона доир гардиданд, ки рафти онҳоро нашрияҳои ҳизбии “Минбари халқ”, “Мароми пойтахт” ва сомонаи расмии Кумитаи иҷроияи шаҳрии ҳизб пурра инъикос намуданд. Вобаста ба ин чашни миллии ташкилотҳои ҳизбии шаҳри Душанбе беш аз 56 чорабинии гуногунро дар ҳудуди ноҳияҳои пойтахт баргузор намуд³.

¹ Сомонаи КИМ ҲХДТ дар шаҳри Душанбе, <http://hhdt-dushanbe.tj/>

² Минбари халқ. Декабри соли 2016.

³ Минбари халқ. Декабри соли 2016.

Ба натиҷаҳои назаррасу арзишманд ноил гардидани ҲХДТ дар зарфи бисту панҷ сол маҳз бо ибтикор ва ташаббусҳои созандаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти мамлакат, Раиси муаззами ҲХДТ мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба даст омадааст. Ин буд, бо ташаббуси Пешвои миллат дар роҳи таъмин намудани рушди сиёсӣ ва иқтисодӣ ва иҷтимоиву фарҳангӣ тавассути заҳматҳои содиқонаву софдилонаи мардуми сарбаланди кишвар дастовардҳои бузург рӯи кор омаданд.

Ҳамасола дар ҷумҳурӣ 6-уми ноябр ҳамчун Рӯзи қабули Конститутсияи кишвари соҳибистиклоли Тоҷикистон таҷлил карда мешавад. Ин аст, ки аз ҷониби КИ ҲХДТ дар шаҳри Душанбе ва сохторҳои ноҳияҳои он бо ҷалби васеи ғаёлоли ТҶ “Созандагони Ватан” ҷорабиниҳои мухталифи сиёсӣ фарҳангиро доир менамоянд.

Кумитаи иҷроияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он бо ҷалби намояндагии “Созандагони Ватан” дар баргузориҳои ҷорабиниҳои дигари сиёсӣ маърифатӣ оммавӣ саҳми созгор доранд. Чунончӣ, бо мақсади таҷлили “Рӯзи пойтахт” сохторҳои шаҳрии ҳизб ҷиҳати шинонидани дарахтони орошиву сояфкан, тоза кардани кучаҳои хиёбонҳо, боғҳои фарҳангӣ фароғатӣ ва тоза намудани нуқтаҳои партовпартоӣ ба ҳашарҳои дастаҷамъӣ сафарбар мегарданд. Ин иқдоми некро сокинони шаҳраку маҳаллаҳо дастгирӣ намуда, дар тоза кардани атрофи хона ва кучаҳои худ ҳиссаи худро мегузоранд. Ҳамасола 24 ноябр дар саросари ҷумҳурӣ Рӯзи Парчами давлатӣ таҷлил карда мешавад, ки кормандону ғаёлоли ҳизб дар шаҳри Душанбе ширкаткунандагони ғаёли ҷорабиниҳо маҳсуб меёбанд.

Мутобиқи барқияи телефонии муовини якуми Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҷиҳати баргузор намудани ҷорабиниҳо бахшида ба 16-уми ноябр-Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва саҳми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҳамаи кумитаҳои

ичроияи ибтидоӣ ва ташкилотҳои ибтидоии ҳизбӣ бо иштироки олимону омӯзгорон, фаъолону собиқадорони ҲХДТ, гурӯҳҳои таблиғотию ташвиқотию занону ҷавонон, бахшҳои ҷамъиятии таблиғотӣ, сиёсӣю фарҳангии назди ташкилотҳои ибтидоии ҳизбӣ, вакилони Маҷлиси шаҳрию ноҳиявӣ ва аъзои Ташкилоти ҷамъиятии ҷавонон «Созандагони Ватан» шурӯъ аз 10-уми ноябри соли 2016 дар мавзӯҳои «Тоҷикистон, Президент ва ҷавонон», «Нақши Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар рушди кишвар» ва «Мақтаби давлатдории Пешвои миллат» як қатор чорабиниҳо доир карда шуд¹.

Яке аз самтҳои дигари фаъолияти ҲХДТ-ро ба роҳ мондани корҳои ғоявӣ дар миёни мардум ташкил медиҳад, ки дар ҷода КИ ҲХДТ саҳми назаррас дорад. Шуъбаи кор бо ҷавонони КИ ҲХДТ дар шаҳри Душанбе дар асоси нақша-чорабиниҳои худ ҷиҳати пешгирии гаравидани ҷавонон ба ҳар гуна гурӯҳҳои террористию экстремистӣ, равияҳои нодурусти мазҳабӣю динӣ ва ифротӣю ғайриқонунӣ дар нимсолаи дуюми соли 2015 ва давоми соли 2016 дар якҷоягӣ бо мақомоти дахлдор як қатор мизҳои муваффақ, суҳбату вохуриҳоро бо ҷавонони бекор дар кучаю маҳаллаҳо гузаронидааст. 12-уми августи соли 2015 дар Китобхонаи миллии КИ ҲХДТ дар шаҳри Душанбе дар якҷоягӣ бо Ташкилоти ҷамъиятии ҷавонон «Созандагони Ватан» мизи муваффақро оид ба мавзӯи «Омилҳои гаравидани ҷавонон ба гурӯҳҳои ифротгароӣ ва роҳҳои пешгирӣ аз он» доир намуд².

Самтҳои асосии фаъолият ва натиҷаҳои ба дастовардаи ҲХДТ-ро нашрияи Кумитаи иҷроияи шаҳрии ҳизб-«Мароми пойтахт» инъикос менамояд, ки ҳадафи он инъикоси ҳадафи Оинномавии ҲХДТ ва аз ҷониби дигар расонидани муҳимтарин дастоварду навгониҳои ҳизбӣ корҳои ободониву созандагӣ дар шаҳри Душанбе мебошад.

¹ Минбари халқ. Декабри соли 2015; Мароми пойтахт. Декабри соли 2015.

² Мароми пойтахт. Август соли 2015.

Дар маҷмуъ, танҳо дар се соли охир аз тарафи кумитаҳои иҷроияи ҲХДТ ба ҷуз аз чорабиниҳои хусусияти ташкилӣ дошта дар шаҳри Душанбе 239 чорабиниҳои сиёсӣ фарҳангии гуногун доир карда шуд³.

Зимнан, бояд ибраз намуд, ки тибқи басти вазифаҳои тасдиқгардида айна ҳол, дар КИ ҲХДТ дар шаҳри Душанбе 26 нафар ва дар ноҳияҳои он 58 нафар фаъолият намуда, ҷамъи кормандони кумитаҳои ҳизбии шаҳрӣ феълан 84 нафар буда, дар муқоиса ба солҳои 2015-2016 62 дарсад зиёд мебошад¹.

5-уми январи соли 2017 таҳти Раёсати Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон Маҷлиси КИМ ҲХДТ баргузор гардид, ки дар қори он кормандони масъули Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он иштирок карданд. Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон зимни суханронӣ дар назди сохторҳои ҳизбӣ ва аъзои ҳизб вобаста ба амалӣ гардонидани ғояҳои сиёсӣ ва ҳадафҳои барномавии он ҳамчун баҳри таҳкими истиқлолияти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии мамлакат дар соли 2017 вазифаҳои мушаххас гузоштан¹. Дар баргузор гардидани ин чорабиниҳои муҳим КИ ҲХДТ дар шаҳри Душанбе саҳми назаррас гузоштааст.

Ҳамзамон, дар мулоқоти худ Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо масъулин ва фаъолони шаҳри Душанбе дастуру супоришҳои мушаххасу муайян ҷиҳати боз ҳам ободу зебо гардонидан ва муҳайё намудани шароити арзандаи зиндагӣ ба сокинони пойтахт доданд.

Пешбурди қорҳои ҳизбӣ дар асоси дастуру супоришҳои Раиси муаззамҳои ҳизб, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон боис гардид, ки аъзои ҳизб ботадриҷ зиёд ва шумораи ташкилотҳои ибтидоии ҳизбӣ дар охири соли 2016 96 адад афзуда гардида, шумораи умумии онҳо ба

³ Мароми пойтахт. Сентябри соли 2016.

¹ Минбари халқ. Декабри соли 2017.

¹ Ҷумҳурият.// январи соли 2017; Минбари халқ. Январии соли 2016.

709 адад расонида шавад. Дар давраи мазкур 26923 нафар ба сафи хизб қабул гардида, шумораи умумии аъзои хизб 60 ҳазору 828 нафарро ташкил медиҳад, ки нисбат ба солҳои қаблӣ 44 дарсад зиёд шудааст. Аз ин миқдор, 27143 нафар занон ва 25601 нафар ҷавонон мебошанд. Сабаби кам будани ҷавонон нисбат ба бонувон дар он аст, ки ҳамасола бинобар сабаби ба анҷом расидани соли таҳсил теъдоди зиёди ҷавонон-хатмкунандагони муассисаҳои олии таълимӣ аз қайди ташкилотҳои хизбӣ бароварда мешаванд¹.

Сохторҳои хизбӣ дар шаҳр ҷиҳати иҷрои Фармоиши муовини якуми Раиси ҲХДТ аз 29 декабри соли 2016 оид ба шарҳу тавзеҳ ва фаҳмонидани нуктаҳои асосии Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 10 то 20 –уми январи соли 2017 дар тамоми шаҳраку маҳаллаҳои пойтахт бо иштироки доираи васеи аҳли ҷамоатчигӣ 577 суҳбату вохӯриҳоро доир намуданд.

Дар идомаи сиёсати пешгирифтаи Раиси муаззами хизб мухтарам Эмомалӣ Раҳмон аз 7 то 13 –уми феввали соли 2016 ҷиҳати ҷавонгардонии кадрҳо маҷлиси кумитаҳои иҷроияи хизбии шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он доир гардид, ки дар онҳо масъалаи кадрҳо мавриди баррасӣ қарор дода шуд. Ҳамин тариқ, дар мувофиқа бо Раиси ҲХДТ раисони Кумитаи иҷроияи хизбии шаҳрӣ ва ноҳияҳои он аз ҳисоби ҷавонони дар мактаби хизбӣ ташаккулефта, интихоб гардиданд.

Ташкилотҳои ҲХДТ дар шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он дар таҷлили дигар ҷашнҳои давлатию миллӣ ташаббускор буда, бо мақсади дар сатҳи баланд доир намудани онҳо ҳамеша кӯшиш ба харҷ медиҳанд.

Тавре дар боло зикр намудем, ҳадаф ва вазифаҳои асосии хизби сиёсӣ ширкат дар маърақаҳои интихоботӣ ба шумор меравад. Бо ин мақсад, аз 20 то 24-уми феввали соли 2017 дар ноҳияҳои шаҳри Душанбе конференсияҳои ғайринавбатии ташкилотҳои хизбӣ оид ба пешбарии номзадҳо ба вакилии маҷлисиҳои маҳаллии вакилони халқ баргузор

¹ Ҷумҳурият. Январи соли 2017.

гардида, бо қарорҳои дахлдор номзадҳои ҲХДТ ба вакилии маҷлисиҳои маҳаллии вакилони халқ пешбарӣ гардиданд².

Мутобиқи қадвали тасдиқгардидаи кумитаҳои иҷроияи ҳизбии ноҳияҳо дар ҳудуди ҳавзаҳо ва участкаҳои интихоботӣ зиёда аз 33 суҳбату вохӯриҳои номзадҳо, шахсони боэътимоди онҳо ва гурӯҳҳои ташаббускор бо интихобкунандагон доир гардид. Кумитаҳои иҷроияи ҳизбӣ фаъолияти пешазинтихоботии номзадҳои худро бо истифода аз технологияи нави сиёсии таблиғотию ташвиқотӣ бо усули “хона ба хона”, “кӯча ба кӯча” ва “рӯ ба рӯ” доир намуд. Инчунин, дар доираи маъракаҳои пешазинтихоботӣ аксияҳои гуногунро ба роҳ монда, ба табақаҳои ниёзманди ҷомеа як қатор маводи ғизоӣ расонида шуд¹.

6-уми март соли 2017 дар доираи нақша-чорабиниҳои КИ ҲХДТ дар шаҳри Душанбе бахшида ба Рӯзи Модар дар Китобхонаи миллии Тоҷикистон мизи мудаввар таҳти унвони “Зан-модар, мазҳари ишқу зебӣ” баргузор гардид, ки дар он беш аз 60 нафар бонувону занон-собиқадорони ҳизбу меҳнат иштирок намуданд².

Ҷиҳати баланд бардоштани ҳисси миллӣ ва ватандӯстии ҷавонон, таблиғу ташвиқи тарзи ҳаёти солим дар ҳошияи сиёсати хирадмандонаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бахшида ба Соли ҷавонон ва “Рӯзи пойтахт” зиёда аз 16 мусобиқаи варзишию фарҳангӣ, аз қабили футбол, волейбол, сайри ҷавонон ба Осорхонаи миллии Тоҷикистон, Фестивал-озмуни намоиши либосҳои миллӣ байни ҷавондухтарони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, конференсияи илмӣ-амалӣ, мизи мудаввар бо иштироки 150 нафар ҷавонон аз донишгоҳу донишқадаҳои олии ҳудуди шаҳри Душанбе доир карда шуд³.

² Мароми пойтахт. Сентябри соли 2017.

¹ Мароми пойтахт. Октябри соли 2017.

² Минбари халқ. Марти соли 2017.

³ Минбари халқ. Марти соли 2017.

То имрӯз баҳшида ба Соли ҷавонон аз ҷониби сохторҳои ҳизбӣ ва ТҶҚ “Созандагони Ватан” 283 чорабиниҳои гуногуни фарҳангии маърифатӣ гузаронида шудааст.

Ҳамасола аз ҷониби Кумитаи иҷроияи ҳизбии шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он баҳшида ба Рӯзи “Ғалаба” аёдати иштирокчиёни Ҷанги Бузурги Ватанӣ ва ақибгоҳҳо ба роҳ монда мешавад, ки ба онҳо як миқдор кӯмакҳои молиявӣ ва маводи ғизоӣ расонида мешавад. Ҳамзамон баҳшида ба Иди Зафар барои поси хотири иштирокчиёни Ҷанги Бузурги Ватанӣ дар боғи Ғалабаи пойтахт гулчанбар гузошта мешавад.

Яке аз самтҳои дигари фаъолияти кумитаҳои иҷроияи ҳизбии шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он дар соли ҳисоботӣ ин ба роҳ мондани робитаи зич ва ҳамкориҳо бо ҳамватанони бурунмарзии мо мебошад. Айни ҳол, онҳо ба сифати муҳоҷирони меҳнатӣ дар Федератсияи Россия қору пайкор менамоянд. Лозим ба ёдоварист, ки дар назди кумитаҳои иҷроияи ҳизбии ноҳияҳои шаҳри Душанбе ташкилотҳои ибтидоии “Мадад”, «Азия» ва «Зарвар» аз ҳисоби муҳоҷирони меҳнатии муқими Федератсияи Россия таъсис дода шуданд. Дар ташкилотҳои ибтидоии мазкур бо барқарор кардани муносибатҳои мунтазам ва ба роҳ мондани корҳои ташвиқотию тарғиботӣ дар байни муҳоҷирони меҳнатӣ сафи аъзои ҳизб торафт афзоиш ёфта, нуфузи ҳизб баланд ва мавқеи он устувор мегардад¹.

Воқеан ҳам, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон суботи сиёсӣ ва ваҳдати миллиро асоси пешравии ҷомеа шуморида, барои таҳкими ваҳдат ва ризоияти миллий, ташаккули фарҳанги ваҳдатгароии шаҳрвандон, густариши ғояи миллии «Тоҷикистони озоду соҳибистиқлол-Ватани маҳбуби ҳамаи мо» саъю талоши бештар менамояд².

¹ Минбари халқ. Август соли 2014.

² Минбари халқ. Август соли 2014.

Ҳамин тавр, Кумитаи иҷроияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе ба ҳайси яке аз кумитаҳои ҳизбии марказӣ дар толи 25 сол дар якҷоягӣ бо ташкилотҳои ибтидоии худ фаъолияти назаррас нишон дода, дар густариш ёфтани Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ва баланд гардидани мақоли он дар ҷомеа нисбат ба дигар кумитаю ташкилотҳои ибтидоии миқёси ҷумҳурии ҳиссаи бузург гузоштааст.

4.4. Нақши ҷавонон дар фаъолияти ХХДТ

Аз амалияи фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои сипаришуда ва муҳтавои барномаҳои ин ҳизб ба чунин хулоса омадем, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон барномаи ҳадафҳои созандаро ҷонибдорӣ менамояд. Барномаи мазкур тамоми соҳаҳои ҳаёти сиёсӣ иқтисодӣ ва иҷтимоӣ фарҳангии ҷомеаро дар худ таҷассум карда, мақсаду вазифаҳоро матраҳ кардааст, ки барои таъмини амният, сулҳу истиқрор дар ҷомеа, рушди устувори соҳаҳои гуногуни иқтисодӣ кишвар, таъминоти иҷтимоӣ, муносибатҳои гуногунҷанбаи мутақобилан судманд байни Тоҷикистон ва кишварҳои ҷаҳон, пайвасти баланд бардоштани сатҳи некуахлоқии мардуми кишвар, илму маориф ва ғайра бахшида шудааст¹.

Илми сиёсатшиносии муосир ҳизби сиёсӣ ба қатори унсурҳои низоми созмонҳои ғайридавлатӣ дохил мекунад, ки он дар доираи чунин низом мақоми марказиро ишғол менамояд. Ҳизби сиёсӣ ташкилоти ба таври ихтиёрӣ созмондодаи шаҳрвандон ба шумор меравад, ки вай барои ҳимояи манфиатҳо ё синфи муайян, инчунин қишри муайяни ҷомеа ва ё гурӯҳи калони иҷтимоӣ дигар созмон дода мешавад. Бар асоси ҳимояи манфиатҳои гурӯҳи иҷтимоӣ, ки ҳизби сиёсӣ баҳри татбиқи он арзи вуҷуд мекунад, мақсади асосии ҳизб муайян карда

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. Душанбе: Эр-граф, 2014.-С.74.

мешавад. Мақсади мазкур барои ба даст овардани ҳокимияти сиёсӣ аст, ки тавассути он ҳизб метавонад вазифаҳои барномавии худро амалӣ намояд. Барои расидан ба ҳадафҳои худ ҳизби сиёсӣ мафкураи сиёсии хешро низ ташаккул медиҳад, ки он тарғибгари усул ва роҳҳои пиёда кардани мақсаду мароми ҳизб ба шумор меравад.

Дар солҳои аввали соҳибистиклолӣ барои давлати тозабунёд ва дар баробари ин ба таҳдиди нобудшавӣ дучор гардида бисёр мушкил буд, ки самтҳои асосии фаъолияти худро муайян созад. Бо ҳамин, қадами аввалин дар ташаккулдиҳии сиёсати давлатии ҷавонон чун амали маъмулӣ аз қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сиёсати давлатии ҷавонон» оғоз гардид, ки вобаста ба он ҳануз дар ҳафтумин моҳи бадастории Истиклолияти давлатӣ Қарори Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (аз 13-уми марти соли 1992) ба тасвиб расида буд¹.

Яке аз ҳадафҳои асосии фаъолияти тамоми сохтору мақомоти давлатӣ ва махсусан Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳалли масоили ҷавононро дар бар мегирад, ки ин ҷавҳар сиёсати рӯй овардан ба ҷавонон мебошад. Баҳри ба ин ҳадаф расидан Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар зехну шуури насли наврас ва ҷавонони мамлакат ҳисси баланди худшиносӣ, ватандӯстӣ, ахлоқи ҳамида, эҳтироми падару модар ва калонсолон, сабру таҳаммул, омӯзиши илму дониш ва касбу ҳунарҳои муосир, меҳнатдӯстӣ ва риояи волоияти қонунро доимо тарбия менамояд, то онҳо дар оянда ҳамчун фарзандони шоиста қору пайкори насли имрӯзаро идома бахшида, Ватани азизамонро ба ҷаҳониён муаррифӣ карда тавонанд².

Маълум аст, ки имрӯзҳо фаъолияти ҷавонон дар ҳама соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ хело назаррас аст. Аз сӯйи дигар, саҳмгузориҳои ҷавонон ба дараҷаи тассавурот ва дарку фаҳмиши онҳо оид ба масоили гуногуни ҳаётӣ низ вобастагӣ дорад. Бо мақсади боз ҳам муттаҳид намудани ҷавонон, истифодаи нерӯи зехнӣ ва созандагии насли наврас ва бо ин

¹ Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат.-Душанбе, 2016. -С.69.

² Эмомалӣ Раҳмон. Бист қадами созанда. Душанбе: Эр-граф, 2014.-С.143.

васила, афзун гардонидани шумораи электорати хизб ва зиёд кардани алоқамандону ҷонибдорони ХХДТ дар асоси Қарори маҷлиси Кумитаи иҷроияи марказӣ моҳи апрели соли 2011 Ташкилоти ҷамъиятии ҷавонони Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон «Созандагони Ватан» ва «Мақтаби сиёсатмадори ҷавон» таъсис дода шуд. Вазифаи ташкилоти мазкур ҷалби ҷавонон ба сафи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон буда, дар як муддати кӯтоҳ аъзои он ба 80 ҳазор нафар расид ва дар татбиқи сиёсати Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон байни ҷавонони мамлакат ҷойгоҳи муносиби худро пайдо кард¹.

Мақсади асосии ТҶЧ «Созандагони Ватан» ин ба вучуд овардани шароити иҷтимоӣ-иқтисодӣ, сиёсӣ ва инкишофи ҳамаҷонибаи ҷавонони Ҷумҳурии Тоҷикистон, баланд бардоштани донишҳои ақлонӣ, зеҳнӣ ва ҷисмонӣ, вазъи иҷтимоӣ, фарҳанги сиёсӣ, ҳуқуқӣ, экологӣ ва динӣ мебошад. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон қодир аст, ки барои ташкили фаъолияти самарабахши ҷавонони хизб ҳамаи имкониятҳоро фароҳам созад. Баҳри ҷалб намудани донишҷӯёне, ки тибқи Квотаи президентӣ дар макотиби олии мамлакат таҳсил мекунанд, дар назди ташкилоти «Созандагони Ватан» Маҳфили таълимӣ-бозомузӣ «Неруи созанда» таъсис дода шуд. Имрӯз намоёндагӣҳои Ташкилоти ҷамъиятии ҷавонон «Созандагони Ватан» дар ҳамаи шаҳру ноҳияҳо ташкил шуда, дар доираи имкониятҳои мавҷуда ва дастгирии кумитаҳои иҷроияи хизбӣ фаъолият намуда, бо ташаббусҳои мухталиф байни ҷавонон кор бурда истодаанд².

Баланд бардоштани ҳисси ватандӯстии ҷавонон барои ноил гардидан ба ин ҳадафҳо зарур мебошад. Ватандӯстии ҷавонон дар шароити кунунӣ аз шинохти мавзеи таърихӣ худ, мақому манзалат ва ояндаи давлату миллати худ ҳамчун узви ҷудонопазири ҷомеаи ҷаҳонӣ

¹ Паёми Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе: Шарқи озод, 20 январи 2016.-С.8.

² Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат.-Душанбе, 2016.-С.98.

иборат аст. Ватандӯстии ҷавонон аз дидгоҳи сиёсӣ бо худшиносӣ ва ифтихори миллӣ тавъам мебошад.

Таваҷҷуҳ ва ғамхории падаронаи Президенти кишвар, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба ҷавонон аз рӯзҳои аввали соҳибистиклолӣ возеҳу равшан ба назар мерасид. Новобаста аз саҳтиҳо ва нокомиҳои пай дар пай пешомада Пешвои миллат ба баррасии масъалаҳои марбут ба ҷавонон ва сиёсати ҷавонон афзалият меод. Дар ин давра он яке аз дастовардҳои арзишманд ба ҳисоб меравад, ки новобаста аз вазъияти ногувор (ҷанги шаҳрвандӣ) мулоқоти нахустини расмӣ Роҳбари мамлакат-Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо намоядагони ҷавонони ҷумҳурӣ дар 70-ум рӯзи сарварӣ-2 феввали соли 1993 баргузор мегардад. Ин нишони дар воқеъ ғамхор, пуштибон, дастгир ва парастор будани Сарвари кишварро нисбат ба ҷавонон аз рӯзҳои аввали соҳибистиклолӣ инъикос менамояд².

Ҳамчунин, бо мақсади ҷалби насли ҷавон ба ғаъолнокии сиёсӣ ва беҳтар гардонидани вазъи сиёсӣ иҷтимоӣ дар кишвар 17-уми марти соли 1994 дар доираи Анҷумани якуми ҷавонони Тоҷикистон мулоқоти расмӣ Сарвари мамлакат (он вақт Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон), муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо намояндагони ҷавонони кишвар баргузор гардид. Ин ҳамоиш дар шароите баргузор мегардад, ки сохторҳои идоракунии давлатӣ ташаккул меёфт ва мамлакат дар оғуши ҷанги таҳмили шаҳрвандӣ қарор дошт, яъне кулли ҷомеа, бахусус ҷавонон дар фикри зинда мондан буданд. Вале новобаста аз ин, бо умеди роҳнамоии ҷавонон ба фардои нек ва равонасозии онҳо ба бунёди давлати аҷдодӣ, дастбӣ ба мустақилияти комил, ҳувияти миллӣ ва эҳёи арзишҳои миллӣ Сарвари мамлакат бо ҷавонон мулоқот мекунад. Дар натиҷаи мулоқот таваҷҷуҳи ҷомеа ба ҷавонон хеле зиёд мегардад, мувофиқан ҳавасмандии ҷавонон барои бунёди давлати навин баланд

² Эмомалӣ Раҳмон-Пешвои миллат. Душанбе, 2016. С.- 116.

гашта, ҳаракатҳои нахустини ҷамъиятии ҷавонон, маҳфилҳо ва гурӯҳҳои худфаъол ташаккул меёбанд, ки ин давраи ташаккулёбии муносибатҳо барои ҷавонон давраи қадамҳои устувор дар роҳи бунёди таҳкурсии асосии сиёсати давлатии ҷавонон-низоми идоракунии соҳаи кор бо ҷавонон ба ҳисоб меравад, ки пешгуздорандаи он маҳз Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мебошад.

Ин марҳалаи ташаккулёбӣ аз мулоқоти сеюми расмӣ Сарвари кишвар бо намоёндагони ҷавонони мамлакат 23-юми майи соли 1997 ибтидо мегирад.

Ин ҳамоиш барои насли ҷавон сарнавишти таърихӣ низ дорад. Дар доираи ин мулоқот таъсис ёфтани мақомоти идоракунии байни ҷавононро Сарвари кишвар ба ҷавонон чунин муждагонӣ дод: «Бо назардошти талаботи замон ва амалӣ гардонидани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сиёсати давлатии ҷавонон» ман имрӯз фармонро дар бораи таъсис додани Кумитаи кор бо ҷавонон имзо кардам. Умедворем, ки ин сохтори давлатӣ аз уҳдаи идора кардани фаъолияти ҷавонон мебарояд».¹

Барои ҳар як соҳа асоси фаъолияти ташкилии ҳукуқиро қонунгузорӣ фароҳам меорад. Барои соҳаи сиёсати давлатии ҷавонон асоси ҳуқуқии фаъолият ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сиёсати давлатии ҷавонон», ки соли 1992 дар шароити мураккаби идоракунӣ ва ноороми ҷомеа қабул гардида буд, ташкил меод. Маълум аст, ки дар чунин вазъияти номусоид таҳияи санади муносиб, ҳаматарафа таҳлилгардида ва фарогири маҷмӯи мушкилоти ҳаёти имконнопазир буд.

21-уми майи соли 2005 дар фазои сулҳу субот, бо назардошти дастовардҳои истиқлолияти давлатӣ, таҳкими давлатдорӣ, ваҳдати миллий, рушди рукнҳои иқтисодию иҷтимоии кишвар ва бо мақсади

¹ Шарифзода Абдуфаттоҳ, Фаттоев Саидмурод. Эмомалӣ Раҳмон наҷотбахши миллат.-Душанбе, 2011. С.214.

баррасии ҷараёни татбиқи сиёсати давлатии ҷавонон, вазъи ҳаёт ва мушкилоти фарогирифтаи ҷавонон ва бо ин васила муқаррар намудани вазифаҳо барои солҳои оянда мулоқоти навбатии Раиси ҲХДТ, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо намоёндагони ҷавонони ҷумҳурӣ баргузор гардид.

Дар мулоқот масъалаҳои гуногуни фарогирандаи ҳаёти иҷтимоӣ ва иқтисодӣ ва сиёсӣ фарҳангии ҷавонон баррасӣ гардида, ба Ҳукумати ҷумҳурӣ ва вазорату идораҳо ва ташкилоту муассисаҳо дар самти татбиқи босамари сиёсати давлатии ҷавонон дастуру супоришҳо дода шуданд.

Яке аз нишондиҳандаҳои асосӣ ва муҳими инъикоскунандаи устувории сиёсати давлатии ҷавонон ин таваччуҳи махсуси Раиси ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон ба насли ҷавон ба ҳисоб меравад.

Дар марҳилаи бадастории сулҳу субот бо азму иродаи қавӣ дар катори насли калонсол дар бунёди давлати демократӣ, дунявӣ ва ҳуқуқбунёд аз ҷумла созгории ваҳдати миллӣ саҳми хеле муносиб гузоштанд. Имрӯзҳо дар сафи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳазорон нафар ҷавонон адои хизмати ҳарбӣ карда истода, машғули ҳифзи марзу буми давлат мебошанд.

Баланд бардоштани савияи дониш ва малакаи корӣ, сатҳи донишандӯзии ҷавонон ҳамасола афзоиш меёбад. Агар соли 1991 теъдоди 70 ҳазор нафар машғули таҳсил буданд, пас имрӯзҳо он ба 200 ҳазор нафар расидааст, яъне сатҳи донишомӯзии ҷавонон се маротиба зиёд гардидааст, ки аз азми қавӣ ва тамоюли устувори маърифатии ҷавонон дарак медиҳад, ки дар ин самт саҳми Раиси ҲХДТ, Пешвои миллат бараъло назаррас аст¹.

Дар ин давра тавассути муассисаҳои илмӣ кишвар садҳо ҷавонон соҳиби унвонҳои илмӣ гардида, дар риштаҳои гуногуни ҳаёти ҷамъиятӣ

¹ Маҷлиси ваеи Раёсати кумитаи иҷроияи марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Зери назари муовини якуми Раиси ҲХДТ С.Сафаров.-Душанбе, 23 ноябри соли 2011.-С.12.

хизмат кардаанд. Танҳо ҷоизадорони Ҷоизаи ба номи Исмоили Сомонӣ барои олимони ҷавон беш аз 140 нафарро ташкил медиҳанд, ки корҳои онҳо фарогири масъалаҳои гуногуни ҳаёти истеҳсоли-ҳочагидорӣ ва маънавии ҷомеа мебошанд.

Бо таваҷҷуҳи ҳосе, ки Сарвари давлат ба ҷавонони мамлакат доранд ҳар сол дар рӯзи ҷавонон, 23-юми май шахсан бо намояндагони ҷавонони кишвар расман вохурӣ баргузор менамоянд. Ҳатто Президенти мамлакат, Ҷаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ соли 2017-ро соли ҷавонон эълон намуданд, ки ташаббус гардидани ин иқдоми наҷиб, агар аз як тараф ба рукнҳои иҷтимоии демографӣ ва сиёсӣ-стратегӣ рабт дода шавад, аз тарафи дигар хусусияти таърихӣ дошт. Зеро насли ҷавони кишвар ҳанӯз аз рӯзҳои аввали мустақилияти кишвар дар бунёди давлати соҳибистиклол, демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ бо ташаккул ва амалӣ намудани самти махсуси фаъолият-сиёсати давлатии ҷавонон давра ба давра ҳамқадами ҳукумат мебошад.

Соли ҷавонон, ҳамчун ҳадяи таърихӣ Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳамеша дар хотираи мо ва ҳар як фарди миллати тоҷик бо лаҳзаҳои пур аз шодию нишот ва саршор аз меҳру муҳаббати аҳли ҷомеа нисбат ба насли наврасу ҷавон бо ҳарфҳои заррин нақш хоҳад баст, афзудааст Раиси Кумитаи кор бо ҷавонон ва варзиши назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон Аҳтам Абдуллозода¹.

Дар ҷойи дигар А. Абдуллозода қайд намуд, ки дар соли мазкур бо таъя ба дастуру супоришҳои Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҳамкорӣ бо Ҳукумати шаҳри Душанбе, ҳукуматҳои маҳаллии миқёси ҷумҳурӣ ва махсусан, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон тавонистем зиёда аз 17 ҳазор чорабиниҳоро дар самти кор бо ҷавонон дар қаламрави кишвар бо фарогирии зиёда аз 4 миллион наврасу ҷавонон баргузор намоем².

¹ Сомонаи Вазорати фарҳанг. <http://www.vfarhang.tj/index.php/tj/>

² Сомонаи Вазорати фарҳанг. <http://www.vfarhang.tj/index.php/tj/>

Ҳамин тавр, яке аз нишондиҳандаҳои асосӣ ва муҳими инъикоскунандаи устувории сиёсати давлатии ҷавонон ин тавачҷуҳи махсус, мумтоз ва падаронаи Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба насли ҷавон ва ин соҳаи ояндабахш ба ҳисоб меравад. Аз ин ҷост, ки дар анҷуманҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, ҷаласаҳои ҳизбӣ яке аз самтҳои асосии фаъолияти ҲХДТ-ро ҷалби ҷавонон ба сафҳои ҳизб ва диққати махсус зоҳир намудан ба ин табақаи созанда ва ояндабахши ҷомеа ба ҳисоб меравад. Қариб ҳар сол дар барномаҳои кории Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дастгирӣ намудани ҷавонон дар роҳи таҳсил, корҳои идорӣ ва пешбарии онҳо ба вазифаҳои давлатӣ ҷойи махсусро ишғол намудааст. Дар фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳанӯз аз рӯзҳои таъсисёбии ҷавонон соҳиби мавқеи баланд мебошанд, ки ин ҳама аз тавачҷуҳи бевоситаи Раиси ҲХДТ, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон бармеояд.

ХУЛОСА

НАТИҶАҶОИ АСОСИИ ИЛМИИ ДИССЕРТАТСИЯ

Аз таъсисёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон 25 сол сипарӣ шуд. Дар ин муддат дар Тоҷикистони соҳибистиқлол воқеаҳои муҳими сиёсӣ иҷтимоӣ ва иқтисодӣ фарҳангӣ ба вуқӯ пайвастанд, ки аксари онҳо барои тақвияти сулҳу орош дар кишвар, баланд гардидани эътибори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ, ҳудудҳои мардум, истеҳсоли появу рукҳои асосии давлатдорӣ ва бунёди ҷомеаи демократӣ аҳамияти ғайриодда доштанд.

Заминаҳои таърихӣ ва сиёсии таъсисёбии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон пеш аз ҳама дар он зоҳир мегардад, ки бо сабаби бӯҳрони сиёсии солҳои 80-90—уми асри XX ва барҳам хурдани якҷаҳзӣ дар ИҶШС Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон мавқеи ҳизби роҳбарикунандаи ҳудуд аз даст дод[4-М] ва барои пешбурди идеология, ҷомеа ва давлат дар шароити нави идоракунии давлати соҳибистиқлол ба ҳизби нав ниёз пайдо кард. Бояд таъкид намуд, ки ҲХДТ дар шароити бисёрҷаҳзӣ ва рақобатҳои ҳизбҳои сиёсӣ дар Тоҷикистон ташаккул ёфт.

Барои фаъолияти ҲХДТ баҳо додан, пеш аз ҳама таърихи ташаккул ва рушди минбадаи ҳизб, ноил шудан ба мақсад, иҷрои вазифаҳои дар пеш гузошта ва албатта саҳми он дар ҳаёти иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва сиёсӣ фарҳангии мамлакат зеро таҳлил бояд қарор гирад. Бояд қайд намуд, ки фаъолияти ҳизб дар шароити душвори ҳарбӣ-сиёсӣ дар Тоҷикистон оғоз шуда буд. 10-уми декабри соли 1994 дар ҷаласаи Анҷумани-I муассисони Ҳизби Халқии Тоҷикистон Оинномаи ҳизбро қабул карда, аввалин аъзои Кумитаи Иҷроияи Марказӣ ва Роҳбарияти ҳизбро интихоб намуданд. Дар давраҳои нооромии ҳарбӣ-сиёсии солҳои 90-уми асри XX, ки Тоҷикистон дар алангаи ҷанги шаҳрвандӣ қарор дошт даҳҳо фарзандони беҳтарини мамлакат дар байни мардум ғояҳои ҳизбро тарғибу ташвиқ карда, рӯзномаи ҳизбро паҳн намуданд ва рӯз

ба рӯз ҷонибдорони ҳизбро зиёд карданд. Роҳбарияти ҳизб пеш аз ҳама дарк намуданд, ки роҳи ягонаи аз бухрон баромадан ин демократикунонии ҷомеа, ба вучуд овардани системаи бисёрҳизбӣ ва ҷорӣ намудани иқтисодиёти бозоргонӣ буд[6-М]. ҲХДТ дар шароити душвори ҳарбӣ-сиёсӣ обу тоб ёфт. Аъзоёни фаъоли он бо роҳбарии раиси Ҳизб Эмомалӣ Раҳмон бо тадбирҳои хирадмандона ва матонатӣ часорати ғавқулода кишварро аз вартаи фалокат ва ҳалокат берун овард, мардуми парешонро сарчамъ намуд ва садҳо ҳазор гурбатзадагонро ба Ватан баргардонд.

Соли 1997 барои халқи тоҷик соли тақдирсоз буд. Ба ҷанги шаҳрвандӣ хотима дода шуд[12-М]. Баъд аз гуфтушунидҳои тулонӣ дар мамлакат сулҳ барқарор карда шуд. Барои таъмини устувори ҳаёти озоишта масъалаи ваҳдати миллий ба миён омад. Яке аз вазифаҳои муҳимтарин дар назди роҳбарияти мамлакат ва ҲХТ бо роҳи ваҳдати миллий ба эътидол овардани ҳаёти иҷтимоӣ, барқарор намудани иқтисодиёт ва бо роҳи гузаронидани ислоҳоти сиёсӣ баланд бардоштани мавқеъ ва нуфузи Тоҷикистони соҳибистиклол буд.

Аз ин рӯ бо таклифи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Анҷумани III Ҳизби Халқии Тоҷикистон, ки 25-уми июни соли 1997 гузашт, ҳизб номи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро гирифт.

Дар фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон баъд аз Анҷумани IV, ки 18-уми апрели соли 1998 шуда гузашт, ва Эмомалӣ Раҳмон Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон интихоб шуд, марҳилаи нав оғоз мегирад. Раиси навинтихобшудаи ҲХДТ Э. Раҳмон дар Анҷуман суҳан гуфта, таъкид намуд, ки «таърих гувоҳ аст, сиёсатмадороне, ки мехоҳанд дар кишвари худ ислоҳоти кулӣ гузаронанд, бояд қабл аз татбиқи барномаи стратегии худ ҳамсафон ва ҳаммаслакони худро ёбанд».

Аз соли 2000 –ум дар ҳаёти иҷтимоиву иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон марҳилаи нав оғоз гардид. Дар ин давра ҲХДТ низ

таҷрибаи зиёде хизбӣ пайдо карда торафт дар ҳаёти ҷомеа ва давлат мавқеи худро мустаҳкам мекард. Акнун дар назди хизб масъалаи таҳияи барномаи нав, дурнамое, ки барои таъмин намудани иҷрои ҳадаф ва вазифаҳои Ҳукумати ҷумҳурӣ, роҳбарияти мамлакат, истода буд. Аз ин рӯ 22-юми сентябри соли 2001 Анҷумани VII ҲХДТ барпо шуд. Раиси хизб Э. Раҳмон дар Анҷуман баромад карда, самти стратегии хизбро дар марҳилаи нави рушди ҷомеа-даврани созандагию бунёдкорӣ илман асоснок намуд.

Солҳои 2000-2010 дар ҳаёти ҲХДТ марҳилаи ниҳоят муҳим мебошад. Дар ин давра хизб сохторҳои идоракуниро дар шаҳру ноҳияҳо ташкил намуда дар ҳаёти иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва сиёсӣ-фарҳангии ноҳия ва вилоятҳо дар пешбурди идеологияи давлатӣ ва баланд бардоштани шуури ҷамъиятӣ қорҳои ниҳоят масъулиятнокро ба уҳда дошт[10-М]. Самтҳои асосии фаъолияти ҲХДТ ва нақши он дар ҳаёти иқтисодӣ ва иҷтимоӣ-сиёсии Тоҷикистон ҳифз намудани суботи сиёсии ҷомеа, паст кардани сатҳи камбизоатӣ, рушди иқтисоди бозорӣ, соҳибкорӣ, ҳалли масъалаҳои шугли аҳоли, муҳоҷирати аҳоли, беҳбудии соҳаҳои маорифу фарҳанг ва тандурустӣ, таъмини самаранокии фаъолияти мақомоти давлатӣ, ҳифзи ҳукуку тартибот, мубориза бар зидди коррупсия ва ғайраро дар бар мегирифт.

Дар ин давра роҳбарияти хизб инкишофи муносибатҳои байналмилалӣ, баланд бардоштани эътибору нуфузи Тоҷикистонро дар арсаи ҷаҳонӣ ва ғайра ҳамчун самтҳои афзалиятнок ва муҳими фаъолияти сохторҳои хизбӣ муайян карда буд. Бо хизбҳои сиёсии «Единая Россия»и Федератсия Россия, Хизби халқӣ-демократии «Нур Отан» Хизби «Озарбойҷони Нав» Хизби комунистии Хитой, Хизби ҷумҳуриявии Арманистон ва даҳҳо дигар хизбҳои минтақавӣ ва ҷаҳониро ба роҳ монда нуфузи байналмилалӣ пайдо кард[11-М].

Аз соли 2010 ҲХДТ ба масъалаи рушди институтсионалии сохторҳои худ диққати ҷиддӣ зоҳир намуд. Дар дурнамои ҳизб самтҳои рушди минбаъдаи фаъолияти ҲХДТ дар солҳои 2010-2019 таҳрези карда шуд. Нақши муҳим ба пурзӯр намудани мавқеи Фраксияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар парлумони кишвар гузошта шуда буд. Роҳбарияти ҳизб ба фаъолияти кумита ва ташкилотҳои ибтидоии ҲХДТ диққати махсус медод[10-М]. Ба идоракунии сохторҳои масъулиятнок ҷавобгӯро ҷалб карда, аз ҳисоби онҳо захираи кадрҳои идоракунии давлатӣ таъсис дода шудааст.

Ҳамин тариқ, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон таҳти сарвари Асосгузори сулҳ ва ваҳдати Миллӣ, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон имрӯз ба як нерӯи бузурги созандаю бунёдкор ва масъулиятшинос табдил ёфтааст[6-М]. Ташкил намудани ҷойҳои корӣ, баланд бардоштани музди меҳнат, нафақа ва кӯмакпулиҳо, беҳтар намудани вазъи иҷтимоӣ, аз зумраи он вазифаҳоеанд, ки аз рӯзҳои аввали таъсисёбӣ то ба имрӯз дар тамоми анҷуманҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дарҷ гардидаанд. Маҳз бо иштироки фаъоли ҲХДТ се стратегияи миллии Тоҷикистон – таъмини истиқлолияти коммуникатсионӣ, энергетикӣ ва беҳатарии озуқаворӣ пайдарпай иҷро гардид[8-М]. Дар роҳи расидан ба ин ҳама дастовардҳои назаррас хизмати роҳбари ҳизб Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ниҳоят бузург аст[12-М]. Маҳз ҳамин, малака ва мактаби махсуси идоракунии Эмомалӣ Раҳмон буд, ки ҲХДТ зери сарвари ӯ ба нерӯи бузурги сиёсӣ табдил ёфт.

Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Маҷлиси Кумитаи Иҷроияи Марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон санаи 7-уми феввали соли 2019 ибраз доштанд: “Робитаи қавӣ доштан бо халқ ва ифодакунандаи ормонҳои бисёрсолаи он будан ҷавҳари асосии фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро ташкил дода, садоқат ба он ва дар ин роҳ соҳибиродаву

бомасъулият будан асоси муваффақиятҳо ва эътимоди мардум ба он мебошад.

Ҳамин тавр, дар асоси натиҷаҳои ба даст омада ба чунин хулоса омадан мумкин:

1. ҲХДТ дар муборизаҳои шадиди ҳарбӣ-сиёсӣ, иҷтимоӣ-иқтисодӣ ташаккул ёфта, ҳамчун яке аз ҳизбҳои сершумор, пурқувват, ва пешбар дар ҷомеа пешбарандаи идеологияи давлатӣ, эътироф шудааст.
2. ҲХДТ фаъолиятро дар асоси қонунҳои амалкунада ва меъёрҳои ҷаҳони мутамаддин дар самти гуногунандешии сиёсӣ идеологӣ, ҳамкорӣ бо иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ҳизбҳои сиёсии дигари фаъол ба таври густарда ба роҳ монд.
3. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар муддати 25 соли фаъолияти босамар чор марҳилаи таърихӣ ибратомӯзро паси сар намудааст. Ҳизб дар заминаи ташаккули ҷомеаи шахрвандӣ ва муттаҳидсозии ҳамдигар, рушду инкишоф ва тақвияти соҳаҳои муҳими хоҷагии халқро ба инобат гирифта, вобаста ба талабу тақозои ҷаҳони муосир муҳимтарин нақшаву барнома ва стратегияҳои миллии ояндадорро рӯйи даст гирифт[12-М].
4. Дар байни ҳизбҳо ва иттиҳодияҳои гуногун маъруфтарин ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон (ҲХДТ) мебошад. Рушди ҳизб ва нуфузи сиёсӣ дар ҷомеа дар он зохир мегардад, ки соли 1995 панҷ нафар аъзои ҲХДТ узви Парлумони Тоҷикистон буда, дар соли 2000 шумораи онҳо ба 33 нафар ва ҳоло зиёда аз 75% ро ташкил медиҳад.
5. Яке аз самтҳои асосии фаъолияти ҲХДТ баланд бардоштани мавқеи зан дар ҷомеа мебошад. Ҳоло ҳизб беш аз 490 ҳазор нафар аъзо дорад, ки 235 ҳазор нафар ё 45 фоизро занон ташкил медиҳанд. Самти дигари дурнамои ҲХДТ дастгирии ҷавонон буда шумораи онҳо дар ҳайати ҳизб беш аз 176 ҳазорро ташкил медиҳад,

ки онҳо ҷавонони аз 18 то 30 сола мебошанд[9-М]. Ҷавонон муҳаррики ҳизб буда, дар пешрафти ҳаёти имрӯзаи Тоҷикистон нақши муассир доранд. Дар вилоятҳои ҷумҳурии Кумитаҳои иҷроияи вилояти Суғд, вилояти Хатлон, Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон ва шаҳрҳои ноҳияи тобегӣ марказ таъсис дода шудаанд. Дар айнаи ҳол 3,5 ҳазор ташкилотҳои ибтидоии ҳизбӣ дар ҳамаи маҳаллаю кучаҳо, ҷамоатҳои ҷумҳурии фаъолият доранд[10-М].

6. Дар тӯли фаъолияти худ ҲХДТ сиёсат ва идеологияи давлатии Тоҷикистонро бо нашрияи марказии ҳизб рӯзномаи «Минбари халқ», ки бо теъдоди 28 ҳазор нусха бо забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва узбекӣ ҳафтае ду бор мебарояд ва дар саҳифаҳои маҷаллаҳои ҷамъиятию сиёсии «Меҳвар» ва «Зани муосир» ба роҳ мондааст.
7. ҲХДТ ҳизби сиёсии парламентӣ буда фаъолияти он барои муттаҳид кардани ҳамаи шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, новобаста аз забон, миллат, мавқеи иҷтимоӣ, ақидаи сиёсӣ, барои ташкили давлати демократӣ, дунявӣ ва гуногунии фарҳангҳо, забонҳо ва мазҳабҳо, ки дастовардҳои онҳо сарвати бебаҳои мардуми Тоҷикистон мебошад, равона шудааст[8-М].
8. ҲХДТ дар ҳаёти иҷтимоиву иқтисодӣ ва фарҳангиву сиёсии мамлакат фаъол буда, дар иҷрои барнома ва стратегияҳои давлатӣ нақши босазо дорад. ҲХДТ тавассути иқдомҳои шоистааш НБО «Роғун»-ро таҳти сарпарастии маънавии худ қарор дода, аз байни бунёдкоронаш –аъзоёни ҳизб, бо ғайрати комили азми қавӣ ин «Кохи нур»-ро дар муҳлати пешбинишуда мавриди баҳрабардории умум қарор доданд[13-М]. Таблиғи ташвиқи бештари НБО «Роғун» бо дарназардошти манфиатҳои миллӣ ва ҳалли мушкилоти норасоии неруи барқ қудратмандии Тоҷикистонро дар сатҳи ҷомеаи ҷаҳонӣ боз ҳам устувортару қавитар гардонид.

9. ҲХДТ дар арсаи байналхалқӣ чун ҳизби сиёсӣ ва пешбарандаи барномаҳои давлатӣ оид ба демократикунории

чома, ҳизби муборизбаранда барои сохтани давлати дунявӣ ва демократӣ эътироф гардидааст[11-М].

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲО

Дар асоси натиҷаи тадқиқот барои боз ҳам муфассал инъикос намудани фаъолияти ҲХДТ ва истифодаи амалии ин натиҷаҳо чунин пешниҳод менамоем:

1. Дар оянда ба роҳ мондани корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ оид ба паҳлӯҳои гуногуни фаъолияти ҳизб, ки Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дарбаргирандаи тамоми соҳаҳои мамлакат дар зарфи соҳибистиклолӣ ба ҳисоб меравад.
2. Азбаски тамоми дастовардҳои Тоҷикистони соҳибистиклол ба Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон тавҷам аст, бисёре аз масъалаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии баҳсталаби даврони истиклолиятро равшан намудан аҳамияти илмӣ-таърихӣ дорад.
3. Дар чорчубаи таҳлили таърихнигории таърихи сиёсӣ, тамоми асарҳои илмӣ бахшида ба тарихи таъсисёбӣ ва фаъолияти минбаъдаи ҲХДТ бахшидашуда таълифоти осори муҳаққиқон ва донишмандони соҳа муҳим мебошад.
4. Ҳаёти сиёсии Тоҷикистон дар ибтидои солҳои 90-уми асри XX, пайдоиши ҳизбу созмонҳо ва рақобатҳои онҳо барои ҳокимият махсусан оқибатҳои фаъолияти ҳизбу созмонҳое, ки характери маҳалгарой ва мазҳабӣ доштанд, заминаҳои сар задани ҷанги шаҳрвандӣ ва оқибатҳои он, аҳамияти Иҷлосияи XVI дар роҳи расидан ба сулҳ ва барпогардидани Ҳукумати конститутсионӣ ва амсоли инҳо муҳим буда, инъикоси онҳо дар шакли китобу брошюраҳо, мақолаҳои илмӣ ва илмӣ-оммавӣ, инчунин аз тариқи барномаҳои телевизионӣ дастраси мардум намудан саривақтӣ ба ҳисоб меравад.

5. Дар асоси таҳқиқоти анҷомдодашуда, дар оянда дар макотиби олии кишвар ба роҳ мондани курсҳои махсус оид ба таърих ва фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон басо зарур ба ҳисоб меравад.
6. Дар асоси маводи таҳқиқоти мазкур ба роҳ мондани курсҳои махсус дар макотиби олии кишвар оид ба хусусиятҳои хоси Раиси ҲХДТ Эмомалӣ Раҳмон ва фаъолияти роҳбарии ӯ дар Донишқадаи идоракунии давлатӣ муҳим арзёбӣ мешавад.
7. Дар оянда матраҳ намудани паҳлуҳои ҳаматарафаи таърих ва фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ва рӯйи чоп овардани монография ва мақолаҳои илмӣ ва илмӣ-омавӣ, истифодаи таҷрибаи таърихӣ кӯтоҳи ҳизб барои наслҳои оянда барои пешбурди идеологияи давлатӣ низ басо муҳим ба ҳисоб мераванд.
8. Мазмуни асосӣ, хулосаҳо ва маводи санадии диссертатсияро метавон дар зимни таълифи асарҳои маҷмуавӣ роҷеъ ба таърихи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, инчунин зимни хондани курсҳои лексионӣ ва курсҳои махсус аз фанҳои “Таърихи халқи тоҷик”, “Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол”, васеъ истифода кард.

ФЕХРИСТИ САРЧАШМАҲО ВА АДАБИЁТ

I. Маводи бойгонӣ

Бойгонии марказии давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ф.12. –Оп.1. – П.4. –С.-82, Ф.385. –Оп.I. –П.55. –С.157-527.

1. Бойгонии ҷории Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Ҳисоботи солҳои 1994-2019. Бойгонии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар шаҳри Душанбе. Ҳисоботи солҳои 1994-2019.
2. Бойгонии Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳисоботи солҳои 1994-2019.

II. Санадҳои меъёрӣ ва ҳуқуқӣ (Конститутсия, қонун ва қарорҳо)

3. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. -Душанбе, 2003;
4. Низомномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Зери назари муовини якуми Раиси ХХДТ С. Сафаров. -Душанбе, 2010. 20 с.;
5. Низомномаи Шурои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон//Бюлетени Шурои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон. -Душанбе,2002. - №2. С. 7-11;
6. Оинномаи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон.-Душанбе, 2016. 19с.;
7. Оинномаи Ҳизби Демократии Тоҷикистон//Ҳизби Демократии Тоҷикистон (Санадҳо: дирӯз, имрӯз ва фардо).-Душанбе, 2000;
8. Оиннома ва барномаи Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон.-Душанбе,1997;
9. Оинномаи Ҳизби Сотсиалистии Тоҷикистон// Иттиҳод.-Душанбе,1998.- № 8;
10. Қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ. (Мураттиб, Раҳматилло Зойиров).-Душанбе, 2004. 80с.;

III. Маводи оморӣ

11. Маҷмӯаи оморӣ,-Душанбе: Кумитаи давлатии омор. 2002. -361 с.
12. Сельское хозяйство Республики Таджикистан: Статсборник.-Душанбе:, Госкомстат. 1999.-197с.

13. Сельское хозяйство Республики Таджикистан, Статсборник.- Душанбе: Госкомстат. 2001.- 550 с.
14. Сельское хозяйство Республики Таджикистан, Статсборник.- Душанбе: Госкомстат. 2002.-333с.
15. Социально экономическое положение Республики Таджикистан, Госкомстат. 2006.-253с.
16. Статистический ежегодник Республики Таджикистан.-Душанбе: Госкомстат. 2005.-180 с.
17. Статистический ежегодник Республики Таджикистан.-Душанбе:, Госкомстат. 2002. -180 с.
18. Таджикистан: 15-лет государственной независимости. Статсборник.-Душанбе: Госкомстат РТ. 2006 -488 с.
19. Вазъи иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон.- Душанбе, 2006. -253 с.
20. Вазъи иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе, 2009. -258 с.

IV. Монография, брошура ва мақолаҳо

21. Абдулҳамид, Ш. Президенти мардумӣ. // Омӯзгор.-2016.-25 ноябр.
22. Абдурашитов Ф.М. Феномен таджикского суверенитета. Душанбе, 2017. 142 с.
23. Абдурашитов Ф.М. Земельно-водная реформа в Таджикистане в конце XX-начале XXI вв.-Душанбе, 2018. 400 с.
24. Абдуфаттоҳ Шарифзода, Заробиддин Қосимӣ. Фархундапай.- Душанбе, 2014. 336 с.
25. Абдуфаттоҳ Шарифзода, Заробиддин Қосимӣ. Пайвандгар.- Душанбе, 2013. 336 с.
26. Абдуфаттоҳ Шарифзода, Заробиддин Қосимӣ. 7 соли Эмомалӣ Раҳмон. Душанбе, 2013. 336 с.
27. Абдуфаттоҳ Шарифзода, Заробиддин Қосимӣ. Бунёдкор.-Душанбе, 2013. 336 с.

28. Абулхаев Р.А. Вопросы новейшей истории таджикского народа. Часть 2.-Душанбе, 2016. 384 с.
29. Азизов, Ҳ. Ў барои хизматҳояш сазовори муҳаббат гардид: гузориш аз баргузории Конфронси илмӣ-амалӣ таҳти унвони «Чавонон пайрави боэътимоди Президент» бахшида ба Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 14 ноябр, шаҳри Душанбе / Ҳ.Азизов // Чавонони Тоҷикистон. -2016.-17 ноябр.
30. Алишер Ф. Рӯзе аз рӯзгори миллат: Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон-16 ноябр // Минбари халқ.-2016.-16 ноябр.
31. Ахмедов Д. Специфика развития многопартийности в Центральной Азии и её влияние на политическую культуру (на примере Республики Таджикистан)//Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (маҷаллаи илмӣ).- Душанбе: Сино, 2009, №2 (50).- С. 115- 121;
32. Аҳдномаи ризоияти ҷомеаи Тоҷикистон. Душанбе-2000;
33. Ашуров С. Қонуни асосии ҷавонони Тоҷикистон: ҳолат ва пешомадҳои татбиқи он. Душанбе-2002;
34. Барномаи пешазинтихоботии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон (Муҳимтарин самтҳои рушди мамлакат дар солҳои 2015-2020).-Душанбе-2014. 32 с.;
35. Бобобекова М. Нақши зан дар раванди демократӣ. Душанбе-1998;
36. Бунёдкорӣ. Ҷ. 1,2,3.- Душанбе: Ирфон, 2001.
37. Ваҳдат. Давлат. Президент. Ҷашнномаи Имоми Аъзам, назария ва амалияи ваҳдати миллий. Ҷ. IX.- Душанбе, 2009;
38. Вьюницкий В. Многопартийность// Диалог.-Душанбе,1990. № 10;
39. Гражданские движения в Таджикистане. Москва- 1990;
40. Гражданские политические движения в Таджикистане (1989-март 1990г.) –Душанбе,1990;
41. Гульджанов М. Сотрудничество и взаимодействие политических партий// Партии и движения Таджикистана. -Душанбе, 2000. - № 3. С.11-12;
42. Гаффоров У. Анҷумани саодати миллат. -Хучанд, 2002;

43. Гафуров, М. Рӯзи сидку вафо: доир ба таҷлили Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар кишвар // Минбари халқ.-2016.-16 ноябр.
44. Давлатзода Д. Вера в национальной прогресс.-Душанбе: Эҷод, 2007;
45. Дадабаева З.Многопартийная система в условиях становления Гражданского общества в Таджикистане// Партии и движения Таджикистана.-Душанбе, 2001.- № 12.- С.14- 17;
46. Дадабаева З. Партии и движения в демократизации традиционного общества Таджикистана//Партии и движения Таджикистана. -Душанбе-2000. - № 2.- С.7-9;
47. Дар бораи натиҷаҳои овоздиҳии халқӣ (референдум) оид ба қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва интихоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон// Ҷумҳурият. -1994. - 19 ноябр;
48. Дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ: Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон, 13 ноябри соли 1998// Ҳизбҳои сиёсии Тоҷикистон. Маълумотнома. - Душанбе, 2002. - С.3-12;
49. Дар бораи аз байн бурдани ҳама гуна шаклҳои поймоли ҳуқуқи зан. Конвенсияи Асамблеяи Генералии Созмони Милали Муттаҳид, 18 декабри соли 1979// Маҷмӯаи асноди байналмилалӣ оид ба масъалаҳои ҳуқуқи духтарон дар маориф.-Душанбе, 2002.- С.6-8;
50. Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон, 23 майи соли 1998// Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. - Душанбе- 1998. - № 10.- С.93-101;
51. Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа. Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон аз 3 декабри соли 1993//Маҳмудов М.А., Шарипов Т.Ш. Оила дар ҳифзи қонун.-Душанбе,2001.- С.63-64;
52. Дар бораи тадбирҳои иловагӣ доир ба рушди соҳаи боғу тоқпарварӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2014// Ҷумҳурият.-2009.-3 сентябр;

53. Дар бораи ҳифзи ҳок: Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1 октябри соли 2009// Садои мардум. -2009, 20 октябр;
54. Додхудоева Б. Иттиҳоди занони Тоҷикистон// Бобобекова М. Нақши зан дар раванди демократӣ.-Душанбе, 1998.- С.49-50;
55. Достиев А. Ҳизби зодаи масъулият. -Душанбе, 2000.180 с.;
56. Достиев А. Ҳар иқдомро ба тарозуи манфиати миллат бояд баркашид// Ҷумҳурият.-Душанбе,1994.30 ноябр;
57. Достони ваҳдати миллат. -Хучанд: Ношир,2009;
58. Зикриёев Ф. Таърихи ҳизбҳои сиёсӣ ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе,2010.102с.;
59. Зикриёев Ф. Таърихи сиёсии халқи тоҷик ва ҷаҳон. Дастури таълимӣ-методӣ барои донишҷӯён.-Душанбе: Маориф,1995.- С.85-87;
60. Зикриёев Ф., Набиева Р., Зикриёева М. Таърихи Ватан. Дастури методӣ барои донишҷӯёни донишгоҳҳои олӣ.-Душанбе,2007;
61. Зикриёева М. Историография проблемы женщин Таджикистана.- Душанбе,2001;
62. Зоир Р. О некоторых принципах становления многопартийности в Таджикистане// Партии и движения Таджикистана.-Душанбе,2000.-№ 3.- С.4-9;
63. Зоҳир, Ҷ. Таҷлили Рӯзи Президент дар Москва// Минбари халқ. 2016.-16 ноябр.
64. Икромов Ғ. Сиёсати давлатии ҷавонон ва пешомадҳои он// Саҳми ҷавонон дар инкишофи илм.-Душанбе,1999.- С. 67-70;
65. Имомзода, М.С. Рӯзи Президент-рамзи эҳтиром ва садоқат// Ҷумҳурият.-2016.-15 ноябр.
66. Имомов А. Вазъи ҳуқуқии фраксияҳою гурӯҳҳои вакилони парлумони Ҷумҳурии Тоҷикистон//Партии и движения Таджикистана.- Душанбе, 2001.- № 9.- С.10-11;
67. Искандаров, С. Ифтихор аз Сарвар: иттилоъ аз баргузори мизии мудаввар бахшида ба Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар

филиали Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М.В.Ломоносов // Омӯзгор.-2016, 25 ноябр.

68. Искандаров Қ. Мухолифин ва ҳокимият: роҷеъ ба масъалаи муносибати мутақобилаи ҳизбу ҳаракатҳои мухолиф бо сохторҳои давлатӣ // Партии и движения Таджикистана. -Душанбе,2000. - № 6.- С.10-13;

69. Истиқлолияти давлатӣ ва ташаккули системаи сиёсии бисёрҳизбӣ дар Тоҷикистон//Ахбороти Шурои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон. - Душанбе,2001. - №1.- С.23-32;

70. Каримзода, Б. Барномаҳои фарҳангии ройгон ба ифтихори Рӯзи Президент [Матн]: иттилоъ // Садои мардум.-2016.-15 ноябр.

71. Қадри зар заргар бидонад: мусоҳиба бо чанде аз сокинони вилояти Суғд роҷеъ ба таҷлили Рӯзи Президент /мусоҳиб: М.Мақсудов // Минбари халқ.-2016.-16 ноябр.

72. Қодириён, О. Чорабиниҳои идона дар Шуъбаи ВКД: оид ба чорабиниҳои маърифатӣ-сиёсӣ ва варзишӣ дар Шуъбаи Вазорати корҳои дохилӣ дар ноҳияи Абдурахмони Ҷомӣ бахшида ба Рӯзи Президент, 16 ноябри соли 2016 // Қонун ва ҷомеа.-2016.-17 ноябр.

73. Латифов, Ш. Нақши сулҳофарӣ: иттилоъ аз баргузориҳои мизии мудаввар дар Воҳиди махсуси Вазорати корҳои дохилӣ бахшида ба Рӯзи Президент // Қонун ва ҷомеа.-2016, 17 ноябр.

74. Мамадазимов А. Корвони сулҳ ва Ваҳдат// Таҷрибаи таърихии сулҳи Тоҷикистон.-Душанбе,2001.- С. 105-108;

75. Маҷлиси васеи Раёсати Кумитаи иҷроияи марказии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Зери назари муовини якуми Раиси ҲХДТ С.Сафаров.-Душанбе,23 ноябри соли 2011. 75с.;

76. Маҷлиси намоёндагони Маҷлиси Олии (парламенти) Ҷумҳурии Тоҷикистон. Даъвати дуюм. Москва: Радуница-2003;

77. Маҳмудов М.А., Шарипов Т.Ш. Оила дар ҳифзи қонун. Душанбе-2001;

- 78.** Маҳмудов М. Конституцияи миллии ва таъмини адолати конституционӣ// Ҷумҳурият. Душанбе-2009, 4 ноябр;
- 79.** Мавлонов, Х. Аз иқдоми Эмомалӣ Раҳмон шодем: иттилоъ аз баргузори Конференсияи илмию амалии байналмилалӣ таҳти унвони «Ташаббуси Соли ҷавонон дар доираи Созмони ҳамкории Шанхай: таъсир ва манфиатнокии он дар ҳаёти ҷавонон» бахшида ба Рӯзи Президент, 15 ноябри соли 2016, шаҳри Душанбе / Х.Мавлонов // Ҷавонони Тоҷикистон.-2016. -17 ноябр.
- 80.** «Марде аз сарнавишт»-филми мустанад бахшида ба Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон // Баҳори Аҷам.-2016.-15 ноябр.
Муаррифии асарҳои Пешвои миллат: 16-уми ноябри соли 2016 ташаббуси Раёсати фарҳанги Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Суғд ба муносибати Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Китобхонаи вилоятӣ оммавии ба номи Т. Асирӣ намоиши китобу матбуот баргузор гардид// Маорифи Тоҷикистон.-2016.-№12.-С.36.
- 81.** Мирзоев З. Ҳукуку озодӣ дар мадди назари аҳзобу ҳаракатҳои сиёсӣ// Партии и движения Таджикистана.-Душанбе,2000.- №4.- С.18-20;
- 82.** Муҳаббатов А. Ҳизбҳои сиёсӣ: воқеият ва дурнамо (таҳлили сиёсӣю иҷтимоӣ). Душанбе: Истеъдод- 2011, 2014. 144с.;
- 83.** Муҳаббатов А. Давлат ва ҳизбҳои сиёсӣ//Сотсиализм.- Душанбе,2001.- №1-2. С.24-27;
- 84.** Муродӣ, М. Сулҳи тоҷикон ва Эмомалӣ Раҳмон ҳаммаъноӣ яқдигаранд: мусоҳиба бо доктори илмҳои филологӣ, профессор дар робита ба Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон /мусоҳиб: Н.Охунзода // Омӯзгор.-2017.-16 ноябр.
- 85.** Муртазокулов, Ҷ. Бунёдгузори бахтномаи миллат: оид ба қорномаҳои Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон // Садои мардум.-2017.-14 ноябр.
- 86.** Мухторов, М. Таҷлили Рӯзи Президент ифтихор аз ватандорист // Дин ва ҷомеа.- 2017. -№10.-С.17-19.

87. Муҳаммадзода, М. Нақши Эмомалӣ Раҳмон дар ташаккули давлатдорӣ навини тоҷикон // Минбари халқ.-2017.-5 ноябр.
88. Набиев В. Истиқлолияти давлатӣ ва ташаккули системаи бисёрҳизбӣ дар Тоҷикистон// Ахбороти ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе, 2001.- № 1.- С.23- 32;
89. Набиев В. Бисёрҳизбӣ- тақозои замон // Ҳизбҳои сиёсии Тоҷикистон. Маълумотнома.-Душанбе, 2002.- С.14-26;
90. Набиев В. Ҷавонон муносибӣ сулҳу ваҳдат//Достони ваҳдати миллат.-Хуҷанд: Ношир,2009;
91. Набиев В. Фарҳанг ва ҷавонон.-Хуҷанд: Хуросон,2009;
92. Набиев В., Икромов Ғ. Сиёсати давлатии ҷавонон дар Тоҷикистон.-Душанбе,1999;
93. Набиев В., Абдуллоев Р. Иҷтисоии тақдирсоз ва самтҳои асосии ҳаракати ҷавонони Тоҷикистон.-Душанбе,2003;
94. Набиев В. Мухторов М. Қадамҳои устувори ризоият// Ризоияти ҷомеа-мароми мост.-Душанбе,2002.- № 2.- С.12-14;
95. Набиев В. Ҳизбҳои сиёсӣ ва ҳаракатҳои ҷамъиятии Тоҷикистон дар марҳилаи баъди низоии ҷомеа// Партии и движения Таджикистана.- Душанбе- 2002.- № 2.- С. 12-14;
96. Набиева Р. Занони Тоҷикистон.-Душанбе: Ирфон,1991;
97. Набиева Р. Ватандӯстии занони Тоҷикистон.-Душанбе, 2005;
98. Набиева Р., Зикриёев Ф., Зикриёева М. Таърихи халқи тоҷик дар асри XX ва ибтидои XXI.-Душанбе: Деваштич,2009.- С.221-223;
99. Нақши қонун дар таҳкими суботи сиёсии ҷомеа.Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон.Кумитаи Иҷроияи марказӣ.Маводи Конференсия илмӣ-амалӣ дар мавзӯи «Нақши қонун дар таҳкими Ваҳдати миллий» (24 июни соли 2013) бахшида ба 16-умин солгарди имзои Созишномаи истиқрори сулҳ ва ризоияти миллий. Зери назари муовини якуми Раиси ҲХДТ С.Сафаров.-Душанбе, 2013. 52с.;
100. Назриева Ф. Филме ҳикматбор: пешниҳод ҷиҳати истифодаи филми телевизионии «Марде аз сарнавишт» бахшида ба Рӯзи

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар тарбияи насли наврас// Омӯзгор.-2016.-25 ноябр.

101. Намоиши китобҳои Пешвои миллат: дар Китобхонаи марказии илмӣ ба номи Индира Ганди Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, 15 ноябри соли 2016 // Минбари халқ.-2016.-16 ноябр.

102. Нуралиев, Н., Муродӣ, А. Таърих гувоҳ аст: муаррифии ду китоби Пешвои миллат «Чехраҳои мондагор» ва «Забони миллат-ҳастии миллат» тавассути баргузориҳои ҳамоиши аҳли илму маориф дар Китобхонаи миллии Тоҷикистон ба муносибати Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон // Омӯзгор.-2016.-25 ноябр;

103. Одилов, К. Марди аҳду паймон: роҷеъ ба Рӯзи Президент // Минбари халқ.-2016.-16 ноябр.

104. Паёми Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе: Шарқи озод, 20 январи 2016. 39с.;

105. Принципиҳои асосии Консепсияи ризоияти ҷомеа дар Тоҷикистон// Ризоияти ҷомеа мароми мост.-Душанбе,2002.-С.131-137;

106. Раҳмон Эмомалӣ. Маъруза дар сессияи ҳабадохуми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 26 июни соли 1993.-Душанбе: Ирфон, 1993.-68 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ, узбекӣ.

107. Раҳмон Эмомалӣ. Роҳи раҳой аз бӯҳрони азими ҳамагонӣ.-Душанбе: Тоҷикистон, 1993.-55 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ, узбекӣ.

108. Раҳмон Эмомалӣ.Чашни истиқлолият ва Анҷумани дуҷуми умумиҷаҳонии тоҷикон.-Душанбе: Ирфон, 1993.-40 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ.

109. Раҳмон Эмомалӣ.Тоҷикистон: чаҳор соли истиқлолият ва худшиносӣ.-Душанбе: Ирфон, 1995.-208 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ.

110. Раҳмон Эмомалӣ. Маъруза дар нахустин Иҷлосияи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе: Ирфон, 1995.-48 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ.

- 111.** Раҳмон Эмомалӣ. Бо роҳи ваҳдат ва бунёдкориҳо.-Душанбе: Ирфон, 1996.-46 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ.
- 112.** Раҳмон Эмомалӣ. Тоҷикистон: дар роҳи демократия ва ҷомеаи мутамаддин: маҷмӯаи асарҳои Президент Э.Раҳмонов.-Душанбе: Ирфон, 1996.-312.
- 113.** Раҳмон Эмомалӣ. Тоҷикон дар оинаи таърих.-Душанбе:Шарқи озод, 1996. -80 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ, англисӣ.
- 114.** Раҳмон Эмомалӣ. Бунёдкорони ояндаи Тоҷикистони соҳибистиклол: суханронӣ дар мулоқот бо намояндагони ҷавонон, 23 майи соли 1997.-Душанбе: Ирфон, 1997. -45 с. -Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ.
- 115.** Раҳмон Эмомалӣ. Ваҳдати миллий мароми мост: суханронӣ дар вохурӣ бо зиёиён, 19 марти соли 1997.-Душанбе: Ирфон, 1997.-72 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва ўзбекӣ.
- 116.** Раҳмон Эмомалӣ. Мавқеи зан дар ҷомеа: суханронӣ дар Анҷумани сеюми иттиҳодияҳои занон ва созмонҳои ғайриҳукумати занони ҷумҳурӣ, 26 апрели соли 1997.-Душанбе: Шарқи озод, 1997.-27 с.
- 117.** Раҳмон Эмомалӣ. Тоҷикистон дар останаи фардо/муҳаррир Умари Шерхон.-Душанбе: Шарқи озод, 1997.-24 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ.
- 118.** Раҳмон Эмомалӣ. Тоҷикон дар оинаи таърих: дастури таълимӣ барои мактабҳои миёна, миёнаи махсус ва олий.-Душанбе: Ирфон, 1997.-134 с.
- 119.** Раҳмон Эмомалӣ. Душанбе-шаҳри дӯстӣ ва бародарӣ: суханронӣ дар мулоқот бо аҳли ҷамоатчиғии шаҳри Душанбе, 14 феввали соли 1998. – Душанбе: Ирфон, 1998.-32 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ.
- 120.** Раҳмон Эмомалӣ. Ислоҳоти иқтисодӣ-тақозои замон: суханронӣ дар маҷлиси ваҳиди Ҳукумати мамлакат, 21 ноябри соли 1997.-Душанбе: Ирфон, 1998.-64 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ.
- 121.** Раҳмон Эмомалӣ. Ҷавонон-ояндаи миллат.-Душанбе: Ирфон, 1998.-96 с.

122. Раҳмон Эмомалӣ. Волоияти қонун ва интизом-тақозои замон.- Душанбе: Ирфон, 1999. -96 с. -Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ.
123. Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикон дар оинаи таърих.-Душанбе:Ирфон, 1999.-132 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ.
124. Раҳмон Эмомалӣ. Танзими расму оинҳо-талаботи замон: суҳанронӣ дар маҷлиси умумичумхуриявӣ доир ба танзими расму оинҳои халқӣ.- Душанбе: Шарқи озод, 1999.-36 с.
125. Раҳмон Эмомалӣ.Тоҷикон дар оинаи таърих:Аз Ориён то Сомониён. Китоби якум.-London: Flint river editions Great Britain, [1999].-240 с.- Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ.
126. Раҳмон Эмомалӣ.Ҷиноятро бояд решақан кунем!/таҳти назари З.Саидов;мушовир М.Солеҳов;Мухаррири масъул С.Фаттоев.-Душанбе: Авасто, 1999. -245 с.
127. Раҳмон Эмомалӣ. Таджики в зеркале истории.-Душанбе:Ирфон, 1999. -132 с. На таджикском, русском и английском языках.
128. Раҳмон Эмомалӣ. Роҳи мо ба сӯи ҷомеаи ҳуқуқбунёд:Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Э.Ш.Раҳмонов ба намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 27 апрели соли 2000.-Душанбе: Ирфон, 2000.-32 с.
129. Раҳмон Эмомалӣ. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар оинаи асри XXI: бардошти оқилона алтернатива надорад.-Душанбе: Матбуот, 2000.-32 с.
130. Раҳмон Эмомалӣ. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар оинаи асри XXI. Душанбе:-Матбуот-2000;
131. Раҳмон Эмомалӣ. Ваҳдати миллӣ мароми мост. Душанбе: Ирфон-2000;
132. Раҳмон Эмомалӣ. Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкурӣ. Ҷ.1-3.-Душанбе-2001;
133. Раҳмон Эмомалӣ. Ваҳдат, сулҳ ва бунёдкурӣ мароми мост!/ мураттиб ва муҳаррири масъул С.Фаттоев.-Душанбе: Ирфон, 2000.-160 с. -Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ.

- 134.** Раҳмон Эмомалӣ. Истиқлолият неъматӣ бебаҳост.-Душанбе: Шарқи озода, 2001.-94 с.
- 135.** Раҳмон Эмомалӣ. Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллий ва бунёдкушӣ: Иборат аз се ҷилд /мураттиб С.Фаттоев.-Душанбе: Ирфон, 2001.-Ҷилди 1. (1992, ноябр-1996, август).-512 с.
- 136.** Раҳмон Эмомалӣ. Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллий ва бунёдкушӣ: Иборат аз се ҷилд/ мураттиб С.Фаттоев.-Душанбе: Ирфон, 2001.-Ҷилди 2. (1996, август-1998, декабр).-512 с.
- 137.** Раҳмон Эмомалӣ. Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллий ва бунёдкушӣ:Иборат аз се ҷилд/ мураттиб С.Фаттоев.-Душанбе: Ирфон, 2001.-Ҷилди 3. (1999, январ-2001, сентябр).-702 с.
- 138.** Раҳмон Эмомалӣ. Фарҳанг ҳастии миллат аст: суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Э.Ш. Раҳмонов дар мулоқот бо зиёниҳои мамлакат, 20 мартӣ соли 2001.-Душанбе: Матбуот, 2001. 63 с.
- 139.** Раҳмон Эмомалӣ. Мақоми шоиста дар ҷомеаи башар: суҳанронӣ дар Маҷлиси ботантана ба ифтихори 11-умин солгарди Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон ва 10-умин солгарди таъсиси Анҷумани тоҷикон ва форсизабонони ҷаҳон, шаҳри Душанбе, 8 сентябри соли 2002.-Душанбе: Ирфон, 2002.-104 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ.
- 140.** Раҳмон Эмомалӣ. Масъулият дар назди замон: Паём ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 22 апрели соли 2002.-Душанбе: Ирфон, 2002.-94 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ.
- 141.** Раҳмон Эмомалӣ. Тоҷикон дар оинаи таърих: Аз Ориён то Сомониён. Китоби дуюм.-Душанбе:Ирфон, 2002.-256 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва форсӣ.
- 142.** Раҳмон Эмомалӣ.Раҳнамо:Фишурдаҳо аз гуфторҳои Президенти кишвар дар мавзӯҳои муҳталиф /мураттибон С. Кенчаев, Р. Муталлибов, Х. Наҷмиддинов; муҳаррир Р. Ғаффоров.-Хучанд, 2002.-16 с.
- 143.** Раҳмон Эмомалӣ. Танзими оила-кафолати рушди устувори ҷомеа: суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмонов дар

Маҷлиси умумичумхуриявӣ доир ба проблемаҳои тараққиёти демографӣ ва танзими оила, 20 феввали соли 2002.-Душанбе: Шарқи озод, 2002.-22 с.

144. Раҳмон Эмомалӣ. Масъулият барои фардои миллат: Паём ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 4 апрели соли 2003.-Душанбе: Ирфон, 2003.-121 с; Душанбе: Шарқи озод, 2003.-39 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ.

145. Раҳмон Эмомалӣ. Тысяча лет в одну жизнь: Сборник выступлений, речей, интервью и статей.-Душанбе:Ирфон, 2003.-520 с.

146. Раҳмон Эмомалӣ. Зиёиён равшангарони роҳи фардои миллатанд: суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мулоқот бо зиёиёни мамлакат дар Театри давлатии академӣ-драмавии ба номи А.Лохутӣ, ш.Душанбе, 20 март соли 2004.-Душанбе, 2004.-36 с.

147. Раҳмон Эмомалӣ. Ватани худро дӯст доред, қадр кунед ва ҳифз намоед. Суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мулоқот бо ҷавонони ҷумҳурӣ, 21 майи соли 2005.-Душанбе: Деваштич, 2005.-47 с.

148. Раҳмон Эмомалӣ. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Э.Ш.Раҳмонов ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 16 апрели соли 2005.-Душанбе: Шарқи озод, 2005.-168 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ.

149. Раҳмон Эмомалӣ. Тоҷикистон: вазифаҳои бузург ва таърихӣ дар пешанд: Паём ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 16-уми апрели соли 2005.-Душанбе: Шарқи озод, 2005.-71 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ.

150. Раҳмон Эмомалӣ. Фарҳанг ҳастии миллат аст: Суҳанронии Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмонов дар мулоқот бо зиёиёни мамлакат. (20-уми март соли 2001). -Душанбе:Матбуот, 2001.-37 с.

151. Раҳмон Эмомалӣ. Дар бораи дин: фишурдаи суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон /мураттиб ва муаллифони мақола С.Аҳмадов ва С.Фаттоев; муҳаррири масъул С.Фаттоев.-Душанбе: Шарқи озод, 2006.-553 с.

- 152.** Раҳмон Эмомалӣ. Дар роҳи таҳкими пайвандҳои дӯстӣ: суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмонов дар мулоқот бо устодону донишҷӯёни Донишгоҳи Пуҳантуни Кобул ва олимону фарҳангиёни Афғонистон, 27 апрели соли 2005.-Душанбе: Шарқи озод, 2006.-48 с.
- 153.** Раҳмон Эмомалӣ. Низоми соҳаи маориф асоси рушди ҷомеа аст: суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмонов дар мулоқот бо кормандони соҳаи маорифи кишвар, 22-юми декабри соли 2005.-Душанбе, 2006.-80 с.
- 154.** Раҳмон Эмомалӣ. Ориёӣҳо ва шинохти тамаддуни ориёӣ: андешаҳо дар останаи ҷашни Соли бузургдошти тамаддуни ориёӣ.-Душанбе: Ирфон, 2006.-95 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ.
- 155.** Раҳмон Эмомалӣ. Сарнавишти миллати соҳибтамаддун.-Душанбе: Ирфон, 2006.-44 с.
- 156.** Раҳмон Эмомалӣ. Арийцы и познание арийской цивилизации. – Душанбе: Ирфон, 2006. -95 с.
- 157.** Раҳмон Эмомалӣ. Низоми соҳаи маориф асоси рушди ҷомеа аст: Суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмонов дар мулоқот бо кормандони соҳаи маорифи кишвар. (22-юми декабри соли 2005).-Душанбе, 2006.-80 с.
- 158.** Раҳмон Эмомалӣ. Маориф омили муҳимтарини таҳкими давлат ва наҷоти миллат:суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Э.Ш.Раҳмонов дар мулоқот бо кормандони соҳаи маорифи кишвар, 22 декабри соли 2005.-Душанбе: Шалола, 2006.-108 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ.
- 159.** Раҳмон Эмомалӣ. Тоҷикон дар оинаи таърих:Аз Ориён то Сомониён.-Душанбе: Ирфон, 2006. -Китоби сеюм.-504 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва форсӣ.
- 160.** Раҳмон Эмомалӣ. Маориф омили муҳимтарини таҳкими давлат ва наҷоти миллат аст: суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе: Шалола, 2007.-325 с.

- 161.** Раҳмон Эмомалӣ. Маросими савгандёдкунии Президенти Тоҷикистон/ мураттибон: А.Шарифзода, С.Фаттоев; Таҳрир ва тарҷумаи матни англисӣ: Ш.Ниёзов, А.Мамадназаров; таҳрир ва тарҷумаи матни русӣ: Ш.Мамадрасулов; таҳрир ва тарҷумаи матни форсӣ: У.Юсуфов. Истамбул: «Мега», 2007.-164 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, англисӣ, русӣ ва форсӣ.
- 162.** Раҳмон Эмомалӣ. Ориёиҳо ва шинохти тамаддуни ориёӣ: андешаҳо дар останаи ҷашни Соли бузургдошти тамаддуни ориёӣ.-Душанбе: Шарқи озод, 2007.-144 с.
- 163.** Раҳмон Эмомалӣ.Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 30 апрели соли 2007/-Душанбе: Матбуот, 2007. 39 с. [Замима ба рӯзномаи «Баҳори Аҷам»].
- 164.** Раҳмон Эмомалӣ. Ҷашни Истиқлол: Китоб-албом бахшида ба 15-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон / мураттибон: Абдуфаттоҳ Шарифзода, Саидмурод Фаттоев.-Истамбул: Мега, 2007.-355 с. Матн ба забонҳои тоҷикӣ, англисӣ, русӣ ва форсӣ.
- 165.** Раҳмон Эмомалӣ. Забон ниғаҳбони хувияти миллист; Бердимухаммедов, Г. Давлат барои одам: суханронҳои сарварони Тоҷикистон ва Туркменистон ҳангоми мулоқот бо аҳли зиёи ду кишвар дар арафаи ҷашни Наврӯз, 19 март соли 2008.-Душанбе: Адиб, 2008.-111 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ.
- 166.** Раҳмон Эмомалӣ. Ҷавонон-созандагони фардои ҷомеа.Душанбе-2008;
- 167.** Раҳмон Эмомалӣ. Ҷавонон-созандагони фардои ҷомеа.-Душанбе: Деваштич, 2008.-221 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ.
- 168.** Раҳмон Эмомалӣ. Имоми Аъзам ва гуфтугӯи тамаддунҳо.Имоми Аъзам ва хувияти миллӣ/ муҳаррири масъул С.Фаттоев; мураттиб ва масъули чоп А. Ҳамдам.-Душанбе: Адиб, 2009.-111 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ.

- 169.** Раҳмон Эмомалӣ. Имоми Аъзам ва фарҳанги миллӣ.-Душанбе: Эр-граф, 2009.-36 с.
- 170.** Раҳмон Эмомалӣ.Имоми Аъзам ва ҷаҳони муосир: суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Симпозиуми байналмилалӣ, ш.Душанбе, 5 октябри соли 2009 /муҳаррири масъул С.Кошонов.-Душанбе: Шарқи озод, 2009.-80 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ, англисӣ ва форсӣ.
- 171.** Раҳмон Эмомалӣ.Имоми Аъзам: рӯзгор, осор ва афкор /муҳаррирони масъули нусхаи арабӣ Ғ.Ғоибов, С.Аҳмадов; Таҳти назари А.Ализода.-Душанбе: Эр-граф, 2009.-416 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва арабӣ.
- 172.** Раҳмон Эмомалӣ. Мероси Имоми Аъзам ва гуфтугӯи тамаддунҳо: маҷмӯаи мақолаҳо.-Душанбе: Шарқи озод, 2009.-320с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ, англисӣ ва форсӣ.
- 173.** Раҳмон Эмомалӣ. Муҳити зиндагӣ ва олами андешаҳои Имоми Аъзам: рисола. -Душанбе: Шарқи озод, 2009.-368 с.
- 174.** Раҳмон Эмомалӣ. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 15 апрели соли 2009.-Душанбе: Шарқи озод, 2009.-95 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ.
- 175.** Раҳмон Эмомалӣ. Рушди маориф: асоси таҳкими аркони давлат: ба муносибати 15-солагии Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр гардидааст.-Душанбе:Ҷамъияти таълимии «Шалола», 2009.-334 с.
- 176.** Раҳмон Эмомалӣ. Тоҷикон дар оинаи таърих: Иборат аз ҷаҳор китоб.Китоби якум:Аз Ориён то Сомониён.-Душанбе:Ирфон 2009.-704 с.
- 177.** Раҳмон Эмомалӣ. Варзиш-қосиди сулҳу дӯстӣ:Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Э.Раҳмон дар бораи варзиш/муҳаррири масъул М.М.Неъматов.-Душанбе: Ҳаҷӣ Ҳасан, 2010.-136 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ.

178. Раҳмон Эмомалӣ. Мурочиатномаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба мардуми Тоҷикистон, 5 январи соли 2010 [Матн ва аксҳо] /муҳаррир А.Асадов; масъули чоп М.Додохонов.- Душанбе: Шарқи озод, 2010.-47 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ.

179. Раҳмон Эмомалӣ. Раҳнамои маориф: Фарогири суханон ва таъкидҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон доир ба мактабу маориф, тарбияи андешаву хувияти миллӣ, ифтихори ватандорӣ, сулҳу ваҳдат /мураттиб А.Мулло; муҳаррир С.Муборак.-Душанбе: Аржанг, 2011.-152 с.

180. Раҳмон Эмомалӣ. Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон оид ба лоиҳаи Қонун “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд”, ш. Душанбе, 14 декабри соли 2010.-Душанбе: Шарқи озод, 2010.-31 с.

181. Раҳмон Эмомалӣ. Таъкидҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон оид ба соҳаи маориф: Иқтибосҳо.-Душанбе, 2010.-32 с.

182. Раҳмон Эмомалӣ. Зиндагӣ аз модар сарчашма мегирад: фишурдаи суханронӣҳо зимни мулоқоту вохӯриҳо бо бонувони кишвар /мураттиб Р.А.Қурбонова; муҳаррир А.О.Асадов.-Душанбе: Шучоӣён, 2011.-266 с.-Матн ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ.

183. Раҳмон Эмомалӣ. Таъкидҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон доир ба маориф ва маънавият: фишурдаи суханронӣҳои мухталиф /зери назари А.Раҳмонов; мураттибон М.Афғонов, Ҷ.Саидзода; муҳаррири масъул Ҷ.Саидзода.-Душанбе: Ирфон, 2011.-248 с.

184. Раҳмон Эмомалӣ. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, 20 апрели соли 2011.-Душанбе: Шарқи озод, 2011.-63 с.

185. Раҳмон Эмомалӣ. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат: Иборат аз 11 ҷилд /Мураттиб С.Фаттоев.-Душанбе: Ирфон, 2002.-Ҷилди 1. (1992, ноябр-1996, август).-511 с.

- 186.** Раҳмон Эмомалӣ.Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат: Иборат аз 11 чилд /Мураттиб С.Фаттоев.-Душанбе: Ирфон, 2002.-Чилди 2. (1996, август-1998, декабр).-512 с.
- 187.** Раҳмон Эмомалӣ.Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат: Иборат аз 11 чилд /Мураттиб С.Фаттоев.-Душанбе: Ирфон, 2002.-Чилди 3. (1999, январ-2001, феврал).-510 с.
- 188.** Раҳмон Эмомалӣ.Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат: Иборат аз 11 чилд /Мураттиб С.Фаттоев.-Душанбе: Ирфон, 2002.-Чилди 4. (2001, март-2002, сентябр).-472 с.
- 189.** Раҳмон Эмомалӣ.Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат: Иборат аз 11 чилд /Мураттиб С.Фаттоев.-Душанбе: Ирфон, 2005.-Чилди 5. (2002, сентябр-2004, ноябр).-560 с.
- 190.** Раҳмон Эмомалӣ.Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат: Иборат аз 11 чилд /Мураттиб С.Фаттоев.-Душанбе: Ирфон, 2005.-Чилди 6. (2004, ноябр- 2006, апрел).-544 с.
- 191.** Раҳмон Эмомалӣ.Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат: Иборат аз 11 чилд /Мураттиб С.Фаттоев.-Душанбе: Ирфон, 2007.-Чилди 7. (2006, май-2007, апрел).-477 с.
- 192.** Раҳмон Эмомалӣ. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат: Иборат аз 11 чилд /Мураттиб А.О.Асадов.-Душанбе:Ирфон,2009.-Чилди 8. (2007, май-2008, июл).-575 с.
- 193.** Раҳмон Эмомалӣ.Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат: Иборат аз 11 чилд /Мураттиб А.О.Асадов.-Душанбе: Ирфон, 2010.-Чилди 9. (2008, июл-2009, июн).-575 с.
- 194.** Раҳмон Эмомалӣ.Чавонон-созандагони фардои ҷомеа.Душанбе-2008;
- 195.** Раҳмон Эмомалӣ.Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат: Иборат аз 11 чилд /Мураттиб А.О.Асадов.-Душанбе: Ирфон, 2011.-Чилди 10. (2009, июн-2010, июл).-575 с.

- 196.** Раҳмон Эмомалӣ. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат: Иборат аз 11 чилд.-Душанбе: Ирфон, 2012.-Чилди 11. (2010, июл-2011, август).-575 с.
- 197.** Раҳмон Эмомалӣ. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат: чилди 12 (2011, 25 август-2012, 27 октябр).-Душанбе: Ирфон, 2016.-560 с.
- 198.** Раҳмон Эмомалӣ. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат: чилди 13 (2012, 27 октябр-2013, 29 сентябр).-Душанбе: Ирфон, 2016.-560 с.
- 199.** Раҳмон Эмомалӣ. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат: чилди 14 (2013, 1 октябр-2014, 6 октябр).-Душанбе: Ирфон, 2017.-576 с.
- 200.** Раҳмон Эмомалӣ. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат: чилди 15 (2014, 6 октябр-2015, 29 сентябр).-Душанбе: Ирфон, 2017.-576 с.
- 201.** Раҳмон Эмомалӣ. Суханрониҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бахшида ба 20-умин солгарди Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе: Шарқи озод, 2012.-79 с.-[Матн ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ].
- 202.** Раҳмон Эмомалӣ. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе, 26 апрели соли 2013/ муҳаррир: А.Асадов.-Душанбе: Шарқи озод, 2013.-63 с.
- 203.** Раҳмон Эмомалӣ. Бист қадами созанда. Аз таърихи таъсиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. (Ба истиқболи 20- солагии таъсиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон).-Душанбе: Эр-граф, 2014.-312с;
- 204.** Раҳмон Эмомалӣ. Наврӯз-шиносномаи миллат: суханрониҳо дар чашнҳои наврӯзӣ /-Душанбе: Адиб, 2015.-168 с.
- 205.** Раҳмон Эмомалӣ. Суханҳои ҳикматомӯзи Президент Эмомалӣ Раҳмон дар бораи забон/мураттиб ва муаллифи пешгуфтор: З.Ш.Сайидзода.-Душанбе: Бунёди забон, 2015.-116 с.
- 206.** Раҳмон Эмомалӣ. Забони миллат-ҳастии миллат: китоби 1. Ба сӯйи пояндагӣ.-Душанбе: ЭР-граф, 2016.-516 с.

- 207.** Раҳмон Эмомалӣ. Паёми Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш.Душанбе, 20 январи соли 2016.-Душанбе, 2016.-39 с.
- 208.** Раҳмон Эмомалӣ. Чехраҳои мондагор: китоби мазкур дар асоси осори илмиву таърихӣ ва маърузаҳои Асосгузори сулҳу ваҳдат-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мураттаб гардидааст / мушовирони илмӣ:А.Раҳмонзода,Н.Саид.-Душанбе: ЭР-граф, 2016.-364 с.
- 209.** Раҳмон Эмомалӣ.Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои сиёсати дохилӣ ва хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон», шаҳри Душанбе, 22 декабри соли 2017/муҳаррирон:О.Э.Раҳмон, А.Асадзода.- Душанбе, 2017.- 47 с.
- 210.** Раҳмон Эмомалӣ. Роҳнамо: иқтибосҳо аз суханронӣҳои Асосгузори сулҳу ваҳдат-Пешвои миллат,Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон доир ба танзими анъана ва ҷашну маросимҳо /мураттиб: А. Мирзозода; муҳаррир: М.Бобошоҳзода.-Душанбе: Балоғат, 2017.-131 с.
- 211.** Раҳмон Эмомалӣ. Суханҳои ҳикматомӯзи Президенти Тоҷикистон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон/ мураттиб ва муаллифи пешгуфтор З. Ш. Сайидзода.-Душанбе: Контраст, 2017.-464 с.
- 212.** Раҳмониён, Ф. Рӯзи Президент нишони садоқат ба давлату миллат [Матн ва акс] // Ҷумҳурият.- 2017.-16 ноябр.
- 213.** Раҷабов С. Ҳокимияти қонунгузор (мавқеи сиёсӣ).-Душанбе,1999;
- 214.** Раҷабалӣ, Ш. Сухан аз хизматҳои Пешво [Матн]: иттилоъ аз баргузори мизи мудаввар дар Донишгоҳи давлатии тичоратии Тоҷикистон бахшида ба Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон // Омӯзгор.-2016.-18 ноябр.
- 215.** Ризоев Б, Набиев В. Политические партии Таджикистана в современных условиях.-Худжанд, 2001;
- 216.** Роҳи сулҳ: Ҳуҷҷатҳои гуфтушуниди байни тоҷикон.-Душанбе,1997.

- 217.** Роҳи субот. Кумитаи иҷроияи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар ноҳияи Мастчоҳ. (Таҳияи Мирзоҳамдам Шарифзода ва Муродулло Почозода).-Хуҷанд, 2017. 83с.;
- 218.** Рӯзе, ки моҳияти таърихӣ дорад: доир ба Рӯзи Президент-16 ноябр / таҳияи Ш.Рачабзод // Омӯзгор.-2016.-11 ноябр.
- 219.** Рӯзи Президент аз мардум ва барои мардум аст: иттилоъ дар бораи нақшаи чорабиниҳои фарҳангии маърифатӣ ва варзишӣ бахшида ба таҷлили Рӯзи Президент дар санаи 16 ноябр // Ҷумҳурият.-2016. -9 ноябр.
- 220.** Рӯзи Президент дар сатҳи баланд қайд карда шавад: гузориш аз ҷаласаи назди Раиси Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон доир ба масъалаи омодагӣ ба ҷашн // Бадахшон.-2016.-10 ноябр.
- 221.** Рӯзи Президент мардумро атрофи Пешвои миллат муттаҳид месозад// Паёми Душанбе. -2016.-16 ноябр.
- 222.** Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон-16 ноябр: 15 апрели соли 2016 дар ҷаласаи Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рӯзҳои ид» сархати нав илова карда шуд.Гузориши муфассал/таҳияи С.Асоев, А.Мӯсоев, А.Муродов // Садои мардум.-2016.-19 апрел.
- 223.** Садоқат ба Президент-садоқат ба Ватан!: 16 ноябр дар мамлакат Рӯзи Президент таҷлил мегардад // Адабиёт ва санъат.- 2016.-10 ноябр.
- 224.** Сайидзода З. Основные тенденции внешней политики Республики Таджикистан на рубеже столетий (1992- 2004 гг.).-Душанбе: Авесто, 2009;
- 225.** Сайидзода З. Фаъолияти байналмилалӣ Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон: бозгашти давлати миллии тоҷикон ба арсаи сиёсати ҷаҳонӣ.- Душанбе, 2016. 205с.
- 226.** Сангинов, Д. Рӯзи Президент иди миллии мост// Ҷавонони Тоҷикистон. -2016.-17 ноябр.
- 227.** Сангинов, Д. Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон-иди миллии мост// Мароми пойтахт.-2016.-16 ноябр.
- 228.** Сафаров, Б. Идоракунии президентии давлат самараноктар аст// Ҷавонони Тоҷикистон.-2016.-15 декабр.

- 229.** Солеҳов, Х. Норак: Воҳӯрӣ баҳшида ба Рӯзи Президент: иттилоъ, 15 ноябри соли 2016 // Қонун ва ҷомеа.-2016.-17 ноябр.
- 230.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар мулоқот бо намояндагони ҳизбҳои сиёсӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва марказҳои фарҳангии халқҳои сокини Тоҷикистон, 1 марти соли 1996// Ризоияти ҷомеа мароми мост.-Душанбе: Шарқи озод, 2002.-С. 3-10;
- 231.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар ҷаласаи якуми Шӯрои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 9 апрели соли 1996// Ризоияти ҷомеа мароми мост.-Душанбе: Шарқи озод,2002.-С.13-18;
- 232.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Шӯрои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 12 ноябри соли 1997// Ризоияти ҷомеа мароми мост.-Душанбе: Шарқи озод,-2002.- С.13- 18;
- 233.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Маҷлиси Муассисони Ҳаракати ваҳдати миллӣ ва эҳёи Тоҷикистон// Ҳаракати ваҳдати миллӣ ва эҳёи Тоҷикистон.-Душанбе,1997.- С. 8-16;
- 234.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Маҷлиси Шӯрои ҷамъиятӣ, 13 октябри соли 1998// Ҳаракати ваҳдати миллӣ ва эҳёи Тоҷикистон.-Душанбе, 1998.-С.18- 35;
- 235.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар ҷаласаи Шӯрои ҷамъиятӣ баҳшида ба солгарди сеюми имзои «Аҳдномаи ризоияти ҷомеаи Тоҷикистон», 11 марти соли 1999// Ҳаракати ваҳдати миллӣ ва эҳёи Тоҷикистон.-Душанбе,1999.- С. 23-29;
- 236.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон, Раиси Шӯрои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар ҷаласаи Шӯрои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 11 марти соли 2002// Ҳаракати ваҳдати миллӣ ва эҳёи Тоҷикистон.-Душанбе,2002.- С. 29- 37;
- 237.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар ҷаласаи ғайри навбатии Шӯрои ҷамъиятӣ, 4 декабри соли 2009// Ҷумҳурият.- 5 декабр;

- 238.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон хангоми вохурӣ бо ҷавонони лаёқатманд, 16 майи соли 1998// Эмомалӣ Раҳмон. Ҷавонон- созандагони фардои ҷомеа.-Душанбе,2008.- С. 75- 136;
- 239.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар ҳузури намояндагони созмонҳои ғайриҳукуматӣ// Бюлетени Шӯрои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон.-2002.- № 2.- С. 39- 74;
- 240.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар мулоқот бо намояндагони ҷавони мамлакат, 21 майи соли 2005// Эмомалӣ Раҳмон. Ҷавонон- созандагони фардои ҷомеа.-Душанбе,2008.- С. 137- 200;
- 241.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар ҷашни 70-солагии ДДТТ ба номи Абӯалӣ ибни Сино, ш. Душанбе, 20 ноябри соли 2009// Ҷумҳурият.-2009.- 24 ноябр;
- 242.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар вохурӣ бо аҳли илму маориф доир ба соли маориф ва фарҳанги техникӣ, 23 декабри соли 2009// Ҷумҳурият-2009.- 26 декабр;
- 243.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар маросими оғози сохтмони майдони варзишии шаҳри Хучанд, 15 июни соли 2007//Эмомалӣ Раҳмон. Ҷавонон- созандагони фардои ҷомеа.- Душанбе,2008.- С.201- 212;
- 244.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар мулоқот бо намояндагони занони мамлакат, 7 марти соли 2008// Ҷумҳурият.-2008.-10 март;
- 245.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Анҷумани якуми ҷавонони Тоҷикистон, 17 марти соли 1994// Эмомалӣ Раҳмон. Ҷавонон- созандагони фардои ҷомеа. Душанбе-2008.- С.23-38;
- 246.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар маҷлиси бо тантана ба ифтихори ҷашни 100-солагии зодрӯзи Бобочон Ғафуров, ш. Душанбе, 24 декабри соли 2008// Ҷумҳурият.- 2008.- 25 декабр;

- 247.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар вохурӣ бо омӯзгорон ва донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ дар Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон, 1 сентябри соли 2009// Ҷумҳурият.- 2009.-3 сентябр;
- 248.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Конфронси сеюми умумиҷаҳонӣ бахшида ба проблемаҳои иқлим. Женева, 3 сентябри соли 2009// Ҷумҳурият.- 2009.-5 сентябр;
- 249.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба муносибати 15-умин солгарди қабули Конститутсия (Сарқонун)-и Ҷумҳурии Тоҷикистон, 5 ноябри соли 2009// Ҷумҳурият.-2009.- 10 ноябр;
- 250.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар чаласаи ғайринавбатии Шӯрои ҷамъиятӣ, 4 декабри соли 2009// Ҷумҳурият.- 2009.- 5 декабр;
- 251.** Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар мулоқот бо соҳибкорони мамлакат, 15 январи соли 2010// Ҷумҳурият.- 2010.-19 январ;
- 252.** Самтҳои асосии барномаи пешазинтихоботии номзад ба мансаби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон.-Душанбе, 2013. 45с.;
- 253.** Сухомлинов В., Шалаев Г. Дорога к согласию.Эмомали Рахмонов-человек и политик.-Москва, 2002. 159с.;
- 254.** Табрикоти Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба муносибати Рӯзи парчами Ҷумҳурии Тоҷикистон// Ҷумҳурият.-2009.- 24 ноябр;
- 255.** Таҷлили Рӯзи Президент-арҷгузорӣ ба арзишҳои миллӣ: иттилоъ аз баргузориҳои ҷамъиҳои илмӣ дар Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон // Баҳори Аҷам.-2016.-15 ноябр.
- 256.** Таҷлили Рӯзи Президент дар Москва/ Ҷ.Зохир // Минбари халқ.- 2016. – 16 ноябр (№46).-С.5.

- 257.** Темирова Х. Сиёсати давлатӣ оид ба баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа// Нақши Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар тарбияи насли наврас.-Душанбе,2005.-С. 43- 45;
- 258.** Тиллоев, Ҷ. Ҳомии сулҳу субот // Қонун ва ҷомеа.-2016.-23 июн.
- 259.** Тоиров А., Бернер Роу, Мухторов М. Политические партии Республики Таджикистан.-Душанбе, 2006;
- 260.** Убайдуллоев, М. Суханронии Раиси шаҳри Душанбе дар расми таҷлили Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Амфитеатри МД «Пойтахт-80»: 16 ноябри соли 2016 // Паёми Душанбе. -2016.-16 ноябр.
- 261.** Усмонов И. Таърихи сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол.-Хучанд-2003;
- 262.** Усмонов И. Миростроительство в Таджикистане.-Душанбе: Деваштич, 2006;
- 263.** Усмонов И. Сулҳнома.-Душанбе, 2001// Партии и движения Таджикистана.-Душанбе,2000.- С. 297-298;
- 264.** Усмонов, М. Таҷлили Рӯзи Президент-адолати таърихӣ// Мароми пойтахт.-2016.-30 ноябр.
- 265.** Фарҳанг ва санъати Тоҷикистони соҳибистиклол.-Душанбе:Эҷод, 2006; Файзали Ф. Рӯзи Президент: бардошт аз таҷлили Рӯзи Президент дар пойтахт, шаҳри Душанбе, 16 ноябри соли 2016 // Ҷумҳурият.-2016.-18 ноябр.
- 266.** Фаттоҳзода, С. Ситораи бахти миллат: ба муносибати Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон эълон гардидани 16-уми ноябр // Минбари халқ.- 2016.-16 ноябр.
- 267.** Хидматҳои арзандаи Пешво: иттилоъ дар бораи баргузори конфронси илмӣ-назариявӣ «Президент ва рушди маориф» бахшида ба Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Вазорати маориф // Омӯзгор. -2016.-25 ноябр;
- 268.** Ходжасайдова Н.Х. Участие женщин ГБАО в общественно-политической, культурной и экономической жизни Республики Таджикистан (1991- 2008гг.).-Душанбе, 2008;

269. Ҳакимов Ш. Доир ба баъзе масъалаҳои мақоми ҳуқуқи ақалиятҳои миллӣ дар Тоҷикистон// Шохроҳи Ваҳдат. Душанбе-2001.- № 11.- С.21-32;
270. Ҳакимов Ш. К вопросу о парламентской деятельности общественно-политических объединений Таджикистана// Партии и движения Таджикистана.-Душанбе, 2001. № 9.-С.4-8;
271. Ҳамидов Х. Становление многопартийной системы в Республики Таджикистан// Государство и право.-Душанбе-1997.- №2-3.- С.28-32;
272. Ҳаракати ваҳдати миллӣ ва эҳёи Тоҷикистон.-Душанбе: Шарқи озад, 1997;
273. Ҳизбҳо ва ҷунбишҳои ҷамъиятию сиёсӣ дар Тоҷикистон.-Душанбе, 1990;
274. Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон. Интиҳобот-2005: хулосаҳо ва пешниҳодҳо. Зери назари ҷонишини аввали Раиси ҲХДТ, номзади илмҳои таърих Д.Давлатов.-Душанбе,2005. 124с.;
275. Ҳизбҳои сиёсии Тоҷикистон.-Душанбе,2002;
276. Ҳизбҳои сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Маълумотнома.-Душанбе, 2004;
277. Ҳизбҳои сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон. (Политические партии Республики Таджикистан). Мураттибон: А.Тоиров, Б.Руо ва М.Мухторов. -Душанбе, 2005. 392с.;
278. Ҳизбҳои сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон. (Политические партии Республики Таджикистан). Мураттибон: А.Тоиров, Б.Руо ва М.Мухторов. -Душанбе,2006. 620с.;
279. Ҳотамов Н., Довудӣ Д., Муллоҷонов С., Исоматов М. Таърихи халқи тоҷик.-Душанбе, 2011. 582 с.;
280. Чоршанбиев, Д. Бадахшон: Таҷлил аз Рӯзи Президент дар Раёсати ВКД // Қонун ва ҷомеа.-2016.-17 ноябр.
281. Шамолов А., Ашуров С. Вопросы молодежной политики в Таджикистане. -Душанбе: Дониш,1999;

- 282.** Ҷалилов, М. Сарвари ваҳдатифар // Ҷавонони Тоҷикистон.-2017.-16 ноябр.
- 283.** Шарипов А., Фаттоев С. Эмомалӣ Раҳмон-поягузори сулҳ ва ваҳдати миллӣ.-Душанбе: Деваштич, 2006;
- 284.** Шарифзода, А. М. Таҷлили Рӯзи Президент-рамзи эҳтиром ва қадршиносӣ // Баҳори Аҷам.-2017. -14 ноябр.
- 285.** Шарипов Ҳ. Тоҷикони бурунмарзӣ (Таърихи пошхӯрӣ ва аҳволи ҳозира).-Хучанд,1996;
- 286.** Шокиров Б., Маҳмадкаримов А. Пайдоиши ҳизбу созмонҳои нав дар Тоҷикистон ва фаъолияти онҳо (солҳои 1989-1992).-Душанбе,1994;
- 287.** Шодӣ, М., Нуъмонӣён, М. Муаррифии китобҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон «Ҷеҳраҳои мондагор» ва «Забони миллат-ҳастии миллат». // Маорифи Тоҷикистон.-2016.-№11.-С.4-8.

V. Матбуоти даврӣ

- 288.** Ҷумҳурият-1991-2019;
- 289.** Минбари халқ-1997-2019;
- 290.** Мароми пойтахт-2000-2019;
- 291.** Садои мардум- 1994-1997;

VI. Маводи интернетӣ

- 292.** Сомонаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.
<http://kmt.tj/president....>;
- 293.** Сомонаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.
<http://president.tj/node/2158>;
- 295.** Сомонаи Китобхонаи илмӣ ба номи Индира Гандӣ. nomi-indira-gandii-akademiyai-ilm-oi-um-urii-to-ikiston.
- 295.** Сомонаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон.
<http://anrt.tj>;

Сомонаи Китобхонаи илмӣ ба номи Индира Гандӣ. nomi-indira-gandii-gandii-akademiyai-ilm-oi-um-urii-to-ikiston.

ФЕҲРИСТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМӢИ ДОВТАЛАБИ ДАРЁФТИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ

Монография

[1-М].Қурбонова Ш. Фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои 1994- 2019./ Ш. Қурбонова.- Душанбе, 2019. ISBN978-99975-76-37-8

[2-М].Қурбонова Ш. Фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои 2019 – 2021./Ш. Қурбонова. – Душанбе, 2021. ISBN 978-99985-70-32-02

Мақолаҳои илмӣ, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҚОА Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия ба таърифи расидаанд:

[3-М].Қурбонова Ш. Истиқлолият - рамзи саодати миллат// Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, №3 (243). Душанбе, 2016.-С.- 7- 10.

[4-М].Қурбонова Ш. Иҷтимоии шонздаҳуми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон оғози таъмини сулҳу ваҳдат// Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, №2 (246).- Душанбе, 2017.-С.- 13- 17.

[5-М].Қурбонова Ш. Омилҳои ба вучуд омадани бухрони сиёсӣ ва барҳамхурдани якҷаҳизбӣ дар ИҶШС// Муаррих- Историк (маҷаллаи илмӣ-назариявӣ)-и Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А.Дониши Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, № 1(13). Душанбе, 2018.-С.- 37- 43.

[6-М].Қурбонова Ш. Ба вучуд омадани бисёрҷаҳизбӣ, рақобати ҳизби сиёсӣ ва иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ дар Тоҷикистони тозаистиклол// Ахбори

Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шуъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, №2 (250). Душанбе, 2018.-С.- 39- 46.

[7-М].Қурбонова Ш. Таърихи таъсисёбӣ ва ҳадафҳои стратегии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон// Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, №1/. Душанбе, 2018.-С.- 32-38.

[8-М].Қурбонова Ш. Саҳми Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар рушду ташаккули ҷомеаи демократӣ ва мустаҳкам гардидани давлатдорӣ милли дар солҳои 1998- 2002// Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, №2. Душанбе, 2018.-С.- 93-98.

[9-М].Қурбонова Ш. Муҳимтарин ҳадафҳои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои 2015- 2017// Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, №3. Душанбе, 2018.-С.- 64- 67.

[10-М].Қурбонова Ш. Таваҷҷуҳи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба ҷавонони кишвар// Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, №4. Душанбе, 2018.С.- 61- 65.

[11-М].Қурбонова Ш. Сохтори ташкилӣ, маром ва мақсади фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон// Муаррих- Историк (маҷаллаи илмӣ-назариявӣ)-и Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А.Дониши Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, № 2 (14). Душанбе, 2018.-С.- 21- 26.

[12-М].Қурбонова Ш. Фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои 2006-2009// Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шуъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, №3 (253). Душанбе, 2018.-С.- 46- 50.

[13-М].Қурбонова Ш. Саҳми Пешвои миллат – Эмомалӣ Раҳмон дар рушди ғояҳои худшиносии милли, ватандӯсти ва эҳтироми анъанаҳои милливу арзишҳои фарҳангӣ дар сиёсати ХХДТ// Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шуъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, №4 (253). Душанбе, 2018.-С.- 14- 18.

- [14-М].Курбонова Ш. Фаъолияти ҲХДТ дар роҳи инкишофи ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии кишвар// Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ, № 4 (76). Душанбе, 2018.-С.- 289-292.
- [15-М].Курбонова Ш. Нақши Раиси Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон- Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷаноби Олӣ, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар мустаҳкам намудани сиёсати дохилӣ ва хориҷӣ// Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ, № 5 (77). Душанбе, 2018.-С.- 227- 232.
- [16-М].Курбонова Ш. Фаъолияти Кумита ва ташкилотҳои ибтидоии ҲХДТ (дар мисоли Кумитаи иҷроияи ҲХДТ дар шаҳри Душанбе)// Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, №2 (254). Душанбе, 2019.
- [17-М].Курбонова Ш. Фаъолияти Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон дар солҳои ташаккулёбии ҷомеаи демократӣ ва мустаҳкам гардидани давлатдорӣ миллӣ (1998-2002)// Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, №3 (255). Душанбе, 2019.
- [18-М].Курбонова Ш. Ҷомеашиносии ояндабин// Муаррих- Историк (маҷаллаи илмӣ)-и Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А.Дониши Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, № 3-4 (12). Душанбе, 2017.-С.- 95- 100.
- [19-М].Курбонова Ш. Соядастҳои академик Бобочон Ғафуров// Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, №2. Душанбе, 2010.-С.- 41- 44.
- [20-М].Курбонова Ш. Сведения о некоторых основных исторических письменных источниках периода правление джанидов (XVII –первая половина XVIII вв). Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, №6 (70). Душанбе, 2011.-С.- 207- 210.

[21 - М].Қурбонова Ш. Исёнҳои мардумӣ дар давраи ҳукмронии Аштархонӣ (Народные восстания эпоха Аштарханитов)// Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни, № 1 (50). Душанбе, 2013.-С.- 132- 135.

[22- М].Қурбонова Ш. Академик А.А. Семенов и изучение вопроса происхождения и состава узбеков шейбани- хана// Паёми Донишгоҳи словянии Россияву Тоҷикистон, №2 (45). Душанбе, 2014.-С.- 135- 140.

[23- М].Қурбонова Ш. Мавқеи қанони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар фаъолияти ҲХДТ, Гузоришҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, №3 (015), 2021. С. 7-11.

[24]. Қурбонова Ш. Роҳи наҷот илм аст (мулоҳизаҳо дар ҳошияи Паёми наҷоти Пешвои миллат) / Илм ва ҷомеа, маҷаллаи академии илмию оммавӣ. №1 (28). Душанбе, 2022. С. 141-149.

Брошюраҳо:

[22- М].Қурбонова Ш. Шаҳомати истиқлол. Душанбе, 2013. 20с.

[23- М].Қурбонова Ш. Ватан панҷ ҳарфи муқаддас. Душанбе, 2013. 20с.

[24- М].Қурбонова Ш. Ваҳдати ин сарзамин поянда бод.Душанбе, 2013. 16с. [25- М Қурбонова Ш. Иҷлосияи тақдирсоз. Душанбе, 2013. 16с.

[26- М].Қурбонова Ш. ҲХДТ-иқтидору ифтихор. Душанбе, 2014. 14с.

[27-М].Қурбонова Ш. Марди Худо. Душанбе, 2014. 16с.

[28-М].Қурбонова Ш. Нигини Тоҷикистони- Душанбе. Душанбе, 2016. 18с.

[29-М].Қурбонова Ш. Санади муқаддас. Душанбе, 2016. 16с.

[30-М].Қурбонова Ш. Достони падар. Душанбе, 2016. 108с.

Дастурҳои таълимию методӣ:

[31-М].Қурбонова Ш. Таърихи сиёсии халқи тоҷик. (Маводи таълимӣ). Душанбе, 2008. 240с.

[32-М].Қурбонова Ш. Маърифати шахрвандӣ. (Дастури таълимию методӣ). Душанбе, 2009. 176с.

[33- М].Қурбонова Ш. Одоб ва психологияи ҳаёти оилавӣ. Душанбе, 2013. 188с.

[34- М].Қурбонова Ш. Ташкили корҳои тарбиявӣ дар мактабҳои ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ. (Дастури таълимию методӣ). Душанбе, 2013. 80с.

Мақолаҳои дар дигар нашрияҳо ба таърифи:

[35-М].Қурбонова Ш. Ваҳдати ин сарзамин боянда бод// Маводҳои конференсия ҷумҳуриявӣ- Нақши занон дар таҳкими суботи сиёсии ҷомеа. Душанбе, 2013.-С.- 52- 54.